

On väliä! Opettajan

opas

LEARN AND
EDUCATE

FINLAND

ON VÄLIÄ!

Esipuhe

Tervetuloa On väliä! -materiaalin pariin! Tämän aineiston avulla pääset tutustumaan kiusaamisen rooleihin ja toimintamalleihin. Lisäksi saat ryhmälle keinoja kiusaamisen ehkäisyyn. Rikos- ja korvausvastuuta käsitellään konkreettisesti ja ikätasoisesti. Teoilla on seuraukset. Roolia voi vaihtaa.

Menetelmän avulla oppilaat pääsevät tutustumaan aiheeseen toiminnallisesti, elämyksellisesti, luovasti ja tutkivan oppimisen menetelmää mukaellen. Samalla kehitetään itsetuntoa, ajattelun taitoja sekä tietoisuus-, tunne- ja vuorovaikutustaitoja.

Kokonaisuus päättyy turvalliseen virtuaalikokemukseen VR-lasien avulla. Pääset testaamaan ensimmäisenä maailmassa lanseeraamaamme kiusaamista mallintavaa 3D-maailmaa, jossa voit testata ja arvioida omaa toimintaasi ja sen seurauksia kiusaamistilanteessa eri rooleissa. Kaikella toiminnallasi on väliä.

Porvoossa 4.10.2022

Taina Huttunen

Sisällys

Esipuhe

Sisällys

Johdanto

Luokkakaverit tutuiksi yhteistyöllä

Lisää turvallisuutta vertaisarvioinnilla

- 1 Kiusaaminen ja sen lajit
 - 1.1 Virittäytyminen
 - 1.1.1 hypoteesi
 - 1.2 Tutki, toimi ja testaa!
 - 1.3 Tietoa (hypoteesin tarkistus ja oppilaan kirjan tehtävien vastaukset)
 - 1.3.1 Esi- ja alkuopetus
 - 1.3.2 3.–6. luokat
 - 1.3.3 Yläkoulu
 - 1.4 Taidetta ja toimintaa
 - 1.5 Arviointi ja tietotestien vastaukset
- 2 Kiusaamisen roolit
 - 2.1 Virittäytyminen
 - 2.1.1 hypoteesi
 - 2.2 Tutki, toimi ja testaa!
 - 2.3 Tietoa (hypoteesin tarkistus ja oppilaan kirjan tehtävien vastaukset)
 - 2.3.1 Esi- ja alkuopetus
 - 2.3.2 3.–6. luokat
 - 2.3.3 Yläkoulu
 - 2.4 Taidetta ja toimintaa
 - 2.5 Arviointi ja tietotestien vastaukset
- 3 Kiusatun rooli ja toimintamallit
 - 3.1 Virittäytyminen
 - 3.1.1 hypoteesi
 - 3.2 Tutki, toimi ja testaa!
 - 3.3 Tietoa (hypoteesin tarkistus ja oppilaan kirjan tehtävien vastaukset)
 - 3.3.1 Esi- ja alkuopetus
 - 3.3.2 3.–6. luokat
 - 3.3.3 Yläkoulu
 - 3.4 Taidetta ja toimintaa
 - 3.5 Arviointi ja tietotestien vastaukset
- 4 Kiusaajan rooli ja toimintamallit
 - 4.1 Virittäytyminen
 - 4.1.1 hypoteesi
 - 4.2 Tutki, toimi ja testaa!
 - 4.3 Tietoa (hypoteesin tarkistus ja oppilaan kirjan tehtävien vastaukset)
 - 4.3.1 Esi- ja alkuopetus
 - 4.3.2 3.–6. luokat
 - 4.3.3 Yläkoulu
 - 4.4 Taidetta ja toimintaa
 - 4.5 Arviointi ja tietotestien vastaukset

- 5 Apurin ja kannustajan roolit ja toimintamallit
 - 4.4 Virittäytyminen
 - 4.4.1 hypoteesi
 - 4.5 Tutki, toimi ja testaa!
 - 4.6 Tietoa (hypoteesin tarkistus ja oppilaan kirjan tehtävien vastaukset)
 - 4.6.1 Esi- ja alkuopetus
 - 4.6.2 3.–6. luokat
 - 5.3.3 Yläkoulu
 - 5.4 Taidetta ja toimintaa
 - 5.5 Arviointi ja tietotestien vastaukset
- 6 Hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan roolit sekä toimintamallit
 - 6.1 Virittäytyminen
 - 6.1.1 hypoteesi
 - 6.2 Tutki, toimi ja testaa!
 - 6.3 Tietoa (hypoteesin tarkistus ja oppilaan kirjan tehtävien vastaukset)
 - 6.3.1 Esi- ja alkuopetus
 - 6.3.2 3.–6. luokat ja yläkoulu
 - 6.4 Taidetta ja toimintaa
 - 6.5 Arviointi ja tietotestien vastaukset
- 7 Konfliktit ja myrkylliset kaverit
 - 7.1 Virittäytyminen
 - 7.1.1 hypoteesi
 - 7.2 Tutki, toimi ja testaa!
 - 7.3 Tietoa (hypoteesin tarkistus ja oppilaan kirjan tehtävien vastaukset)
 - 7.3.1 Esi- ja alkuopetus
 - 7.3.2 3.–6. luokat
 - 7.3.3 Yläkoulu
 - 7.4 Taidetta ja toimintaa
 - 7.5 Arviointi ja tietotestien vastaukset
- 8 Minä ja me: itsetunto ja vuorovaikutustaidot
 - 8.1 Virittäytyminen
 - 8.1.1 hypoteesi
 - 8.2 Tutki, toimi ja testaa!
 - 8.3 Tietoa (hypoteesin tarkistus ja oppilaan kirjan tehtävien vastaukset)
 - 8.3.1 Esi- ja alkuopetus
 - 8.3.2 3.–6. luokat
 - 8.3.3 Yläkoulu
 - 8.4 Taidetta ja toimintaa
 - 8.5 Arviointi ja tietotestien vastaukset
- 9 Rikos- ja korvausvastuu
 - 9.1 Virittäytyminen
 - 9.1.1 hypoteesi
 - 9.2 Tutki, toimi ja testaa!
 - 9.3 Tietoa (hypoteesin tarkistus ja oppilaan kirjan tehtävien vastaukset)
 - 9.3.1 Esi- ja alkuopetus
 - 9.3.2 3.–6. luokat
 - 9.3.3 Yläkoulu

9.4 Taidetta ja toimintaa

9.5 Arviointi ja tietotestien vastaukset

10 Roolit vaihtoon!

10.1 Roolit vaihtoon -peli

10.2 3D-virtuaalikokemus VR-laseilla metamaailmassa

Johdanto

Tervetuloa On väliä! -materiaalin käyttäjäksi! Hienoa, että olet mukana ehkäisemässä kiusaamista.

On väliä! -pakettiin on mahdollista valita mukaan:

- oppilaan kirja (jää oppilaalle)
- opettajan opas (mm. oppilaan kirjan tehtävien vastauksia)
- digitaalinen materiaali (mm. tulostettavia liitteitä, kuten arviointipohjia)
- Roolit vaihtoon! -lautapelin pohja ja pelikortit
- 3D-elämys VR-laseilla (3. luokasta ylöspäin)
- alkukoulutus opettajille ja
- alkuinfo oppilaille.
- yhteiset vanhempainillat

Tämän materiaalin avulla oppilas

- oppii tunnistamaan kiusaamisen lajeja ja rooleja
- harjoittelee keinoja kiusaamistilanteen roolin vaihtamiseen paremmaksi
- opettelee tapoja ehkäistä kiusaamista
- oppii tietoja rikoksista ja vastuista
- saa elämyksellisen virtuaalisen kokemuksen 3D-metamaailmassa turvallisesti
- harjoittelee ajattelun ja tutkimisen taitoja tutkivan oppimisen mallia mukaellen
- tutkii, testaa ja toimii
- tutustuu toiminnallisesti taiteen ja leikin avulla aiheeseen
- harjoittelee vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja
- lisää itsetuntemusta ja kehittää tunnetaitoja
- harjoittelee esiintymis- ja yleisötaitoja
- luo turvallista työilmapiiriä, josta voi itsekin nauttia.

Kokonaisuus koostuu kymmenestä osiosta:

- 1 Kiusaaminen ja sen lajit
- 2 Kiusaamisen roolit
- 3 Kiusatun rooli ja toimintamallit
- 4 Kiusaajan rooli ja toimintamallit
- 5 Apurin ja kannustajan roolit ja toimintamallit
- 6 Hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan roolit sekä toimintamallit
- 7 Konfliktit ja myrkylliset kaverit
- 8 Minä ja me: itsetunto ja vuorovaikutustaidot
- 9 Rikos- ja korvausvastuu
- 10 Roolit vaihtoon! -peli ja / tai 3D-virtuaalikokemus VR-laseilla metamaailmassa

Jokainen osio rakentuu viidestä osasta:

- Virittäytyminen (ja hypoteesin laatiminen)
- Tutki, toimi ja testaa
- Tietoa (ja hypoteesin tarkistaminen)
- Taidetta ja toimintaa
- Arviointi

Virittäytymisessä selvitetään oppilaiden ennakkotiedot, virittäydytään aiheeseen ja laaditaan ryhmän hypoteesi itsesäätelyä ja vuorovaikutustaitoja treenaten. Aihetta lähestytään toiminnallisesti ja ajattelun taitoja kehittäen Tutki, toimi ja testaa -osiossa. Tieto- ja arviointiosuus on jaettu digimateriaalissa ja opettajan oppaassa kolmeen vaihtoehtoon ikätason mukaan: esi- ja alkuopetus, 3.–6. luokka sekä yläkoulu. Digimateriaalista valitaan sopiva ikätaso, oppaassa ikätaso on värikoodattu printtikirjaan. Tietojen opiskelun jälkeen tarvittaessa tarkennetaan hypoteesia (dynaaminen tiedonkäsitys). Toiminnallisuutta ja elämyksellisyyttä lisätään ilmiöpohjaisesti käsiteltävään aiheeseen taiteen ja toiminnan keinoin. Samalla harjoitellaan esiintymistä ja yleisössä olemisen taitoja. Arviointi tarjoaa keinoja reflektointiin sekä monipuoliseen arvioimiseen ja palautteenantoon:

- tietotesti (3.–6. luokka ja yläkoulu)
- itsearviointi
- vertaisarviointi
- osallisuuden arviointi
- toiminnallinen arviointi (taidot)
- opettajan palaute
- kokemuksellinen itsearviointi (tieto, taito, tunne, osallisuus, vuorovaikutus, itsesäätely, reflektio ym.)

Opettajan oppaassa on tunnin rakenne, tietoa ja erilaisia vaihtoehtoja aiheen käsittelyyn. Oppaaseen on merkitty sinisellä osuus, joka näkyy digimateriaalista oppilaille. **Oppilaan kirjan sivunumerot** on värikoodattu vihreällä opettajan oppaaseen. Kohdat, joista löytyy oppilaan kirjan vastaava kohta tai vastaus oppilaan kirjan täydennettäviin kohtiin, on merkitty *-merkillä oppaaseen. 3.–6. luokan ja yläkoulun oppilaan kirjojen vastaukset ovat oppaan tieto-osuuksien lopussa. Arviointi-osion tietotestien vastaukset ovat myös opettajan oppaassa. Itse tietotestit ja muut arviointipohjat ovat digiaineiston liitteissä.

Digimateriaali on näyttöaineisto opetuksen tueksi. Oppilaille suunnattu aineisto on mahdollista kuunnella (audio) tai lukea (teksti). Liitteissä on printtimateriaalia mm. hypoteesi- ja arviointipohjiin. **Digiliite** on värikoodattu oppaaseen pinkillä. Opettajan materiaali näkyy digiaineiston reunassa, jotta opettaja voi nopeasti kerrata tunnin asioita ja toteutusvaihtoehtoja. Digimateriaalin opettajan materiaalin voi laittaa pois näkyvistä, kun oppilaille esitetään heille suunnattua näyttöaineistoa.

Oppilaan kirjoja on kolme ikätason mukaan: esi- ja alkuopetus, 3.–6. luokka sekä yläkoulu. Sivunumerointi on jokaisessa oppilaan kirjassa sama (sama määrä sivuja kussakin osiossa). Sivun ornamentti on myös värikoodi, joka auttaa oikean sivun ja aiheen löytämisessä. Ornamentin ja oppilaan kirjan muita kuvia voi värittää opettajan ohjeen mukaan.

Oppilaan kirja ei ole perinteinen tehtäväkirja, vaan siitä tulee tietokirja, kun tehtäviä tehdään ja täydennetään yhdessä tieto-osuuksien aikana. Oppilas saa kirjan omakseen, jotta hänelle jää tietoa kiusaamisesta ja sen rooleista sekä rakentavia toimintamalleja koko elämää varten.

Opettaja voi aikatauluttaa On väliä! -kokonaisuuden opettamisen haluamallaan tavalla. Kunkin ikätason materiaali voidaan käydä läpi

- yhden vuoden aikana
- jakaa se 3–4 vuodelle
- kerrata ja syventää sitä vuosittain spiraalimallin mukaan.

Vaihtoehtoisia käsittelytapoja tutkimiseen, toimimiseen, testaamiseen, taiteeseen, luovuuteen ja leikkiin on todella paljon, joten opettaja voi valita eri tapoja eri vuosina tai eri ryhmien kanssa. Aihetta voi lähestyä ilmiöpohjaisesti, sillä se integroituu kuvataiteeseen, musiikkiin, äidinkieleen, liikuntaan, terveystietoon, draamaan ym.

On väliä! – kokonaisuudessa on vahvasti läsnä elämyksellinen ja kokemuksellinen oppiminen. Opiskelu ei ole vain faktojen opettelua. Toiminnallisuus syventää oppimista ja ymmärtämistä sekä antaa sille kokemuksellista merkityksellisyyttä. Hannu Heikkinen¹ on väitöskirjassaan (2002) lanseerannut käsitteen vakava leikillisuus: ” - - draamakasvatuksen vakava leikillisuus on oppimisen ja kasvamisen näkökulmista merkityksellistä: draamaa ei leikitä vain leikin vuoksi, vaan aktiivisen kulttuurin tutkimisen ja uudistamisen vuoksi.”

1 Heikkinen, H. (2002). Draaman maailmat oppimisalueina: Draamakasvatuksen vakava leikillisuus. Jyväskylän yliopisto.

Materiaalissa on paljon draamaharjoituksia. Draaman kautta kokemuksista luodaan merkityksiä. Draamassa oppiminen tapahtuu oppijoiden ollessa vuoroin kuumana kokemassa ja kylmänä analysoimassa tehtyä. On hyvä muistaa, että harjoitteiden ja näytelmien purkuvaihe on yhtä tärkeä kuin itse tekeminen, jos haluaa, että saadut kokemukset voidaan asettaa haluttuun kontekstiin. Ilman hallittua purkua draamaharjoitukset jäävät helposti puuhasteluksi vailla sidosta käsiteltävään aiheeseen.

Harjoitusten yhteydessä on tuotu esimerkkejä, miten harjoituksia voi purkaa muutenkin kuin keskittymällä esittäjien suorituksiin (ilmaisu, äänenkäyttö jne.), vaan käsiteltävään aihealueeseen (kiusaamisen roolit, näytelmän roolihahmojen tunnekokemukset jne.).

Joka tunti harjoitellaan tulemaan toimeen ja työskentelemään kaikkien kanssa. Jokaisen jakson aikana oppilaat keräävät oppilaan kirjaan nimikirjoitukset niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa tekivät yhteistyötä pari- tai ryhmätoissa On väliä! -tunneilla. Tavoitteena on tehdä vuoden aikana kaikkien ryhmän jäsenten kanssa yhteistyötä. Opettaja jakaa tämän takia ryhmät.

Kaikki ryhmän jäsenet arvioivat toisiaan: jokainen arvioi, millaista kohtelua saa muilta ryhmän jäseniltä. Vain opettaja saa tietoonsa **vertaisarvioinnit**. Hän puuttuu ikävään käytökseen, mutta koko luokka saa iloita huomaavaisesta käytöksestä, mukavasta ryhmähengestä ja hyvästä työilmapiiristä. Opettaja merkitsee oppilaiden kirjoihin jakson lopussa, montako hymynaamaa (hyvä-arvosanaa) oppilas on saanut muilta ryhmän jäseniltä.

Kaikki onnistumiset ja hyvä kannattaa nostaa esiin. Vertaisarvioinnista on ohje johdannon jälkeen.

On väliä -kokonaisuus huipentuu Roolit vaihtoon! -osuuteen. Esi- ja alkuopetuksessa pelataan lautapeliä, mutta 3. luokasta alkaen on mahdollista saada turvallisesti VR-lasien avulla virtuaalinen 3D-kokemus kiusaamistilanteista, roolien vaihtamisista ja valintojen seurauksista. Koulu saa käyttöönsä VR-lasit sovittuna ajankohtana, jotta oppilaat saavat elämyksen metamaailmasta.

Jokainen on tärkeä. Kun kaikki välittävät itsestään ja toisistaan, ryhmässä on hyvä ja viihtyisä olla. Kunnioittamisen kulttuuri ehkäisee kiusaamista. On tärkeää jättää itsestään hyvä jälki, luoda hyvää mieltä ympärilleen. Opetellaan välittämään ja pitämään hyvää huolta itsestä, muista ihmisistä, eläimistä ja ympäristöstä! On väliä ❤️

Helsingissä 19.4.2022

Taina Huttunen

FT, KM, MuM

Learn and Educate Finland

Luokkakaverit tutuiksi yhteistyöllä

Opettaja jakaa oppilaat On väliä! -tuntien ajaksi oppilaat ryhmiin niin, että jokainen on eri oppilaiden kanssa uusissa kokoonpanoissa. Näin oppilaat harjoittelevat tulemaan toimeen kaikkien kanssa. Samalla jokainen arvioi toisten käytöstä. Itsesäätely kehittyy, kun joutuu koko ajan vertaistensa arvioimaksi. Vertaisarvioinnin avulla oppilaiden itsesäätelytaidot ja keskinäiset vuorovaikutustaidot paljastuvat myös opettajalle (esim. hiljainen kiusaaminen). Näin ehkäistään kiusaamista ja ikävää käytöstä sekä opetellaan jättämään itsestä myönteinen sosiaalinen jalanjälki.

Tavoitteena on, että oppilaat oppivat työskentelemään mahdollisimman monen luokkakaverin kanssa. Jos oppilaat voivat aina valita parin tai ryhmän, vuorovaikutustaidot eivät kehity, mutta mahdolliset myrkylliset klikit voivat vahvistua.

Oppilaan kirjaan kerätään nimikirjoitukset kaikilta niiltä luokkakavereilta, joiden kanssa oppilas tekee yhteistyötä pari- tai ryhmätöissä jakson aikana. Opettajan kannattaa kehua ja kannustaa kaikkia, jotka uskaltavat epämuokavuusalueelle tutustumaan uusiin ryhmäläisiin.

Lisää turvallisuutta vertaisarvioinnilla

Vuorovaikutustaitojen tai käytöksen **vertaisarviointi** (digiliite) ohjaa tutkitusti¹ turvallisen työilmapiiriin syntymiseen, mikä tukee kiusaamisen ehkäisyä. Oppilaille kerrotaan, että ryhmän jäsenet arvioivat toistensa käytöstä siitä hetkestä, kun kuulevat parinsa tai ryhmäläisensä nimet, joten kannattaa miettiä, miten reagoi pari- tai ryhmävalintaan elein, ilmein, sanoin tai teoin.

1 Huttunen, T. (2017). Osallistava sävellytysmenetelmä musiikinopetukseen: peruskoulun opetussuunnitelman 2014 tavoitteita ja oppimisen ydinmetaforia toteuttamassa. *Jyväskylä studies in humanities*, (321).

Vain opettaja saa tietoonsa arvosanat, jotta oppilaat uskaltavat arvioida rehellisesti ja luottamuksellisesti toisten käytöstä ja kertoa kokemuksistaan. Opettaja ei kerro missään vaiheessa, kuka antoi kenellekin minkäkin arvosanan, joten oppilaat eivät voi päätellä ryhmätöiden jälkeen, mistä mikäkin arvosana tulee.

Vertaisarviointia on naama-arviointi. Tavoitteena on kerätä mahdollisimman monta hymynaama-arviota (hyvä-arvosanaa). Pelkkä kaveruus ei oikeuta hymynaamaan, vaan aito käytös toista kohtaan arvioidaan.

Mietitään, millainen ilme on sellainen, joka ei ainakaan pahoita toisen mieltä. (neutraalista iloiseen). Yksikin ikävä ilme, ele, sana tai teko voi pahoittaa toisen mielen tai pilata tunnin, päivän, viikon tai vieläkin pidemmän ajan. Se voi myös viedä yönet. Harjoitellaan käyttäytymään niin, että kaikilla on luokassa hyvä olla.

Arvosanojen kriteerit käydään yhdessä läpi:

- o hymynaama 😊 / hyvä H: Hän tuo päivääni iloa ja apua.

- o neutraali 😐 / N: Kaikki ok, ei mitään erityistä.
- o surunaama 😞 / S: Hän pahoittaa mieltäni ilmein, elein, sanoin tai teoin.

Surunaama-arvosana pitää perustella, jotta opettaja voi puuttua huonoon käytökseen ja ohjata kyseistä henkilöä parantamaan jatkossa toimintaansa. Opettaja ei kerro, kuka antoi kenellekin minkin arvosanan. Perusteleva on metataito, jota on hyvä harjoitella. Opettaja puuttuu ikävään käytökseen tunnilla, mutta surunaama-arvosanojen pohjalta käytävät kasvatuskeskustelut hoidetaan kaikessa hiljaisuudessa kahden kesken. Yhdestä suruarvioinnista ei hätkähdetä, sillä kaikilla voi olla huono päivä, mutta jos joku antaa tai sai useita suruarvioiteja, niihin puututaan. Opettaja voi antaa neuvoksi suruarvosanojen perustelujen pohjalta parempia toimintamalleja, jotta suruarvioiteja saanut oppilas voisi jatkossa osata parantaa käytöstään ja saada parempaa palautetta ryhmäläisiltä.

Opettaja voi teettää vertaisarvioiteja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan, jolloin oppilaat tekevät naama-arvioinnin kaikista ryhmän jäsenistä. Vertaisarvioinnin voi ottaa käyttöön muillekin kuin On väliä! -tunneille.

Vertaisarviointi (naama-arviot koko ryhmästä) -pohja löytyy digimateriaalin liitteistä.

Opettaja tekee yhteenvedon jakson lopussa oppilaiden vertaisarvioinneista saamista arvosanoista **vertaisarviointipohjaan** ja merkitsee hymynaama-arvioiden määrän suhteessa kaikkiin oppilaan saamiin naama-arvioihin oppilaan kirjoihin (yhteistyökavereiden nimikirjoitusten alle). Esimerkiksi 14/20 tarkoittaa, että oppilas sai 14 hymynaamaa ja kuusi muuta arvosanaa (neutraalia tai surua). Opettaja voi vertaisarvioinneista seurata, keiden kanssa oppilas osaa tehdä yhteistyötä. Vanhemmat näkevät oppilaan kirjasta, kuinka oma lapsi osaa olla vuorovaikutuksessa muiden oppilaiden kanssa.

Opettaja voi palkita leimalla tai muuten (esim. arvonimellä hyvän hengen luoja) yksittäisiä oppilaita, jotka saavat paljon hyviä arvosanoja, jotta hyvä käytös huomataan ja nostetaan arvoonsa. Opettaja voi miettiä, montako hymynaamaa (esim. 80%) tarvitaan, että koko luokka saa **käytöstähden**. Sovitusta määrästä käytöstähtiä luokka saa jotain kivaa.

Onnistumiskokemuksia ja turvallisuuden tunnetta voidaan lisätä niin, että toiminnallisten tehtävien esityksissä **esiintyjät arvioivat esityksensä lopuksi yleisön**. Onko se turvallinen ja kannustava? Sopikaa ennen esitystä **turvallisen yleisön kriteerit** (seuraa kiinnostuneena katseella, istuu rauhassa paikoillaan, on hiljaa ja keskittynyt, tanssii mukana...). Jos yleisö saa esiintyjiltä käytöstähden (hyvä ja kannustava käytös), se lisätään luokan saavutuksiin, joista tulee palkinto sovitun rajan saavuttamisen jälkeen.

1 Kiusaaminen ja sen lajit, opettaja

1.1 VIRITTÄYTYMINEN

Tavoite

- Selvitetään aluksi oppilaiden ennakkotiedot kiusaamisesta ja luodaan niiden pohjalta hypoteesi, jota lopuksi testataan.
- Harjoitellaan parin tai ryhmän kanssa toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Ehkäistään kiusaamista ja kehitetään itsesääätelyä.

Tehtävä

Virittäytymisvaiheen alkuun voi ottaa Taidetta ja toimintaa -kohdasta (alaluvusta neljä) jonkun toiminnallisen harjoitteen.

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

- Virittäytymistehtävä tehdään ryhmätyönä kirjallisesti.
- Opettaja määrää (parit tai) ryhmät, jotta harjoitellaan tulemaan kaikkien kanssa toimeen.
- Opettaja kertoo vertaisarvioinnista (ks. johdanto). Vertaisarvioinnin perusteella luokka voi saada käytöstähden, jos luokan oppilaat osaavat kohdella toisiaan huomaavaisesti. Vain opettaja saa tietoonsa arvosanat.
- Sovitaan, valitaanko ryhmille kirjuri, vai kirjoittavatko kaikki ryhmän jäsenet vastauksia keskustelun pohjalta. Keskustelu kannattaa käydä hiljaisella äänellä, ettei anna vinkkejä muille ryhmille tai pareille.

Kirjoita parin kanssa tai ryhmässä mahdollisimman paljon, mitä tiedätte aiheesta kolmessa minuutissa.

- a) Mitä kiusaaminen on?
- b) Millaista kiusaamista olet kokenut tai nähnyt?
- c) Missä kiusataan?
- d) Milloin kiusataan?
- e) Keitä kiusataan?
- f) Ketkä kiusaavat?

1.1.1 Hypoteesi

Tavoite

- Luodaan luokan yhteinen hypoteesi siitä, mitä on kiusaaminen.
- Kunnioitetaan kaikkien näkemystä.

Tehtävä

- Kuunnellaan toisia kunnioittaen kaikkien vastaukset edellisiin tehtäviin ja muodostetaan niiden pohjalta luokan yhteinen hypoteesi (oletus) siitä, mitä kiusaaminen on.
- Kirjataan näkyviin yhteinen määritelmä kiusaamisesta ennakkotietojen pohjalta. Yritetään tiivistää hypoteesi mahdollisimman selkeäksi. **Hypoteesin** kirjaamiseen ja tulostamiseen voi käyttää digimateriaalin liitepohjaa.
- Varmistetaan, että koko luokka on tyytyväinen hypoteesiin.

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Kiusaaminen on

1.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

Tavoite

- Harjoitellaan tunnistamaan, mikä on kiusaamista.
- Harjoitellaan perustelemaan mielipide.
- Harjoitellaan parin tai ryhmän kanssa toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Eläydytään kiusaamistilanteeseen.
- Harjoitellaan empatiaa ja toisen asemaan asettumista.

Tehtävä

TESTAA

- Tehtävän voi tehdä yksilö-, pari- tai ryhmätyönä.
- Lopuksi käydään tehtävät läpi kohta kohdalta perusteluineen.

Testaa hypoteesia: Mikä näistä seuraavista esimerkeistä on kiusaamista? Perustele.

Väitteiden purku voi olla myös toiminnallinen, ns. *jaloilla äänestäminen*: luokan toiseen päähän kirjoitetaan paperi, jossa lukee "kyllä", toiseen päähän paperi, jossa lukee "ei". Kun väite luetaan,

oppilaat siirtyvät mielipiteensä mukaiselle puolelle luokkaa eli vastaavat jaloillaan. Tämän jälkeen opettaja kysyy oppilailta perusteluita, miksi seisoo siinä missä seisoo.

- Sara kutsuu aina syntymäpäivilleen kaikki muut luokan tytöt, mutta ei Elleä. (Syrjiminen ja poissulkeminen ovat kiusaamista.)
- Leo julkaisee muuntelemansa kuvan luokkakaveristaan ilman tämän lupaa somessa. (Se on luvatonta, mutta se ei välttämättä ole kiusaamista, jos se ei ole toistuvaa. Se on kiusaamista, jos se on toistuvaa ja on tehty aikomuksena pahoittaa toisen mieli.)
- Vanessa tönäisee Danielia vahingossa oviaukossa. (Satunnainen konflikti tai vahinko, jota ei ole tehty tahallisesti, ei ole kiusaamista.)
- Niko haukkuu Sonjaa, ja Sonja haukkuu Nikoa takaisin yhtenä päivänä. (Riita ei ole kiusaamista, jos se ei toistu ja kohdistu aina samaan alisteisessa asemassa olevaan henkilöön.)
- Kaksi oppilasta kinastelee, kumpi saa istua nojatuolissa. Riita ei ole kiusaamista, jos se ei toistu ja kohdistu aina samaan alisteisessa asemassa olevaan henkilöön.)
- Kolme oppilasta vie viikoittain yhden oppilaan tavaroita ja töhrii niitä. (Toistuva toisen omaisuuteen kohdistuva ilkivalta on kiusaamista. Kolme yhtä vastaan on epäreilu tilanne, jossa uhri jää alisteiseen asemaan.)
- Vanhempi sanoo lapselleen, että ei osta tänään suklaata, vaikka lapsi haluaisi. (Vanhempien asettama sääntö tai raja, joka on lapsen parhaaksi (esim. terveellisistä tai taloudellisista syistä), ei ole kiusaamista, vaikka se voi keljuttaa lasta.)
- Yhtä luokan oppilasta ei tervehditä, eikä hänelle kerrota läksyjä, vaan pyöritellään silmiä ja vaihdetaan merkitseviä katseita, kun hän saapuu luokkaan. (Toistuva ikävä käytös, eristäminen ja pois sulkeminen ovat hiljaista kiusaamista.)

TOIMI

- Oppilaalle eri näytetä viitteellisiä esimerkkirooleja, sillä kiusaamisen roolit käsitellään vasta seuraavalla tunnilla, ja nimi voi sitoa aiheetta roolin sukupuoleen.
- Valitaan luokasta henkilöt eri rooleihin yhteiseen esitykseen tai jaetaan oppilaat seitsemän hengen ryhmiin, joissa he toteuttavat draamat.
- Jos luokalle on yksi yhteinen esitys, **esiintyjät arvioivat esityksensä lopuksi yleisön**. Onko se turvallinen ja kannustava? Tässä tapauksessa sopikaa ennen esitystä **turvallisen yleisön kriteerit** (seuraa kiinnostuneena katseella, istuu rauhassa paikoillaan, on hiljaa ja keskittynyt,...). Jos yleisö saa esiintyjiltä käytöstähden (hyvä ja kannustava käytös), se lisätään luokan saavutuksiin, joista tulee palkinto sovitun rajan saavuttamisen jälkeen.
- Harjoitellaan esittämään eläytyen.
- Vaihdetaan rooleja.
- Digimateriaalissa on tulostettava sivu **käytöstähtiä**. Sen voi laminoida.

Näytelkää seuraava tilanne.

Roolit

oppilas 1 (Kiusaaja)

oppilas 2 (Apuri)

oppilas 3 (Kannustaja)

oppilas 4 (Kiusattu)

oppilas 5 (Hiljainen hyväksyjä)

oppilas 6 (Puolustaja)
opettaja

Oppilaat 1 ja 2 tulevat reteästi luokkaan.

Oppilas 1 tönäisee tieltään oppilaan 4 ja sanoo: Luuserit pois tieltä!

Oppilas 2 tekee samoin kuin oppilas 1: Väistä, ääliö!

Oppilas 3 kannustaa oppilaita 1 ja 2 naureskellen: Just nii!

Oppilas 5 siirtyy hiljaa sivummalle.

Oppilas 6 (topakasti): Antakaa olla, toisia ei tarvitse tönä ja haukkua!

Oppilaat 1 ja 2 mulkoilevat oppilasta 6.

Oppilas 1: Pidä huoli omista asioistas!

Opettaja saapuu hetken kuluttua luokkaan. Oppilaat ovat jo hiljentyneet paikoilleen. Opettaja ei tiedä tapahtumista mitään. Hän aloittaa oppitunnin.

TUTKI

- Esitysten jälkeen mietitään ryhmissä kunkin roolihahmon tuntemuksia ja toimintaa.
- Lopuksi kootaan yhteiselle alustalle C-kohdan vastaukset eli mitä voisi tehdä, että kiusaaminen loppuisi. Laitetaan ne näkyville luokkaan.

toiminnallinen purkutapa:

KUUMA TUOLI

Valitaan näytelmästä yksi roolihahmo, jota haastatellaan "kuumassa tuolissa", esim. Oppilas 4. Roolihahmoa näytellyt oppilas istuu tuolille ja pysyy roolihahmossaan keksien siihen lisää roolifaktoja haastattelun myötä. Syventääkseen roolihahmoa häneltä voi kysyä ensin esimerkiksi nimen, harrastuksen ja muita asioita, joita roolihahmosta ei ole tullut vielä esille. Tämän jälkeen kysytään oppilaalta (joka on roolissa!) yllä mainittuja kysymyksiä. Haastateltavaa voi vaihtaa.

Eläydy kuhunkin rooliin vuorollaan.

- a) Miltä roolihahmosta tuntuu?
- b) Miksi hän mahtaa toimia näin?
- c) Mitä hän voisi tehdä, että kiusaaminen loppuisi?

oppilas 1
oppilas 2
oppilas 3
oppilas 4
oppilas 5
oppilas 6
opettaja

1.3 TIETOA / FAKTAA

Tieto-osuus on jaettu ikäryhmien mukaan kolmeen osaan: esi- ja alkuopetus, 3.–6. luokka ja yläkoulu. Valitse digiaineistosta sinulle sopiva vaihtoehto. Opettajan oppaaseen ikäryhmät on värikoodattu.

Kiusaamista käsitteleviä lasten- ja nuortenkirjoja

Romaaneja/satuja:

- X X Satu Varjonen: Voihan nenä!
- (X) X Niina Hakalahti: Mitä kuuluu, Tuukka-Omar?
- X X Elias Våhlund: Käsikirja supersankareille
- X Tuula Kallioniemi: Verkot
- X X Sam Copeland: Sami muuttuu kanaksi
- X X Matt Haig: Totuuskeiju menee kouluun
- X X Anne-Maj Felin: Veeti ja kiusaajat

Kuvakirjoja pienimmille:

- Julia Pöyhönen: Heko Kroko kiusaa
- Anneli Kanto: Veera Virtanen ja kiusaaja
- Elisabeth Zöller: Ninni uskaltaa
- Jasu Hintsala: Onpa sinulla pitkä kaula
- Gunilla Bergström: Mikko Mallikas saa kaverin

1.3.1 Esi- ja alkuopetus

Tavoite

- Opitaan faktoja kiusaamisesta.
- Tunnistetaan kiusaaminen.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Laitetaan luokkaan näkyville hypoteesin viereen kiusaamisen yleinen määritelmä. Sen voi tulostaa digimateriaalista. (Myöhemmillä tunneilla näkyviin lisätään faktoja, kuka tai ketkä kiusaavat ym.)

Oppilaan kirja s. 1

Tieto-osuuden aluksi tutustutaan oppilaan kirjaan. Oppilas kirjoittaa alkusivulle sisällyksen jälkeen oman nimensä ja ryhmän tunnuksen / nimen.

Oppilaan kirja s. 2

Opettaja lukee johdannon ja kertoo On väliä! -kokonaisuudesta, vertaisarviointista (hymy, neutraali ja suru / 😊 😐 😞) ja siitä, miten tärkeää on harjoitella tulemaan kaikkien kanssa toimeen ja työskentelemään kenen tahansa kanssa. On väliä, miten kohdellaan ihmisiä, eläimiä, luontoa ja ympäristöä. Olemme toisiamme varten.

* Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Oppilaan kirja s. 4

KIUSAAMINEN

Kaikki haluavat tulla hyväksytyiksi ryhmään, olla osa porukkaa. [Hyväksytyksi tuleminen on ihmisen perustarve](#). YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen on kirjattu lapsen oikeus mm. turvalliseen kehitykseen ja syrjimättömyyteen. [Kiusaaminen loukkaa perus- ja ihmisoikeuksia](#).

Kiusaamisen ehkäisy ja kiusaamiseen puuttuminen ovat kaikkien eduksi. Turvallisessa kouluympäristössä viihtyy, oppii ja voi hyvin. Hyvä itsetunto kehittyy ryhmässä, jossa on hyvä ryhmähenki. [Hyvään työilmapiiriin vaikuttaa jokainen ryhmän jäsen](#). Olemme toisiamme varten.

* Yleisen määritelmän mukaan kiusaaminen on [tahallista](#) ja [toistuvasti](#) samaan henkilöön kohdistuvaa harmin tai haitan aiheuttamista. Usein kiusattu on [heikommassa \(alisteisessa\) asemassa](#), ja hänen on vaikea puolustautua. (Tämän voi tulostaa digimateriaalin liitteistä.)

* [Kiusaamisen kohteeksi voi joutua kuka tahansa](#). Kiusaaminen aiheuttaa sen kohteelle pahaa mieltä tai haittaa. * [Kiusaamiselle ei ole todellista syytä](#).

[Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos se täyttää lainsäädännössä asetetut rikoksen tunnusmerkit](#).

* [Kiusaaminen voi ilmetä esimerkiksi satuttamisena, tavaroiden rikkomisena tai haukkumisena](#). Kiusaaminen voi olla esimerkiksi satuttamista, tavaroiden rikkomista tai varastamista, nimittelyä tai haukkumista, estämistä, nettikiusaamista, pilkkaamista, uhkaamista, mitätöimistä, tönimistä, feikki-profiilin tekemistä ym.

* [Kiusaaminen on väärä keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää](#), vaikka se on systemaattista vallan väärinkäyttöä ryhmässä.

Kiusaamisen voi jakaa joko kahteen (fyysinen – henkinen tai suora – epäsuora) tai kolmeen ryhmään (fyysinen – verbaalinen – sosiaalinen).

Suoraa kiusaamista:

- [fyysinen väkivalta](#): lyöminen, töniminen, potkiminen, pakottaminen, omaisuuden varastaminen, piilottaminen, töhriminen tai tuhoaminen
- [sanallinen satuttaminen](#): loukkaava nimittely, uhkailu, pilkkaaminen tai naurunalaiseksi tekeminen

Epäsuoraa kiusaamista

- ei oteta mukaan (poissulkeminen ja ilmaana pitäminen)
- arvostelu selän takana
- vahingollisten juorujen ja perättömien juttujen levittäminen
- ilmeily, tuijottaminen, huokailu tai vaikeneminen
- virtuaalinen kiusaaminen

- * Oppilaan kirjassa on tila piirtää kuva kiusaamisesta.
- * Keskustellaan, millaista kiusaamista oppilaat ovat nähneet.
- * Mietitään keinoja, miten voi luoda ilmaiseksi toisille hyvää mieltä.

Videoita kiusaamisesta:

- Päiväkotilapset kertovat kiusaamisesta 1:46:

<https://www.youtube.com/watch?v=ZuDQoLlDF4>

- Kiusaaminen on väkivaltaa – Lopeta se! Yle MIX 6:35: -

<https://www.youtube.com/watch?v=Js2F1jJ3OGk>

Poliisin kuusi vinkkiä nuorille (teksti): toimi näin, jos epäilyttävä henkilö ottaa yhteyttä somessa

<https://yle.fi/uutiset/3-10595755>

Keskinäisiä erimielisyyksiä, kiusoittelua, härnäämistä tai satunnaista haitantekoa ei lasketa kiusaamiseksi, koska ne ovat hetkellisiä, ja kohteet vaihtuvat.

Koulussa ja kotona aikuisten tehtävä on puuttua kaikkeen aggressiiviseen käyttäytymiseen oli se sitten kiusaamista tai satunnaista toimintaa.

Pitikö hypoteesi kiusaamisesta paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Tarvittaessa tarkennetaan hypoteesia. On hyvä jättää alkuperäinen hypoteesi näkyviin ja tehdä sen rinnalle uusi tarkennettu versio opitun jälkeen siitä, mitä kiusaaminen on. Uuteenkin versioon kannattaa merkitä päivämäärä. **Hypoteesin** tulostettava pohja on digimateriaalin liitteissä.

Lisätietoa opettajalle

Kiusaamista ei saa pitää vain yksilön, psykologian ja ryhmätilanteiden ongelmana, sillä lapset peilaavat sitä, mitä yhteiskunnassa pidetään normaalina, kun he kiusaavat.

Lapsi määrittää sanojen merkityksiä, oikeanlaatuisuutta koko koulussa ja yhteiskunnassa. Oppilaat odottavat, että toiset hahmottavat, millaista on normaalina pidetty ja oikeanlainen käytös.

Määrittelyä tapahtuu koulussa, kodeissa, mediassa, politiikassa jne. Miten yhteiskunnassa asioita esitetään normaaleina tai ei-normaaleina, luo pohjan sille, miten lapset hyväksyvät toisensa osaksi yhteisöä. Koulukiusaaminen heijastaa siis koulun ja yhteiskunnan normeja.

Pojat käyttävät enemmän suoraa fyysistä ja verbaalista kiusaamista, tytöt epäsuoraa, vaikeammin huomattavaa kiusaamista.

Mitä koulussa voidaan tehdä:

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kiusaaminen-mita-koulussa-voidaan-tehda/>

Lisää tietoa nettikiusaamisesta:

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digiajassa/nettikiusaaminen/> 5:32 upotettu video

1.3.2 3.-6 luokka

Tavoite

- Opitaan faktoja kiusaamisesta.
- Tunnistetaan kiusaamisen lajeja.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Laitetaan luokkaan näkyville hypoteesin viereen kiusaamisen yleinen määritelmä. Sen voi tulostaa digimateriaalista. (Myöhemmillä tunneilla näkyviin lisätään faktoja, kuka tai ketkä kiusaavat ym.)

Oppilaan kirja s. 1

Tieto-osuuden aluksi tutustutaan oppilaan kirjaan. Oppilas kirjoittaa alkusivulle sisällyksen jälkeen oman nimensä ja ryhmän tunnuksen / nimen.

Oppilaan kirja s. 2

Opettaja lukee * johdannon ja kertoo On väliä! -kokonaisuudesta, vertaisarvioinnista (hymy, neutraali ja suru / 😊 😐 😞) ja siitä, miten tärkeää on harjoitella tulemaan kaikkien kanssa toimeen ja työskentelemään kenen tahansa kanssa. On väliä, miten kohdellaan ihmisiä, eläimiä, luontoa ja ympäristöä. Olemme toisiamme varten.

Tarkemmat ohjeet ovat sivulla x johdannon johdannon jälkeen kohdissa *Luokkakaverit tutuiksi yhteistyöllä* ja *Lisää turvallisuutta vertaisarvioinnilla*.

Oppilaan kirja s. 3

* Opettaja tai oppilas lukee laatikon tekstin. Keskustellaan, miten pienillä asioilla voi ilahduttaa tai pahoittaa toisten mielen.

Koska oppilaille jää oppilaan kirja, on hyvä varmistaa, että he täyttävät sitä opetuksen mukaan, jotta siitä tulisi tietokirja heille koko elämän varrelle.

Kaikki haluavat tulla hyväksytyiksi ryhmään, olla osa porukkaa. **Hyväksytyksi tuleminen on ihmisen perustarve.** YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen on kirjattu lapsen oikeus mm. turvalliseen kehitykseen ja syrjimättömyyteen. **Kiusaaminen loukkaa perus- ja ihmisoikeuksia.**

Kiusaamisen ehkäisy ja kiusaamiseen puuttuminen ovat kaikkien eduksi. Turvallisessa kouluympäristössä viihtyy, oppii ja voi hyvin. Hyvä itsetunto kehittyy ryhmässä, jossa on hyvä ryhmähenki. **Hyvään työilmapiiriin vaikuttaa jokainen ryhmän jäsen.** Olemme toisiamme varten.

Yleisen määritelmän mukaan **kiusaaminen on tahallista ja toistuvasti samaan henkilöön kohdistuvaa harmin tai haitan aiheuttamista.** Usein kiusattu on **heikommassa (alisteisessa) asemassa**, ja hänen on vaikea puolustautua.

Kiusaamisen kohteeksi voi joutua kuka tahansa. Kiusaaminen aiheuttaa sen kohteelle pahaa mieltä tai haittaa. **Kiusaamiselle ei ole todellista syytä.**

Ryhmässä kiusaamiseen vaikuttavat esim. roolit, statukset, normit ja konformismi (yksilön mukautuminen enemmistön käytökseen, arvoihin ja mielipiteisiin).

Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos se täyttää lainsäädännössä asetetut rikoksen tunnusmerkit.

Kiusaaminen voi ilmetä esimerkiksi fyysisenä väkivaltana ja tavaroiden tuhoamisena tai henkisenä väkivaltana, kuten nimittelynä, manipulointina, eristämisenä tai nettikiusaamisena. Kiusaaminen voi olla esimerkiksi haukkumista, pilkkaamista, uhkaamista, mitätöimistä, tönimistä, feikkiprofiilin tekemistä tai tavaroiden rikkomista.

Kiusaaminen on keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää, vaikka se on systemaattista vallan väärinkäyttöä ryhmässä. Kiusaaminen on vallankäyttöä ja vuorovaikutuksessa syntyvää konfliktia.

Kiusaamisen voi jakaa joko kahteen (fyysinen – henkinen tai suora – epäsuora) tai kolmeen ryhmään (fyysinen – verbaalinen – sosiaalinen). Olweus¹ (1992) jakaa kiusaamisen fyysiseksi, verbaaliseksi ja sosiaaliseksi. Sosiaalinen eristäminen ja virtuaalinen kiusaaminen ovat epäsuoraa kiusaamista. Hiljainen kiusaaminen on tavallisin kiusaamisen muoto.

1 Olweus, D. & Mäkelä, M. (1992). *Kiusaaminen koulussa*. Otava.

Suoraa kiusaamista:

- **fyysinen väkivalta:**

- o lyöminen, töniminen, potkiminen, leikiksi tai urheiluksi naamioitu väkivalta.
- o fyysinen pakottaminen
- o uhrin omaisuuden varastaminen, piilottaminen, töhriminen tai tuhoaminen

- **sanallinen satuttaminen (henkistä väkivaltaa):** loukkaava nimittely, uhkailu, henkinen pakottaminen, kiristäminen, pilkkaaminen ja naurunalaiseksi tekeminen, kuiskuttelu uhrista, huomauttelu, matkiminen, pilkkanauru, nimettömät puhelut ym.

Epäsuoraa / hiljaista / sosiaalista kiusaamista (henkistä väkivaltaa):

- satuttaminen kiertoteitse: vuorovaikutussuhteiden vahingoittaminen
- poissulkeminen joukosta
- uhrin arvosteleminen selän takana
- vahingollisten juurujen ja perättömien juttujen levittäminen
- ilmana pitäminen (ei tervehditä), selän kääntäminen ym.
- katseen välttäminen tai tuijottaminen
- merkitsevät silmäykset jonkun kanssa
- ilmeily, huokailu tai vaikeneminen
- **Virtuaalinen kiusaaminen:**
 - o somessa tapahtuva kiusaaminen
 - o kuvien väärinkäyttö, kiusatun kuvien muokkaaminen, julkaiseminen ja levittäminen luvatta
 - o jatkuva eristäminen ja syrjintä nettiyhteisössä
 - o perättömät juorut ja pilkkaavat kommentit netissä
 - o nimettömät viestit ja sähköpostit

Videoita kiusaamisesta:

- Kiusaaminen on väkivaltaa – Lopeta se! Yle MIX 6:35:

<https://www.youtube.com/watch?v=Js2F1jJ3QGk>

(5.–6 luokat):

- Nettikiusaaminen ja sen ehkäisy 7:08, Ammattiopisto Samiedun hyvinvointirastien materiaalia:

<https://www.youtube.com/watch?v=Az2u9rA9s90>

- Kiusaaminen 2:08, Jennysvoices: <https://www.youtube.com/watch?v=uI7k8BkA7Qw>

- (Nettipoliisin vinkit someen 8:27: <https://www.youtube.com/watch?v=NCWWH4rjwV0>)

Poliisin kuusi vinkkiä nuorille (teksti): toimi näin, jos epäilyttävä henkilö ottaa yhteyttä somessa

<https://yle.fi/uutiset/3-10595755>

Keskinäisiä erimielisyyksiä, kiusoittelua, hännäämistä tai satunnaista haitantekoa ei lasketa kiusaamiseksi, koska ne ovat * hetkellisiä, ja kohteet vaihtuvat.

Koulussa ja kotona aikuisten tehtävä on puuttua kaikkeen aggressiiviseen käyttäytymiseen oli se sitten kiusaamista tai satunnaista toimintaa.

Koulukiusaaminen heijastaa koulun ja yhteiskunnan normeja. Kiusaamista ei saa pitää vain yksilön ja ryhmätilanteiden ongelmana, sillä lapset peilaavat sitä, mitä yhteiskunnassa pidetään normaalina, kun he kiusaavat. Lapsi määrittää sanojen merkityksiä, oikeanlaatuisuutta koko koulussa ja yhteiskunnassa. Oppilaat odottavat, että toiset hahmottavat, millaista on normaalina pidetty ja oikeanlainen käytös. Määrittelyä tapahtuu koulussa, kodeissa, mediassa, politiikassa jne. Miten yhteiskunnassa asioita esitetään normaaleina tai ei-normaaleina, luo pohjan sille, miten lapset hyväksyvät toisensa osaksi yhteisöä

Pitkö hypoteesi kiusaamisesta paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Tarvittaessa tarkennetaan hypoteesia. On hyvä jättää alkuperäinen hypoteesi näkyviin ja tehdä sen rinnalle uusi tarkennettu versio opitun jälkeen siitä, mitä kiusaaminen on. Uuteenkin versioon kannattaa merkitä päivämäärä. **Hypoteesin** tulostettava pohja on digimateriaalin liitteissä.

* Mietitään keinoja tuoda ilmaiseksi hyvää mieltä mahdollisimman monelle.

Huomataan, miten muut tuovat itselle hyvää mieltä.

Lisätietoa

Ristiriitoja ja erimielisyyksiä tulee ikään katsomatta vuorovaikutustilanteisiin, mutta lapsilla ja nuorilla niitä on enemmän, koska heidän sosiaaliset taidot ovat vasta kehittymässä. Pojat käyttävät enemmän suoraa fyysistä ja verbaalista kiusaamista, tytöt epäsuoraa, vaikeammin huomattavaa kiusaamista.

Häirintä on laaja-alaista toimintaa, joka voi kohdistua yksilöön tai ryhmään, ja sillä voi olla merkittäviäkin seurauksia koko yhteisön hyvinvoinnin kannalta.

- Mitä koulussa voidaan tehdä:

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kiusaaminen-mita-koulussa-voidaan-tehda/>

Lisää tietoa nettikiusaamisesta:

-

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digiajassa/nettikiusaaminen/>

-

<https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/mediakasvatus/nuoret-ja-nettikiusaaminen-kyselyn-tulokset/nettikiusaamisen-monet-muodot/>

-

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digiajassa/nettikiusaaminen/> 5:32 upotettu video

Nettikiusaamisesta kannattaa kertoa aikuiselle tai nettipoliisille. Sivustolla voi raportoida nappia painamalla epäasiallisesta toiminnasta. Myös sivuston ylläpitäjään voi ottaa yhteyttä.

Oppilaan kirjan vastaukset, 3.–6. luokka

1 Kiusaaminen ja sen lajit

Hyväksytyksi tuleminen on ihmisen perustarve.
Kiusaaminen loukkaa perus- ja ihmisoikeuksia.
Hyvään työilmapiiriin vaikuttaa jokainen ryhmän jäsen.

Kiusaaminen on **tahallista ja toistuvasti** samaan henkilöön kohdistuvaa harmin tai haitan aiheuttamista. Usein kiusattu on **heikommassa (alisteisessa) asemassa**, ja hänen on vaikea puolustautua.

Kiusaamisen kohteeksi voi joutua kuka tahansa.
Kiusaamiselle ei ole todellista syytä.
Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos se täyttää lainsäädännössä asetetut rikoksen tunnusmerkit.

Kiusaaminen voi ilmetä esimerkiksi fyysisenä väkivaltana ja tavaroiden tuhoamisena tai henkisenä väkivaltana, kuten nimittelynä, manipulointina, eristämisenä tai nettikiusaamisena.

Kiusaaminen on väärä keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää.

Suoraa kiusaamista ovat mm.

- ∇ fyysinen väkivalta: lyöminen, töniminen, potkiminen, leikiksi tai urheiluksi naamioitu väkivalta; pakottaminen; uhrin omaisuuden varastaminen, piilottaminen, töhriminen tai tuhoaminen
- ∇ verbaalinen satuttaminen (henkistä väkivaltaa): loukkaava nimittely, uhkailu, pakottaminen, kiristäminen, pilkkaaminen ja naurunalaiseksi tekeminen, kuiskuttelu uhrista, pilanteko, huomauttelu, matkiminen, pilkkanauru, lappujen lähettely, nimettömät puhelut

Epäsuoraa kiusaamista ovat mm.

satuttaminen kierteitse: vuorovaikutussuhteiden vahingoittaminen; poissulkeminen joukosta; uhrin arvosteleminen selän takana; vahingollisten juorujen ja perättömien juttujen levittäminen; ilmaana pitäminen (ei tervehditä), selän kääntäminen ym.; katseen välttäminen; tuijottaminen; merkitsevät silmäykset jonkun kanssa; ilmeily, huokailu tai vaikeneminen ja virtuaalinen kiusaaminen

Keskinäisiä erimielisyyksiä, kiusoittelua, hännäämistä tai satunnaista haitantekoa ei lasketa kiusaamiseksi, koska ne ovat hetkellisiä, ja kohteet vaihtuvat.

Keksi keinoja tuoda ilmaiseksi hyvää mieltä mahdollisimman monelle.

1.3.3 Yläkoulu

Tavoite

- Opitaan faktoja kiusaamisesta.
- Tunnistetaan kiusaamisen lajeja.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Laitetaan luokkaan näkyville hypoteesin viereen kiusaamisen yleinen määritelmä. Sen voi tulostaa digimateriaalista. (Myöhemmillä tunneilla näkyviin lisätään faktoja, kuka tai ketkä kiusaavat ym.)

Oppilaan kirja s. 1

Tieto-osuuden aluksi tutustutaan oppilaan kirjaan. Oppilas kirjoittaa alkusivulle sisällyksen jälkeen oman nimensä ja ryhmän tunnuksen / nimen.

Oppilaan kirja s. 2

Luetaan johdanto. Opettaja kertoo On väliä! -kokonaisuudesta, vertaisarvioinnista (hymy H, neutraali N ja suru S / 😊 😐 😞) ja siitä, miten tärkeää on harjoitella tulemaan kaikkien kanssa toimeen ja työskentelemään kenen tahansa kanssa. On väliä, miten kohdellaan ihmisiä, eläimiä, luontoa ja ympäristöä.

Tarkemmat ohjeet ovat sivulla x johdannon lopussa alaotsikoiden *Tutustu luokkakavereihin yhteistyössä!* ja *Hyvä käytös / kiusaamisen ehkäisy* jälkeen.

Oppilaan kirja s. 3

* Luetaan laatikon teksti ja keskustellaan, miten pienillä asioilla voi ilahduttaa tai pahoittaa toisten mielen.

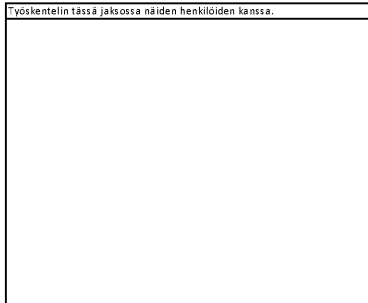
1 Kiusaaminen ja sen lajit

Yksikin hymy, ystävällinen sana tai ele voi valaista koko päivän, viikon tai jopa vuoden.

Yksikin ikävä ilme, ele, sana tai teko voi pahoittaa mielen, pilata tunnin, päivän, viikon tai vieläkin pidemmän ajan. Se voi myös viedä yöunet.

Käyttäytyään niin, että kaikilla on hyvä olla.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päivänsä.
(Opettaja täyttää.)

Opettaja muistuttaa **vertaisarvioinnista**, sillä se on oiva keino ohjata itsesääteilyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, kehuaan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Tälle sivulle oppilas pyytää *****nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa on tehnyt pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

***** Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Naama-arviointi voi tuntua joistakin lapselliselta, mutta arvosanat kuvaavat tunteita, joita toisen toiminta herättää. Opettaja voi halutessaan vaihtaa arvosanat esimerkiksi kirjaimiin H (hyvä), N (neutraali), I (ikävä) tai S (suru).

Oppilaan kirja s. 4

Koska oppilaille jää oppilaan kirja, on hyvä varmistaa, että he täyttävät sitä opetuksen mukaan, jotta siitä tulisi tietokirja heille koko elämän varrelle.

Kaikki haluavat tulla hyväksytyiksi ryhmään, olla osa porukkaa. **Hyväksytyksi tuleminen on ***** ihmisen perustarve**. YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen on kirjattu lapsen oikeus mm. turvalliseen kehitykseen ja syrjimättömyyteen. **Kiusaaminen loukkaa ***** perus- ja ihmisoikeuksia**.

Kiusaamisen ehkäisy ja kiusaamiseen puuttuminen ovat kaikkien eduksi. Turvallisessa kouluympäristössä viihtyy, oppii ja voi hyvin. Hyvä itsetunto kehittyy ryhmässä, jossa on hyvä ryhmähenki. Hyvään työilmapiiriin vaikuttaa *****jokainen ryhmän jäsen. Olemme toisiamme varten.

Yleisen määritelmän mukaan ***** kiusaaminen on **tahallista ja toistuvasti** samaan henkilöön kohdistuvaa harmin tai haitan aiheuttamista. Usein kiusattu on **heikommassa (alisteisessa) asemassa**, ja hänen on vaikea puolustautua.

Kiusaamisen kohteeksi voi joutua ***** kuka tahansa. Kiusaaminen aiheuttaa sen kohteelle pahaa mieltä tai haittaa. Kiusaamiselle ***** ei ole todellista syytä.

Ryhmässä kiusaamiseen vaikuttavat esim. roolit, statukset, normit ja konformismi (yksilön mukautuminen enemmistön käytökseen, arvoihin ja mielipiteisiin).

Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos ***** se täyttää lainsäädännössä asetetut rikoksen tunnusmerkit.

Kiusaaminen voi ilmetä esimerkiksi fyysisenä väkivaltana ja tavaroiden tuhoamisena tai henkisenä väkivaltana, kuten nimittelynä, manipulointina, eristämisenä tai nettikiusaamisena. Kiusaaminen voi olla esimerkiksi haukkumista, pilkkaamista, uhkaamista, mitätöimistä, tönimistä, feikkiprofiilin tekemistä tai tavaroiden rikkomista.

Kiusaaminen on keino tavoitella ***** huomiota, asemaa tai hyväksyntää, vaikka se on systemaattista vallan väärinkäyttöä ryhmässä.

Kiusaaminen on vallankäyttöä ja vuorovaikutuksessa syntyvää konfliktia.

Kiusaamisen voi jakaa joko kahteen (fyysinen – henkinen tai suora – epäsuora) tai kolmeen ryhmään (fyysinen – verbaalinen – sosiaalinen). Olweus¹ (1992) jakaa kiusaamisen fyysiseksi, verbaaliseksi ja sosiaaliseksi. Sosiaalinen eristäminen ja virtuaalinen kiusaaminen ovat epäsuoraa kiusaamista. Hiljainen kiusaaminen on tavallisin kiusaamisen muoto.

¹ Olweus, D. & Mäkelä, M. (1992). *Kiusaaminen koulussa*. Otava.

*****Suoraa kiusaamista:

*****Fyysinen väkivalta

- **fyysinen väkivalta:**
 - o lyöminen, töniminen, potkiminen, leikiksi tai urheiluksi naamioitu väkivalta.
 - o pakottaminen
 - o uhrin omaisuuden varastaminen, piilottaminen, töhriminen tai tuhoaminen

*****Henkinen väkivalta

- **verbaalinen väkivalta (henkistä väkivaltaa):** loukkaava nimittely, uhkailu, pakottaminen, kiristäminen, pilkkaaminen ja naurunalaiseksi tekeminen, kuiskuttelu uhrista, pilanteko, huomauttelu, matkiminen, pilkkanauru, lappujen lähettely, nimettömät puhelut ym.

*****Epäsuoraa / hiljaista / sosiaalista kiusaamista (henkistä väkivaltaa):

- **satuttaminen kiertoteitse: vuorovaikutussuhteiden vahingoittaminen**

- poissulkeminen joukosta
- uhrin arvosteleminen selän takana
- vahingollisten juorujen ja perättömien juttujen levittäminen
- ilmana pitäminen (ei tervehditä), selän kääntäminen ym.
- katseen välttäminen tai tuijottaminen
- merkitsevät silmäykset jonkun kanssa
- ilmeily, huokailu tai vaikeneminen
- Virtuaalinen kiusaaminen:
 - o identiteettivarkaudet
 - o pelihahmojen kautta tapahtuva kiusaaminen
 - o somessa tapahtuva kiusaaminen
 - o kännykkä- ja nettikiusaamisen yhdistäminen
 - o kuvien väärinkäyttö: luvaton kuvaaminen, kiusatun kuvien muokkaaminen, kuvien julkaiseminen ja levittäminen
 - o jatkuva eristäminen ja syrjintä nettiyhteisössä
 - o perättömät juorut ja pilkkaavat kommentit netissä
 - o nimettömät viestit ja sähköpostit

Nettikiusaamisesta kannattaa kertoa aikuiselle tai nettipoliisille. Sivustolla voi raportoida nappia painamalla epäasiallisesta toiminnasta. Myös sivuston ylläpitäjään voi ottaa yhteyttä.

Videoita aiheesta

- Kiusaaminen 2:08: <https://www.youtube.com/watch?v=ul7k8BkA7Qw>

- Nettikiusaaminen ja sen ehkäisy 7:08, Ammattiopisto Samiedun hyvinvointirastien materiaalia: <https://www.youtube.com/watch?v=Az2u9rA9s90>

(- Kiusaaminen on väkivaltaa – Lopeta se! Yle MIX 6:35: <https://www.youtube.com/watch?v=Js2F1jJ3QGk>)

- Kiusaaminen – ryhmän ulkopuolelle jääminen Nuorten Akatemia 3:32: <https://www.youtube.com/watch?v=x8Jwls817uU>

- Harkitse, mitä sanot! #koulukiusaaminen 1:10 <https://www.youtube.com/watch?v=eEiPiWjYLPo>
(- <https://www.youtube.com/watch?v=NCWWh4rjwV0> Nettipoliisin vinkit someen 8:27)

Poliisin kuusi vinkkiä nuorille (teksti): toimi näin, jos epäilyttävä henkilö ottaa yhteyttä somessa <https://yle.fi/uutiset/3-10595755>

Häirintä on laaja-alaista toimintaa, joka voi kohdistua yksilöön tai ryhmään, ja sillä voi olla merkittäviäkin seurauksia koko yhteisön hyvinvoinnin kannalta.

Keskinäisiä erimielisyyksiä, kiusoittelua, härnäämistä tai satunnaista haitantekoa ei lasketa kiusaamiseksi, koska ne ovat ***hetkellisiä**, ja kohteet vaihtuvat.

Ristiriitoja ja erimielisyyksiä tulee ikään katsomatta vuorovaikutustilanteisiin, mutta lapsilla ja nuorilla niitä on enemmän, koska heidän sosiaaliset taidot ovat vasta kehittymässä. Pojat käyttävät enemmän suoraa fyysistä ja verbaalista kiusaamista, tytöt epäsuoraa, vaikeammin huomattavaa kiusaamista.

Koulussa ja kotona aikuisten tehtävä on puuttua kaikkeen aggressiiviseen käyttäytymiseen oli se sitten kiusaamista tai satunnaista toimintaa.

Kiusaamista ei saa pitää vain yksilön, psykologian ja ryhmätilanteiden ongelmana, sillä lapset peilaavat sitä, mitä yhteiskunnassa pidetään normaalina, kun he kiusaavat. Lapsi määrittää sanojen merkityksiä, oikeanlaatuisuutta koko koulussa ja yhteiskunnassa. Oppilaat odottavat, että toiset hahmottavat, millaista on normaalina pidetty ja oikeanlainen käytös. Määrittelyä tapahtuu koulussa, kodeissa, mediassa, politiikassa jne. Miten yhteiskunnassa asioita esitetään normaaleina tai ei-normaaleina, luo pohjan sille, miten lapset hyväksyvät toisensa osaksi yhteisöä.

[Koulukiusaaminen heijastaa koulun ja yhteiskunnan * normeja.](#)

[Pitikö hypoteesi kiusaamisesta paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?](#)

Tarvittaessa tarkennetaan hypoteesia. On hyvä jättää alkuperäinen hypoteesi näkyviin ja tehdä sen rinnalle uusi tarkennettu versio opitun jälkeen siitä, mitä kiusaaminen on. Uuteenkin versioon kannattaa merkitä päivämäärä. **Hypoteesin** tulostettava pohja on digimateriaalin liitteissä.

Lisää tietoa nettikiusaamisesta:

-

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digiajassa/nettikiusaaminen/>

-

<https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/mediakasvatus/nuoret-ja-nettikiusaaminen-kyselyn-tulokset/nettikiusaamisen-monet-muodot/>

-

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digiajassa/nettikiusaaminen/> 5:32 upotettu video

- Mitä koulussa voidaan tehdä:

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kiusaaminen-mita-koulussa-voidaan-tehda/>

Oppilaan kirjan vastaukset, yläkoulu

1 Kiusaaminen ja sen lajit

Hyväksytyksi tuleminen on ihmisen perustarve.
Kiusaaminen loukkaa perus- ja ihmisoikeuksia.
Hyvään työilmapiiriin vaikuttaa jokainen ryhmän jäsen.

Kiusaaminen on tahallista ja toistuvasti samaan henkilöön kohdistuvaa harmin tai haitan aiheuttamista. Usein kiusattu on heikomassa (alisteisessa) asemassa, ja hänen on vaikea puolustautua.

Kiusaamisen kohteeksi voi joutua kuka tahansa.

Kiusaamiselle ei ole todellista syytä.

Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos se täyttää lainsäädännössä asetetut rikoksen tunnusmerkit.

Kiusaaminen on keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää, vaikka se on systemaattista vallan väärinkäyttöä ryhmässä.

Merkitse suoran ja epäsuoran kiusaamisen lajin perään F (fyysistä) tai H (henkistä).
Suoraa kiusaamista ovat mm.

* lyöminen, töniminen, potkiminen, leikiksi tai urheiluksi naamioitu väkivalta; pakottaminen F

* uhrin omaisuuden varastaminen, piilottaminen, törhiminen tai tuhoaminen F

* verbaalinen satuttaminen: loukkaava nimittely, uhkailu, pakottaminen, kiristäminen, H pilkkaaminen ja naurunalaiseksi tekeminen, kuiskuttelu uhrista, pilanteko, huomauttelu, H matkiminen, pilkkanauru, lappujen lähettely, nimettömät puhelut H
Epäsuoraa kiusaamista ovat mm.

satuttaminen kiertoteitse: vuorovaikutussuhteiden vahingoittaminen; poissulkeminen joukosta; H uhrin arvosteleminen selän takana; vahingollisten juorujen ja perättömien juttujen levittäminen; H ilmaana pitäminen (ei tervehditä), selän kääntäminen ym.; katseen välttäminen; tuijottaminen; H merkitsevät silmäykset jonkun kanssa; ilmeily, huokailu tai vaikeneminen ja virtuaalinen kiusaaminen H

Miksi keskinäisiä erimielisyyksiä, kiusoittelua, hännämistä tai satunnaista haitantekoa ei lasketa kiusaamiseksi?

Keskinäisiä erimielisyyksiä, kiusoittelua, hännämistä tai satunnaista haitantekoa ei lasketa kiusaamiseksi, koska ne ovat hetkellisiä, ja kohteet vaihtuvat.

Koulukiusaaminen heijastaa koulun ja yhteiskunnan normeja.

Huomaa kaikki se hyvä, jota saat osaksesi. Levitä hyvää.

1.4 TAIDETTA JA TOIMINTAA

Tavoite

- Harjoitellaan elämyksellisesti ja taiteen avulla huomaavaista käytöstä (kiitos ja anteeksi) ja kiusaamisen ehkäisyä.
- Tutustutaan kiusaamiseen musiikin keinoin.
- Opetellaan, että on väliä, miten käyttäytyään toisia kohtaan – ja miten muut saavat käyttäytyä itseä kohtaan.
- Harjoitellaan tunnistamaan kiusaamisen lajeja.

Tehtävä

- Kiitos- ja Anteeksi-laulut
- On väliä -hippa
- Luokitteluleikki kiusaamisen lajeista (vrt. Maa, meri, ilma -leikki)
- Kiusaamistilanteet kuvina
- Sarjakuva kiusaamisesta
- Pöytäteatteri
- Emojitarinat

Kiitos- ja Anteeksi-laulut

Laulut on värikoodattu ikätason mukaan suuntaa antavasti.

X = esi- ja alkuopetus, **X** = 3.–6. luokka ja **X** = yläkoulu

esi- ja alkuopetus ja 3.–4. luokka

X X Emme kiusaa, Tuomo Rannankari 2:46:

<https://www.youtube.com/watch?v=O43245X8CuM>

X X Siinan Taikastudio – Hyvät tavat 14/22, 2:25:

<https://www.youtube.com/watch?v=5z4ilYO7pk4>

X X Nolla, Hellu ja Luritus, feat. YNV, san. Kati Särmö 5:24:

<https://www.youtube.com/watch?v=dm8ytwe3sbU>

X X X [#Yhdessävahvaksi #Stopkoulukiusaamiselle #videotuotanto](#) 3:51

STOP koulukiusaamiselle Hanna Pakarinen & Lc Nick + Obi ja Via Carpelan, Same-eYes

<https://www.youtube.com/watch?v=QR5ofnesQ0M>

ANTEEKSI:

X X Jukka Salminen, Anna anteeksi (Lasten virsi, mutta ei uskonnollista sanastoa):

<https://www.youtube.com/watch?v=POQ7BWozCqo>

X X Happoradio, Anna anteeksi: <https://www.youtube.com/watch?v=8oYikW25Klc>

KIITOS:

X X X Edu Kettunen, Kiitos, 2:25: <https://www.youtube.com/watch?v=oTstrsI2sYw>

(X Frans Harju, 3:54, Kiitos (erotilanne): <https://www.youtube.com/watch?v=JFLjPIMnWq0>)

(X Arja Koriseva (Vain elämää, kausi 11), Kiitos (parisuhde), 3:27:
<https://www.youtube.com/watch?v=Z4HTJ8uPSV0>)

uskonnollissävyyä, mutta ei mainita kriittisiä sanoja:

X X Jukka Putkonen, Kiitos-laulu, 4:42: <https://www.youtube.com/watch?v=1iN0qS4kvnQ>

Lasten virsiä – useita uskonnollisia kiitosaiheisia, esimerkiksi:

X X Markus Bäckman, Enna Henriksson, Mirja-Maaria Ridanpää ja Mari Torri-Tuominen, Kiitoslaulu 1:22: <https://www.youtube.com/watch?v=y482V0qNbq0>

X X Markus Bäckman, Enna Henriksson, Mirja-Maaria Ridanpää, Mari Torri-Tuominen, Taneli Kuusisto ja Anna-Mari Kaskinen, Kiitos perheestä 1:37
<https://www.youtube.com/watch?v=-XUR0DA0abg>

ON VÄLIÄ -hippa

Valitaan kaksi hippaa ja pelastaja. Koko ryhmän hippaleikkiin tarvitaan avara tila. Kaksi hippaa ottaa muita kiinni.

Toinen hipoista sanoo:

”Mitä väliä” samalla kun koskettaa kiinniotettavaa.

Kiinniotettu pysähtyy ja asettaa kätensä korvilleen ikään kuin ei haluaisi kuulla enää.

Toinen hippa sanoo: ”Ihan sama” samalla kun koskettaa kiinniotettavaa.

Kiinniotettu pysähtyy ja asettaa kätensä nyrkissä ristiin rintakehensä päälle ikään kuin ei haluaisi tuntea enää.

Yksi on pelastaja, jonka kosketuksesta kiinniotetut pääsevät taas vapaasti juoksemaan avarassa tilassa. Pelastaja koskettaa lempeästi molemmilla käsillään kiinniotettua ja sanoo: ”On väliä”! Samalla hän nostaa kädet korvilta tai avaa ristiin asetetut kädet rintakehältä.

Välillä vaihdetaan hippoja ja pelastajaa opettajan ohjeesta.

Hipoilla on hyvä olla yllään joukkuenuha tai -paita ja pelastajalla voi olla esimerkiksi huivi kädessään tai erivärinen paita kuin hipoilla.

Mikäli täytyy välttää kosketusta kiinniottajilla voi olla pehmeä pallo, jolla he koskettavat kiinniotettavia ja pelastaja voi koskettaa ainoastaan huivilla tai hänellä voi olla hanskat kädessään.

- Leikin yhteydessä voidaan keskustella teeman mukaisesti siitä onko ”Ihan sama” , miten puhutaan toisille?
- Onko muiden tunteilla ja omilla tunteilla oikeasti väliä?
- Minkälainen käytös ja puhuminen on aiheuttanut itselle paha mieltä ?
- Minkälaisia kokemuksia oppilailla on aiheeseen liittyen?
- Milloin itselle on tullut hyvä mieli toisen sanoista?
- Miten voi puuttua tilanteeseen, jos huomaa, että luokkatoverilla on paha mieli?
- Mitä voit tehdä, jos sinulla itselläsi on paha mieli?

LUOKITTELULEIKKI

- Saliin nimetään paikat kiusaamislajien mukaan.

Jos luokitellaan kiusaamistapauksia kahteen ryhmään, nimetään salin päät luokittelun mukaan.

- fyysinen – henkinen
- suora – epäsuora (tai hiljainen tai sosiaalinen)

Jos luokitellaan kiusaamistapauksia kolmeen ryhmään, nimetään salista kolme paikkaa ryhmien mukaan.

- fyysinen – verbaalinen – sosiaalinen (tai hiljainen)

(Jos luokitellaan kiusaamistapauksia neljään ryhmään, nimetään salin seinät ryhmien mukaan. Virtuaalinen kiusaaminen kuuluu sosiaaliseen kiusaamiseen, mutta se on myös oma alalajinsa.

- fyysinen – verbaalinen – sosiaalinen (tai hiljainen) – virtuaalinen

- Valitaan kapteeni. Tehtävä vaihtuu opettajan määräyksen mukaan.

- Kapteeni luettelee kiusaamistapauksia, ja muut juoksevat oikeaan kohteeseen. Kapteenille voi antaa teoria-osuuden listan kiusaamisen luokittelusta. Hän voi keksiä myös konkreettisia tapauksia, kuten repun repiminen, tukasta kiskominen tms.

KIUSAAMISTILANTEET KUVINA

- Tutustutaan erilaisiin kiusaamistilanteisiin ja tutkitaan niitä ryhmissä.
- Piirretään kiusaamistilanteista kuvia.
- Lopuksi esitellään ryhmien kiusaamistilannekuvat ja pohditaan, mitä kyseisessä tilanteessa ehkä voisi tehdä.

SARJAKUVA KIUSAAMISESTA

- Piirretään ryhmissä tai pareittain sarjakuva jostakin kiusaamistilanteesta ja sen seurauksista.
- Kootaan luokan tekemät sarjakuvat yhdeksi "kirjaksi".

PÖYTÄTEATTERI

- Valmistetaan paperi/käsinuket ja esitetään erilaisia kiusaamistilanteita.
- Esiintyjät arvioivat yleisön toiminnan.
- Haluttaessa voi pöytäteatteriesityksistä valmistaa animaatiot kuvaamalla tilanteet vaihe vaiheelta ja hyödyntämällä animaatiosovellusta (esim. Stop motion).

EMOJITARINAT

- Keksitään ja kirjoitetaan lyhyitä (muutaman virkkeen) kiusaamistarinoita.
- Kootaan tarinat yhteen ja arvotaan ryhmille/pareille uudet tarinat, joista kirjoitetaan emojeita ja muita merkkejä ja symboleja käyttäen tarinat.

1.5 ARVIOINTI KIUSAAMINEN JA SEN LAJIT

Tavoite

YKSILÖ:

- Arvioidaan omaa **tiedollista** oppimista kiusaamisesta.
- Tehdään vertaisarviointi **taidollisesta** osaamisesta, **vuorovaikutustaidoista** ryhmätyöskentelyssä. (Mahdollisuus tehdä myös **osallisuuden** arviointi)
- Tehdään kokemuksellinen **itsearviointi**.

LUOKKA / RYHMÄ:

- Arvioidaan vertaisarviointien ja yleisöarviointien pohjalta, miten suuri osa luokasta kohtelee toisia kauniisti ja kannustavasti. (Riittääkö osuus koko luokalle **käytöstähteen**?)

Tehtävä

Arviointimahdollisuuksia

- YKSILÖT

- **tiedollinen:** testi
 - Testi- ja arviointipohjat ovat tulostettavia liitteitä digiaineistossa.
 - Tiedollisia testejä ei pidetä kirjallisina esi- ja alkuopetuksessa, mutta kysymykset voidaan käsitellä yhdessä suullisesti. Jos opettaja haluaa, hän voi muokata 3.–6. luokan testistä helponnetun testin esi- ja alkuopetukseen.
- **toiminnallinen / taidollinen**
 - **vertaisarviointi** vuorovaikutustilanteista
 - **osallisuuden arviointi** (itse- ja vertaisarvioinneissa)
- **kokemuksellinen: itsearviointi.**

- RYHMÄ

- **Lasketaan, montako käytöstähtea koko luokka tienasi ryhmänä hyvällä käytöksellä vuorovaikutusarvioinnista ja yleisönä olemisesta.** Tähdet laitetaan näkyvälle paikalle luokkaan, jotta luokka näkee, paljonko matkaa on palkintoon.
- **Vertaisarviointikoontipohja** on digimateriaalin liitteissä.

- Opettaja voi kertoa testien tarkistuksen ja palautuksen jälkeen,
 - o mikä oli luokan keskiarvo tiedollisessa testissä
 - o kuinka moni oppilas tienasi vertaisarvioinnista hymynaamoja / hyvä-arvosanoja, ja riittikö luokan saldo tähteen koko luokalle
 - o kuinka hyvin luokan oppilaat osallistuivat tavoitteelliseen toimintaan
 - o kuinka monta käytöstähteä luokka tienasi
 - o oliko ryhmätyöskentely koettu turvalliseksi ym.

Surunaama-arvosanojen saldoja ei kerrota luokalle, sillä niitä ei tavoitella. Niiden avulla puututaan sopimattomaan käytökseen kaikessa hiljaisuudessa opettajan kanssa kahden kesken.

Toiminnallisen arvioinnin tukena voi käyttää vertais- ja itsearviointeja sekä kokemuksellisen itsearvioinnin pohjaa, jotta opettaja kiinnittää huomiota samoihin asioihin, kuin oppilas. Opettaja voi muokata lomakkeita parhaaksi katsomallaan tavalla. Metataitojen (vuorovaikutus, itsesääätely, toiminnanohjaus, osallisuus, keskittyminen, tiedollinen ja taidollinen oppiminen, oppimaan oppiminen, ajattelun taidot, perustelu ym.) harjoittelu kannattaa nostaa esiin asiasisältöjen lisäksi.

Osallisuuden arviointi tehdään sekä ryhmäläisistä että itsestä. Samalla harjoitellaan hahmottamaan kokonaisuutta ja sen osia. Reflektio ohjaa arvioimaan omaa työskentelyä ryhmässä, osuutta yhteisessä toiminnassa. Tähän huomion kiinnittäminen voi auttaa suuntaamaan keskittymistä tavoitteelliseen toimintaan jatkossakin.

TIEDOLLINEN OSUUS: TESTI 1

TESTI 1: KIUSAAMINEN JA SEN LAJIT 3.–6. luokka, digimateriaalissa tulostettavana liitteenä

TESTI 1: KIUSAAMINEN JA SEN LAJIT, vastaukset, 3.–6. luokka

Mitä kiusaaminen on?

1. Merkitse virkkeen perään T=tosi tai E=epätosi.

Kiusaaminen on satunnaista. E

Kiusaaminen on toistuvaa. T

Kiusaamista tapahtuu yleensä heikommassa asemassa olevaa kohtaan. T

Kiusaamista tapahtuu yleensä paremmassa asemassa olevaa kohtaan. E

Kiusaaminen on tahallista. T

Kiusaaminen on vahingossa tapahtuvaa. E

Kiusaaminen kohdistuu yleensä samoihin henkilöihin. T

Kiusaaminen on aina väärin. T

Kiusaaminen on aina rikos. E

Kiusaaminen on lapselle keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää. T

Kiusaamiselle on aina joku oikea syy. E

Kiusaaminen on aina fyysistä. E

___ / 12 p

2. Laita otsikoiden kirjaimet paikoilleen.

Vaihtoehtoiset otsikot:

- A) suora kiusaaminen
- B) epäsuora kiusaaminen
- C) virtuaalinen kiusaaminen

otsikko C (Virtuaalinen kiusaaminen)

- identiteettivarkaus
- perättömät juorut ja pilkkaavat kommentit netissä
- vastauksena esim. joku seuraavista:
 - o pelihahmojen kautta tapahtuva kiusaaminen
 - o somessa tapahtuva kiusaaminen
 - o kännykkä- ja nettikiusaamisen yhdistäminen
 - o kuvien väärinkäyttö: luvaton kuvaaminen, kiusatun kuvien muokkaaminen, kuvien julkaiseminen ja levittäminen
 - o jatkuva eristäminen ja syrjintä nettiyhteisössä
 - o nimettömät viestit ja sähköpostit

otsikko A (Suora kiusaaminen)

- haukkuminen
- tavaroiden töhriminen
- vastauksena esim. joku seuraavista:
 - o fyysinen väkivalta:
 - lyöminen, töniminen, potkiminen, leikiksi tai urheiluksi naamioitu väkivalta.
 - pakottaminen
 - uhrin omaisuuden varastaminen, piilottaminen, töhriminen tai tuhoaminen
 - o verbaalinen väkivalta (henkistä väkivaltaa): loukkaava nimittely, uhkailu, pakottaminen, kiristäminen, pilkkaaminen ja naurunalaiseksi tekeminen, kuiskuttelu uhrista, pilanteko, huomauttelu, matkiminen, pilkkanauru, lappujen lähettely, nimettömät puhelut ym.

otsikko B (Epäsuora kiusaaminen)

- kaverisuhteiden vahingoittaminen
- toisen pitäminen ilmana
- vastauksena esim. joku seuraavista:
 - o satuttaminen kiertoteitse: vuorovaikutussuhteiden vahingoittaminen
 - o poissulkeminen joukosta
 - o uhrin arvosteleminen selän takana
 - o vahingollisten juorujen ja perättömien juttujen levittäminen
 - o ilmana pitäminen (ei tervehditä), selän kääntäminen ym.
 - o katseen välttäminen tai tuijottaminen
 - o merkitsevät silmäykset jonkun kanssa
 - o ilmeily, huokailu tai vaikeneminen
 - o virtuaalinen kiusaaminen

_____ / 3 p

3. Lisää edellisen tehtävän otsikoiden alle kuhunkin vielä yksi muu siihen sopiva esimerkki.

_____ / 3 p

4. Minkä otsikon alle kuuluu hiljainen kiusaaminen? B (Epäsuora kiusaaminen)

_____ / 1 p

5. Kirjoita esimerkki henkisestä kiusaamisesta.

o verbaalinen väkivalta: loukkaava nimittely, uhkailu, pakottaminen, kiristäminen, pilkkaaminen ja naurunalaiseksi tekeminen, kuiskuttelu uhrista, pilanteko, huomauttelu, matkiminen, pilkkanauru, lappujen lähettely, nimettömät puhelut ym.

o epäsuora kiusaaminen (Ks. otsikon B alta.)

_____ / 1 p

yhteensä _____ / 20 p

TESTI 1: KIUSAAMINEN JA SEN LAJIT, yläkoulu, digimateriaalissa tulostettavana liitteenä

TESTI 1: KIUSAAMINEN JA SEN LAJIT, vastaukset, yläkoulu

TESTI 1: KIUSAAMINEN JA SEN LAJIT,

nimi _____ ryhmä _____

Mitä kiusaaminen on?

1. Merkitse virkkeen perään T=tos tai E=epätosi.

Kiusaaminen on satunnaista. E

Kiusaaminen on toistuvaa. T

Kiusaamista tapahtuu yleensä heikommassa asemassa olevaa kohtaan. T

Kiusaamista tapahtuu yleensä paremmassa asemassa olevaa kohtaan. E

Kiusaaminen on tahallista. T

Kiusaaminen on vahingossa tapahtuvaa. E

Kiusaaminen kohdistuu yleensä samoihin henkilöihin. T

Kiusaaminen on aina väärin. T

Kiusaaminen on aina rikos. E

Kiusaaminen on lapselle keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää. T
Kiusaamiselle on aina joku oikea syy. E
Kiusaaminen on aina fyysistä. E

____ / 12 p

2. Mikä on kiusaamisen yleinen määritelmä?

Yleisen määritelmän mukaan kiusaaminen on tahallista ja toistuvasti samaan henkilöön kohdistuvaa harmin tai haitan aiheuttamista. Usein kiusattu on heikommassa (alisteisessa) asemassa, ja hänen on vaikea puolustautua.

____ / 3 p

3. Miksi keskinäisiä erimielisyyksiä, satunnaista haitantekoa tai hännämistä ei lasketa kiusaamiseksi?

Keskinäisiä erimielisyyksiä, kiusoittelua, hännämistä tai satunnaista haitantekoa ei lasketa kiusaamiseksi, koska ne ovat hetkellisiä, ja kohteet vaihtuvat.

____ / 2 p

4. Täydennä virke.

Koulukiusaaminen heijastaa koulun ja yhteiskunnan normeja.

____ / 1 p

5. Laita otsikoiden kirjaimet (A, B tai C) paikoilleen oikeille otsikkoriveille.
otsikot:

A Suora kiusaaminen B Epäsuora kiusaaminen C Virtuaalinen kiusaaminen

otsikko C (Virtuaalinen kiusaaminen)

- identiteettivarkaus
- perättömät juurut ja pilkkaavat kommentit netissä
 - * vastauksena esim. joku seuraavista:
 - pelihahmojen kautta tapahtuva kiusaaminen
 - somessa tapahtuva kiusaaminen
 - kännykkä- ja nettikiusaamisen yhdistäminen
 - kuvien väärinkäyttö: luvaton kuvaaminen, kiusatun kuvien muokkaaminen, kuvien julkaiseminen ja levittäminen
 - jatkuva eristäminen ja syrjintä nettiyhteisössä
 - nimettömät viestit ja sähköpostit

otsikko A (Suora kiusaaminen)

- haukkuminen
- tavaroiden töhriminen
 - *vastauksena esim. joku seuraavista:
 - fyysinen väkivalta:
 - lyöminen, töniminen, potkiminen, leikiksi tai urheiluksi naamioitu väkivalta.
 - pakottaminen
 - uhrin omaisuuden varastaminen, piilottaminen, töhriminen tai tuhoaminen

o verbaalinen väkivalta (henkistä väkivaltaa): loukkaava nimittely, uhkailu, pakottaminen, kiristäminen, pilkkaaminen ja naurunalaiseksi tekeminen, kuiskuttelu uhrista, pilanteko, huomauttelu, matkiminen, pilkkanauru, lappujen lähettely, nimettömät puhelut ym.

otsikko **B** (Epäsuora kiusaaminen)

- kaverisuhteiden vahingoittaminen
- toisen pitäminen ilmana

*vastauksena esim. joku seuraavista:

- o satuttaminen kiertoteitse: vuorovaikutussuhteiden vahingoittaminen
- o poissulkeminen joukosta
- o uhrin arvosteleminen selän takana
- o vahingollisten juorujen ja perättömien juttujen levittäminen
- o ilmana pitäminen (ei tervehditä), selän kääntäminen ym.
- o katseen välttäminen tai tuijottaminen
- o merkitsevät silmäykset jonkun kanssa
- o ilmeily, huokailu tai vaikeneminen
- o virtuaalinen kiusaaminen

_____ / 3 p

6. Lisää edellisen tehtävän otsikoiden alle kuhunkin vielä yksi muu siihen sopiva esimerkki *-merkin jälkeen.

_____ / 3 p

7. Mikä suoran kiusaamisen laji ei ole fyysistä kiusaamista?

Verbaalinen / sanallinen kiusaaminen ei ole fyysistä kiusaamista.

_____ / 1 p

8. Minkä tehtävän 5 otsikon (A–C) alle kuuluu hiljainen kiusaaminen? **B**

_____ / 1 p

9. Kirjoita esimerkki henkisestä kiusaamisesta.

Henkinen väkivalta

- verbaalinen väkivalta (henkistä väkivaltaa): loukkaava nimittely, uhkailu, pakottaminen, kiristäminen, pilkkaaminen ja naurunalaiseksi tekeminen, kuiskuttelu uhrista, pilanteko, huomauttelu, matkiminen, pilkkanauru, lappujen lähettely, nimettömät puhelut ym.

Epäsuoraa / hiljaista / sosiaalista kiusaamista (henkistä väkivaltaa):

- satuttaminen kiertoteitse: vuorovaikutussuhteiden vahingoittaminen
- poissulkeminen joukosta
- uhrin arvosteleminen selän takana
- vahingollisten juorujen ja perättömien juttujen levittäminen
- ilmana pitäminen (ei tervehditä), selän kääntäminen ym.
- katseen välttäminen tai tuijottaminen
- merkitsevät silmäykset jonkun kanssa
- ilmeily, huokailu tai vaikeneminen
- Virtuaalinen kiusaaminen:

- o identiteettivarkaudet
- o pelihahmojen kautta tapahtuva kiusaaminen
- o somessa tapahtuva kiusaaminen
- o kännykkä- ja nettikiusaamisen yhdistäminen
- o kuvien väärinkäyttö: luvaton kuvaaminen, kiusatun kuvien muokkaaminen, kuvien julkaiseminen ja levittäminen
- o jatkuva eristäminen ja syrjintä nettiyhteisössä
- o perättömät juorut ja pilkkaavat kommentit netissä
- o nimettömät viestit ja sähköpostit

_____ / 1 p

yhteensä _____ / 27 p

TAIDOLLINEN OSUUS: ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

VERTAISARVIOINTI

Yksinkertaisimmillaan vertaisarviointi voi olla näin tiivis:

- Taulukkoon kirjataan oppilaan nimi ja ne henkilöt, joiden kanssa oppilas työskenteli.
- Nimien perään oppilas merkitsee rastilla, minkä arvosanan hän antaa heille heidän käytöksensä perusteella.
- Suruarvosanalle pitää olla perustelu, miksi se annettiin.
- Kukaan muu kuin opettaja ei saa tietää arvosanoja.

Yksinkertainen vertaisarviointi (naama) löytyy digimateriaalin liitteistä.

Merkitse rastilla, minkä naama-arvosanan annat yhteistyökavereillesi.

sekä aineenhallintataitoja mm. liikunnassa (tanssi), äidinkielessä / muussa kielessä (sanoitus) ja musiikissa (rap: rytmitaju tai taustäänite). Esiintymistilanteet antavat oivat tilaisuuden yleisö- ja esiintymiskasvatukselle.

Arvioinnit tuotoksista ja esiintymisestä opettaja antaa yksilöille sanallisesti tai kirjallisesti ilman, että paikalla on yleisöä.

KOKEMUKSELLINEN ITSEARVIOINTI

Kokemuksellinen itsearviointi: 1 Kiusaaminen ja sen lajit ohjaa kertaamaan ja refleктоimaan omaa toimintaa, oppimista, osallisuutta ja kokemuksia tämän jakson aiheesta ja jakson aikana. Opettaja voi muokata arviointiskaalaa ja arvioitavia aiheita (sen mukaan, mitä toiminnallisia osia on käyty yhdessä läpi). Malli / tulostettava pohja kokemukselliseen itsearviointiin löytyy digimateriaalin liitteistä.

Esi- ja alkuopetuksessa tämän osuuden voi käsitellä yhteisellä keskustelulla ja kyselemällä oppilailta heidän kokemuksistaan. Opettaja voi myös halutessaan muokata arviointipohjaa itselleen tai omalle ryhmälleen sopivammaksi.

Kokemuksellinen itsearviointi

Rastita sopivin kohta.

ON VÄLIÄ, Kiusaajan rooli ja toimintamallit

nimi	huonosti			hienosti	
	1	2	3	4	5
Minua kohdeltiin tasa-arvoisesti ryhmässä.					
Osallistuin viirtäytymistehtävään.					
Keksin kiusaajan piirteitä hypoteesiin.					
Luokan hypoteesi vastasi omaani.					
Osasin kuvailla kiusaajaa kiusaamisen lajin mukaan.					
Keksin keinoja pysäyttää kiusaaja.					
Osallistuin rooliharjoitukseen. (draama)					
Osasin olla yleisössä niin, että esiintyjällä oli turvallista.					
Koin esiintymistilanteen turvallisena. (itselle tai muille)					
Etsin ryhmässä teksteistä tietoja, miksi kiusaaja kiusaa.					
Täydensin oppilaan kirjaa ohjeen mukaan.					
Tiedän, että kiusaaminen on valinta, josta on itse vastuussa.					
Tiedän syyt kiusaamiselle.					
Tunnistan erilaisia kiusaajaryhmiä.					
Tiedän toimintamalleja päästä pois kiusaajan roolista.					
Ymmärrän, että empatia on tärkeä taitokiusaamisen ehkäisemiseksi.					
Vertasin hypoteesia faktoihin.					
Osallistuin Anteeksi-leikkiin.					
Olen tutustunut ryhmäni jäseniin välituntiparien avulla.					
Osallistuin raivorataan.					
Kuuntelin musiikkia keskittyneesti.					
Osallistuin tanssin tai rapin tekemiseen.					
Esiinnyin tanssi- tai rap-esityksessä.					
Osasin tietotestin asiat.					
Osasin arvioida vuorovaikutustaitoja (itse- ja vertaisarviointi).					
Osasin toimia ryhmässä toiset huomioon ottaen.					
Osasin arvioida omaa ja ryhmäni osallisuutta.					
Tuotoksemme (rap tai tanssi) onnistui mielestäni					

2 Kiusaamisen roolit, opettaja

2.1 VIRITTÄYTYMINEN

Tavoite

- Selvitetään aluksi oppilaiden ennakkotiedot kiusaamisen rooleista ja luodaan niiden pohjalta hypoteesi, jota lopuksi testataan.
- Harjoitellaan ryhmän kanssa toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Ehkäistään kiusaamista ja kehitetään itsesäätelyä.

Tehtävä

Virittäytymisvaiheen alkuun voi ottaa Taidetta ja toimintaa -kohdasta (alaluvusta neljä) jonkun toiminnallisen harjoitteen.

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

- Virittäytymistehtävä tehdään ryhmätyönä kirjallisesti.
- Opettaja määrää (parit tai) ryhmät, jotta harjoitellaan tulemaan kaikkien kanssa toimeen.
- Opettaja kertoo vertaisarvioinnista (ks. johdanto). Vertaisarvioinnin perusteella luokka voi saada käytöstähden, jos luokan oppilaat osaavat kohdella toisiaan huomaavaisesti. Vain opettaja saa tietoonsa arvosanat.
- Sovitaan, valitaanko ryhmille kirjuri, vai kirjoittavatko kaikki ryhmän jäsenet vastauksia keskustelun pohjalta. Keskustelu kannattaa käydä hiljaisella äänellä, ettei anna vinkkejä muille ryhmille tai pareille.

Kirjoittakaa ryhmässä vastaukset paperille minuutissa.

Keitä on mukana kiusaamistilanteissa? Nimetkää roolit.

2.1.1 Hypoteesi

Tavoite

- Luodaan luokan yhteinen hypoteesi kiusaamisen rooleista.
- Kunnioitetaan kaikkien näkemystä.

Tehtävä

- Kuunnellaan toisia kunnioittaen kaikkien vastaukset edellisiin tehtäviin ja muodostetaan niiden pohjalta luokan yhteinen hypoteesi (oletus) kiusaamisen rooleista.
- Kirjataan näkyviin yhteinen määritelmä kiusaamisen rooleista ennakkotietojen pohjalta. Yritetään tiivistää hypoteesi mahdollisimman selkeäksi. **Hypoteesin** kirjaamiseen ja tulostamiseen voi käyttää digimateriaalin liitepohjaa.
- Varmistetaan, että koko luokka on tyytyväinen hypoteesiin.

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Kiusaamisen roolit ovat

2.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

Tavoite

- Harjoitellaan tunnistamaan kiusaamisen rooleja.
- Harjoitellaan ryhmässä toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Kerrataan kiusaamisen lajit.
- Eläydytään kiusaamisen rooleihin ja harjoitellaan empatiaa.
- Tehdään Gallup kiusaamisen rooleista.
- Tuodaan esiin rohkeus luokassa – arvostetaan puolustajia.

Tehtävä

TESTAA

Testaa hypoteesia: Mitä rooleja tunnistatte viime tunnin draamaharjoituksesta? Nimetkää oppilaiden roolit.

Oppilaat 1 ja 2 tulevat reteästi luokkaan.

Oppilas 1 tönäisee tieltään oppilaan 4 ja sanoo: Luuserit pois tieltä!

Oppilas 2 tekee samoin kuin oppilas 1: Väistä, ääliö!

Oppilas 3 kannustaa oppilaita 1 ja 2 naureskellen: Just nii!

Oppilas 5 siirtyy hiljaa sivummalle.

Oppilas 6 (topakasti): Antakaa olla, toisia ei tarvitse tönäistä ja haukkua!

Oppilaat 1 ja 2 mulkoilevat oppilasta 6.

Oppilas 1: Pidä huoli omista asioistasi!

Opettaja saapuu hetken kuluttua luokkaan. Oppilaat ovat jo hiljentyneet paikoilleen. Opettaja ei tiedä tapahtumista mitään. Hän aloittaa oppitunnin.

- Kirjatkaa yhdessä luokan antamat nimitykset. Ei haittaa, vaikka ne eivät ole vielä virallisia termejä.
- Alla ovat tässä materiaalissa käytössä olevat roolien nimet, mutta niitä ei sanota vielä ääneen.
- Oliko oppilaiden hypoteesissa muita rooleja? Lisätkää ne tarvittaessa.

Oppilas 1:n rooli on kiusaaja.

Oppilas 2:n rooli on apuri.

Oppilas 3:n rooli on kannustaja.

Oppilas 4:n rooli on kiusattu / uhri.

Oppilas 5:n rooli on hiljainen hyväksyjä.

Oppilas 6:n rooli on puolustaja.

TOIMI

- Oppilaat jaetaan kuuden hengen ryhmiin. Jos luku ei mene tasan, ryhmiin voi laittaa enemmänkin oppilaita, mutta silloin roolejakin pitää olla useampia (lisää hiljaisia hyväksyjä, apureita tai kannustajia).
- Opettaja antaa ennen jokaista tehtävää oppilaille numerolaput, joista heille selviää, mitä roolia hän esittää (aiemman tehtävän numeroinnin mukaan).
- Opettaja pitää huolen, että ryhmän jäsenten roolit vaihtuvat eri tehtävissä. Opettaja esittää tarvittaessa opettajaa.
 - Jos luokalle on yksi yhteinen esitys, **esiintyjät arvioivat esityksensä lopuksi yleisön**. Onko se turvallinen ja kannustava? Tässä tapauksessa sopikaa ennen esitystä turvallisen yleisön kriteerit (seuraa kiinnostuneena katseella, istuu rauhassa paikoillaan, on hiljaa ja keskittynyt,...). Jos yleisö saa esiintyjiltä yleisötähden (hyvä ja kannustava käytös), se lisätään luokan saavutuksiin, joista tulee palkinto sovitun rajan saavuttamisen jälkeen.
- Kerrataan viime tunnilta kiusaamisen lajit. (suora, epäsuora, fyysinen, henkinen, virtuaalinen ja verbaalinen)
- Oppilaille annetaan hetki aika suunnitella, tai he improvisoivat esitykset annetusta aiheesta.
- Harjoitellaan esittämään eläytyen, mutta oikeasti
 - ketään ei saa satuttaa
 - kenenkään omaisuutta ei saa turmella
 - kenenkään kuvia ei julkaista tai muokata
 - kiusaamista ei hyväksytä.
- Vaihdetaan rooleja.

Näytelkää joku tilanne seuraavista kiusaamisen lajeista.

- virtuaalinen kiusaaminen
- fyysinen kiusaaminen: omaisuuden turmeleminen
- hiljainen kiusaaminen
- sanallinen kiusaaminen

Esittäjien roolit vaihtuvat opettajan antaman numerolapun tai roolikortin mukaan.

Toiminnallinen purkutapa:

KUUMA TUOLI

Valitaan näytelmästä yksi roolihahmo, jota haastatellaan ”kuumassa tuolissa”, esim. Oppilas 4. Roolihahmoa näytellyt oppilas istuu tuolille ja pysyy roolihahmossaan keksien siihen lisää roolifaktoja haastattelun myötä. Syventääkseen roolihahmoa häneltä voi kysyä ensin esimerkiksi nimen, harrastuksen ja muita asioita, joita roolihahmosta ei ole tullut vielä esille. Tämän jälkeen kysytään oppilaalta (joka on roolissa!) yllä mainittuja kysymyksiä. Haastateltavaa voi vaihtaa.

TUTKI

Tehdään luokassa nimetön gallup.

- Tunnista, missä kiusaamisen rooleissa olet itse toiminut käytännön elämässä.
- Mitkä roolit ovat yleisimmät?
- Ketkä ovat luokkasi Rohkelikossa?
- Kiusaamisen roolit nimetään oppilaiden antamien nimien mukaan gallup-kyselyyn.
- Korostetaan, että kysely on luottamuksellinen ja se tehdään anonyymisti eli nimettömästi.
- Hankitaan tietoa, kuka oikeasti on niin rohkea, että uskaltaa puolustaa kiusattua. Hän kuuluu luokan Rohkelikkoon.
- Opettaja kerää nimettömät lomakkeet ja tekee koonnin.
- Tarkastellaan tulosta yhdessä:
 - Mitkä ovat yleisimmät kiusaamisen roolit omassa luokassa ja muualla?
 - Ketkä ovat luokan rohkeimmat oppilaat, jotka uskaltavat toimia puolustajina?
 - Annetaan diplomi tai kunniamerkki puolustajille. Luokkaan voi tehdä myös Rohkelikko-gallerian, johon voidaan lisätä rohkeiksi puolustajiksi todettujen nimet.

Malli gallup-kyselypohjaksi – roolien nimet muutetaan tarvittaessa oppilaiden antamiksi.

Kiusaamisen roolit

Merkitse rasti, jos sinulla ollut tämä rooli **omassa luokassa**.

kiusaaja	☐
apuri	☐
kannustaja	☐
kusattu	☐
hiljainen hyväksyjä	☐
puolustaja	☐

Nimeä, kuka luokasta uskaltaa toimia puolustajana.

Merkitse rasti, jos sinulla on ollut tämä rooli **muualla**.

kiusaaja	☐
apuri	☐
kannustaja	☐
kusattu	☐
hiljainen hyväksyjä	☐
puolustaja	☐

2.3 TIETOA / FAKTAA

Tieto-osuus on jaettu ikäryhmien mukaan kolmeen osaan: esi- ja alkuopetus, 3.–6. luokka ja yläkoulu. Valitse digiaineistosta sinulle sopiva vaihtoehto. Opettajan oppaaseen ikäryhmät on värikoodattu.

2.3.1 Esi- ja alkuopetus

Tavoite

- Opitaan faktoja kiusaamisen rooleista.
- Tunnistetaan kiusaamisen roolit.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Laitetaan luokkaan näkyville hypoteesin viereen kiusaamisen roolit. Ne voi tulostaa digimateriaalista.

Oppilaan kirja s. 6

Koska oppilaille jää oppilaan kirja, on hyvä varmistaa, että he täyttävät sitä opetuksen mukaan, jotta siitä tulisi tietokirja heille koko elämän varrelle.

Kukaan ei ole kategorisesti hyvä tai paha, vaikka joidenkin on vaikea asettua toisen asemaan.

Aikuisten on tärkeä tunnistaa sekä tehdä näkyviksi valtasuhteet ja olla tietoinen suosiojärjestelmistä ja mekanismeista, jotka luovat lasten ja nuorten ryhmiin hierarkioita.

(<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/10/20/kiusaaja-apuri-puolustaja-kiusaamistilanteeseen-liittyy-monia-rooleja-ja-myos.>)

Kiusaaminen on ryhmäilmiö. Kiusaamista tapahtuu yleensä pysyvässä sosiaalisessa ryhmässä, jonka jäsenillä on omat roolinsa. Sen lopettamiseksi on puututtava koko ryhmän toimintaan. Ryhmässä kiusaamiseen vaikuttavat esim. roolit, statukset, normit ja konformismi (yksilön mukautuminen enemmistön käytökseen, arvoihin ja mielipiteisiin). Poikien kiusaaminen on yleensä suoraa fyysistä ja verbaalista kiusaamista, mutta tytöt kiusaavat usein epäsuorasti joutumatta kasvokkain kiusatun kanssa. Kiusaamisessa jokaisella on oma rooli.

Kiusaamisen roolit:

- **Kiusattu:** Kiusattu tai kiusaamisen uhri on systemaattisen, toistuvan ahdistelun kohteeksi joutuva henkilö. Kiusatulle saatetaan olla kateellisia, tai hän voi olla hiljainen ja arka, jonka on vaikeampi saada kavereita. Kiusattu voi olla erilainen kuin muut. Usein uhri on tavallista empaattisempi tai ystävällisempi – luultavasti itse todella hyvä ystävä.

* Etsitään oppilaan kirjan vasemmasta reunasta sana kiusattu. Opettaja tai oppilas lukee oikean reunan kuvauksia eri kiusaamisen rooleista. Valitaan, mikä sopii kiusattuun. Yhdistetään kiusattu / kiusaamisen uhri -kohdan perässä oleva tähti oikean kuvauksen alussa olevaan tähteen suoralla viivalla. Harjoitellaan viivaimen käyttöä.

- **Kiusaaja:** Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen. Hän voi olla helposti tulistuva luonne tai vallanhaluinen. Hän saattaa hakea huomiota kiusaamalla muita. Hän voi myös kokea epävarmuutta ryhmässä, mikä saattaa johtaa siihen, että hän yrittää kasvattaa omaa suosiotaan muita alistamalla. Kiusaaja saattaa purkaa omaa pahaa oloaan kiusaamalla muita. Kiusaajan myötäelämisen taidoissa on usein puutteita.

* Etsitään oppilaan kirjan vasemmasta reunasta sana kiusaaja. Toimitaan kuten aiemmin ja yhdistetään pari.

- **Puolustaja:** Puolustaja asettuu kiusatun oppilaan puolelle, yrittää saada muut lopettamaan tai muutoin pyrkii tukemaan kiusattua. Vaatii rohkeutta olla puolustaja.

* Etsitään oppilaan kirjan vasemmasta reunasta sana puolustaja. Toimitaan kuten aiemmin ja yhdistetään pari.

- **Apuri:** Apuri on kiusaajan seuraajana tai avustajana. Hän ei aloita kiusaamista, mutta menee siihen helposti mukaan. Hän saattaa pelätä joutuvansa itse kiusatuksi, jos ei toimi apurina.

* Etsitään oppilaan kirjan vasemmasta reunasta sana apuri. Toimitaan kuten aiemmin ja yhdistetään pari.

- **Kannustaja / Vahvistaja:** Kannustaja ei itse kiusaa, mutta on mukana kiusaamisessa antamalla positiivista palautetta kiusaajalle: on yleisönä, kannustaa kiusaajaa huudoin, nauraa kiusaajan kommenteille jne.

* Etsitään oppilaan kirjan vasemmasta reunasta sana kannustaja. Toimitaan kuten aiemmin ja yhdistetään pari.

- **Ulkopuolinen / Hiljainen hyväksyjä:** Hiljainen hyväksyjä ei puutu tai ei uskalla puuttua kiusaamistilanteeseen. Hän pysyttelee sivummalla, koska pelkää, että saattaa joutua itse kiusatuksi, jos puuttuu tilanteeseen. Näin hän tulee kuitenkin hiljaisesti hyväksyneeksi kiusaamisen, vaikka ei ole siinä mukana.

* Etsitään oppilaan kirjan vasemmasta reunasta sanat hiljainen hyväksyjä. Toimitaan kuten aiemmin ja yhdistetään pari.

Roolit todennäköisesti määräytyvät lasten tai nuorten luonteenpiirteiden, aiempien kokemusten sekä luokkayhteisön ominaisuuksien perusteella. Sosiaaliset roolit voivat olla vaihtuvia eri ryhmissä tai eri aikoina.

* **Rooli ei ole lopullinen - sen voi vaihtaa.**

* Pohditaan, mikä rooli olisi mukavalla kaverilla. Kirjoitetaan sana puolustaja oppilaan kirjan viivalle.

* Piirretään kuva mukavasta kaverista oppilaan kirjaan.

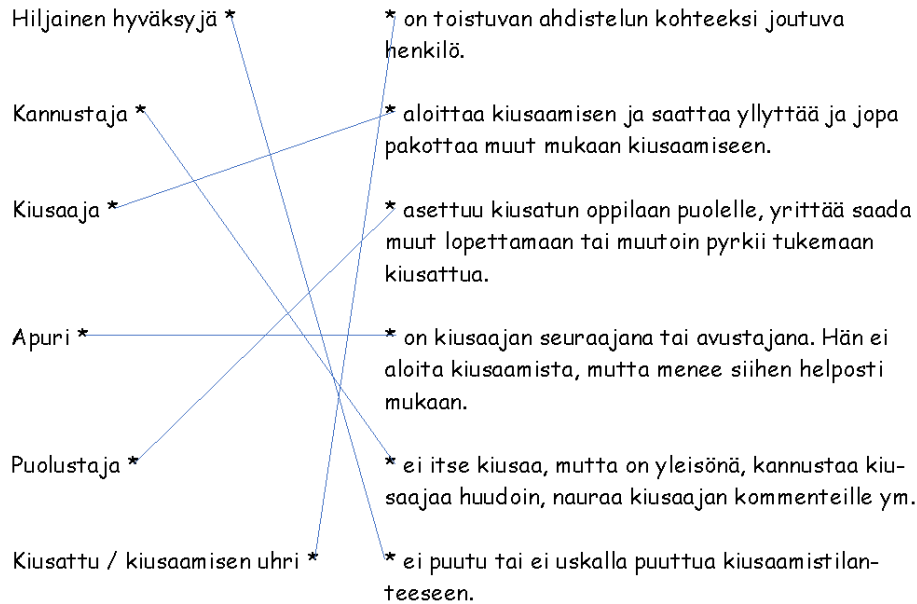
Pitkö luokan hypoteesi kiusaamisen rooleista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Tarvittaessa tarkennetaan hypoteesia. On hyvä jättää alkuperäinen hypoteesi näkyviin ja tehdä sen rinnalle uusi tarkennettu versio opitun jälkeen siitä, mitä kiusaaminen on. Uuteenkin versioon kannattaa merkitä päivämäärä. **Hypoteesin** tulostettava pohja on digimateriaalin liitteissä.

Opettajan kannattaa kiertää luokassa ja tarkistaa, että oppilaat ovat tehneet yhdistämistehtävän oikein.

Oppilaan kirjan **vastaukset, esi- ja alkuopetus**

Yhdistä viivalla kiusaamistilanteen rooli sen kuvaukseen.

Roolin voi vaihtaa.

Mikä rooli on mukavalla kaverilla? puolustaja
Piirrä hänestä kuva.

2.3.2 3.-6 luokka

Tavoite

- Opitaan faktoja kiusaamisen rooleista.
- Tunnistetaan kiusaamisen roolit.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. * -merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Laitetaan luokkaan näkyville hypoteesin viereen kiusaamisen roolit. Ne voi tulostaa digimateriaalista.

Oppilaan kirja s. 5

* Oppilaat kirjoittavat kirjaansa, keitä ovat onnistuneet ilahduttamaan. Siihen voi kirjata myös perheenjäseniä, naapureita, ystäviä, sukulaisia ja muita tuttuja ryhmäläisten lisäksi.

* Oppilaan kirjoittavat kirjaansa, ketkä ovat tuoneet hänelle hyvää mieltä.

Oppilaan kirja s. 6

Koska oppilaille jää oppilaan kirja, on hyvä varmistaa, että he täyttävät sitä opetuksen mukaan, jotta siitä tulisi tietokirja heille koko elämän varrelle.

* **Kukaan ei ole kategorisesti hyvä tai paha**, vaikka joidenkin on vaikea asettua toisen asemaan. Aikuisten on tärkeä tunnistaa sekä tehdä näkyviksi valtasuhteet ja olla tietoinen suosiojärjestelmistä ja mekanismeista, jotka luovat lasten ja nuorten ryhmiin hierarkioita. (<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/10/20/kiusaaja-apuri-puolustaja-kiusaamistilanteeseen-liittymonia-rooleja-ja-myo>.)

* **Kiusaaminen on ryhmäilmiö**. Kiusaamista tapahtuu yleensä pysyvässä sosiaalisessa ryhmässä, jonka jäsenillä on omat roolinsa. Sen lopettamiseksi on puututtava koko ryhmän toimintaan. Ryhmässä kiusaamiseen vaikuttavat esim. roolit, statukset, normit ja konformismi (yksilön mukautuminen enemmistön käytökseen, arvoihin ja mielipiteisiin). Poikien kiusaaminen on yleensä suoraa fyysistä ja verbaalista kiusaamista, mutta tytöt kiusaavat usein epäsuorasti joutumatta kasvokkain kiusatun kanssa. Kiusaamisessa jokaisella on oma rooli.

* **Kiusaamisen roolit:**

* Täydennetään oppilaan kirjaan kiusaamisen roolit digimateriaalin mukaan. Luetaan ääneen roolien kuvaukset.

- * **Kiusattu:** Kiusattu tai kiusaamisen uhri on systemaattisen, toistuvan ahdistelun kohteeksi joutuva henkilö. Kiusatulle saatetaan olla kateellisia, tai hän voi olla hiljainen ja arka, jonka on vaikeampi saada kavereita. Kiusattu voi olla erilainen kuin muut. Usein uhri on tavallista empaattisempi tai ystävällisempi – luultavasti itse todella hyvä ystävä.
- * **Kiusaaja:** Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen. Hän voi olla helposti tulistuva luonne tai vallanhaluinen. Hän saattaa hakea huomiota kiusaamalla muita. Hän voi myös kokea epävarmuutta ryhmässä, mikä saattaa johtaa siihen, että hän yrittää kasvattaa omaa suosiotaan muita alistamalla. Kiusaaja saattaa purkaa omaa pahaa oloaan kiusaamalla muita. Kiusaajan myötäelämisen taidoissa on usein puutteita.
- * **Puolustaja:** Puolustaja asettuu kiusatun oppilaan puolelle, yrittää saada muut lopettamaan tai muutoin pyrkii tukemaan kiusattua. Vaatii rohkeutta olla puolustaja.
- * **Apuri:** Apuri on kiusaajan seuraajana tai avustajana. Hän ei aloita kiusaamista, mutta menee siihen helposti mukaan. Hän saattaa pelätä joutuvansa itse kiusatuksi, jos ei toimi apurina.
- * **Kannustaja / Vahvistaja:** Kannustaja ei itse kiusaa, mutta on mukana kiusaamisessa antamalla positiivista palautetta kiusaajalle: on yleisönä, kannustaa kiusaajaa huudoin, nauraa kiusaajan kommentteille jne.
- * **Hiljainen hyväksyjä / Ulkopuolinen:** Hiljainen hyväksyjä ei puutu tai ei uskalla puuttua kiusaamistilanteeseen. Hän pysyttelee sivummalla, koska pelkää, että saattaa joutua itse

kiusatuksi, jos puuttuu tilanteeseen. Näin hän tulee kuitenkin hiljaisesti hyväksyneeksi kiusaamisen, vaikka ei ole siinä mukana.

Roolit todennäköisesti määräytyvät lasten tai nuorten luonteenpiirteiden, aiempien kokemusten sekä luokkayhteisön ominaisuuksien perusteella. Sosiaaliset roolit voivat olla vaihtuvia eri ryhmissä tai eri aikoina.

* **Rooli ei ole lopullinen - sen voi vaihtaa.**

Pohditaan, mikä rooli olisi mukavalla kaverilla (puolustaja).

* Täydennetään oppilaan kirjan taulukko, mitä rooleja oppilaalla on ollut tässä ryhmässä ja muualla. (Ei tarvitse yrittää kaunistella tilannetta.)

Pitkö luokan hypoteesi kiusaamisen rooleista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Tarvittaessa tarkennetaan hypoteesia. On hyvä jättää alkuperäinen hypoteesi näkyviin ja tehdä sen rinnalle uusi tarkennettu versio opitun jälkeen siitä, mitä kiusaaminen on. Uuteenkin versioon kannattaa merkitä päivämäärä. **Hypoteesin** tulostettava pohja on digimateriaalin liitteissä.

Opettajan kannattaa kiertää luokassa ja tarkistaa, että oppilaat ovat tehneet yhdistämistehtävän oikein.

oppilaan kirjan vastaukset, **3.–6. luokka**

Täydennä.

Kiusaaminen on ryhmäilmiö.

Kiusaamisen roolit:

Kiusattu tai kiusaamisen uhri on systemaattisen, toistuvan ahdistelun kohteeksi joutuva henkilö.

Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen.

Puolustaja asettuu kiusatun oppilaan puolelle, yrittää saada muut lopettamaan tai muutoin pyrkii tukemaan kiusattua.

Apuri on kiusaajan seuraajana tai avustajana. Hän ei aloita kiusaamista, mutta menee siihen helposti mukaan.

Kannustaja ei itse kiusaa, mutta on mukana kiusaamisessa antamalla positiivista palautetta kiusaajalle: on yleisönä, kannustaa kiusaajaa huudoin, nauraa kiusaajan kommentteille jne.

Hiljainen hyväksyjä ei puutu tai ei uskalla puuttua kiusaamistilanteeseen.

Rooli ei ole pysyvä / lopullinen - sen voi vaihtaa.

	omassa luokassa.	jossain muualla.
Merkitse rasti, jos sinulla ollut tämä rooli		
kiusaaja		
apuri		
kannustaja		
kiusattu		
hiljainen hyväksyjä		
puolustaja		

2.3.3 Yläkoulu

Tavoite

- Opitaan faktoja kiusaamisen rooleista.
- Tunnistetaan kiusaamisen roolit.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Laitetaan luokkaan näkyville hypoteesin viereen kiusaamisen roolit. Ne voi tulostaa digimateriaalista.

Oppilaan kirja s. 5

* Oppilaat kirjoittavat kirjaansa, keitä he puolustavat, ja ketkä puolustavat heitä.

2 Kiusaamisen roolit

Keitä sinä puolustat?

Ketkä puolustavat sinua?

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.

nimet:

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päiväänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Opettaja muistuttaa vertaisarvioinnista, sillä se on oiva keino ohjata itsesäätelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, keuhataan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia

työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät ***** nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Nimikirjoituksia ei voi pyytää keneltä tahansa, sillä vertaisarvioinneista opettaja näkee, kenen kanssa on oikeasti tehty yhteistyötä.

Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

***** Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Oppilaan kirja s. 6

Koska oppilaille jää oppilaan kirja, on hyvä varmistaa, että he täyttävät sitä opetuksen mukaan, jotta siitä tulisi tietokirja heille koko elämän varrelle.

***** **Kukaan ei ole kategorisesti hyvä tai paha**, vaikka joidenkin on vaikea asettua toisen asemaan. Aikuisten on tärkeä tunnistaa sekä tehdä näkyviksi valtasuhteet ja olla tietoinen suosiojärjestelmistä ja mekanismeista, jotka luovat lasten ja nuorten ryhmiin hierarkioita. (<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/10/20/kiusaaja-apuri-puolustaja-kiusaamistilanteeseen-liittyy-monia-rooleja-ja-myo>.)

***** **Kiusaaminen on ryhmäilmiö.** Kiusaamista tapahtuu yleensä pysyvässä sosiaalisessa ryhmässä, jonka jäsenillä on omat roolinsa. Sen lopettamiseksi on puututtava koko ryhmän toimintaan. Ryhmässä kiusaamiseen vaikuttavat esim. roolit, statukset, normit ja konformismi (yksilön mukautuminen enemmistön käytökseen, arvoihin ja mielipiteisiin). Poikien kiusaaminen on yleensä suoraa fyysistä ja verbaalista kiusaamista, mutta tytöt kiusaavat usein epäsuorasti joutumatta kasvokkain kiusatun kanssa. Kiusaamisessa jokaisella on oma rooli.

***** **Kiusaamisen roolit:**

***** Täydennetään oppilaan kirjaan kiusaamisen roolit ja tekstistä puuttuvat kohdat digimateriaalin mukaan. Luetaan ääneen roolien kuvaukset.

Täydennä.

Kiusaaminen on ryhmäilmiö.

- Kiusattu tai kiusaamisen uhri on systemaattisen, toistuvan ahdistelun

kohteeksi joutuva henkilö. Hänelle saatetaan olla kateellisia, tai hän voi olla hiljainen ja arka, jonka on vaikeampi saada kavereita. Hän voi olla erilainen kuin muut. Usein hän on tavallista empaattisempi tai ystävällisempi – luultavasti itse todella hyvä ystävä.

- Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen. Hän voi olla helposti tulistuva luonne tai vallanhaluinen. Hän saattaa hakea huomiota kiusaamalla muita. Hän voi myös kokea epävarmuutta ryhmässä, mikä saattaa johtaa siihen, että hän yrittää kasvattaa omaa suosiotaan muita alistamalla. Hän saattaa purkaa omaa pahaa oloaan kiusaamalla muita. Hänellä on usein empatian puute. Hän saattaa kiusata myös ajattelemattomuuttaan.
- Puolustaja asettuu kiusatun oppilaan puolelle, yrittää saada muut lopettamaan kiusaamisen tai muutoin pyrkii tukemaan kiusattua. Vaatii rohkeutta olla hänen roolissaan.
- Apuri on kiusaajan seuraajana tai avustajana. Hän ei aloita kiusaamista, mutta menee siihen helposti mukaan. Hän saattaa pelätä joutuvansa itse kiusatuksi, jos ei toimi tässä roolissa.
- Kannustaja ei itse kiusaa, mutta on mukana kiusaamisessa antamalla positiivista palautetta kiusaajalle: on yleisönä, kannustaa kiusaajaa huudoin, nauraa kiusaajan kommentteille jne.
- Hiljainen hyväksyjä ei puutu tai ei uskalla puuttua kiusaamistilanteeseen, koska pelkää, että joutuu itse kiusaamisen kohteeksi. Näin hän tulee kuitenkin hiljaisesti hyväksyneeksi kiusaamisen, vaikka ei ole siinä mukana.

* **Rooli ei ole lopullinen. Sen voi vaihtaa.**

Pohditaan, mikä rooli olisi mukavalla kaverilla (puolustaja).

* Täydennetään oppilaan kirjan taulukko, mitä rooleja oppilaalla on ollut tässä ryhmässä ja muualla. (Ei tarvitse yrittää kaunistella tilannetta.)

Pitkö luokan hypoteesi kiusaamisen rooleista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Tarvittaessa tarkennetaan hypoteesia. On hyvä jättää alkuperäinen hypoteesi näkyviin ja tehdä sen rinnalle uusi tarkennettu versio opitun jälkeen siitä, mitä kiusaaminen on. Uuteenkin versioon kannattaa merkitä päivämäärä. **Hypoteesin** tulostettava pohja on digimateriaalin liitteissä.

Opettajan kannattaa kiertää luokassa ja tarkistaa, että oppilaat ovat tehneet yhdistämistehtävän oikein.

oppilaan kirjan vastaukset, **yläkoulu**

Täydennä.

Kiusaaminen on _____ ilmiö.

- ▽ Kiusattu tai kiusaamisen uhri on systemaattisen, toistuvan ahdistelun kohteeksi joutuva henkilö. Hänelle saatetaan olla kateellisia, tai hän voi olla hiljainen ja arka, jonka on vaikeampi saada kavereita. Hän voi olla erilainen kuin muut. Usein hän on tavallista empaattisempi tai ystävällisempi – luultavasti itse todella hyvä ystävä.
- ▽ Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen. Hän voi olla helposti tulistuva luonne tai vallanhaluinen. Hän saattaa hakea huomiota kiusaamalla muita. Hän voi myös kokea epävarmuutta ryhmässä, mikä saattaa johtaa siihen, että hän yrittää kasvattaa omaa suosiotaan muita alistamalla. Hän saattaa purkaa omaa pahaa oloaan kiusaamalla muita. Hänellä on usein empatian puute. Hän saattaa kiusata myös ajattelemattomuuttaan.
- ▽ Puolustaja asettuu kiusatus oppilaan puolelle, yrittää saada muut lopettamaan kiusaamisen tai muutoin pyrkii tukemaan kiusattua. Vaatii rohkeutta olla hänen roolissaan.
- ▽ Apuri on kiusaajan seuraajana tai avustajana. Hän ei aloita kiusaamista, mutta menee siihen helposti mukaan. Hän saattaa pelätä joutuvansa itse kiusatuksi, jos ei toimi tässä roolissa.
- ▽ Kannustaja ei itse kiusaa, mutta on mukana kiusaamisessa antamalla positiivista palautetta kiusaajalle: on yleisöinä, kannustaa kiusaajaa huudoin, nauraa kiusaajan kommentteille jne.
- ▽ Hiljainen hyväksyjä ei puutu tai ei uskalla puuttua kiusaamistilanteeseen, koska pelkää, että joutuu itse kiusaamisen kohteeksi. Näin hän tulee kuitenkin hiljaisesti hyväksyneeksi kiusaamisen, vaikka ei ole siinä mukana.

	omassa luokassa.	joissain muualla.
Merkitse rasti, jos sinulla ollut tämä rooli		
kiusaaja		
apuri		
kannustaja		
kiusattu		
hiljainen hyväksyjä		
puolustaja		

2.4 TAIDETTA JA TOIMINTAA

Tavoite

- Harjoitellaan elämyksellisesti laulun, tanssin ja leikin avulla huomaavaista käytöstä.
- Tutustutaan kiusaamisen rooleihin taiteen avulla.
- Opetellaan, että on väliä, miten käyttäytyään toisia kohtaan – ja miten muut saavat käyttäytyä itseä kohtaan.
- Harjoitellaan esiintymistä turvallisesti: esiintyjät arvioivat yleisön.

Tehtävä

- On väliä -hippa
- Kiusaajasalaatti
- musiikkia kiusaamisesta
- oma rap
- oma tanssi kiusaamista vastaan
- Kiusaamisen roolit kuvina
- Sarjakuva kiusaamisen rooleista
- Pöytäteatteri
- Emojitarinat

LEIKKI JA DRAAMA

ON VÄLIÄ -hippa

Valitaan kaksi hippaa ja pelastaja. Koko ryhmän hippaleikkiin tarvitaan avara tila. Kaksi hippaa ottaa muita kiinni.

Toinen hipoista sanoo:

”Mitä väliä” samalla kun koskettaa kiinniotettavaa.

Kiinniotettu pysähtyy ja asettaa kätensä korvilleen ikään kuin ei haluaisi kuulla enää.

Toinen hippa sanoo: ”Ihan sama” samalla kun koskettaa kiinniotettavaa.

Kiinniotettu pysähtyy ja asettaa kätensä nyrkissä ristiin rintakehensä päälle ikään kuin ei haluaisi tuntea enää.

Yksi on pelastaja, jonka kosketuksesta kiinniotetut pääsevät taas vapaasti juoksemaan avarassa tilassa. Pelastaja koskettaa lempeästi molemmilla käsillään kiinniotettua ja sanoo: ”On väliä”! Samalla hän nostaa kädet korvilta tai avaa ristiin asetetut kädet rintakehältä.

Välillä vaihdetaan hippoja ja pelastajaa opettajan ohjeesta.

Hipoilla on hyvä olla yllään joukkuenauha tai -paita ja pelastajalla voi olla esimerkiksi huivi kädessään tai erivärinen paita kuin hipoilla.

Mikäli täytyy välttää kosketusta kiinniottajilla voi olla pehmeä pallo, jolla he koskettavat kiinniotettavia ja pelastaja voi koskettaa ainoastaan huivilla tai hänellä voi olla hanskat kädessään.

Leikin yhteydessä voidaan keskustella teeman mukaisesti siitä onko ”Ihan sama” , miten puhutaan toisille ? Onko muiden tunteilla ja omilla tunteilla oikeasti väliä? Minkälainen käytös ja puhuminen on aiheuttanut itselle pahaa mieltä ? Minkälaisia kokemuksia oppilailla on aiheeseen liittyen ? Milloin itselle on tullut hyvä mieli toisen sanoista ? Miten voi puuttua tilanteeseen, jos huomaa, että luokkatoverilla on paha mieli ? Mitä voit tehdä, jos sinulla itselläsi on paha mieli ?

Saako ryhmä käytöstähden?

KIUSAAJASALAATTI

Tutustutaan kiusaamisen rooleihin leikin avulla. Tämä on variaatio vanhasta hedelmäsalaatti-leikistä.

1. Ryhmä istuu tuolilla piireissä, tuoleja yksi vähemmän kuin osallistujia, ohjaaja voi olla ensin keskellä.
2. Jaetaan jokaiselle rooli: *kiusaaja, apuri, kannustaja, hiljainen hyväksyjä*. Kun oma rooli sanotaan, kaikki kyseiset roolit vaihtavat paikkaa. Ohjaaja voi livahtaa yhdelle paikalle. Keskelle jäänyt sanoo seuraavan roolin.
3. Hetken aikaa pelin jatkuttua, otetaan vielä yksi rooli, *puolustaja*. Kun *puolustaja* sanotaan keskeltä, jokainen vaihtaa paikkaa.

Saako ryhmä käytöstähden?

MUSIIKKI

- oppilaiden tekemiä lauluja kiusaamisesta:

   (X) Voisitko Lopettaa, Tuomas Uusitalo, Yle Galaxi 3:04:

<https://www.youtube.com/watch?v=2aYxl9XJ1w>

  (Kuule jäbä) Älä kiusaa! 4H – ja EsiM -luokat Viherkallion koulu, Espoo 3:30 (väliosia räppiä):

<https://www.youtube.com/watch?v=sf4WpaBUxKI>

  Nolla, Hellu ja Luritus, feat. YNV, Sanat Kati Särmö (YNV oma osuus) Sävel Kati Särmö, Masa Luhtala 5:24: <https://www.youtube.com/watch?v=dm8ytwe3sbU>

- Oma rap kiusaamisen rooleista.

Yksi ryhmä tekee neljän säkeen säkeistön yhdestä roolista.

Tehtävät voi jakaa seitsemälle ryhmälle (rytmipohja ja sanoitus / rooli):

- rytmipohja (Ryhmä tekee ja äänittää rytmipohjan – esim. Garage Bandilla voi tehdä myös sointupohjan.)
- kiusaaja
- kiusattu
- apuri
- vahvistaja/kannustaja
- hiljainen hyväksyjä
- puolustaja

- Yhteen säkeeseen tulee neljä sykettä, kahden peräkkäisen säkeen lopussa voi olla riimipari. Säkeistössä voi olla vaikka neljä säettä. Tässä esimerkissä on kaksi säettä.

(Esim. Kiusaaja on pelkkä surki -mus
 x x x x
 Yksin siltä puuttuu uskal -lus.)
 x x x x

x=syke

- Harjoitelkaa, tallentakaa ja esittäkää räp.
- Esiintyjät arvioivat yleisön. Jos hyviä arvioita tulee opettajan mielestä riittävästi, luokka voi saada **käytöstähden**.

TANSSI

- Katsokaa yksi esimerkki tanssista: <https://www.youtube.com/watch?v=BRyP-f67kOQ> (STOP koulukiusaamiselle Hanna Pakarinen & Lc Nick + Obi ja Via Carpelan) Janne Outinen, Studio Move Up ja Christa Carpelan, MLL:n Kymen piiri
- Tehkää, tallentakaa ja esittäkää **oma tanssi kiusaamista vastaan**. Taustana voi olla sama kappale. Muistakaa laittaa näkyviin tekijätiedot.
- Esiintyjät arvioivat yleisön. Jos hyviä arvioita tulee opettajan mielestä riittävästi, luokka voi saada **käytöstähden**.

KUVATAIDE

KIUSAAMISEN ROOLIT KUVINA

- Tutustutaan ja opitaan kiusaamisen eri rooleista.
- Piirretään hahmot, jotka esittävät tiettyä kiusaamisen roolia. Oppilaat jaetaan ryhmiin, ja ryhmässä jokainen piirtää eri roolissa olevan hahmon.

- Liitetään hahmot yhteiseen pohjaan, johon on kuvattu jokin tapahtumapaikka (koulun piha, luokkahuone, metsä, katu tms.).
- Voidaan vielä kirjoittaa kiusaamistarinat kuvien tilanteista niin, että ryhmä ei kirjoita omasta kuvastaan, vaan kuvia vaihdetaan ryhmien kesken.

SARJAKUVA KIUSAAMISEN ROOLEISTA

- Piirretään ryhmissä tai pareittain sarjakuva jostakin kiusaamistilanteesta, siinä esiintyvistä rooleista ja seurauksista.
- Kootaan luokan tekemät sarjakuvat yhdeksi "kirjaksi".

PÖYTÄTEATTERI

- Valmistetaan paperi/käsinuket ja esitetään erilaisia kiusaamistilanteita ja kiusaamisen rooleja.
- Esiintyjät arvioivat yleisön toiminnan.
- Haluttaessa voi pöytäteatteriesityksistä valmistaa animaatiot kuvaamalla tilanteet vaihe vaiheelta ja hyödyntämällä animaatiosovellusta (esim. Stop motion).

EMOJITARINAT

- Keksitään ja kirjoitetaan lyhyitä (muutaman virkkeen) kiusaamistarinoita.
- Kootaan tarinat yhteen ja arvotaan ryhmille/pareille uudet tarinat, joista kirjoitetaan emojeita ja muita merkkejä ja symboleja käyttäen tarinat.

2.5 ARVIOINTI KIUSAAMISEN ROOLIT

Tavoite

YKSILÖ:

- Arvioidaan omaa **tiedollista** oppimista kiusaamisen rooleista.
- Tehdään vertaisarviointi **taidollisesta** osaamisesta, **vuorovaikutustaidoista** ryhmätyöskentelyssä. (Mahdollisuus tehdä myös **osallisuuden** arviointi)
- Tehdään **toiminnallinen** arviointi luovasta tuotoksesta (rap tai tanssi) (itse- ja vertaisarvioinnissa osallisuuden tai tuotoksen arviointi)
- Tehdään kokemuksellinen **itsearviointi**.

LUOKKA / RYHMÄ:

- Arvioidaan vertaisarviointien ja yleisarviointien pohjalta, miten suuri osa luokasta kohtelee toisia kauniisti ja kannustavasti. (Riittääkö osuus koko luokalle **käytöstähteen**?)

Tehtävä

Arviointimahdollisuuksia

- YKSILÖT

- **tiedollinen:** testi
 - Testi- ja arviointipohjat ovat tulostettavia liitteitä digiaineistossa.
 - Tiedollisia testejä ei pidetä kirjallisina esi- ja alkuopetuksessa, mutta kysymykset voidaan käsitellä yhdessä suullisesti. Jos opettaja haluaa, hän voi muokata 3.–6. luokan testistä helponnetun testin esi- ja alkuopetukseen.
- **toiminnallinen / taidollinen**
 - **vertaisarviointi** vuorovaikutustilanteista
 - **osallisuuden arviointi** (itse- ja vertaisarvioinneissa)
- **kokemuksellinen: itsearviointi.**

- RYHMÄ

- **Lasketaan, montako käytöstähtettä koko luokka tienasi ryhmänä hyvällä käytöksellä vuorovaikutusarviointista ja yleisönä olemisesta.** Tähdet laitetaan näkyvälle paikalle luokkaan, jotta luokka näkee, paljonko matkaa on palkintoon.
- **Vertaisarviointikoontipohja** on digimateriaalin liitteissä.

- Opettaja voi kertoa testien tarkistuksen ja palautuksen jälkeen,

- mikä oli luokan keskiarvo tiedollisessa testissä
- kuinka moni oppilas tienasi vertaisarviointista hymynaamoja / hyvä-arvosanoja, ja riittikö luokan saldo tähteen koko luokalle
- kuinka hyvin luokan oppilaat osallistuivat tavoitteelliseen toimintaan
- kuinka monta käytöstähtettä luokka tienasi

- o oliko ryhmätyöskentely koettu turvalliseksi ym.

Suruarvosanojen saldoja ei kerrota luokalle, sillä niitä ei tavoitella. Niiden avulla puututaan sopimattomaan käytökseen kaikessa hiljaisuudessa opettajan kanssa kahden kesken.

Toiminnallisen arvioinnin tukena voi käyttää vertais- ja itsearviointeja sekä kokemuksellisen itsearvioinnin pohjaa, jotta opettaja kiinnittää huomiota samoihin asioihin, kuin oppilas. Opettaja voi muokata lomakkeita parhaaksi katsomallaan tavalla. Metataitojen (vuorovaikutus, itsesäätely, toiminnanohjaus, osallisuus, keskittyminen, tiedollinen ja taidollinen opettelu, oppimaan oppiminen, ajattelun taidot, perustelu ym.) harjoittelu kannattaa nostaa esiin asiasisältöjen lisäksi.

Osallisuuden arviointi tehdään sekä ryhmäläisistä että itsestä. Samalla harjoitellaan hahmottamaan kokonaisuutta ja sen osia. Reflektio ohjaa arvioimaan omaa työskentelyä ryhmässä, osuutta yhteisessä toiminnassa. Tähän huomion kiinnittäminen voi auttaa suuntaamaan keskittymistä tavoitteelliseen toimintaan jatkossakin.

TIEDOLLINEN OSUUS: Testi 2

TESTI 2: KIUSAAMISEN ROOLIT, 3.–6. luokka, digimateriaalissa tulostettavana liitteenä

TESTI 2: KIUSAAMISEN ROOLIT, vastaukset, 3.–6. luokka

1. Tunnista kiusaamisen roolit. Merkitse rasti kiusaamisen roolin perään.

poliisi	
kiusaaja	X
vanki	
kiusattu / uhri	X
konsultti	
hiljainen hyväksyjä	X
kannustaja / vahvistaja	X
pelastaja	
puolustaja	X
apuri	X
apulaisjohtaja	
asianajaja	

___ / 12 p

2. Nimeä kiusaamisen rooli sen kuvauksen alkuun.

- **Kannustaja / vahvistaja** ei itse kiusaa, mutta on mukana kiusaamisessa antamalla positiivista palautetta kiusaajalle: on yleisönä, kannustaa kiusaajaa huudoin, nauraa kiusaajan kommentteille jne.

- **Kiusattu / uhri** on systemaattisen, toistuvan ahdistelun kohteeksi joutuva henkilö. Hänelle saatetaan olla kateellisia, tai hän voi olla hiljainen ja arka, jonka on vaikeampi saada kavereita. Hän voi olla erilainen kuin muut. Usein hän on tavallista empaattisempi tai ystävällisempi – luultavasti itse todella hyvä ystävä.
- **Hiljainen hyväksyjä** ei puutu tai uskalla puuttua kiusaamistilanteeseen. Hänellä ei välttämättä ole keinoja puuttua kiusaamiseen. Hän pysyttelee sivummalla, koska pelkää, että saattaa joutua itse kiusatuksi, jos puuttuu tilanteeseen. Näin hän tulee kuitenkin hiljaisesti hyväksyneeksi kiusaamisen, vaikka ei ole siinä mukana.
- **Kiusaaja** aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen. Hän voi olla helposti tulistuva luonne tai vallanhaluinen. Hän saattaa hakea huomiota kiusaamalla muita. Hän voi myös kokea epävarmuutta ryhmässä, mikä saattaa johtaa siihen, että hän yrittää kasvattaa omaa suosiotaan muita alistamalla. Hän saattaa purkaa omaa pahaa oloaan kiusaamalla muita. Hänellä on usein empatian puute. Hän saattaa kiusata myös ajattelemattomuuttaan. Kiusaamisella voidaan tavoitella jopa pelkoa, palveluita tai rahaa.
- **Puolustaja** asettuu kiusatun oppilaan puolelle, yrittää saada muut lopettamaan tai muutoin pyrkii tukemaan kiusattua. Vaatii rohkeutta olla hänen roolissaan.
- **Apuri** on kiusaajan seuraajana tai avustajana. Hän ei aloita kiusaamista, mutta menee siihen helposti mukaan. Hän saattaa pelätä joutuvansa itse kiusatuksi, jos ei toimi tässä roolissa.

_____ / 6 p

3. Valitse, onko väite tosi (T) vai epätosi (E).

Kiusaamisessa on mukana vain kiusattu ja kiusaaja. E

Kiusaaminen on ryhmäilmiö. T

Roolia voi vaihtaa. T

Ihminen on kokonaan joko hyvä tai paha. E

_____ / 2 p

yhteensä _____ / 20 p

TESTI 2: KIUSAAMISEN ROOLIT, yläkoulu, digimateriaalissa tulostettavana liitteenä

TESTI 2: KIUSAAMISEN ROOLIT, vastaukset, yläkoulu

KIUSAAMISEN ROOLIT

nimi _____

1. Nimeä kiusaamisen roolit.

1. kiusattu / uhri
2. kiusaaja
3. apuri
4. kannustaja / vahvistaja
5. puolustaja
6. hiljainen hyväksyjä _____ / 6p

2. Kuvaile jokaista kiusaamisen roolia.

- Kiusattu / uhri on systemaattisen, toistuvan ahdistelun kohteeksi joutuva henkilö. Hänelle saatetaan olla kateellisia, tai hän voi olla hiljainen ja arka, jonka on vaikeampi saada kavereita. Hän voi olla erilainen kuin muut. Usein hän on tavallista empaattisempi tai ystävällisempi – luultavasti itse todella hyvä ystävä.
- Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen. Hän voi olla helposti tulistuva luonne tai vallanhaluinen. Kiusaamisella voidaan tavoitella jopa pelkoa, palveluita tai rahaa. Hän saattaa hakea huomiota kiusaamalla muita. Hän voi myös kokea epävarmuutta ryhmässä, mikä saattaa johtaa siihen, että hän yrittää kasvattaa omaa suosiotaan muita alistamalla. Hän saattaa purkaa omaa pahaa oloaan kiusaamalla muita. Hänellä on usein empatian puute. Hän saattaa kiusata myös ajattelemattomuuttaan.
- Apuri on kiusaajan seuraajana tai avustajana. Hän ei aloita kiusaamista, mutta menee siihen helposti mukaan. Hän saattaa pelätä joutuvansa itse kiusatuksi, jos ei toimi tässä roolissa.
- Kannustaja / vahvistaja ei itse kiusaa, mutta on mukana kiusaamisessa antamalla positiivista palautetta kiusaajalle: on yleisönä, kannustaa kiusaajaa huudoin, nauraa kiusaajan kommentteille jne.
- Puolustaja asettuu kiusatun oppilaan puolelle, yrittää saada muut lopettamaan tai muutoin pyrkii tukemaan kiusattua. Vaatii rohkeutta olla hänen roolissaan.
- Hiljainen hyväksyjä ei puutu tai uskalla puuttua kiusaamistilanteeseen. Hänellä ei välttämättä ole keinoja puuttua kiusaamiseen. Hän pysyttelee sivummalla, koska pelkää,

että saattaa joutua itse kiusatuksi, jos puuttuu tilanteeseen. Näin hän tulee kuitenkin hiljaisesti hyväksyneeksi kiusaamisen, vaikka ei ole siinä mukana.

_____ / 12p

3. Merkitse virkkeen loppuun, onko väite tosi (T) vai epätosi (E).

Kiusaamisessa ovat mukana vain kiusattu ja kiusaaja. E

Kiusaaminen on ryhmäilmiö. T

Roolia voi vaihtaa. T

Ihminen on kokonaan joko hyvä tai paha. E

_____ / 2 p

4. Miksi kiusaamiseen on vaikea puuttua? Miksi kovin moni ei puutu kiusaamiseen?

Esimerkiksi: Kiusaaminen ei aina näy sivullisille. Kiusaamisesta ei aina kerrota aikuiselle tai poliisille. Kiusattu voi kokea aiheetta syyllisyyttä ja häpeää. Hän saattaa pelätä, että tilanne pahenee, jos siitä puhuu aikuiselle. Pelätään rollikellona oloa, vasikaksi leimaantumista. Kiusattu voi vähätellä tai peitellä kiusaamista. Pelätään kostoa.

Kiusaaminen on vallankäyttöä ja alistamista, arvohierarkia, joka aiheuttaa pelkoa. Moni pelkää puuttua kiusaamiseen, koska pelkää joutuvansa itse kiusaajan silmätikuksi, kiusatuksi. Kiusaajalla saattaa olla monia ongelmia, huonoja käytösmalleja, empatian puutetta ja itsesäätelyn ongelmia, mitkä vaikeuttavat ryhmän sääntöihin sitoutumista. Aina ryhmällä ei ole selkeitä arvoja, normeja tai sääntöjä, jolloin kiusaajat saattavat luoda norminsa itse.

_____ / 4 p

yhteensä _____ / 24 p

TAIDOLLINEN OSUUS: ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

VERTAISARVIOINTI

Yksinkertaisimmillaan vertaisarviointi voi olla näin tiivis:

- Taulukkoon kirjataan oppilaan nimi ja ne henkilöt, joiden kanssa oppilas työskenteli.

Jos joku oppilas saa useita suruarviointeja, opettaja käy hänen kanssaan huomaamattomasti kahden keskustelu, miten hän voisi parantaa käytöstään arvosanojen perusteluiden pohjalta. Jos joku oppilas antaa paljon suruarviointeja, kahdenkeskinen keskustelu on paikallaan silloinkin. Oppilaille ei koskaan kerrota, kuka antoi kenellekin minkäkin arvosanan. Taito perustella on myös metataito.

TOIMINNALLINEN OSUUS: LUOVA TUOTOS

Opettaja voi arvioida oppilaiden vuorovaikutustaitoja ja työskentelyyn osallistumista vertaisarvointien ja toiminnallisen arvioinnin avulla. Hän seuraa tunneilla oppilaiden työskentelyä sekä tuotosten esityksiä. Opettaja voi arvioida vuorovaikutus- ja esiintymistaitoja (jos opettaa esiintymistä, kuinka lavalle mennään, miten luodaan lavakoreografia, kuinka kohdataan yleisö ym.) sekä aineenhallintataitoja mm. liikunnassa (tanssi), äidinkielessä / muussa kielessä (sanoitus) ja musiikissa (rap: rytmitaju tai taustäänite). Esiintymistilanteet antavat oivat tilaisuuden yleisö- ja esiintymiskasvatukselle.

Arvioinnit tuotoksista ja esiintymisestä opettaja antaa yksilöille sanallisesti tai kirjallisesti ilman, että paikalla on yleisöä.

KOKEMUKSELLINEN OSUUS: ITSEARVOINTI

Kokemuksellinen itsearviointi ohjaa kertaamaan ja refleктоimaan omaa toimintaa, oppimista, osallisuutta ja kokemuksia tämän jakson aiheesta ja jakson aikana. Opettaja voi muokata arviointiskaalaa ja arvioitavia aiheita (sen mukaan, mitä toiminnallisia osia on käyty yhdessä läpi). Malli / tulostettava pohja kokemukselliseen itsearviointiin löytyy digimateriaalin liitteistä **Kiusaamisen roolit, kokemuksellinen itsearviointi.**

Esi- ja alkuopetuksessa tämän osuuden voi käsitellä yhteisellä keskustelulla ja kyselemällä oppilailta heidän kokemuksistaan. Opettaja voi myös halutessaan muokata arviointipohjaa itselleen tai omalle ryhmälleen sopivammaksi.

ON VÄLIÄ! OPETTAJAN OPAS, 2 KIUSAAMISEN ROOLIT

Kokemuksellinen itsearviointi ON VÄLIÄ, 2 Kiusaamisen roolit	Rastita sopivin kohta.				
	huonosti				hienosti
	1	2	3	4	5
nimi					
Minua kohdeltiin tasa-arvoisesti ryhmässä.					
Osallistuin virittäytymistehtävään.					
Luokan hypoteesi vastasi omaani.					
Muistin kiusaamisen lajit.					
Tunnistin eri rooleja kiusaamistilanteesta.					
Osallistuin rooliharjoitukseen. (draama)					
Osasin olla yleisössä niin, että esiintyjällä oli turvallista.					
Koin esiintymistilanteen turvallisena. (itselle tai muille)					
Osallistuin Gallup-kyselyyn.					
Pääsin luokan Rohkeikkoon. Uskallan olla puolustaja.					
Täydensin oppilaan kirjaa ohjeen mukaan.					
Tiedän kiusaamisen roolit.					
Vertasin hypoteesia faktoihin.					
Osallistuin On väliä -hippaan.					
Kuuntelin keskittyneesti musiikkia.					
Osallistuin tanssin tai rapin tekemiseen.					
Esiinnyin tanssi- tai rap-esityksessä.					
Tein kiusaamisen rooleja kuvina.					
Tein sarjakuvan kiusaamisen rooleista.					
Osallistuin pöytäteatteriin.					
Tein emojiarinnan.					
Onnistuin tietotestissä.					
Osasin arvioida vuorovaikutustaitojani.					
Osasin toimia ryhmässä toiset huomioon ottaen.					
Osasin arvioida omaa ja ryhmäni osallisuutta.					
Tuotoksemme (rap tai tanssi) onnistui mielestäni					

3 Kiusatun rooli ja toimintamallit, opettaja

3.1 VIRITTÄYTYMINEN

Tavoite

- Selvitetään aluksi oppilaiden ennakkotiedot kiusatun roolista ja luodaan niiden pohjalta hypoteesi, jota lopuksi testataan.
- Harjoitellaan ryhmän kanssa toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Ehkäistään kiusaamista ja kehitetään itsesäätelyä.

Tehtävä

Virittäytymisvaiheen alkuun voi ottaa Taidetta ja toimintaa -kohdasta (alaluvusta 3.4) jonkun toiminnallisen harjoitteen.

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

- Virittäytymistehtävä tehdään ryhmätyönä kirjallisesti.
- Opettaja määrää (parit tai) ryhmät, jotta harjoitellaan tulemaan kaikkien kanssa toimeen. Samalla hetkellä alkaa vertaisarviointi oppilaiden suhtautumisesta toisiinsa, mikä parantaa oppilaiden itsesäätelyä ja työilmapiiriä.
- Opettaja kertoo vertaisarvioinnista (ks. johdanto). Vertaisarvioinnin perusteella luokka voi saada käytöstähden, jos luokan oppilaat osaavat kohdella toisiaan huomaavaisesti. Vain opettaja saa tietoonsa arvosanat.
- Sovitaan, valitaanko ryhmille kirjuri, vai kirjoittavatko kaikki ryhmän jäsenet vastauksia keskustelun pohjalta. Keskustelu kannattaa käydä hiljaisella äänellä, ettei anna vinkkejä muille ryhmille tai pareille.

Kirjoittakaa ryhmässä vastaukset paperille minuutissa.

Millainen on kiusattu / kiusaamisen uhri?

3.1.1 Hypoteesi

Tavoite

- Luodaan luokan yhteinen hypoteesi kiusatun roolista.
- Kunnioitetaan kaikkien näkemystä.

Tehtävä

- Kuunnellaan toisia kunnioittaen kaikkien vastaukset edelliseen tehtävään ja muodostetaan niiden pohjalta luokan yhteinen hypoteesi (oletus) siitä, millainen kiusattu on.
- Kirjataan näkyviin yhteinen määritelmä kiusatusta ennakkotietojen pohjalta. Yritetään tiivistää hypoteesi mahdollisimman selkeäksi. **Hypoteesin** kirjaamiseen ja tulostamiseen voi käyttää digimateriaalin liitepohjaa.
- Varmistetaan, että koko luokka on tyytyväinen hypoteesiin.

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Kiusattu / kiusaamisen uhri on

3.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

Tavoite

- Testataan hypoteesia sen negaatiolla.
- Tunnistetaan kiusaamiselle altistavia tekijöitä.
- Harjoitellaan ryhmässä toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Mietitään toimintamalleja, miten kiusaamista voisi vastustaa.
- Ymmärretään, että kiusaaminen ei ole kiusatun vika.
- Tutkitaan, millaista kiusaamista luokassa on koettu.

Tehtävä

TESTAA

Testaa hypoteesia:

Esittäkää näytelmän tilanne niin, että kiusattu on päinvastainen, kuin kuvasitte hypoteesissa.

Oppilaat 1 ja 2 tulevat reteästi luokkaan.

Oppilas 1 tönäisee tieltään oppilaan 4 ja sanoo: Luuserit pois tieltä!

Oppilas 2 tekee samoin kuin oppilas 1: Väistä, ääliö!

Oppilas 3 kannustaa oppilaita 1 ja 2 naureskellen: Just nii!

Oppilas 5 siirtyy hiljaa sivummalle.

Oppilas 6 (topakasti): Antakaa olla, toisia ei tarvitse tönä ja haukkua!

Oppilaat 1 ja 2 mulkoilevat oppilasta 6.

Oppilas 1: Pidä huoli omista asioistas!

Opettaja saapuu hetken kuluttua luokkaan. Oppilaat ovat jo hiljentyneet paikoilleen. Opettaja ei tiedä tapahtumista mitään. Hän aloittaa oppitunnin.

- Millainen oppilas on kiusatun hypoteesin vastakohta?
Jatkuisiko kiusaaminen?
- Harjoitelkaa perustelemaan mielipiteitä.

TOIMI

- Oppilaat jaetaan 6–8 hengen ryhmiin. (Eri ryhmät kuin viimeksi)
- Harjoitellaan uudessa ryhmässä toista arvostavaa käytöstä: Vertaisarvioinnista sekä yleisön ja osallisuuden arvioimisesta kannattaa muistuttaa.
- Ryhmät joko kirjoittavat vastaukset kysymyksiin (kirjuri tai kaikki) tai käsittelevät ne suullisesti.
- Ryhmät esittävät joko testaa-kohdan draaman uudelleen (tai muun tilanteen) mietittyään keinoja kiusaamisen torjuntaan. Tehtävät voi jakaa eri ryhmille tai jokainen ryhmä esittää ratkaisunsa kolmeen eri vaihtoehtoon.

Kokeilkaa kiusaamistilanteeseen erilaisia ratkaisuja.

Miettikää ensin,

- mitä on tapahtunut ennen kiusaamista?
- miksi kiusatulle on tullut uhrin rooli?
- johtuuko kiusaaminen pelkästään kiusatusta?
- miten tilanteen voisi ehkäistä ennalta?
- miten kiusaamiseen voisi puuttua kiusaamistilanteessa?
- miten kiusaamisen voisi lopettaa kokonaan?

Näytelkää tilanne uudelleen niin, että

- kiusaaminen on ehkäisty ennalta
- kiusaaminen pysäytetään heti
- kiusaaminen ei enää jatku myöhemminkään.

- **Esiintyjät arvioivat esityksensä loppuksi yleisön.** Onko se turvallinen ja kannustava?
- Sopikaa ennen esitystä turvallisen yleisön kriteerit (seuraa kiinnostuneena katseella, istuu rauhassa paikoillaan, on hiljaa ja keskittynyt,...).
- Jos yleisö saa esiintyjiltä yleisötähden (hyvä ja kannustava käytös), se lisätään luokan saavutuksiin, joista tulee palkinto sovittun rajan saavuttamisen jälkeen.
- Harjoitellaan esittämään eläytyen.
- Vaihdetaan rooleja.

Kirjatkaa keksimänne keinot ehkäistä kiusaamista. Keinoja kiusaamisen ehkäisyyn -pohja löytyy digimateriaalin liitteistä.

- Kootaan ja kirjataan julisteelle tai tulostetaan digimateriaalin liitepohjasta näkyvälle paikalle keinoja ehkäistä ennalta kiusaamista sekä pysäyttää ja lopettaa kiusaaminen.

Pohditaan:

- Miksi kiusaaminen ei ole kiusatun vika?
- Voisiko sama oppilas olla jossain muussa roolissa toisessa luokassa tai koulussa?
- Voiko kiusattu päästä joskus eroon roolistaan?

- Katsotaan video kiusaamisesta kertomisesta ja kiusaamiseen puuttumisesta:

https://www.youtube.com/watch?v=liksRrqV_I0 Kiusattu 2:34 Videootit Ry

TUTKI

Tehkää tutkimus, millaisia kiusaamiskokemuksia luokassa on?

- Korostetaan, että kysely on luottamuksellinen ja se tehdään anonyymisti eli nimettömästi.
- Hankitaan tietoa, millaista kiusaamista oppilaat ovat kokeneet. Samalla kerrataan kiusaamisen lajit.
- Opettaja jakaa lomakkeet (Gallup luokan kiusaamiskokemuksista -liite digimateriaalista) oppilaille täytettäväksi. Lomakkeisiin voi myös täydentää konkreettisia kiusaamisen muotoja tarpeen mukaan.

Kootkaa tuloksista diagrammi.

- Opettaja kerää nimettömät lomakkeet. Opettaja ei anna oppilaille kyselylomakkeita missään vaiheessa.
- Kootaan kiusaamiskokemukset yhteenvetotaulukkoon esim. tulkimiehen kirjanpidolla opettajan sanelun mukaan (hän lukee lomakkeista tiedot). Gallup-koonti luokan kiusaamiskokemuksista löytyy digimateriaalin liitteistä.
- Lasketaan, montako kokemusta mistäkin kiusaamisen lajista oli.
- Laaditaan yhdessä diagrammi yhteenvedon tietojen pohjalta. Gallup-koonti luokan kiusaamiskokemuksista, Excel-liitteestä saa suoraan diagrammiesityksen, kun luvut täydennetään kokemuksetojen mukaan.
- Tarkastellaan tulosta yhdessä:
 - Mikä on yleisin kiusaamisen laji, jota kiusattu on joutunut kokemaan?
 - Mitä muita kiusaamisen muotoja on jouduttu kokemaan?

Gallup luokan kiusaamiskokemuksista
Rastita ne vaihtoehdot, joista sinulla on kokemusta.

nimi _____

Olen kokenut kiusaamista näistä kiusaamisen lajeista.

SUORA KIUSAAMINEN

FYYSINEN KIUSAAMINEN

fyysinen väkivalta	
omaisuuden vahingoittaminen	
omaisuuden tuhoaminen	
omaisuuden varastaminen	

HENKINEN VÄKIVALTA

sanallinen satuttaminen, haukkuminen	
pilkkanauru	

EPÄSUORA KIUSAAMINEN (henkistä väkivaltaa)

kaverisuhteiden vahingoittaminen	
poissulkeminen joukosta	
selän takana arvostelu	
perättömien juurujen levittely	
ilmana pitäminen	
ilmeily, huokailu,	

VIRTUAALINEN KIUSAAMINEN

kiusaaminen somessa	
kuvien julkaisu luvatta	
kuvien muokkaaminen ja jakaminen luvatta	
eristäminen nettiyhteisössä	
nimettömät viestit	
identiteettivarkaus	

Gallupin koontilista luokan koulukiusaamiskokemuksista

luokka _____ päivämäärä _____

SUORA KIUSAAMINEN

Merkitkää tukkimiehen kirjanpidolla tähän luokan kokemukset

FYYSINEN KIUSAAMINEN opettajan sanelun mukaan. yhteensä yleisyyssi järjestys

fyysinen väkivalta			
omaisuuden vahingoittaminen			
omaisuuden tuhoaminen			
omaisuuden varastaminen			

HENKINEN VÄKIVALTA

sanallinen satuttaminen, haukkuminen			
pilkkanauru			

EPÄSUORA KIUSAAMINEN (henkistä väkivaltaa)

kaverisuhteiden vahingoittaminen			
poissulkeminen joukosta			
selän takana arvostelu			
perättömien juurujen levittely			
ilmana pitäminen			
ilmeily, huokailu,			

VIRTUAALINEN KIUSAAMINEN

kiusaaminen somessa			
kuvien julkaisu luvatta			
kuvien muokkaaminen ja jakaminen luvatta			
eristäminen nettiyhteisössä			
nimettömät viestit			
identiteettivarkaus			

3.3 TIETOA / FAKTAA

Tieto-osuus on jaettu ikäryhmien mukaan kolmeen osaan: esi- ja alkuopetus, 3.–6. luokka ja yläkoulu. Valitse digiaineistosta sinulle sopiva vaihtoehto. Opettajan oppaaseen ikäryhmät on värikoodattu.

Tähän aiheeseen kannattaa varata kaksi kertaa enemmän aikaa kuin edellisiin. Oppilaan kirjassa on kaksi aukeamaa asiaa kiusatun roolista ja toimintamalleista.

KIUSATUN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT

3.3.1 Esi- ja alkuopetus

Tavoite

- Opitaan faktoja kiusatun roolista.
- Tunnistetaan kiusaamiselle altistavia tekijöitä.
- Opitaan toimintamalleja, miten poistua kiusaamistilanteesta.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Luokkaan laitetaan näkyville toimintamalleja kiusatulle päästä pois kiusaamistilanteesta. Keinoja kiusaamisen ehkäisyyn -pohjan voi tulostaa digimateriaalista, kun siihen on koottu oppilaiden itse keksimiä keinoja. Valmiita keinoja ja toimintamalleja kiusatulle -liite on myös tulostettavissa digimateriaalin liitteistä.

Oppilaan kirja s. 7

* Oppilaat kertovat tai piirtävät, millaista kiusaamista he ovat kokeneet.

Kerrataan, mitä kiusaaminen on, ja miten se eroaa konfliktista. Joillekin kiusaamistilanne on leikkiä tai hauskaa pilaa, joillekin väkivaltaa. Pyritään tekemään ero kiusaamiselle ja konfliktille.

Kiusaaminen voi olla esimerkiksi jatkuvaa haukkumista, pilkkaamista, uhkaamista, mitätöimistä, tönimistä, feikkiprofiilin tekemistä tai tavaroiden rikkomista.

3 Kiusatun rooli ja toimintamallit

Kerro tai piirrä, millaista kiusaamista olet kokenut.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.	
nimet:	

Sain muilta _____ hymynaamas, koska toin heidän päiväänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Opettaja muistuttaa **vertaisarvioinnista**, sillä se on oiva keino ohjata itsesäätelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, kehuaan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät ***** nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

***** Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Oppilaan kirja s. 8

Koska oppilaille jää oppilaan kirja, on hyvä varmistaa, että he täyttävät sitä opetuksen mukaan, jotta siitä tulisi tietokirja heille koko elämän varrelle.

***** **Kiusattu on kiusaamisen uhri, joka joutuu systemaattisesti toistuvan tahallisen ahdistelun kohteeksi pystymättä puolustautumaan** tai vaikuttamaan saamaansa kohteluun. Hän on pitempään alttiina yhden tai useamman henkilön negatiivisille teoille.

***** **Kiusaamiselle ei ole oikeaa syytä, mutta kiusatuksi joutumista voivat aiheuttaa**

- kateus
- arkuus ja epävarmuus
- alisteinen asema
- kavereiden puute
- erilaisuus.

Kiusatulle saatetaan olla kateellisia, tai hän voi olla hiljainen ja arka, jonka on vaikeampi saada kavereita. Kiusattu voi olla erilainen kuin muut tai alisteisessa asemassa esimerkiksi kielitaidon takia. Syy kiusaamiseen voi hetkessä vaihtua. Kiusatuksi voi joutua kuka tahansa. Ihan tavallisia ihmisiä kiusataan. Kiusaaminen ei lopu sillä, että kiusattu yrittää miellyttää kiusaajia ja muuttaa itseään kiusaajien tahdon mukaan.

<https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/kiusaaminen/>

* Piirretään tai kerrotaan, miltä kiusatusta saattaa tuntua. Käsitellään kokemusta tunteiden kautta, jotta päästään myötälämisen taitoon, empatiakykyyn.

* Kiusattu voi kokea

- * arvottomuutta
- * epäonnistumista
- * häpeää
- * ahdistusta
- * pelkoa
- * vihaa
- * pää- tai vatsakipuja.

Kiusaaminen voi sairastuttaa ja heikentää koulumenestystä. Huono olo ja paha mieli voivat vaikuttaa koulumenestykseen, koska opiskeluun on vaikea keskittyä.

Lapsuuden ja nuoruuden traumaattiset kokemukset muokkaavat meitä ja voivat vaikuttaa koko loppuelämään, mutta * **kiusatun roolista voi päästä eroon**. Rooli ei ole lopullinen - sen voi vaihtaa.

Video aiheesta 1:50: <https://www.youtube.com/watch?v=JMCkqhVF6RY>

Kohtasitko esimerkiksi kiusaamista, häirintää tai väkivaltaa? Älä jää yksin. Kerro asiasta jollekin luotettavalle aikuiselle. RIKU-chatista saa apua maksuttomasti ja matalalla kynnyksellä: www.riku.fi/rikuchat

* Keinoja ja toimintamalleja kiusatulle:

- * **Kerro kiusaamisesta aikuiselle!**
 - Kiusaamiseen voi puuttua vasta, kun siitä on tiedetään. Kerro kaverille, opettajalle, vanhemmalle tai muulle luotettavalle aikuiselle.

- * **Sano Ei tai LOPETA!**
 - o Toimi päättäväisesti, selkeästi ja napakasti.
- * **Näytä torjuva merkki.**
 - o Laita kädet ristikkäin käsivarsista x-muotoon tai näytä stop-tyyliin kämmentä.
- * **Älä hermostu.**
 - o Kiusaaja haluaa saada aikaan reaktion (itkun, pelon, suuttumisen, ärsytyksen tms.). Pysy rauhallisena. Malta, ettet hermostu ja anna kiusaajalle hänen haluamaansa palkintoa.
- * **Usko itseesi** ❤️
 - o Sano peilin edessä, että en ole huonompi tai parempi kuin muut, mutta riitän ja olen arvokas.
- * **Poistu kiusaamistilanteesta.**
 - o Jos mahdollista, poistu tilanteesta rauhallisesti ja päättäväisesti tai kuin kiusaaja ei kiinnostaisi.
- * **Mene aikuisen luo.**
 - o Mene aikuisen luo. Kiusaaja harvoin uskaltaa jatkaa kiusaamista aikuisen lähetyvillä. Aikuinen voi myös auttaa, jos kiusaaminen jatkuu. Voit kertoa luotettavalle aikuiselle kiusaamisesta.
- * **Hanki kavereita.**
 - o Pyydä kotiin tai kaveriksi aluksi vaikka yksi kaveri kerrallaan, että pääset tutustumaan uusiin ihmisiin ja laajentamaan kaveripiiriä.
 - o Kaveritaitoja 1: Uuteen ihmiseen tutustuminen:
<https://www.youtube.com/watch?v=e-nc3R99WC8> 2:36 SPR
 - o Kaveritaitoja 4: Mitä ovat kaveritaidot?:
<https://www.youtube.com/watch?v=HkkbFNz1ByU> 2:23 SPR
 - o Kaveritaitoja 5: Yksinäisyys:
https://www.youtube.com/watch?v=fgipfxm3_uw 2:56 SPR
 - o Kaveritaitoja-oppimateriaali: www.punainenristi.fi/kaveritaitoja

Älä hyväksy kiusaamista.

* Oppilaan kirjan kuvia voi värittää opettajan ohjeen mukaan. Kannattaa harjoitella toimintamallien mukaista toimintaa.

Laittakaa näkyvälle paikalle toimintamallit kiusatulle. **Keinoja ja toimintamalleja kiusatulle, esi- ja alkuopetus** -liite tulostettavaksi on digimateriaalin liitteissä.

Opettaja voi sanoa vielä muutaman ohjeen:

- Älä ole liian kiltti.
- Ole rohkeasti oma itsesi, vaikka olisit erilainen.
- Tee rohkeasti asioita, joita haluat tehdä (muidenkin nähden).

* Oppilaat voivat kirjoittaa kirjaansa yhteystiedot heille tärkeistä henkilöistä, joille voi soittaa, jos on hätä. Kannustetaan oppilaita opettelemaan nuo numerot ulkoa.

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Tarvittaessa tarkennetaan hypoteesia ja lisätään toimintamalleja. On hyvä jättää alkuperäinen hypoteesi näkyviin ja tehdä sen rinnalle uusi tarkennettu versio opitun jälkeen siitä, mitä kiusaaminen on. Uuteenkin versioon kannattaa merkitä päivämäärä. Hypoteesin tulostettava pohja on digimateriaalin liitteissä.

3.3.2 3.-6 luokka

Tavoite

- Opitaan faktoja kiusatun roolista.
- Tunnistetaan kiusaamiselle altistavia tekijöitä.
- Opitaan toimintamalleja, miten poistua kiusaamistilanteesta.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Luokkaan laitetaan näkyville toimintamalleja kiusatulle päästä pois kiusaamistilanteesta. Keinoja kiusaamisen ehkäisyyn -pohjan voi tulostaa digimateriaalista, kun siihen on koottu oppilaiden itse keksimiä keinoja. Valmiita keinoja ja toimintamalleja kiusatulle -liite on myös tulostettavissa digimateriaalin liitteistä.

Oppilaan kirja s. 7

* Oppilaat kirjoittavat kirjaansa, millaista kiusaamista he ovat kokeneet tai nähneet. Pyritään tekemään ero kiusaamiselle ja konfliktille.

* Oppilaat kirjoittavat kirjaansa, miten he ovat nähneet kiusaamiseen puuttuvan. Keskustellaan, miksi kiusaamiseen on joskus vaikea puuttua, ketkä yleensä puuttuvat, miksi kaikki eivät puutu ym.

3 Kiusatun rooli ja toimintamallit

Millaista kiusaamista olet kokenut tai nähnyt?

Miten olet nähnyt kiusaamiseen puuttuvan?

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.
nimet:

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päivänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Opettaja muistuttaa **vertaisarvioinnista**, sillä se on oiva keino ohjata itsesääteelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, kehuaan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät ***** nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

***** Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Oppilaan kirja s. 8

Koska oppilaille jää oppilaan kirja, on hyvä varmistaa, että he täyttävät sitä opetuksen mukaan, jotta siitä tulisi tietokirja heille koko elämän varrelle.

Kiusattu on kiusaamisen uhri, joka joutuu systemaattisesti toistuvan tahallisen ahdistelun kohteeksi pystymättä ***** puolustautumaan tai vaikuttamaan samaansa kohteluun. Hän on pitempään alttiina yhden tai useamman henkilön negatiivisille teoille. Kiusaaminen voi olla esimerkiksi haukkumista, pilkkaamista, uhkaamista, mitätöimistä, tönimistä, feikkiprofiilin tekemistä tai tavaroiden rikkomista.

Jokainen kokee kiusaamisen omalla tavallaan. Kiusatut kertovat, että **eniten sattuu se, ettei kukaan *****kannustanut, tukenut tai puolustanut**. Joillekin kiusaamistilanne on leikkiä tai hauskaa pilaa, joillekin väkivaltaa.

Todellista syytä kiusaamiselle *** ei ole**. Syy voi hetkessä ***** vaihtua. Kiusatuksi voi joutua ***** kuka tahansa. Ihan tavallisia ihmisiä kiusataan. Kiusaaminen ei lopu sillä, että kiusattu yrittää miellyttää kiusaajia ja muuttaa itseään kiusaajien tahdon mukaan.

Meillä on erilaisia rooleja eri paikoissa, tilanteissa ja eri aikoina.

<https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/kiusaaminen/> (linkki digimateriaalissa)

Kiusaamiselle altistavia tekijöitä:

- ***** **kateuden aiheuttaminen** (Hän aiheuttaa muissa kateellisuutta tai saa muut tuntemaan itsensä huonommaksi).
- **arkuus ja ***** epävarmuus** (ei uskalla puolustautua tai tutustua)
- **alisteinen asema kiusaajiin nähden, ***** haavoittuvuus** (maahanmuuttaja, huonommat vaatteet, puhevika, erikoinen ulkonäkö, ...)
- ***** **ulkopuolisuus**: ei kavereita, uusi ryhmässä
- ***** **erilaisuus**: uskallus olla erilainen
- **tavallista ***** empaattisempi ja ystävällisempi luonne** (fiksumpi kuin ikätoverinsa)

Empatia on myötäelämisen kykyä, taitoa asettaa itsensä toisen asemaan.

Kiusattu voi kokea

- **arvottomuutta ja ***** huonoa itsetuntoa**
- ***** **epäonnistumista**
- ***** **häpeää**
- ***** **ahdistusta**
- ***** **koulupelkoa**
- ***** **vihaa**
- ***** **pää- tai vatsakipuja.**

Kiusaaminen voi sairastuttaa ja heikentää koulumenestystä. Lapsena kiusatuiksi joutuneiden ja perinnöllistä taipumusta mielen sairauksiin omaavilla on kaksinkertainen riski sairastua. Huono olo ja paha mieli voivat vaikuttaa koulumenestykseen, koska opiskeluun on vaikea keskittyä.

Kiusaaminen altistaa masennukselle ja liittyy usein sosiaaliseen vetäytymiseen (yksinäisyyteen) ja negatiiviseen suhtautumiseen muita kohtaan.

Lapsuuden ja nuoruuden traumaattiset kokemukset muokkaavat meitä ja voivat vaikuttaa koko loppuelämään, mutta **kiusatun roolista** * **voi päästä eroon**. Rooli ei ole lopullinen - sen voi vaihtaa.

Video: Kohtasitko esimerkiksi kiusaamista, häirintää tai väkivaltaa? Älä jää yksin. Kerro asiasta jollekin luotettavalle aikuiselle. RIKU-chatista saa apua maksuttomasti ja matalalla kynnyksellä, **1:50**:

<https://www.youtube.com/watch?v=JMCKqhVF6RY>

www.riku.fi/rikuchat

Oppilaan kirjan vastaukset

Täydennä.

Kiusattu on kiusaamisen uhri, joka joutuu systemaattisesti toistuvan tahallisen ahdistelun kohteeksi pystymättä puolustautumaan tai vaikuttamaan saamaansa kohteluun.

Kiusatut kertovat, että eniten sattuu se, ettei kukaan kannustanut tukenut tai puolustanut.

Todellista syytä kiusaamiselle ei ole. Syy voi hetkessä vaihtua.

Kiusatuksi voi joutua kuka tahansa.

Kiusaamiselle altistavia tekijöitä ovat mm.

- ∨ kateuden aiheuttaminen
- ∨ arkuus ja epävarmuus
- ∨ alisteinen asema kiusaajiin nähden, haavoittuvaisuus
- ∨ ulkopuolisuus
- ∨ erilaisuus
- ∨ tavallista empaattisempi ja ystävällisempi luonne.

Kiusattu voi kokea

- ∨ arvottomuutta ja huonoa itsetuntoa
- ∨ epäonnistumista
- ∨ häpeää
- ∨ ahdistusta
- ∨ koulupelkoa
- ∨ vihaa
- ∨ pää- tai vatsakipuja.

Kiusatun roolista voi päästä eroon.

* Keinoja ja toimintamalleja kiusatulle:

- * **Sano EI tai LOPETA! Näytä torjuva merkki.**
 - o Toimi päättäväisesti, selkeästi ja napakasti.
 - o Harjoitelkaa laittamaan kädet ristikkäin käsivarsista x-muotoon tai näyttämään stop-tyyliin kämmentä ja sanomaan tiukasti ”Lopeta!”.
- * **Kerro kiusaamisesta.**
 - o Kiusaamiseen voi puuttua vasta, kun siitä on tiedetään. Kerro kaverille, opettajalle, vanhemmalle tai muulle luotettavalle aikuiselle.
- * **Pysy rauhallisena – älä hermostu.**
 - o Kiusaaja haluaa saada aikaan reaktion (itkun, pelon, suuttumisen, ärsytyksen tms.). Harjoittele itsesäättelyä (tietoisuustaitoja), rauhallisuutta ja malttia, ettet hermostu ja anna kiusaajalle hänen haluamaansa palkintoa.
- * **Usko itseesi.**
 - o Lisää itseluottamusta.
 - o Tee vahvuusjuliste / hyvän mielen juliste, huomaa hyvä itsessäsi, kerää muilta saamiasi myönteisiä ja kannustavia kommentteja asioista, joissa olet taitava tai hyvä. Laita juliste näkyvälle paikalle.
 - o Kuuntele minäkuvaava vahvistavia meditaatioita ja onnistumissuggestioita.
 - o Sano itsellesi peilin edessä, mitä tiedät, taidat ja teet jäməkällä äänellä päättäväisesti.
- * **Käytä huumoria tai liioittelua.**
 - o Jos kiusaaja haukkuu sinua esim. läskiksi, pistä paremmaksi ja sano naureskellen, että joo, ihan jättimäinen valas. Näytä, ettet pelkää huumorin keinoin. Kiusaaja saattaa jäädä kakkoseksi ja sanattomaksi.
- * **Älä ole huomaavinasi (teflon).**
 - o Älä kiinnitä huomiota kiusaajaan, vaan ole kuin hän olisi ilmaa tai hänen toimintansa mitätöntä.
- * **Sano lyhyesti ja napakasti vastaan.**
 - o Älä ala selittelemään. Ole tiukka ja napakka. Sano, ettei tuo käytös ole kivaa. Uskon, että osaat toimia fiksumminkin. (Puhu kiusaajalle siis ystävällisesti ja kunnioittaen.) Älä alennu hänen edessään. Kysy vaikka, tarvitseeko hän apua, tai painaako häntä joku huoli.
- * **Kerro rauhallisesti, mikä häiritsee tai ärsyttää kiusaajassa.**
 - o Kiusaaja ei aina tiedosta omaa toimintaansa, mikä muita ärsyttää. Kerro asiallisesti, mikä hänen toiminnassaan ei ole kivaa.
- * **Poistu tilanteesta.**
 - o Jos mahdollista, poistu tilanteesta rauhallisesti ja päättäväisesti tai kuin kiusaaja olisi merkityksetön ja asia, joka ei kiinnosta.
- * **Mene aikuisen luo.**
 - o Mene aikuisen luo. Kiusaaja harvoin uskaltaa jatkaa kiusaamista aikuisen lähetyvillä. Aikuinen voi myös auttaa, jos kiusaaminen jatkuu. Voit kertoa luotettavalle aikuiselle kiusaamisesta.

- *** Etsi muita ryhmiä, joissa voit toimia eri roolissa.**
 - o Hankkiudu erilaisiin ryhmiin, harrastuksiin ja porukoihin, joissa voit olla eri roolissa ja saada uusia kavereita.
- *** Hanki kavereita.**
 - o Pyydä kotiin tai kaveriksi aluksi vaikka yksi kaveri kerrallaan, että pääset tutustumaan uusiin ihmisiin ja laajentamaan kaveripiiriä.
 - o Kaveritaitoja 1: Uuteen ihmiseen tutustuminen:
<https://www.youtube.com/watch?v=e-nc3R99WC8> 2:36 SPR
 - o Kaveritaitoja 4: Mitä ovat kaveritaidot?:
<https://www.youtube.com/watch?v=HkkbFNz1ByU> 2:23 SPR
 - o Kaveritaitoja 5: Yksinäisyys:
https://www.youtube.com/watch?v=fgipfxm3_uw 2:56 SPR
 - o Kaveritaitoja-oppimateriaali: www.punainenristi.fi/kaveritaitoja
- *** Jos olet riittävän itsevarma, sanoita kiusaajan toimintaa ääneen – hänen pitää ymmärtää tekevänsä väärin.**
 - o Juonna kuuluvalla äänellä kiusaajan pahantekoa selväsanaisesti. Tuskin kiusaaja haluaa kuulla sellaista.

*** Jos kyseessä on rikos:**

- *** Hanki todistajia ja todisteita.**
 - o Pyydä kiusaamistilanteeseen todistajia, jotka voivat olla mukana kertomassa niistä. Älä jää yksin tilanteisiin.
 - o Ota kuvia tai muita todisteita kiusaamisesta.
- *** Kirjaa tapahtumat muistiin.**
 - o Pidä päiväkirjaa tai kirjaa muistiinpanot tapahtumista, päivämääristä ja paikalla olleista todistajista todistusaineistoksi.
- *** Soita rikosuhripäivystykseen 116006 (ma-pe 9–20).** <https://www.riku.fi/>
- *** Tee rikosilmoitus aikuisen kanssa.**
 - o Jos kiusaaminen täyttää rikoksen tunnusmerkit, tee rikosilmoitus aikuisen kanssa. Se tehdään netissä poliisille. Ota esiin muistiinpanot tapahtumista ja todistajista.
 - o <https://poliisi.fi/tee-rikosilmoitus>
 - o <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/>
 - o <https://oikeus.fi/fi/index/asiatjapalvelut/rikoksenuhrille/lapsirikoksenuhrina/linkkejajalisatietoa.html>
- *** Hae apua:** <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/avun-hakeminen/>
- *** <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/kiusaaminen/>**
- *** Rikosuhripäivystys, Kohtasitko kiusaamista tai väkivaltaa? Hae apua RIKU-chatista, 1:50:** <https://www.youtube.com/watch?v=JMCKqhVF6RY>
- *** www.riku.fi/rikuchat**
- Jos muu ei auta, **tee itsestäsi ja kiusaajista lastensuojeluilmoitus.**

<https://oikeus.fi/fi/index/asiatjapalvelut/rikoksenuhrille/lapsirikoksenuhrina/linkkejajalisatietoa.html>

(Video: Rikosprosessi, 3:22: <https://www.youtube.com/watch?v=NAUnHgFk8LM>)

Vasta viime tingassa harkitaan koulun vaihtoa. Parempi olisi, että kiusaaja joutuisi vaihtamaan koulua.

Oppilaan kirja s. 10

* Vaikka kiusaaminen ei ole kiusatun syy, pidä omasta puolestasi huoli, ettet asetu helposti kiusatun rooliin. Herkkyys on hieno asia, mutta

vältä kiusaamistilanteissa voimakkaita reaktioita, joita kiusaaja haluaa nähdä:

- *** hermostumista, * ärsyntymistä ja * itkua**
- *** yksin jäämistä**
- **tilanteen hiljaa * hyväksymistä.**

Helposti hermostuvat, ärsyntyvät tai itkuun pillahtavat yksinäiset ja hauraat henkilöt ovat helppoja uhreja kiusaajalle.

* **Jos sinua kiusataan virtuaalisesti:**

- **Kerro * aikuiselle.**
- **Älä avaa vieraalta tai kiusaajalta tulleita * viestejä.**
- **Älä vastaa * kiusaajan viestiin.** (enintään kerran lyhyesti ja asiallisesti)
- Jos kiusaaja on samasta koulusta, ota **yhteys koulun * aikuiseen.**
- Jos kiusaaminen jatkuu, **harkitse puhelinnumeron tai sähköpostiosoitteen * vaihtoa.**
- *** Tallenna kiusaamisviestit** jatkoa varten.
- **Jos sinusta on julkaistu loukkaavia kuvia, tekstejä tai valokuvia:**
 - **Ota yhteys verkkosivujen ylläpitäjään,** jotta ne poistetaan ja saat tietoon, kuka kirjoitti / julkaisi ne.
 - **Raportoi sivustolla epäasiallisesta toiminnasta.**
 - **Tallenna nettisivut,** joissa kiusaaminen ilmenee.
 - Jos kiusaaminen on vakavaa, ota **yhteys poliisiin.**
 - o <https://poliisi.fi/yhteystiedot>
 - o hätänumero 112

* Etsitään oman alueen poliisin yhteystieto: _____

* Poliisi sosiaalisessa mediassa: <https://poliisi.fi/some>

* **Älä hyväksy kiusaamista.**

n. 5.–6.-luokkalaisille, opettajalle ja vanhemmille video (upotettu) nettikiusaamisesta, 5:32:

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digiajassa/nettikiusaaminen/>

Laittakaa näkyvälle paikalle toimintamallit kiusatulle. **Keinoja ja toimintamalleja kiusatulle, 3.–6. luokka** -liite on tulostettavissa digimateriaalin liitteistä.

Opettaja voi sanoa vielä muutaman ohjeen:

- Älä ole liian kiltti.
- Ole rohkeasti oma itsesi, vaikka olisit erilainen.
- Tee rohkeasti asioita, joita haluat tehdä (muidenkin nähden).

(video kiusaamisesta selviämisestä: Yksi hetki voi auttaa selviytymään kiusaamisesta 3:28

AnnaLouise Company (autettavasta auttajaksi): <https://www.youtube.com/watch?v=vgOsdIP68yg>
5.–6 luokka)

Pitikö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Tarvittaessa tarkennetaan hypoteesia ja lisätään toimintamalleja. On hyvä jättää alkuperäinen hypoteesi näkyviin ja tehdä sen rinnalle uusi tarkennettu versio opitun jälkeen siitä, mitä kiusaaminen on. Uuteenkin versioon kannattaa merkitä päivämäärä. **Hypoteesin** tulostettava pohja on digimateriaalin liitteissä.

oppilaan kirjan vastaukset

Vaikka kiusaaminen ei ole kiusatun syy, pidä omasta puolestasi huoli, ettet asetu helposti kiusatun rooliin. Herkkyys on hieno asia, mutta

vältä kiusaamistilanteissa voimakkaita reaktioita, joita kiusaaja haluaa nähdä:

- hermostumista, ärsyyntymistä tai itkua
- yksin jäämistä
- tilanteen hiljaa hyväksymistä.

Jos sinua kiusataan virtuaalisesti:

- Kerro aikuiselle.
- Älä avaa vieraalta tai kiusaajalta tulleita viestejä.
- Älä vastaa kiusaajan viestiin. (enintään kerran lyhyesti ja asiallisesti)
- Jos kiusaaja on samasta koulusta, ota yhteys koulun aikuiseen.
- Jos kiusaaminen jatkuu, harkitse puhelinnumeron tai sähköpostiosoitteen vaihtoa.
- Tallenna kiusaamisviestit jatkoa varten.
- Jos sinusta on julkaistu loukkaavia kuvia, tekstejä tai valokuvia:
 - Ota yhteys verkkosivujen ylläpitäjään.
 - Raportoiv sivustolla epäasiallisesta toiminnasta.
 - Tallenna nettisivut, joissa kiusaaminen ilmenee.
 - Jos kiusaaminen on vakavaa, ota yhteys poliisiin.
 - o <https://poliisi.fi/yhteystiedot>
 - o hätänumero 112

Oman alueen poliisin yhteystieto: _____

Poliisi sosiaalisessa mediassa: <https://poliisi.fi/some>

Älä hyväksy kiusaamista.

3.3.3 Yläkoulu

Tavoite

- Opitaan faktoja kiusatun roolista.
- Tunnistetaan kiusaamiselle altistavia tekijöitä.
- Opitaan toimintamalleja, miten poistua kiusaamistilanteesta.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Luokkaan laitetaan näkyville toimintamalleja kiusatulle päästä pois kiusaamistilanteesta. Keinoja kiusaamisen ehkäisyyn -pohjan voi tulostaa digimateriaalista, kun siihen on koottu oppilaiden itse keksimiä keinoja. Valmiita keinoja ja toimintamalleja kiusatulle -liite on myös tulostettavissa digimateriaalin liitteistä.

Oppilaan kirja s. 7

* Oppilaat kirjoittavat kirjaansa, millaista kiusaamista he ovat kokeneet tai nähneet. Pyritään tekemään ero kiusaamiselle ja konfliktille.

* Oppilaat kirjoittavat kirjaansa, miten kiusattua voisi auttaa. Keskustellaan, miten kiusattua voisi auttaa, miksi kiusaamiseen on joskus vaikea puuttua, ketkä yleensä puuttuvat, miksi kaikki eivät puutu ym.

3 Kiusatun rooli ja toimintamallit

Millaista kiusaamista olet kokenut tai nähnyt?

Miten kiusattua voisi auttaa?

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.
nimet:

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päivänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Opettaja muistuttaa vertaisarvioinnista, sillä se on oiva keino ohjata itsesäätelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, kehuaan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät *nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätöitä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

* Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Oppilaan kirja s. 8

Koska oppilaille jää oppilaan kirja, on hyvä varmistaa, että he täyttävät sitä opetuksen mukaan, jotta siitä tulisi tietokirja heille koko elämän varrelle.

Kiusattu on kiusaamisen uhri, joka joutuu systemaattisesti toistuvan tahallisen ahdistelun kohteeksi pystymättä puolustautumaan tai vaikuttamaan saamaansa kohteluun. Hän on pitempään alttiina yhden tai useamman henkilön negatiivisille teoille. Kiusaaminen voi olla esimerkiksi haukkumista, pilkkaamista, uhkaamista, mitätöimistä, tönimistä, feikkiprofiilin tekemistä tai tavaroiden rikkomista.

<https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/kiusaaminen/>

Kiusatun oma **subjektiivinen kokemus pitää ottaa huomioon**, sillä jokainen kokee kiusaamisen omalla tavallaan. Kiusatut kertovat, että **eniten sattuu se, ettei kukaan kannustanut, tukenut tai puolustanut**. Joillekin kiusaamistilanne on leikkiä tai hauskaa pilaa, joillekin väkivaltaa.

Todellista syytä kiusaamiselle ei ole. Syy voi hetkessä vaihtua. Kiusatuksi voi joutua kuka tahansa. Ihan tavallisia ihmisiä kiusataan.

Kiusaaminen ei lopu sillä, että kiusattu yrittää miellyttää kiusaajia ja muuttaa itseään kiusaajien tahdon mukaan. Kannattaa olla rohkeasti oma itsensä.

Meillä on erilaisia rooleja eri paikoissa, tilanteissa ja eri aikoina.

Keskustellaan, mitä havaintoja kiusaamisen roolien vaihtumisesta eri tilanteissa oppilailla on. Koulussa arka kiusattu saattaa olla harrastuksissa rohkea puolustaja.

* **Kiusaamiselle altistavia tekijöitä:**

- **kateuden aiheuttaminen** (Hän aiheuttaa muissa kateellisuutta tai saa muut tuntemaan itsensä huonommaksi).
- **arkuus ja epävarmuus** (ei uskalla puolustautua tai tutustua)
- **alisteinen asema kiusaajiin nähden, haavoittuvuus** (maahanmuuttaja, huonommat vaatteet, puhevika, erikoinen ulkonäkö, ...)
- **ulkopuolisuus: ei kavereita, uusi ryhmässä**
- **erilaisuus: uskallus olla erilainen**
- **tavallista empaattisempi ja ystävällisempi luonne** (fiksumpi kuin ikätoverinsa)
- **reaktiivinen aggressio**

Myös reaktiivinen, äkillisesti räjähtävä kontrolloimaton aggressio altistaa kiusaamiselle. Siihen liittyy suuttumuksen ja vihan tunteita. Sen taustalla voi olla varhaisen vuorovaikutuksen ongelmia, turvattomuutta tai väkivallan kohteeksi joutumista. Reaktiivisesti aggressiivinen lapsi kokee ympäristön uhkaavaksi ja vihamieliseksi. (Salmivalli 2005, 63–68; Kirves & Stoor-Grenner 2011, 31 ja Repo 2013, 133–137.)

Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. (2011). Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa: Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Repo, L. (2013). Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. PS-kustannus.

Salmivalli, C. (2005). Kaverien kanssa: Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. PS-kustannus.

Empatia on myötäelämisen kykyä, taitoa asettaa itsensä toisen asemaan.

* Kiusattu voi kokea

- arvottomuutta ja huonoa itsetuntoa
- epäonnistumista
- häpeää
- ahdistusta
- (koulu)pelkoa
- vihaa
- psykosomaattisia oireita, kuten pää- tai vatsakipuja.

Kiusaaminen voi *sairastuttaa ja heikentää koulumenestystä. Lapsena kiusatuiksi joutuneiden ja perinnöllistä taipumusta mielen sairauksiin omaavilla on kaksinkertainen riski sairastua. Huono olo ja paha mieli voivat vaikuttaa koulumenestykseen, koska opiskeluun on vaikea keskittyä.

Kiusaaminen voi altistaa *masennukselle ja liittyy usein sosiaaliseen vetäytymiseen (yksinäisyyteen) sekä negatiiviseen suhtautumiseen muita kohtaan.

Lapsuuden ja nuoruuden traumaattiset kokemukset muokkaavat meitä ja voivat vaikuttaa koko loppuelämään, mutta kiusatun roolista *voi päästä eroon. Rooli ei ole lopullinen - sen voi vaihtaa.

video aiheesta:

Kohtasitko esimerkiksi kiusaamista, häirintää tai väkivaltaa? Älä jää yksin. Kerro asiasta jollekin luotettavalle aikuiselle. RIKUchatista saa apua maksuttomasti ja matalalla kynnyksellä, 1:50:

<https://www.youtube.com/watch?v=JMCKqhVF6RY>

www.riku.fi/rikuchat

Oppilaan kirjan vastaukset

Täydennä.

Kiusattu on kiusaamisen uhri, joka joutuu systemaattisesti toistuvan tahallisen ahdistelun kohteeksi pystymättä puolustautumaan tai vaikuttamaan saamaansa kohteluun.

Kiusatut kertovat, että eniten sattuu se, ettei kukaan kannustanut, tukenut tai puolustanut.

Todellista syytä kiusaamiselle ei ole. Syy voi hetkessä vaihtua. Kiusatuksi voi joutua kuka tahansa.

Mitkä tekijät aiheuttavat altistumista kiusaamiselle?

Kiusaamiselle altistavia tekijöitä ovat mm.

- ∨ kateuden aiheuttaminen
- ∨ arkuus ja epävarmuus
- ∨ alisteinen asema kiusaajiin nähden, haavoittuvaisuus
- ∨ ulkopuolisuus
- ∨ erilaisuus
- ∨ tavallista empaattisempi ja ystävällisempi luonne.

Millaisia kokemuksia kiusatulle voi tulla?

Kiusattu voi kokea

- ∨ arvottomuutta ja huonoa itsetuntoa
- ∨ epäonnistumista
- ∨ häpeää
- ∨ ahdistusta
- ∨ koulupelkoa
- ∨ vihaa
- ∨ psykosomaattisia oireita, kuten pää- ja vatsakipu ja.

Kiusaaminen voi sairastuttaa ja altistaa masennukselle.

Kiusatun roolista voi päästä eroon.

Oppilaan kirja s. 9

* Keinoja ja toimintamalleja kiusatulle:

- * **Sano EI tai LOPETA! Näytä torjuva merkki.**
 - Toimi päättäväisesti, selkeästi ja napakasti.
 - Harjoitelkaa laittamaan kädet ristikkäin käsivarsista x-muotoon tai näyttämään stop-tyyliin kämmentä ja sanomaan tiukasti ”Lopeta!”.
- * **Kerro kiusaamisesta.**
 - Kiusaamiseen voi puuttua vasta, kun siitä on tiedetään. Kerro kaverille, opettajalle, vanhemmalle tai muulle luotettavalle aikuiselle.

- *** Pysy rauhallisena – älä hermostu.**
 - Kiusaaja haluaa saada aikaan reaktion (itkun, pelon, suuttumisen, ärsytyksen tms.). Harjoittele itsesääätelyä (tietoisuustaitoja), rauhallisuutta ja malttia, ettet hermostu ja anna kiusaajalle hänen haluamaansa palkintoa.
- *** Usko itseesi.**
 - Lisää itseluottamusta
 - Tee vahvuusjuliste / hyvän mielen juliste, huomaa hyvä itsessäsi, kerää muilta saamiasi myönteisiä ja kannustavia kommentteja asioista, joissa olet taitava tai hyvä. Laita juliste näkyvälle paikalle.
 - Kuuntele minäkuvaava vahvistavia meditaatioita ja onnistumissuggestioita.
 - Sano itsellesi peilin edessä, mitä tiedät, taidat ja teet jämakällä äänellä päättäväisesti.
- *** Käytä huumoria tai liioittelua.**
 - Jos kiusaaja haukkuu sinua esim. läskiksi, pistä paremmaksi ja sano naureskellen, että joo, ihan jättimäinen valas. Näytä, ettet pelkää huumorin keinoin. Kiusaaja saattaa jäädä kakkoseksi ja sanattomaksi.
- *** Älä ole huomaavinas (teflon).**
 - Älä kiinnitä huomiota kiusaajaan, vaan ole kuin hän olisi ilmaa tai hänen toimintansa mitätöntä.
- *** Sano lyhyesti ja napakasti vastaan.**
 - Älä ala selittelemään. Ole tiukka ja napakka. Sano, ettei tuo käytös ole kivaa. Uskon, että osaat toimia fiksumminkin. (Puhu kiusaajalle siis ystävällisesti ja kunnioittaen.) Älä alennu hänen edessään. Kysy vaikka, tarvitseeko hän apua, tai painaako häntä joku huoli.
- *** Kerro rauhallisesti, mikä häiritsee tai ärsyttää kiusaajassa.**
 - Kiusaaja ei aina tiedosta omaa toimintaansa, mikä muita ärsyttää. Kerro asiallisesti, mikä hänen toiminnassaan ei ole kivaa.
- *** Poistu tilanteesta.**
 - Jos mahdollista, poistu tilanteesta rauhallisesti ja päättäväisesti tai kuin kiusaaja olisi merkityksetön ja asia, joka ei kiinnosta.
- *** Mene aikuisen luo.**
 - Mene aikuisen luo. Kiusaaja harvoin uskaltaa jatkaa kiusaamista aikuisen lähetyvillä. Aikuinen voi myös auttaa, jos kiusaaminen jatkuu. Voit kertoa luotettavalle aikuiselle kiusaamisesta.
- *** Etsi muita ryhmiä, joissa voit toimia eri roolissa.**
 - Hankkiudu erilaisiin ryhmiin, harrastuksiin ja porukoihin, joissa voit olla eri roolissa ja saada uusia kavereita.
- *** Hanki kavereita.**
 - Pyydä kotiin tai kaveriksi aluksi vaikka yksi kaveri kerrallaan, että pääset tutustumaan uusiin ihmisiin ja laajentamaan kaveripiiriä.
 - Kaveritaitoja 1: Uuteen ihmiseen tutustuminen:
<https://www.youtube.com/watch?v=e-nc3R99WC8> 2:36 SPR
 - Kaveritaitoja 4: Mitä ovat kaveritaidot?:
<https://www.youtube.com/watch?v=HkkbFNz1ByU> 2:23 SPR

- Kaveritaitoja 5: Yksinäisyys:
https://www.youtube.com/watch?v=fgipfxm3_uw 2:56 SPR
- Kaveritaitoja-oppimateriaali: www.punainenristi.fi/kaveritaitoja
- * **Jos olet riittävän itsevarma, sanoita kiusaajan toimintaa ääneen – hänen pitää ymmärtää tekevänsä väärin.**
 - Juonna kuuluvalla äänellä kiusaajan pahantekoa selväsanaisesti. Tuskin kiusaaja haluaa kuulla sellaista.

* Jos kyseessä on rikos:

- * **Hanki todistajia ja todisteita.**
 - Pyydä kiusaamistilanteeseen todistajia, jotka voivat olla mukana kertomassa niistä. Älä jää yksin tilanteisiin.
 - Ota kuvia tai muita todisteita kiusaamisesta.
- * **Kirjaa tapahtumat muistiin.**
 - Pidä päiväkirjaa tai kirjaa muistiinpanot tapahtumista, päivämääristä ja paikalla olleista todistajista todistusaineistoksi.
- *
- <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/kiusaaminen/>
- * **Soita rikosuhripäivystykseen 116006 (ma-pe 9–20).** <https://www.riku.fi/>
- * **Tee rikosilmoitus (aikuisen kanssa).**
 - Jos kiusaaminen täyttää rikoksen tunnusmerkit, tee rikosilmoitus aikuisen kanssa. Se tehdään netissä poliisille. Ota esiin muistiinpanot tapahtumista ja todistajista.
 - <https://poliisi.fi/tee-rikosilmoitus>
 - <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/> x
 - <https://oikeus.fi/fi/index/asiatjapalvelut/rikoksenuhrille/lapsirikoksenuhrina/linkkejajalisatietoa.html>
- * **Hae apua:**
<https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/avun-hakemin/en/>
- * Jos muu ei auta, tee aikuisen kanssa itsestäsi ja kiusaajista lastensuojeluilmoitus.
- * Rikosprosessi, RIKU, 3:22: <https://www.youtube.com/watch?v=NAUnHgFk8LM>
- * Rikosuhripäivystys, Kohtasitko kiusaamista tai väkivaltaa? Hae apua RIKU-chatista, 1:50: <https://www.youtube.com/watch?v=JMCKqhVF6RY>
- * www.riku.fi/rikuchat

Vasta viime hädässä harkitaan koulun vaihtoa. Parempi olisi, että kiusaaja joutuisi vaihtamaan koulua.

Oppilaan kirja s. 10

* Vaikka kiusaaminen ei ole kiusatun syy, pidä omasta puolestasi huoli, ettet asetu helposti kiusatun rooliin. Herkkyys on hieno asia, mutta **vältä kiusaamistilanteissa * voimakkaita reaktioita, joita kiusaaja haluaa nähdä:**

- * hermostumista, * ärsyyntymistä ja * itkua
- * yksin jäämistä
- * tilanteen hiljaa hyväksymistä.

Helposti hermostuvat, ärsyyntyvät tai itkuun pillahtavat yksinäiset ja hauraat henkilöt ovat helppoja uhreja kiusaajalle.

* Jos sinua kiusataan virtuaalisesti:

- * Kerro aikuiselle.
- * Älä avaa vieraalta tai kiusaajalta tulleita viestejä.
- * Älä vastaa kiusaajan viestiin. (enintään kerran lyhyesti ja asiallisesti)
- * Jos kiusaaja on samasta koulusta, ota yhteys koulun aikuiseen.
- * Jos kiusaaminen jatkuu, harkitse puhelinumeron tai sähköpostiosoitteen vaihtoa.
- * Tallenna kiusaamisviestit jatkoa varten.
- * Jos sinusta on julkaistu loukkaavia kuvia, tekstejä tai valokuvia:
 - * Ota yhteys verkkosivujen ylläpitäjään, jotta ne poistetaan ja saat tietoon, kuka kirjoitti / julkaisi ne.
 - * Raportoi sivustolla epäasiallisesta toiminnasta.
 - * Tallenna nettisivut, joissa kiusaaminen ilmenee.
 - * Jos kiusaaminen on vakavaa, ota yhteys poliisiin.
 - o <https://poliisi.fi/yhteystiedot>
 - o hätänumero 112

* Etsitään oman alueen poliisin yhteystieto. <https://poliisi.fi/yhteystiedot>.

* Tutustutaan poliisiin sosiaalisessa mediassa. <https://poliisi.fi/some>

* Etsitään oman alueen poliisi sosiaalisesta mediasta.

* Merkitään oppilaan kirjaan hätänumero 112.

* Tutustutaan Nuortennettiin: <https://www.nuortennetti.fi/>.

* Älä hyväksy kiusaamista.

Video (upotettu) nettikiusaamisesta, 5:32:

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digiajassa/nettikiusaaminen/>

Laittakaa näkyvälle paikalle toimintamallit kiusatulle. Keinoja ja toimintamalleja kiusatulle, yläkoulu-liite on tulostettavissa digimateriaalin liitteistä.

Opettaja voi sanoa vielä muutaman ohjeen:

- Älä ole liian kiltti.
- Ole rohkeasti oma itsesi, vaikka olisit erilainen.
- Tee rohkeasti asioita, joita haluat tehdä (muidenkin nähden).

Katsotaan video kiusaamisesta selviämisestä: Yksi hetki voi auttaa selviytymään kiusaamisesta 3:28 AnnaLouise Company (autettavasta auttajaksi):

<https://www.youtube.com/watch?v=vgOsdIP68yg>

Pitikö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Tarvittaessa tarkennetaan hypoteesia ja lisätään toimintamalleja. On hyvä jättää alkuperäinen hypoteesi näkyviin ja tehdä sen rinnalle uusi tarkennettu versio opitun jälkeen siitä, mitä kiusaaminen on. Uuteenkin versioon kannattaa merkitä päivämäärä. Hypoteesin tulostettava pohja on digimateriaalin liitteissä.

oppilaan kirjan vastaukset

Vaikka kiusaaminen ei ole kiusatun syy, pidä omasta puolestasi huoli, ettet asetu helposti kiusatun rooliin. Herkkyys on hieno asia, mutta mitä kannattaa välttää kiusaamistilanteissa?

Kiusaamistilanteissa kannattaa välttää voimakkaita reaktioita, joita kiusaaja haluaa nähdä:

- ∨ hermostumista, ärsyyntymistä tai itkua
- ∨ yksin jäämistä
- ∨ tilanteen hiljaa hyväksymistä.

Miten pitää toimia, jos joutuu virtuaalikiusaamisen uhriksi?

- ∨ Kerro aikuiselle.
- ∨ Älä avaa vieraalta tai kiusaajalta tulleita viestejä.
- ∨ Älä vastaa kiusaajan viestiin. (enintään kerran lyhyesti ja asiallisesti)
- ∨ Jos kiusaaja on samasta koulusta, ota yhteys koulun aikuiseen.
- ∨ Jos kiusaaminen jatkuu, harkitse puhelinnumeron tai sähköpostiosoitteen vaihtoa.
- ∨ Tallenna kiusaamisviestit jatkoa varten.
- ∨ Jos sinusta on julkaistu loukkaavia kuvia, tekstejä tai valokuvia:
 - Ota yhteys verkkosivujen ylläpitäjään.
 - Raportoi sivustolla epäasiallisesta toiminnasta.
 - Tallenna nettisivut, joissa kiusaaminen ilmenee.
 - Jos kiusaaminen on vakavaa, ota yhteys poliisiin.

Oman alueeni poliisin yhteystieto: (aluekohtainen vastaus)

<https://poliisi.fi/yhteystiedot>

Poliisi sosiaalisessa mediassa: <https://poliisi.fi/some>

Oman alueeni poliisi sosiaalisessa mediassa: (aluekohtainen vastaus)

Hätänumero: 112

Tutustu Nuortennettiin: <https://www.nuortennetti.fi/>

Katso video kiusaamisesta selviämisestä. <https://www.youtube.com/watch?v=vgOsdIP68yg>

3.4 TAIDETTA JA TOIMINTAA

Tavoite

- Harjoitellaan leikin avulla toimintamalleja selvittää kiusaamistilanteista.
- Kuunnellaan musiikkia aiheesta.
- Eläydytään kiusatun rooliin draaman keinoin
- Tehdään rappiin säkeistö tai kertosäe kiusatun toimintamalleista.
- Tehdään tanssi kiusatun toimintamalleista.
- Harjoitellaan esiintymistä turvallisesti: esiintyjät arvioivat yleisön.

Tehtävä

- Kuka pelkää kiusaajaa? -leikki
- Poissulkeminen
- Musiikin kuuntelu
- Rap-säkeistön tekeminen
- Ohitustanssi
- Rap-säkeistön tekeminen
- Tanssin luominen

LEIKKI JA DRAAMA

Luokan pulpetit ja tuolit asetellaan luokan sivuille, tai tunti pidetään draamaluokassa, liikunta- tai musiikkiliikuntatilassa tai vastaavassa avoimessa tilassa.

Kuka pelkää kiusaajaa? -leikki

Opettaja jakaa oppilaat neljään ryhmään (eri ryhmät kuin aiemmin):

- A. kiusaamisen torjujat
- B. haukkujat
- C. uhkaajat
- D. ärsyttäjät.

A-ryhmä treenaa kiusatun toimintamalleja. He lähtevät salin päästä toiseen päähän ja kohtaavat kolmenlaisia kiusaajia.

- Haukkujat torjutaan torjuntamerkillä (kämmentä näyttämällä) ja EI-sanalla.
- Uhkaajat torjutaan topakalla LOPETA-komennolla ja käsivarsien X-asennolla.
- Ärsyttäjät torjutaan pysymällä rauhallisena ja olemalla välittämättä heistä. Kävellään vain ohi, kuin kaikki olisi hyvin, eikä mikään vaikuttaisi hyvään tuuleen.

B-ryhmä (haukkujat) on ¼-kohdalla salia. He yrittävät pysäyttää A-ryhmäläiset nännättämällä teille kuin haukkuisivat.

C-ryhmä (uhkaajat) on salin puolivälissä. He yrittävät pysäyttää A-ryhmäläiset näyttämällä uhkaavilta.

D-ryhmä (ärsyttäjät) on $\frac{3}{4}$ -kohdalla salia. He yrittävät pysäyttää A-ryhmäläiset lällättelemällä ärsyttämällä.

Ryhmät B, C ja D huutavat: ”Kuka pelkää kiusaajaa?”

A-ryhmä etenee salin päästä päähän torjuen toimintamallien mukaan kiusaajia.

Kun A-ryhmä on päässyt salin toiseen päähän, kaikki liikkuvat $\frac{1}{4}$ -matkan salia alkupistettä kohti.

Roolit vaihtuvat.

B->A

C->B

D->C

A->D.

Näin kierretään neljästi, että jokainen saa kokea kaikki roolit.

Lopuksi voidaan keskustella kiusaamisen torjujien kokemuksista ohittaa kiusaajat. (Ei käsitellä kiusaajan roolia.)

Miten leikki sujui? Saako luokka käytöstähden?

Poissulkeminen / ulkopuolisuuden kokemus. Tutkitaan leikin avulla poisjätetyksi tulemisen kokemusta.

1. Asetutaan piiriin kasvot sisäpiiriin päin, yksi (tai useampi) oppilas luokan ulkopuolella.
2. Muut oppilaat seisovat tiiviissä piirissä niin lujasti toisiinsa nojaten kuin mahdollista, kuitenkin pitämättä toisiaan käsistä kiinni.
3. Yksi oppilas otetaan luokkaan, ohjeistetaan häntä yrittämään päästä kaikin voimin piiriin sisään.
4. Muut oppilaat ovat sopineet hänen ollessaan luokan ulkopuolella, että kun tämä yksi oppilas pääsee viimein piiriin sisään, kaikki kääntävätkin selkensä hänelle, eli selkensä sisäpiiriä kohti jättäen oppilaan piiriin sisään – taas yksin.
5. Jos oppilaita oli oven ulkopuolella useita, voi kokemuksen toistaa.
6. Tämän jälkeen keskustellaan kokemuksesta: miltä valitusta oppilaasta tuntui. Kokemus voi olla voimakaskin: oppilas on joutunut tekemään vahvasti työtä päästäkseen piiriin keskelle, ja saavutettuaan maalinsa hänen reaktionsa on usein hymy tai naurahdus, jonka hän haluaisi jakaa toisten kanssa. Kun toiset kääntävätkin selkensä, reaktio voi olla aidon hämmentynyt tai loukkaantunut.

Miten leikki sujui? Saako luokka käytöstähden?

Ohitustanssi

OHITUSTANSSI. Tutkitaan kiusatun ja kiusaajan välistä kohtaamista draamaharjoituksen avulla.

- a. Jaetaan luokka kahteen ryhmään, kiusatut ja kiusaajat

- b. Pyydetään toista ryhmää asettumaan yksittäisinä oppilaina *kiusaajaa* ja toista ryhmää *kiusattua* kuvaavaan jähmettyneeseen asentoon, vrt. pysäytyskuva tai patsas.
- c. Kukin ryhmä valitsee neljä parasta *kiusattu-* ja *kiusaaja-*patsasta.
- d. Vaihtoehtoisesti yksi oppilas valitsee kummastakin ryhmästä parhaat asennot.
- e. Näistä patsaista muodostetaan tanssi siten, että toistetaan neljää asentoa peräkkäin rytmikkäästi, syntyy siis kiusaaja-tanssi ja kiusattu-tanssi.
- f. Kiusaajat ja kiusatut menevät eri puolille luokkatilaa. Juuri ennen kohtaamisen alkua heitä pyydetään miettimään, minkälaisia ajatuksia voisi tällainen hahmo ajatella kohtaamisessa.
- g. Kohtaaminen. Laitetaan taustalle sopiva musiikki. Ryhmät liikkuvat toisiaan kohti ja viimein toisen ryhmän ohi toiselle puolelle luokkaa toistamalla annettua neljää liikettä.
- h. Keskustellaan, mitä ajatuksia harjoitus herätti.

VINKKI! Voi olla antoisampaa tehdä harjoitus niin, että osa oppilaista tekee ja osa katsoo, eli jaetaan kiusaaja- ja kiusattu- ryhmät vielä puoliksi, niin, että puolet kummastakin ryhmästä tanssii ohitustanssin, toinen puolisko katsoo. Sen jälkeen vaihdetaan roolit ja katsotaan uudestaan.

Saako luokka käytöstähden?

MUSIIKKI

Kuunnellaan

   Elastinen: Vahva feat. Robin 4:04: <https://www.youtube.com/watch?v=-3GGKLku60Y>
Vahva (feat. Robin) Säv: Elastinen, Sakke Aalto & Osmo Ikonen San: Elastinen & Paula Vesala

  Chisu: Yksinäisen faunin tarina 2:58: <https://www.youtube.com/watch?v=JUoApg8XRRM>

 Hassan Maikal: Yksinäistä feat. ibe 4:48: <https://www.youtube.com/watch?v=laxlMKmJ6ME>

Luodaan

RAP

- Keksitään omaan rappiin uusi säkeistö tai kertosaie, jossa on toimintamalleja kiusatulle.
- Yhteen säkeeseen tulee neljä sykettä, kahden peräkkäisen säkeen lopussa voi olla riimipari. Säkeistössä voi olla vaikka neljä säettä. Tässä esimerkissä on kaksi säettä. Sanat alkavat esimerkissä jo koholla eli ennen ensimmäistä sykettä.

(Esim. Näytä torjunta- merkki ja sano: "EI!")

x x x x

Kerro kaverille, kuka sun ilon vei.)

x x x x

x=syke

- Harjoitelkaa, tallentakaa ja esittäkää uusi säkeistö tai kertosaie.

- Esiintyjät arvioivat yleisön. Jos hyviä arvioita tulee opettajan mielestä riittävästi, luokka voi saada käytöstähden.

TANSSI

- Katsokaa yksi esimerkki tanssista: <https://www.youtube.com/watch?v=BRyP-f67kOQ> (STOP koulukiusaamiselle Hanna Pakarinen & Lc Nick + Obi ja Via Carpelan) Janne Outinen, Studio Move Up ja Christa Carpelan, MLL:n Kymen piiri
- Tehkää, tallentakaa ja esittäkää oma tanssi kiusatun toimintamalleista. Taustana voi olla sama kappale. Muistakaa laittaa näkyviin tekijätiedot.
- Esiintyjät arvioivat yleisön. Jos hyviä arvioita tulee opettajan mielestä riittävästi, luokka voi saada käytöstähden.

3.5 ARVIOINTI

KIUSATUN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT

Tavoite

YKSILÖ:

- Arvioidaan omaa **tiedollista** oppimista kiusatun roolista.
- Tehdään vertaisarviointi **taidollisesta** osaamisesta, **vuorovaikutustaidoista** ryhmätyöskentelyssä. (Mahdollisuus tehdä myös **osallisuuden** arviointi)
- Tehdään toiminnallinen arviointi luovasta tuotoksesta (rap tai tanssi) (itse- ja vertaisarvioinnissa osallisuuden tai tuotoksen arviointi)
- Tehdään kokemuksellinen **itsearviointi**.

LUOKKA / RYHMÄ:

- Arvioidaan vertaisarviointien ja yleisarviointien pohjalta, miten suuri osa luokasta kohtelee toisia kauniisti ja kannustavasti. (Riittääkö osuus koko luokalle **käytöstähteen**?)

Tehtävä

Arviointimahdollisuuksia

- YKSILÖT

- **tiedollinen:** testi
 - Testi- ja arviointipohjat ovat tulostettavia liitteitä digiaineistossa.
 - Tiedollisia testejä ei pidetä kirjallisina esi- ja alkuopetuksessa, mutta kysymykset voidaan käsitellä yhdessä suullisesti. Jos opettaja haluaa, hän voi muokata 3.–6. luokan testistä helponnetun testin esi- ja alkuopetukseen.
- **toiminnallinen / taidollinen**
 - **vertaisarviointi** vuorovaikutustilanteista
 - **osallisuuden arviointi (itse-** ja vertaisarvioinneissa)
- **kokemuksellinen: itsearviointi.**

- RYHMÄ

- Lasketaan, montako **käytöstähtea** koko luokka tienasi ryhmänä hyvällä käytöksellä vuorovaikutusarvioinnista ja yleisönä olemisesta. Tähdet laitetaan näkyvälle paikalle luokkaan, jotta luokka näkee, paljonko matkaa on palkintoon.
- **Vertaisarviointikoontipohja** on digimateriaalin liitteissä.

- Opettaja voi kertoa testien tarkistuksen ja palautuksen jälkeen,

- mikä oli luokan keskiarvo tiedollisessa testissä
- kuinka moni oppilas tienasi vertaisarvioinnista hymynaamoja / hyvä-arvosanoja, ja riittikö luokan saldo tähteen koko luokalle
- kuinka hyvin luokan oppilaat osallistuivat tavoitteelliseen toimintaan
- kuinka monta käytöstähtea luokka tienasi

- oliko ryhmätyöskentely koettu turvallisiksi ym.

Suruarvosanojen saldoja ei kerrota luokalle, sillä niitä ei tavoitella. Niiden avulla puututaan sopimattomaan käytökseen kaikessa hiljaisuudessa opettajan kanssa kahden kesken.

Toiminnallisen arvioinnin tukena voi käyttää vertais- ja itsearviointeja sekä kokemuksellisen itsearvioinnin pohjaa, jotta opettaja kiinnittää huomiota samoihin asioihin, kuin oppilas. Opettaja voi muokata lomakkeita parhaaksi katsomallaan tavalla. Metataitojen (vuorovaikutus, itsesäätely, toiminnanohjaus, osallisuus, keskittyminen, tiedollinen ja taidollinen opettelu, oppimaan oppiminen, ajattelun taidot, perustelu ym.) harjoittelu kannattaa nostaa esiin asiasisältöjen lisäksi.

Osallisuuden arviointi tehdään sekä ryhmäläisistä että itsestä. Samalla harjoitellaan hahmottamaan kokonaisuutta ja sen osia. Reflektio ohjaa arvioimaan omaa työskentelyä ryhmässä, osuutta yhteisessä toiminnassa. Tähän huomion kiinnittäminen voi auttaa suuntaamaan keskittymistä tavoitteelliseen toimintaan jatkossakin.

KIUSATUN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT

TESTI 3: KIUSATUN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT, 3.–6. luokka, digimateriaalissa tulostettavana liitteenä

TESTI 3: KIUSATUN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT, vastaukset, 3.–6. luokka

1. Merkitse rasti niiden asioiden perään, jotka altistavat kiusaamiselle.

kateuden aiheuttaminen X
rohkeus
epävarmuus X
iso kaverimäärä
erilaisuus X
haavoittuvuus X
samankaltaisuus
ulkopuolisuus X

____ / 8 p

2. Merkitse, onko virke totta = T vai epätotta = E.

Kiusattu voi kokea häpeää. T
Kiusaamisesta ei voi sairastua. E
Kiusatun rooli on pysyvä. E
Kiusaaminen on kiusatun vika. E
Kiusaamiselle ei ole todellista syytä. T
Kiusaaja haluaa, että kiusattu ärsyyntyy, hermostuu tai alkaa itkeä. T

____ / 6 p

3. Luettele kuusi toimintamallia kiusatulle.

Sano Ei tai LOPETA! Näytä torjuva merkki.
Kerro kiusaamisesta.
Pysy rauhallisena – älä hermostu.
Usko itseesi.
Käytä huumoria tai liioittelua.
Älä ole huomaavinas (teflon).
Sano lyhyesti ja napakasti vastaan.
Kerro rauhallisesti, mikä häiritsee tai ärsyttää kiusaajassa.
Poistu tilanteesta.
Mene aikuisen luo.
Etsi muita ryhmiä, joissa voit toimia eri roolissa.
Hanki kavereita.
Sanoita kiusaajan toimintaa ääneen.

____ / 6 p

TESTI 3: KIUSATUN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT, yläkoulu, digimateriaalissa tulostettavana liitteenä
 TESTI 3: KIUSATUN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT, **vastaukset**, yläkoulu

1. Määrittele kiusattu. Kiusattu on kiusaamisen uhri, joka joutuu systemaattisesti toistuvan tahallisen ahdistelun kohteeksi pystymättä puolustautumaan tai vaikuttamaan saamaansa kohteluun. Hän on pitempään alttiina yhden tai useamman henkilön negatiivisille teoille.

_____ / 3 p

2. Nimeä kolme asiaa, jotka voivat altistaa kiusaamiselle.
Kiusaamiselle voivat altistaa kateuden aiheuttaminen, arkuus ja epävarmuus, alistainen asema kiusaajiin nähden, haavoittuvuus, ulkopuolisuus, erilaisuus, tavallista empaattisempi ja ystävällisempi luonne ja reaktiivinen aggressio. (Kolme asiaa riittää.)

_____ / 3 p

3. Merkitse, onko virke totta = T vai epätotta = E.

Kiusattu voi kokea häpeää. T

Kiusaamisesta ei voi sairastua. E

Kiusatun rooli on pysyvä. E

Kiusaaminen on kiusatun vika. E

Kiusaamiselle ei ole todellista syytä. T

Kiusaaja haluaa, että kiusattu ärsyyntyy, hermostuu tai alkaa itkeä. T

Kiusaaminen ei voi altistaa masennukselle. E

Kiusaaminen voi heikentää keskittymistä. T

_____ / 4 p

4. Luettele kuusi toimintamallia kiusatulle.

Sano EI tai LOPETA! Näytä torjuva merkki. Kerro kiusaamisesta. Pysy rauhallisena – älä hermostu. Usko itseesi. Käytä huumoria tai liioittelua. Älä ole huom aavinasi (teflon).

Sano lyhyesti ja napakasti vastaan. Kerro rauhallisesti, mikä häiritsee tai ärsyttää kiusaajassa. Poistu tilanteesta. Mene aikuisen luo. Etsi muita ryhmiä, joissa voit toimia eri roolissa.

Hanki kavereita. Sanoita kiusaajan toimintaa ääneen.

_____ / 6 p

5. Miten toimit, jos sinua kiusataan virtuaalisesti? Nimeä neljä asiaa.

Kerro aikuiselle. Älä avaa vieraalta tai kiusaajalta tulleita viestejä. Älä vastaa kiusaajan viestiin.

(enintään kerran lyhyesti ja asiallisesti) Jos kiusaaja on samasta koulusta, ota yhteys koulun aikuiseseen. Jos kiusaaminen jatkuu, harkitse puhelinnumeron tai sähköpostiosoitteen vaihtoa.

Tallenna kiusaamisviestit jatkoa varten. Jos sinusta on julkaistu loukkaavia kuvia, tekstejä tai valokuvia, ota yhteys verkkosivujen ylläpitäjään, raportoi sivustolla epäasiallisesta toiminnasta, tallenna nettisivut, joissa kiusaaminen ilmenee tai vakavassa tapauksessa ota yhteys poliisiin.

_____ / 4 p

TAIDOLLINEN OSUUS: ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

VERTAISARVIOINTI

Yksinkertaisimmillaan vertaisarviointi voi olla näin tiivis:

- Taulukkoon kirjataan oppilaan nimi ja ne henkilöt, joiden kanssa oppilas työskenteli.
- Nimien perään oppilas merkitsee rastilla, minkä arvosanan hän antaa heille heidän käytöksensä perusteella.
- Suruarvosanalle pitää olla perustelu, miksi se annettiin.
- Kukaan muu kuin opettaja ei saa tietää arvosanoja.

Yksinkertainen vertaisarviointi on digimateriaalin liitteissä.

Merkitse rastilla, minkä naama-arvosanan annat yhteistyökavereillesi.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.	Rastita sopiva naama-arvio.		
nimet:	😊 hymy	😐 neutraali	😞 suru
Arvioi, minkä arvosanan itse ansaitset käytöksestäsi.			

Perustele Suruarviointit.

- Opettaja laskee, kuinka monta hymyarvosanaa kukin oppilas saa kaikista saamistaan arvosanoista ja merkitsee tiedon oppilaan kirjaan.
- Opettaja laskee, kuinka monta hymyarvosanaa koko luokka saa (riittääkö käytöstähteen?).
- Opettaja voi myös kirjata muistiin, kuinka monta mitäkin arvosanaa kukin oppilas saa. Jos oppilas on saanut kaikilta hymy-arvosanan, hänet kannattaa jotenkin huomioda tai palkita sanallisesti tai vaikka tarralla. Kaikki hyvä kannattaa nostaa esiin, jotta se vahvistuu.

Koko luokasta tehtävä **vertaisarviointi (naama-arviot koko ryhmästä)** paljastaa, kuinka koko ryhmän jäsenet kohtelevat toisiaan. Se kannattaa tehdä ainakin kerran kuussa. Vertaisarviointin avulla opettaja saa tietoa mahdollisesta ikävistä käytöksistä, johon tulee puuttua.

Digimateriaalin liitteissä on malleja itse- ja vertaisarvioinnista sekä osallisuuden arvioinnista niin ryhmä- kuin parityöskentelystä. (Julkaistu Otavan Uusi Kipinä -sarjassa) Niitä voi muokata tarpeen mukaan.

Vertaisarviointikoontipohja

Itse- ja vertaisarviointi ryhmätyöstä

Itse- ja vertaisarviointi parityöskentelystä

Muista aina vaatia suruarvosanoille perustelut. Jos joku oppilas saa useita suruarviointeja, opettaja käy hänen kanssaan huomaamattomasti kahden keskustelu, miten hän voisi parantaa käytöstään arvosanojen perusteluiden pohjalta. Jos joku oppilas antaa paljon suruarviointeja, kahdenkeskinen keskustelu on paikallaan silloinkin. Oppilaille ei koskaan kerrota, kuka antoi kenellekin minkäkin arvosanan. Taito perustella on myös metataito.

TOIMINNALLINEN OSUUS: LUOVA TUOTOS

Opettaja voi arvioida oppilaiden vuorovaikutustaitoja ja työskentelyyn osallistumista vertaisarvointien ja toiminnallisen arvioinnin avulla. Hän seuraa tunneilla oppilaiden työskentelyä sekä tuotosten esityksiä. Opettaja voi arvioida vuorovaikutus- ja esiintymistaitoja (jos opettaa esiintymistä, kuinka lavalle mennään, miten luodaan lavakoreografia, kuinka kohdataan yleisö ym.) sekä aineenhallintataitoja mm. liikunnassa (tanssi), äidinkielessä / muussa kielessä (sanoitus) ja musiikissa (rap: rytmitaju tai taustäänite). Esiintymistilanteet antavat oivat tilaisuuden yleisö- ja esiintymiskasvatukselle, mahdollisuudelle tienata **käytöstähtiä**.

Arvioinnit tuotoksista ja esiintymisestä opettaja antaa yksilöille sanallisesti tai kirjallisesti ilman, että paikalla on yleisöä.

KOKEMUKSELLINEN OSUUS: ITSEARVOINTI

Kokemuksellinen itsearviointi ohjaa kertaamaan ja refleктоimaan omaa toimintaa, oppimista, osallisuutta ja kokemuksia tämän jakson aiheesta ja jakson aikana. Opettaja voi muokata arviointiskaalaa ja arvioitavia aiheita (sen mukaan, mitä toiminnallisia osia on käyty yhdessä läpi). Malli / tulostettava pohja kokemukselliseen itsearviointiin löytyy digimateriaalin liitteistä **Kiusatun rooli ja toimintamallit, kokemuksellinen itsearviointi**.

Esi- ja alkuopetuksessa tämän osuuden voi käsitellä yhteisellä keskustelulla ja kyselemällä oppilailta heidän kokemuksistaan. Opettaja voi myös halutessaan muokata arviointipohjaa itselleen tai omalle ryhmälleen sopivammaksi.

ON VÄLIÄ! OPETTAJAN OPAS, 3 KIUSATUN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT

Kokemuksellinen itsearviointi

Rastita sopivin kohta.

ON VÄLIÄ, Kiusaaminen, tunti 3, Kiusatun rooli ja toimintamallit

nimi	huonosti				hienosti
	1	2	3	4	5
Minua kohdeltiin tasa-arvoisesti ryhmässä.					
Osallistuin virittäytymistehtävään.					
Keksin kiusatun piirteitä hypoteeseihin.					
Luokan hypoteesi vastasi omaani.					
Osallistuin rooliharjoitukseen. (draama)					
Keksin ratkaisuja kiusaamisen vastustamiseen (draamaan).					
Osasin olla yleisössä niin, että esiintyjällä oli turvallista.					
Koin esiintymistilanteen turvallisena. (itselle tai muille)					
Osallistuin gallup-kyselyyn.					
Tein vihkotyön ohjeen mukaan.					
Tiedän kiusaamiselle altistavia tekijöitä.					
Ymmärrän, mitä kiusattu voi kokea.					
Tiedän toimintamalleja kiusatulle.					
Vertasin hypoteesia faktoihin.					
Osallistuin Kuka pelkää kiusaajaa? -leikkiin.					
Osallistuin tanssin tai rapin tekemiseen.					
Esiinnyin tanssi- tai rap-esityksessä.					
Osallistuin draamatyöskentelyyn (poissulkeminen tai patsastanssi)					
Onnistuin tietotestissä.					
Osasin arvioida vuorovaiikutustaitoja (itse- ja vertaisarviointi).					
Osasin toimia ryhmässä toiset huomioon ottaen.					
Osasin arvioida omaa ja ryhmäni osallisuutta.					
Tuotoksemme (rap tai tanssi) onnistui mielestäni					

4 Kiusaajan rooli ja toimintamallit, opettaja

4.1 VIRITTÄYTYMINEN

Tavoite

- Selvitetään aluksi oppilaiden ennakkotiedot kiusaajan roolista ja luodaan niiden pohjalta hypoteesi, jota lopuksi testataan.
- Harjoitellaan ryhmän kanssa toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Ehkäistään kiusaamista ja kehitetään itsesäätelyä.

Tehtävä

Virittäytymisvaiheen alkuun voi ottaa Taidetta ja toimintaa -kohdasta (alaluvusta 4.4) jonkun toiminnallisen harjoitteen.

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

- Virittäytymistehtävä tehdään ryhmätyönä kirjallisesti.
- Opettaja määrää (parit tai) ryhmät, jotta harjoitellaan tulemaan kaikkien kanssa toimeen. Samalla hetkellä alkaa vertaisarviointi oppilaiden suhtautumisesta toisiinsa, mikä parantaa oppilaiden itsesäätelyä ja työilmapiiriä.
- Opettaja kertoo vertaisarvioinnista (ks. johdanto). Vertaisarvioinnin perusteella luokka voi saada käytöstähden, jos luokan oppilaat osaavat kohdella toisiaan huomaavaisesti. Vain opettaja saa tietoonsa arvosanat.
- Sovitaan, valitaanko ryhmille kirjuri, vai kirjoittavatko kaikki ryhmän jäsenet vastauksia keskustelun pohjalta. Keskustelu kannattaa käydä hiljaisella äänellä, ettei anna vinkkejä muille ryhmille tai pareille.

Kirjoittakaa ryhmässä vastaukset paperille minuutissa.

Millainen on kiusaaja?

4.1.1 Hypoteesi

Tavoite

- Luodaan luokan yhteinen hypoteesi, millainen kiusaaja on.
- Kunnioitetaan kaikkien näkemystä.

Tehtävä

- Kuunnellaan toisia kunnioittaen kaikkien vastaukset edelliseen tehtävään ja muodostetaan niiden pohjalta luokan yhteinen hypoteesi (oletus) siitä, millainen kiusaaja on.
- Kirjataan näkyviin yhteinen määritelmä kiusaajasta ennakkotietojen pohjalta. Yritetään tiivistää hypoteesi mahdollisimman selkeäksi. Hypoteesin kirjaamiseen ja tulostamiseen voi käyttää digimateriaalin liitepohjaa.
- Varmistetaan, että koko luokka on tyytyväinen hypoteesiin.

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Kiusaaja on

4.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

Tavoite

- Tarkennetaan hypoteesia kiusaamisen lajien avulla.
- Kerrataan kiusaamisen lajeja.
- Harjoitellaan ryhmässä toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Mietitään toimintamalleja, miten kiusaajan voi pysäyttää.
- Tutkitaan syitä, miksi kiusaaja kiusaa.

Tehtävä

TESTAA: TARKENNA HYPOTEESIA

Jatketaan virittelytehtävän ryhmissä. Ryhmät kirjaavat vastauksensa julisteelle, jotka laitetaan loppuksi näkyviin. Digimateriaalin liitteistä voi tulostaa pohjan Hypoteesin tarkentaminen.

Toimivatko kaikki kiusaajat samoin?

Kuvaile, millainen kiusaaja käyttää mitäkin kiusaamisen lajia.

Kiusaaja, joka käyttää suoraa kiusaamista (fyysinen väkivalta tai pakottaminen, omaisuuden tuhoaminen ja verbaalinen kiusaaminen) on _____

Kiusaaja, joka käyttää **epäsuoraa kiusaamista** (poissulkeminen joukosta, vuorovaikutussuhteiden vahingoittaminen, perättömät juorut, virtuaalinen kiusaaminen, ikävät ilmeet, eleet, ilmaana pitäminen, ...) on

Tutkitaan ryhmien vastauksia. Mitä samaa / eroavaisuuksia huomaatte. Onko syytä tarkentaa koko luokan hypoteesia?

TOIMI

Opettaja tarvittaessa ohjaa oppilaita rakentaviin sanallisiin ja toiminnallisiin väkivallattomiin ratkaisuihin.

Miettikää, miten voisi pysäyttää kiusaajan, joka käyttää

- suoraa kiusaamista
- epäsuoraa kiusaamista.

Opettaja huolehtii, ettei ketään oikeasti satuteta tai kiusata draamaharjoituksissa.

Näytelkää tilanteita, joissa onnistutaan pysäyttämään kiusaaja, joka käyttää

- suoraa kiusaamista
- epäsuoraa kiusaamista.

Esiintyjät arvioivat esityksensä lopuksi yleisön. Onko se turvallinen ja kannustava?

- Sopikaa ennen esitystä turvallisen yleisön kriteerit (seuraa kiinnostuneena katseella, istuu rauhassa paikoillaan, on hiljaa ja keskittynyt, ...).
- Jos yleisö saa esiintyjiltä **yleisötähden** (hyvä ja kannustava käytös), se lisätään luokan saavutuksiin, joista tulee palkinto sovitun rajan saavuttamisen jälkeen.
- Harjoitellaan esittämään eläytyen.
- Vaihdetaan rooleja.

Kirjatkaa keksimänne keinot pysäyttää kiusaaja julisteeseen ja laittakaa se näkyvälle paikalle.

Opettaja toimii tarvittaessa sensuurina, sillä ratkaisujen pitää olla rakentavia ja hyvää levittäviä –

väkivallalla ei ratkota väkivaltaa tai kiusaamisen keinoilla katkaista kiusaamista. Digimateriaalin liitteissä on **Keinoja pysäyttää kiusaaja -koontipohja**.

X X Katsotaan video kiusaamisesta kertomisesta ja kiusaamiseen puuttumisesta:

https://www.youtube.com/watch?v=liksRrqV_I0 Kiusattu 2:34 Videootit Ry

Pohditaan yhdessä, miten kiusaaja olisi voitu pysäyttää jo ennen kuin opettaja puuttui tilanteeseen.

Keinoja kiusaajan pysäyttämiseen:

- **Sanallinen puuttuminen** kiusaamiseen (EI, LOPETA, kiusaamisen sanoittaminen ääneen)
- Selkeä **lopetusmerkki** (stop-kämmen tai käsivarret ristissä)
- **Myötätunto**: Kiusaaja tarvitsee usein itse **empatiaa**. (Monet luulevat olevansa oikeutettuja kiusaamaan.) **Riität**: Monella on tavoitteena olla täydellinen ja halu olla suosittu. Silloin voi kokea muut uhaksi. Toisen onnistuminen ei ole itseltä pois. Jokaisella on oma polkunsa elämässä. Jokainen riittää omana itsenään.
- **Kunnioittaminen** – niin toisten kuin itsensäkin – on avain kiusaamisen estämiseen ja rohkeuteen toimia puolustajana ja kiusaajan pysäyttäjänä.
- Sinä olet ratkaisu kiusaamisen lopettamiseen – älä odota, että joku muu hoitaa.

Pitempää harjoittelua vaativia keinoja:

- **Vihanhallintaa** pitää harjoitella.
 - o vihan tunteen laukaisijoiden tunnistaminen
 - o hyvät ratkaisumallit
 - o Viha on tunne, mutta on sen ilmaisuun on valinnanvaraa. Vihan ilmaiseminen vahingollisilla tavoilla ei ole hyväksyttävää.
- **Ei impulssiohjausta** - ensin tutkitaan, sitten hutkitaan – ensin pitää miettiä valintoja ja päätöksiä sekä pohtia seurauksia ja vaikutuksia muihin.
- **Itsetuntoa** voi vahvistaa:
 - o **Vihan** tunne pitäisi oppia **käsitlemään** eikä kääntää sitä muille.
 - o Omat **vahvuudet ja heikkoudet** on hyvä opetella **tunnistamaan**. Sen pohjalta voi **harjoitella kehittämään** itseään.
 - o **Sosiaalisia taitoja** voi harjoitella.
 - o **Itsevarmuuden** kehittyminen vaatii sitkeyttä ja kestävyyttä.

TUTKI

Tutkikaa erilaisia kiusaajatyyppejä. Kirjatkaa syitä, miksi kiusaaja kiusaa.

Tulosta ja jaa ryhmille neljä erilaista kiusaajatyypinjakoa aineistoksi tehtävää varten. Ventelä mukailee Salmivallin jakoa, joten ne ovat samassa liitteessä.

Digimateriaalin liitteistä löytyvät

Kuusi kiusaajatyyppeä (Gordon)

Kahdeksan kiusaajatyyppeä (Baraka)

Neljä kiusaajatyyppeä (Salmivalli ja Ventelä)

Kootkaa julisteeseen näkyvälle paikalle syitä kiusaamiselle.

Digimateriaalissa on liite Kiusaamisen syitä, koontipohja.

Syitä kiusaamiselle:

- kiusaamisen uhri itsekin
- tunne elämänhallinnasta
- impulsiivisuus
- tunnesäätelyn häiriöt
- ongelmat ja haasteet kotona sekä koulussa
- kivun torjunta
- perheväkivalta taustalla
- opittu malli
- yksinäisyys, alin sosiaalinen asema
- voimattomuus ja viha
- negatiiviset asenteet ja uskomukset itseä ja muita kohtaan
- epäsuosio
- empatian puute
- status tai asema, menestys yli muiden
- rajojen asettamisen puute
- pelko joutua itse kiusatuksi
- muiden hallinta
- hyväksynnän tarve, toisten hyväksynnän hakeminen
- huono itsetunto
- kateus
- kontrollointi
- tuskan ja kärsimyksen tuottaminen uhreille
- sairas mieli
- vastuuttomuus
- sosiaalinen paine
- ilkeys – empatian puute
- Oma etu ajaa muiden edelle.
- tyhmyys ja heikkous
- viha
- tunnekylmyys
- kuvitelma muiden yläpuolella olemisesta ja kaikkivoipaisuudesta – sairaus
- yhteisön perinteet ja normit

Syitä kiusaamiselle on tulostettavissa digimateriaalin liitteestä Syitä kiusaamiselle.

4.3 TIETOA / FAKTAA

Tieto-osuus on jaettu ikäryhmien mukaan kolmeen osaan: esi- ja alkuopetus, 3.–6. luokka ja yläkoulu. Valitse digiaineistosta sinulle sopiva vaihtoehto. Opettajan oppaaseen ikäryhmät on värikoodattu.

KIUSAAJAN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT

4.3.1 Esi- ja alkuopetus

Tavoite

- Opitaan faktoja kiusaajan roolista.
- Tutustutaan kiusaamisen syihin.
- Opitaan toimintamalleja kiusaajan pysäyttämiseksi.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Luokkaan laitetaan näkyville toimintamalleja kiusatulle päästä pois kiusaamistilanteesta. Keinoja pysäyttää kiusaaja – ja Kiusaamisen syitä -koontipohjat voi tulostaa digimateriaalista, kun niihin on koottu oppilaiden itse keksimiä keinoja. Syitä kiusaamiselle -liite (syitä kirjattu valmiiksi) on myös tulostettavissa digimateriaalin liitteistä.
- Luokkaan laitetaan näkyville toimintamalleja kiusaajalle lopettaa kiusaaminen. TOIMINTAMALLEJA KIUSAAJAN ROOLISTA EROON PÄÄSEMISEKSI löytyy digimateriaalin liitteistä.

Oppilaan kirja s. 11

* Oppilaat kertovat tai piirtävät, millainen kiusaaja on.

Kerro ja piirrä, millainen on kiusaaja.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa. nimet:

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päivänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Opettaja muistuttaa **vertaisarvioinnista**, sillä se on oiva keino ohjata itsesäätelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, keuhataan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät ***** nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

***** Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Oppilaan kirja s. 12

***** Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen.

- **Kiusaaminen on keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää ryhmässä**, vaikka se on systemaattista vallan väärinkäyttöä.

<https://areena.yle.fi/1-2409663> Yle Uutisloukka: Kiusaajan näkökulma (1 min.)

- **Kiusaaja haluaa saada aikaan itkua, ihailua ja ärtymystä.**
- **Kiusaaminen on valinta, josta jokainen on itse vastuussa.**

Oman osuuden vähättely tai muiden osuuden korostaminen eivät poista omaa vastuuta.

* Syitä kiusaamiselle:

* **Kiusaaja**

- **on itse ollut kiusattu ja purkaa pahaa oloaan.**

Pahan olon purkajilla on haasteita eri osa-alueilla elämässä. Heistä ollaan huolissaan eri syistä kotona ja koulussa. Kiusatut eli kiusaamisen uhrit on yleinen kiusaajaryhmä. He kiusaavat itseään heikompia, jotta saisivat tunteen elämänhallinnasta. Kiusaaminen on usein opittua käytöstä. He kaipaavat empatiaa. Kateellinen kiusaa kateudesta, jos on vaarassa epäonnistua itse.

- **saattaa pelätä erilaisuutta.**

Erilaisuus on yleinen kiusaamisen syy. Ystävyyttä ei voi pakottaa, mutta on opittava sietämään erilaisuutta. Tämän takia on tärkeää, että opettaja määrää oppilaille ryhmiä, joissa ei ole aina tuttuja kavereita. Näin tutustutaan ja opitaan työskentelemään kaikkien ryhmäläisten kanssa. Vertaisarviointien naama-arviot ohjaavat suhtautumaan toisiin kunnioittavasti. Toisesta ei tarvitse tykätä ei, mutta toimeen pitää tulla.

- **haluaa huomiota ja valtaa.**

Joillekin kiusaaminen on keino hankkia huomiota ja valtaa. He menestyvät kiusaamisesta saamastaan voimasta ja huomiosta. Muut sietävät heitä, koska he mieluummin hyväksyvät kiusaajien käytöksen kuin joutuvat itse kiusatuiksi.

- **voi yrittää peitellä omaa epävarmuuttaan.**

Oma epävarmuus voi heijastua niin, että erilaisuus pelottaa. Jotkut rajoittavat toisten kaveripiirejä ja päättävät, ketkä ovat hyväksytyjä, ketkä eivät. Tavallisimmat aseet ovat poissulkeminen, eristäminen ja syrjäyttäminen.

- **toimii tyhmästi.**

Porukassa tyhmästi toimivat menevät mukaan kiusaamiseen, vaikka iltaisin saattavat kokea syyllisyyttä ja ehkä katuvat myöhemmin. He perustelevat itselleen, ettei oma teko ole niin paha, ehkä muut toimivat pahemmin tai kiusattu itse aiheuttaa omalla toiminnallaan kiusaamisen.

Miten kiusaaja voi päästä eroon roolistaan?

* **Toimintamalleja kiusaajalle**

* **Kiusaajan pitää**

- **pyytää anteeksi ja hyvittää tekonsa.**

Anteeksi-sanaa on pidetty vaikeimpana suomen kielen sanana. Joidenkin mielestä ei ole tarvetta pyytää anteeksi, jos kyse on vahingosta. Kyllä pitää, jos on satuttanut toista! On opeteltava pyytämään anteeksi - vaikka varaltakin, jos on pienikin epäily, että on saattanut satuttaa toista.

(Tosin turha anteeksi pyytely voi kertoa huonosta itsetunnosta, ja sana voi kärsiä inflaation jatkuvasta turhasta käytöstä.) Anteeksi pyydetään nöyränä, todella pahoittelua tarkoittaen. Katsotaan silmiin, ja äänen sävyn tulee olla ystävällinen ja pahoitteleva. Myös anteeksi antamista tulee harjoitella.

- ***kantaa vastuunsa ja tekonsa seuraukset.**

Jos rikkoo toisen omaisuutta, on **korvausvastuussa**. On hyvä opetella kysymään, miten voisין korvata aiheuttamani vahingon. Joskus anteeksipyyntö voi riittää, mutta jo kysymyksellään osoittaa katumusta ja halua **hyvittää** tekonsa.

Koulussa voidaan miettiä muitakin seuraamuksia, esimerkiksi **seurantaa**. Kiusatulta voidaan kysyä päivittäin tai viikoittain, onko tilanne parantunut. Jos kiusaaja parantaa tapansa, häntä tulee kehua, jotta hän saa palkinnon hyvästä käytöksestä.

- ***opetella ymmärtämään, miltä toisesta tuntuu.**

Empatiaa ja myötätuntoa tulee herätellä, jotta oppii ymmärtämään oman toimintansa toisen näkökulmasta.

- ***kunnioittaa itseään ja toisia.**

Kun itsetunto on hyvällä pohjalla, voi kunnioittaa itseään ja toisiaan. Silloin ymmärtää, että olemme toisiamme varten – emme kilpailemassa keskenämme. Vuorovaikutustaitoja on tärkeä harjoitella oppiaksemme itsestämme, toisistamme ja yhteistoiminnasta.

- ***noudattaa sääntöjä**

Luokan säännöt luodaan yhdessä ja niihin sitoudutaan. Jos joku toimii ärsyttävästi tai muita häiritsevästi, sen voi rauhallisesti kertoa hänelle, sillä kiusaaminen ei ole oikea ratkaisu. Kiusaajakaan ei aina edes älyä, että hänen käyttöksensä ei ole toisista mukavaa, tai sitä, mikä hänen käyttöksessään on pielessä, tai miten käytöstä pitäisi korjata. Vertaisarvointien anonyymit suruarvosanat pitää perustella, jotta ikävästi käyttäytyneet saa opettajan kanssa käydyistä kehityskeskusteluista konkreettista palautetta, mitä korjata käyttöksessään.

- ***tulla kuulluksi ja saada apua**

On hyvä pohtia, millaista tukea osapuolet tarvitsevat. Mitä kiusaaja haluaa? Miten hän toivoo asioita käsiteltävän? Mitä kiusattu haluaa? Miten hän toivoo asioita käsiteltävän? Voidaan selvittää, tarvitseeko kiusattu apua. Jos kiusaaminen johtuu haasteista koulunkäynnin suhteen, oppilaalle voidaan järjestää tukiopetusta ja erityisopetusta tai tukea hänen kielitaitonsa kehittymistä. Suruarvosanojen perustelujen pohjalta (joiden antajaa opettaja ei paljasta) opettaja voi **ohjata** suruarvosanojen saajaa **parantamaan käytöstään** niin, ettei hän jatkossa enää saisi noita arvosanoja. Jos seurantajakso sujuu hienosti, käytöksen parantamisesta palkitaan. Kiusaaja ei aina edes tajua kiusaavansa tai satuttavansa toisia. Jos kieli ja kulttuuri ovat vieraita, oppilas tarvitsee tukea – vaikka tukioppilaan.

Kiusaaminen on ryhmän ja koko yhteiskunnan ilmiö. Kiusaajalle pitää luoda polku, miten edetä pois kiusaamisen roolista. Tähän voisi valjastaa vaikka tutoroppilaita ja koulukuraattorin kiusaajan roolista toipuvien tueksi. Sosiaalityöntekijä voisi olla kodin tukena. Vanhemmille voidaan kertoa keinoja tukea lapsen itsetunnon, sosiaalisten taitojen itsesäätelyn ja vihanhallinnan kehittymistä ja

harjoittelua. Kivan kaverin roolin opettelu käytännössä tuettuna ja seuranta hyödyntäen olisi hyvä apu alkuun.

Tulostettava **Toimintamalleja kiusaajalle, esi- ja alkuopetus** -liite on digimateriaalissa.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kiusaaminen-mi-ta-vanhemat-voivat-tehda/>

Mitä koulussa voidaan tehdä:

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kiusaaminen-mi-ta-koulussa-voidaan-tehda/>

Nuortenlinkistä voi lukea kiusaajan näkökulman kiusaamiseen.

<https://nuortenlinkki.fi/tarinat/lue-tarinoita/vuodelta/2019/kiusaajan-nakokulma>

* Piirrä tai kerro, miten kiusaajan pitää hyvittää tekonsa.

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Tarvittaessa tarkennetaan hypoteesia ja lisätään toimintamalleja. On hyvä jättää alkuperäinen hypoteesi näkyviin ja tehdä sen rinnalle uusi tarkennettu versio opitun jälkeen siitä, mitä kiusaaminen on. Uuteenkin versioon kannattaa merkitä päivämäärä. **Hypoteesin** tulostettava pohja on digimateriaalin liitteissä.

4.3.2 **3.–6. luokka**

Tavoite

- Opitaan faktoja kiusaajan roolista.
- Tutustutaan kiusaamisen syihin.
- Opitaan toimintamalleja kiusaajan pysäyttämiseksi.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Luokkaan laitetaan näkyville toimintamalleja kiusaajalle päästä eroon roolistaan. **Keinoja pysäyttää kiusaaja** – ja **Kiusaamisen syitä** -koontipohjat voi tulostaa digimateriaalista, kun niihin on koottu oppilaiden itse keksimiä keinoja. **Syitä kiusaamiselle** -liite (syitä kirjattu valmiiksi) on myös tulostettavissa digimateriaalin liitteistä.
- Luokkaan laitetaan näkyville toimintamalleja kiusaajalle lopettaa kiusaaminen. **TOIMINTAMALLEJA KIUSAAJAN ROOLISTA EROON PÄÄSEMISEKSI** löytyy digimateriaalin liitteistä.

Oppilaan kirja s. 11

* Oppilaat kirjoittavat kirjaansa, millaisia kiusaajia he ovat kohdanneet. Keskustellaan aiheesta yhdessä.

* Oppilaat kirjoittavat kirjaansa, miten kiusaaja on kerännyt tukijoukkoja ja valtaa. Pohditaan, miten kiusaaja käyttäytyy eri ympäristössä. Keskustellaan, miksi kiusaaja saa valtaa ja tukijoukkoja.

Millaisia kiusaajia olet kohdannut?

Miten kiusaaja on kerännyt tukijoukkoja ja valtaa?

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa. nimet:

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päiväänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Opettaja muistuttaa **vertaisarvioinnista**, sillä se on oiva keino ohjata itsesäätelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, kehuaan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät *nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

* Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Oppilaan kirja s. 12

* Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen.

- Kiusaaminen on systemaattista *vallan väärinkäyttöä ja keino tavoitella *huomiota, *asemaa tai *hyväksyntää ryhmässä.

- <https://areena.yle.fi/1-2409663> Yle Uutislukko: Kiusaajan näkökulma (1 min.)

- *Kiusaaja haluaa reaktioita: *itkua, *pelkoa, *ärsyyntymistä, *ihailua ym.

- Kiusaaminen on *valinta, josta jokainen on itse *vastuussa.

Oman osuuden vähättely tai muiden osuuden korostaminen eivät poista omaa vastuuta.

- Kiusaamiselle on monia *syitä.

o *itsekin kiusaamisen uhri - opittu *käytös malli

o *pelko ja *viha

o *erilaisuuden pelkääminen

o *aseman, *vallan ja *hyväksynnän tavoittelu

o *heikko itsetunto ja *tyhmästi toimiminen

o *itsesäätelyn ja *sosiaalisten taitojen puute

o *tunnekylläisyys

Tähän voi lisätä julisteeseen tai digiliiitteeseen kerättyjä kiusaamisen syitä.

- *Kiusaajatyyppjä on useita

Kiusaajille on yritetty löytää yhteisiä piirteitä ja luokitella heitä sen mukaan. Yhdysvaltalaisessa luokittelussa kiusaajatyyppjä on Sherri Gordonin mukaan kuusi: kiusaamisen uhrit, suositut kaverit, suhdetiusaajat, manipuloijat, hännystelijät ja tunnekylläiset

(<https://fi.drafare.com/6-tyyppisiae-kiusaamista-jokaisen-vanhemman-pitaeisi-tietaeae/>). Kuusi kiusaajatyyppiä, Gordon

Josefiina Baraka esittelee Iltalehdessä kahdeksan kiusaajatyyppiä Satu

Kasken ja Vesa Nevalaisen kirjan Jo riittää - irti kiusaamisesta ja kiusaajista (Kirjapaja 2017)

perusteella: ilkeät, urahjukset, pelkurit, tyhmät reppanat, pellet, natsipersoonat, kateelliset ja perinteen vaalijat (<https://www.iltalehti.fi/mielijamasennus/a/201701272200060978>). Kahdeksan kiusaajatyyppiä, Baraka

Anne Ventelä esittelee Helsingin Sanomissa 5.5.2021 yhteisiä piirteitä kiusaajille Salmivallia mukaellen, mutta käyttää ryhmistä hieman eri nimityksiä: haasteita elämän eri osa-alueilla omaavat, johtajatyyppit, tunnekyllämiä piirteitä omaavat ja porukassa tyhmästi toimivat

(<https://www.hs.fi/perhe/art-2000007958293.html>). Christina Salmivallin mukaan on neljä kiusaajatyyppiä:

- lapset, joita on kiusattu ja joilla on impulsiivisuutta, tunnesäätelyn häiriöitä ja ongelmia koulussa

- johtajatyyppit, joilla on korkea status muiden lasten keskuudessa, joita ihailaan mm. huumorintajun tai muun myönteisen ominaisuuden takia

- lapset, jotka porukassa toimivat tyhmästi, vaikka ehkä katuivat myöhemmin
- tunnekylmät ja empatiaan kyvyttömät lapset, jotka saattavat saada jopa mielihyvää toisten kärsimyksestä.

Neljä kiusaajatyyppeä, Salmivalli ja Ventelä

Kiusaajilla on erilaisia tyynejä, tavoitteita, käytösmalleja ja persoonallisuuksia. Motivaatiotekijät ja kiusaamisen keinotkin ovat erilaisia. Kaikki kiusaajat eivät sovi vain tiettyyn luokkaan. Kun kiusaajatyypit jaetaan kiusaamisen rooleihin, jako tehdään kiusaajiin, apureihin ja kannustajiin. Tällöin kiusaajatyypit jakautuvat kolmelle roolille. Tarkkaa jakoahan on mahdoton tehdä, mutta yleistäen ehkä voidaan rooleja tyyppitellä ja yhdistellä em. ryhmittelyitä.

- o **pahan olon** ***purkajat** (kiusatut, impulsiiviset, alimmassa asemassa olevat, epäsuositut, joilla on haasteita elämässä, kateelliset ja perinteen vaalijat)

Pahan olon purkajat: Heillä on **haasteita** eri osa-alueilla elämässä. Heistä ollaan huolissaan eri syistä kotona ja koulussa. Kiusatut eli **kiusaamisen uhrit** on yleinen kiusaajaryhmä. Heitä on itseään kiusattu, ja heillä on **impulsiivisuutta, tunnesäätelyn häiriöitä ja ongelmia** koulussa. He kiusaavat itseään heikompia, jotta saisivat tunteen elämänhallinnasta. He torjuvat tuntemaansa kipua ja purkavat pahaa oloaan. He tulevat usein perheistä, joissa on perheväkivaltaa.

Kiusaaminen on monesti **opittua käytöstä**. Pahan olon purkajat ovat yksinäisiä tai ovat **alimmassa** sosiaalisessa **asemassa** koulussa, mikä lisää **voimattomuuden ja vihan tunteita**. Heillä on negatiivisia asenteita ja uskomuksia itseään ja muita kohtaan. Heidän kiusaamisensa on **vihamielistä**, mikä voi aiheuttaa sen, että he ovat **epäsuosittuja**, mikä pahentaa kiusaamisen kierrettä. He reagoivat voimakkaasti, nopeasti ja aggressiivisesti myös normaaleihin konflikteihin. He kaipaavat empatiaa.

Kateellinen kiusaa kateudesta, jos on vaarassa epäonnistua itse. Hän on lähellä pelkuria. Hän kokee jääneensä paitsi hyvästä ja tuntee empatiaa itseään kohtaan. Toisen onnistuminen on häneltä pois. Hän ei kestä toisten menestystä, vaan haukkuu heitä – pahan puhuminen on hänen keinoja käsitellä kateutta. (Kateellinen haluaa toisen hyvän itselleen, katkera haluaa tuottaa vain pahaa mieltä.)

- o ***suositut** paistattelijat (hyväosaiset johtajatyypit, uraohjukset, pellet ja suhdekiusaajat)

Suosittu paistattelijat: Johtajatyypit, uraohjukset, pellet ja suhdekiusaajat ovat **suosittuja**. Heille kiusaaminen on keino lisätä statusta. **Johtajatyypeillä** on iso ego, **korkea status** muiden keskuudessa, hyvä itseluottamus ja taipumusta (muiden tai ongelmien) vähättelyyn. Heitä **ihailaan** usein huumorintajun tai muun **myönteisen ominaisuuden suhteen**. Heillä on usein ryhmä seuraajia tai kannattajia. He ovat usein muita **paremmassa asemassa** koon, kasvatuksen, suosion tai sosioekonomisen aseman takia. He menestyvät fyysisellä voimalla ja uhriensa valvonnalla (yliotteella urheihin). He voivat ylpeillä kiusaamisellaan. Suositut pojat kiusaavat usein fyysisesti, mutta tytöt levittävät huhuja, manipuloivat ja sulkevat muita pois. Usein he pärjäävät tai ovat hyvässä asemassa koulussa. He menestyvät kiusaamisesta saamastaan voimasta ja huomiosta.

Muut sietävät heitä, koska he mieluummin hyväksyvät kiusaajien käytöksen kuin joutuvat itse kiusatuiksi.

Tähän ryhmään voidaan lukea myös **uraohjukset**, joiden ei ehkä ole tarkoitus kiusata, mutta he haluavat toisten kustannuksella pönkittää omaa uraa, hamuta lisää valtaa, rahaa, ihailua, seksiä ym. He luovat epäterveen kilpailutilanteen, jossa saattavat sabotoida toisen työtä tai mainetta. Heillä voi olla rajoitetusti empatiakykyä, jos he itse hyötyvät siitä.

Myös **pellet** ovat aika suosittuja. Pelle hakee hauskuuttamalla toisten hyväksyntää. Hän mollaa taitavasti toisten heikkouksia ja nöyryyttää huomaamatta (saa muut nauramaan uhrin taidoille, työlle tms) niin, ettei edes uhri tunnista tulevansa kiusatuksi. Pelle on pidetty, mutta oikeastaan pelkää itse tulevansa kiusatuksi. Hän nauttii omasta naurattamisen taidosta, eikä tajua loukkaavansa toisia. Hänellä on empatiakykyä ja hän osaa pahoitella, mutta ei osaa lopettaa kiusaamistaan. Hän on älykäs ja osaa lukea muita ihmisiä.

Suhdekiusaajat ovat usein aika suosittuja ja päättävät, ketkä ovat hyväksytyjä, ketkä eivät. Tavallisimmat aseet ovat poissulkeminen, eristäminen ja syrjäyttäminen. He käyttävät hallinnan ylläpitoon ja valtaan yleensä suullista ja emotionaalista kiusaamista: levittävät juoruja ja huhuja, käyttävät tarroja / leimoja ja nimittelyä sekä rikkovat luottamuksen (jakavat salaisuuksia). Tällainen väkivalta ei näy helposti ulkopuolisille. He ovat usein mustasukkaisia tyttöjä, jotka kokevat, että he eivät ole sosiaalisesti hyväksytyjä. He haluavat saavuttaa ja ylläpitää itselleen hyvän sosiaalisen aseman. Syynä suhdekiusaamisen ylläpitoon on usein relationaalinen aggressiivisuus.

- o **toisten kärsimyksistä nauttivat (tunnekylmät, empatiaan kyvyttömät, ilkeästi käyttäytyvät, manipuloijat ja natsipersonat)**

Toisten * kärsimyksistä nauttivat: Tunnekylmät ja empatiaan kyvyttömät saattavat saada jopa mielihyvää toisten kärsimyksestä, sillä empatian kehitys on jäänyt vajaaksi. Hän nauttii toisen avuttomuudesta ja hädästä. Halveksii hätäntynyttä ja katsoo oikeudekseen potkia avutonta. Kiusaaminen on hauskanpitoa muiden kustannuksella. Omat tarpeet menevät muiden tarpeiden ohi. Hän ei ehkä edes tunnista toisen eleitä tai ymmärrä ottaa vakavasti pyyntöä lopettaa.

Tunnekylmät kiusaajat **eivät tunne empatiaa** useinkaan. He vaikuttavat kylmiltä, tunteettomilta ja irrallisilta. He **eivät** juurikaan **tunne katumusta**. Tämä on usein vaarallisin kiusaajatyyppejä. He kiusaavat, koska saavat nautintoa toisten kärsimyksestä. Kurinpitotoimilla ei ole juurikaan mitään vaikutusta. Heillä on usein psykologisia ongelmia, he ovat pahoja. He tarvitsevat ammattiauttajaa. Aikuisina heitä kutsutaan psykopaateiksi, mutta kehittyvää lasta ei leimata niin. (Aina tunnekylläisyys ei liity kiusaamiseen.)

- o **kiusaajien apurit ja kannustajat (hännystelijät, tyhmät reppanat ja pelkurit)**

Käyttäisin tyhmien reppanoiden tilalta tyhmästi toimivia reppanoita ja ilkeiden sijaan ilkeästi käyttäytyviä, sillä ei ole tarkoitus nimitellä tai leimata ketään tyhmiksi tai ilkeiksi. Varovaisuutta kannattaa käyttää muissakin ryhmittelyissä mm. natsipersonaalien kohdalla.

Kiusaajien * apurit ja * kannustajat (peesajaat)

Porukassa tyhmästi toimivat menevät mukaan kiusaamiseen, vaikka iltaisin saattavat kokea syyllisyyttä ja ehkä katuvat myöhemmin. He perustelevat itselleen, ettei oma teko ole niin paha, ehkä muut toimivat pahemmin tai kiusattu itse aiheuttaa omalla toiminnallaan kiusaamisen.

Apurit

Hännystelijät kiusaavat ryhmänä, mutta yksin ollessaan käyttäytyvät aivan toisin. He seuraavat ja jäljittelevät ryhmän johtajaa, eivätkä koe vastuuta, koska kaikki muutkin tekevät niin.

Tyhmien reppanoiden (tyhmästi toimivien reppanoiden) henkinen kapasiteetti ei ole kovin suuri, eli heillä on heikot taidot johtaa itseään ja olla vuorovaikutuksessa. He eivät ole yleensä pääkiusaajia, vaan soittavat suutaan, ovat erittäin ilkeitä ja toimivat pääkiusaajan apureina. He huomaavat ne, jotka yrittävät väistää kiusaajia, ja lähtevät heidän peräänsä. He ajautuvat usein seuraan, josta on heille harmia. (Vrt Pilli ja Pulla Pekka Töpöhäntä -sarjassa.)

Pelkuri kääntää huomion pois itsestään kiusaamalla muita, sillä pelkää muuten tulevansa kiusatuksi. Hakeutuu pääkiusaajan kaveriksi ja on tämän tukena. Ymmärtää tekevänsä väärin, mutta perustelee omaa toimintaansa itsepuolustuksena. Saattaa myöhemmin yrittää hyvittää tekojaan. Hän tietää olevansa heikko ja vihaa omaa epävarmuuttaan. Jos hän joutuu kohtaamaan sen jossain tilanteessa, hän käy toisen päälle. Suhdekiusaajissa ja pelleissä (kuten muissakin kiusaajissa) on pelkureita. Suhdekiusaajien klikeissa on usein apureita tai kannustajia – peesajia.

Kannustajat

Kannustajat eivät yleensä itse kiusaa, mutta tukevat positiivisella palautteella kiusaajaa ja ovat siten mukana kiusaamisessa yleisön joukossa.

Miten kiusaaja voi päästä eroon roolistaan?

- **Kiusaaja pitää * pysäyttää.**

Varhainen puuttuminen kiusaamiseen on tehokkainta, kun ajatusmallit eivät ole vielä vakiintuneet. Ennaltaehkäisyyn kannattaa keskittyä kiusaamisen vastaisessa työssä.

Kuka tahansa voi pysäyttää kiusaajan. Sinä voit olla se. Käytä sanoja. Näytä kiusaajalle pysäytysmerkki (kämmen tai käsivarret ristissä). Kerro, mitä hänen käyttöksessään et hyväksy. Hän ei välttämättä itse tajua kiusaavansa tai käyttäytyvänsä sopimattomasti.

- **Kiusaaja tarvitsee * rajat.**

Jos kiusaajaa ei pysäytetä, kasvaa riski, että hän syyllistyy muita loukkaavaan ja alistavaan käyttäytymiseen jatkossakin elämässään ja ihmissuhteissaan oppimansa käytösmallin mukaan. Kiusaamisen ehkäisy ja kiusaamiseen puuttuminen ovat kaikkien osapuolten myönteisen

kehityksen kannalta tärkeitä. Lisäksi ne edistävät kaikkien oppilaiden kouluhyvinvointia, kouluun sekä ryhmään kiinnittymistä (osallisuutta), opiskelumotivaatiota ja oppimista.

Kiusaamiseen puuttuminen on myös merkki kiusaajalle, että tällainen käytös ei ole oikein tai hyväksyttyä. Kiusaajan käsitys itsestä on merkittävä kysymys. Jos ei puututa, kiusaaja oppii luulemaan, että toisten alistaminen on mainio keino saada huomiota. **Kiusaaminen jatkuu, jos kiusaaja saa siitä etua tai mielihyvää.** Kiusaaja saattaa alkaa ihannoida väkivaltaa ja vallankäyttöä. Nuoruuden kiusaaminen saattaa vaikuttaa myöhempään elämään ja vuorovaikutussuhteiden kehitykseen. Kiusaamiselle altistava proaktiivinen aggressio on jonkin itselleen tärkeän tavoittelua, välineellistä käyttöä. Sen taustalla on aggressiomalleille altistuminen tai **rajojen asettamisen puutteellisuus**. Proaktiivisesti aggressiivinen lapsi uskoo kokemustensa pohjalta, että aggressio kannattaa. (Salmivalli 2005, Kirves & Stoor-Grenner 2011, Repo 2013.) (Salmivalli tutkii, miten rooli kiusaamistilanteissa vaikuttaa elämäntilanteeseen -käyttävätkö johtajatyyppit kyynärpäättekniikkaa työelämässään). Lapset peilaavat kiusatessaan, mitä yhteiskunnassa pidetään normaalina.

o ***anteeksi – hyvittäminen – vastuu, sovittelu ja seuraamukset**

Anteeksi-sanaa on pidetty vaikeimpana suomen kielen sanana. Joidenkin mielestä ei ole tarvetta pyytää anteeksi, jos kyse on vahingosta. Kyllä pitää, jos on satuttanut toista! On opeteltava pyytämään anteeksi - vaikka varaltakin, jos on pienikin epäily, että on saattanut satuttaa toista. (Tosin turha anteeksi pyytely voi kertoa huonosta itsetunnosta, ja sana voi kärsiä inflaation jatkuvasta turhasta käytöstä.) Anteeksi pyydetään nöyränä, todella pahoittelua tarkoittaen. Katsotaan silmiin, ja äänen sävyn tulee olla ystävällinen ja pahoitteleva. Myös anteeksi antamista tulee harjoitella. Joskus anteeksipyyntö voi riittää, mutta jo kysymyksellään osoittaa katumusta ja halua ***hyvittää** tekonsa.

Kiusaajan pitää kantaa ***vastuunsa** ja tekonsa ***seuraamukset**. Jos rikkoo toisen omaisuutta, on **korvausvastuussa**. On hyvä opetella kysymään, miten voisinkin korvata aiheuttamani vahingon. Koulussa voidaan miettiä muitakin seuraamuksia, esimerkiksi **seurantaa tai *rangaistuksia**. Kiusatulta voidaan kysyä päivittäin tai viikoittain, onko tilanne parantunut. Jos kiusaaja parantaa tapansa, häntä tulee kehua, jotta hän saa palkinnon hyvästä käytöksestä.

Gellinin, yhteisöpedagogin, Suomen Sovitteluforummin VERSO-ohjelman johtajan (joka opettaa korjaavaa eli restoratiiviseen oikeuteen pohjaavaa sovittelua kouluille ja varhaiskasvatyksyksiköille) mukaan syyllisten osoittelu ja rangaistusten vaatiminen liittyy vihapuheen ja vastakkainasettelun nousuun. Restoratiivinen sovittelu irtisanoutuu kokonaan rangaistuksista: olennaisia ovat **vastuunoton** sopimus ja toteutumisen **seuranta**. Vastuunkanto on osapuolella itsellään, eikä sanktioita määrävällä auktoriteetilla.

o **empatia ja myötätunto: oman toiminnan ymmärtäminen toisen näkökulmasta**

Salmivallin mukaan **empatia herättäminen ja rangaistus** yhdessä toimivat parhaiten. Omaa käytöstä joutuu pohtimaan, kun ***ymmärtää**, miltä kiusaaminen toisesta tuntuu. FT Maija Gellin toteaa, että pelkkä puhuminen ja anteeksi pyytäminen eivät ratkaise asioita. On kuultava konfliktin osapuolten toiveita ja tarpeita, jotta annetaan **tilaa empatian heräämiselle, tarpeisiin vastaamiselle ja konfliktista oppimiselle**.

o ***kuulluksi tuleminen**

On hyvä pohtia, millaista **tukea** osapuolet tarvitsevat. **Mitä kiusaaja haluaa? Miten hän toivoo asioita käsiteltävän? Mitä kiusattu haluaa? Miten hän toivoo asioita käsiteltävän?**

o **ryhmän normit ja säännöt sekä niihin sitoutuminen**

Luokan säännöt luodaan yhdessä ja niihin pitää **sitoutua**.

Jos joku toimii ärsyttävästi tai muita häiritsevästi, sen voi kertoa hänelle, sillä kiusaaminen ei ole oikea ratkaisu. Kiusaajakaan ei aina edes älyä, että hänen käyttöksensä ei ole toisista mukavaa, tai sitä, mikä hänen käyttöksessään on pielessä, tai miten käytöstä pitäisi korjata. Vertaisarvointien anonyymit suruarvosanat pitää perustella, jotta ikävästi käyttäytynyt saa opettajan kanssa käydyistä kehityskeskusteluista konkreettista palautetta, mitä korjata käyttöksessään.

Ystävyyttä ei voi pakottaa, mutta on opittava sietämään erilaisuutta. Tämän takia on tärkeää, että opettaja määrää oppilaille ryhmiä, joissa ei ole aina tuttuja kavereita. Näin tutustutaan ja opitaan työskentelemään kaikkien ryhmäläisten kanssa. Vertaisarvointien naama-arviot ohjaavat suhtautumaan toisiin kunnioittavasti. Toisesta ei tarvitse tykätä ei, mutta toimeen pitää tulla.

o **paremmat **käytösmallit ja irti rooli**odotuksista**

Kun on opittu tuntemaan kiusaamisen rooleja, oppilaat voivat jo sanoa kiusaajalle, että vaihda roolia. Usein ihminen jämähtää rooliin. Joku oppilas saattaa ylläpitää pellen roolia, kun ei osaa muutakaan. Kiusaaja saattaa pitää kiusaamisnäytöksiä perinteen mukaan. Kaverin roolin harjoittelu voi olla avuksi. Kuraattori voi tukea käytöksen muuttamisessa.

o **vihanhallinnan ja itsesäätelyn harjoittelu**

Tietoisuustaidot tukevat vihanhallinnassa ja itsesäätelyn kehittämisessä. Impulsiivisuuden hillintä antaa aikaa tunteen ja toiminnan väliin, jotta ehtii tutkia ennen kuin alkaa hutkia. Vihaa on hyvä opetella kanavoimaan esimerkiksi taiteen ja liikunnan avulla. Tyynyjen hakkaaminen, kymmeneen laskeminen ja hampaan pureminen ovat myös toimivia keinoja välttää toisten satuttaminen ja kehittää malttia.

o **itsetunnon vahvistaminen – riittäminen omana itsenä**

Moni kiusaaja pelkää, että toisen onnistuminen ja menestys on itseltä pois. Kaveritaidoissa harjoitellaan itsetunnon vahvistamista, tunnetta siitä, että riittää omana itsenään.

o **kaikkien **kunnioittaminen ja sosiaaliset taidot****

Kun itsetunto on hyvällä pohjalla, voi kunnioittaa itseään ja toisiaan. Silloin ymmärtää, että olemme toisiamme varten – emme kilpailemassa keskenämme. Vuorovaikutustaitoja on tärkeä harjoitella oppiaksemme itsestämme, toisistamme ja yhteistoiminnasta.

o **tukea ja apua: koulu, oppilashuolto, tukiopetus, erityisopetus, kielitaito, koti, sosiaaliviranomaiset ja poliisi**

Jos kiusaaminen johtuu haasteista koulunkäynnin suhteen, oppilaille voidaan järjestää tukiopetusta ja erityisopetusta tai tukea hänen kielitaitonsa kehittymistä. Jos kieli ja kulttuuri ovat vieraita, oppilas voi tarvita tuekseen vaikka tukioppilaan.

Jos opettaja huomaa vertaisarviointien naama-arvioista, että joku saa tai antaa useita suruarvosanoja, opettaja käy kahdenkeskisiä keskusteluita oppilaan kanssa. Jos oppilas antaa herkästi suruarvosanoja, voi olla, että hän on altistunut kiusaamiselle niin paljon, että on impulsiivinen ja liiankin herkkä. Perustelujen pohjalta opettaja voi tukea oppilasta ja puuttua tarvittaessa suruarvosanan ansainneen toimintaan.

Jos oppilas saa useita suruarvosanoja, opettaja käy hänen kanssaan rauhallisen kahdenkeskisen kehityskeskustelun. Perustelujen pohjalta (joiden antajaa opettaja ei paljasta) opettaja voi **ohjata** suruarvosanojen saajaa **parantamaan käytöstään** niin, ettei hän jatkossa enää saisi noita arvosanoja. Jos seurantajakso sujuu hienosti, käytöksen parantamisesta palkitaan. Kiusaaja ei aina edes tajua kiusaavansa tai satuttavansa toisia.

o kodin ja koulun yhteistyö

Opettaja keskustelee kiusaamisesta sekä luokassa että kiusaajien ja kiusattujen vanhempien kanssa. Perheissä on erilaisia toimintatapoja ja valmiuksia kohdata kiusaamistilanteita, joten aikuisetkin voivat tarvita tukea kasvatustyöhön tai haasteen kohtaamiseen. Parhaiten asiat sujuvat rakentavassa yhteistyössä toinen toisiaan kunnioittaen lapsen parhaaksi. Kiusaaminen on ryhmän ja koko yhteiskunnan ilmiö.

Kiusaajalle pitää luoda polku, miten edetä pois kiusaamisen roolista. Tähän voisi valjastaa vaikka tutoroppilaita ja koulukuraattorin kiusaajan roolista toipuvien tueksi. Sosiaalityöntekijä voisi olla kodin tukena. Vanhemmille voidaan kertoa keinoja tukea lapsen itsetunnon, sosiaalisten taitojen itsesäätelyn ja vihanhallinnan kehittymistä ja harjoittelua. Kivan kaverin roolin opettelu käytännössä tuettuna ja seurantaa hyödyntäen olisi hyvä apu alkuun.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kiusaaminen-mi-ta-vanhemmat-voivat-tehda/>

o koulun kiusaamisenvastainen toimintakulttuuri: opettaja, tukioppilas, rehtori, kuraattori, psykologi: OHR, keskustelu ja seuranta

Koulun keinoja puuttua kiusaamiseen ovat oppilashuoltosuunnitelma, kiusaamisen vastainen suunnitelma, keskustelu ja seuranta, opetusjärjestelyihin muutokset ja kurinpidolliset keinot. Kuraattorin kanssa voi harjoitella parempia toimintamalleja käytökseen ja itsetunnon kehittämistä. Koulupsykologi tai kuraattori voivat auttaa tai ohjata eteenpäin oppilasta, jolla on mielen ongelmia tai vaikeuksia kotona.

Mitä koulussa voidaan tehdä:

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kiusaaminen-mi-ta-koulussa-voidaan-tehda/>

o sosiaaliviranomaisten kanssa yhteistyö

Lapsen pahaan oloon voi olla monia syitä. Perheneuvola ja sosiaaliviranomaiset voivat olla perheiden ja lasten tukena. Joskus oppilaasta pitää tehdä lastensuojeluilmoitus. Perhetilanne voi olla niin tulehtunut tai vaikea, että lapsi pitää ottaa huostaan.

o poliisin puuttuminen

Poliisi tekee yhteistyötä koulujen kanssa. Jos kiusaaminen täyttää rikoksen tunnusmerkkejä, voidaan tehdä rikosilmoitus. Poliisin esitutkinta voidaan käynnistää alle 15-vuotiaankin kohdalla. Kiusaaja on vahingonkorvausvastuussa.

Tulostettava Keinoja päästä eroon kiusaajan roolista - ja Toimintamalleja kiusaajan roolista eroon pääsemiseksi (virkkeet) -liitteet löytyvät digimateriaalista.

Nuortenlinkistä voi lukea kiusaajan näkökulman kiusaamiseen.

<https://nuortenlinkki.fi/tarinat/lue-tarinoita/vuodelta/2019/kiusaajan-nakokulma>

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Tarvittaessa tarkennetaan hypoteesia ja lisätään toimintamalleja. On hyvä jättää alkuperäinen hypoteesi näkyviin ja tehdä sen rinnalle uusi tarkennettu versio opitun jälkeen siitä, mitä kiusaaminen on. Uuteenkin versioon kannattaa merkitä päivämäärä. Hypoteesin tulostettava pohja on digimateriaalin liitteissä.

Oppilaan kirjan vastaukset, s. 12

Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen. Kiusaaminen on systemaattista vallan väärinkäyttöä ja keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää ryhmässä.

Kiusaaja haluaa reaktioita: itkua, pelkoa, ärsyyntymistä, ihailua ym.

Kiusaaminen on valinta josta jokainen on itse vastuussa.

Kiusaamiselle on monia syitä:

- itsekin kiusaamisen uhri - opittu käytösmalli
- pelko ja viha
- empatian eli toisen asemaan asettumisen kyvyn puute
- erilaisuuden pelkääminen
- aseman, vallan ja hyväksynnän tavoittelu
- heikko itsetunto ja tyhmästi toimiminen
- itsesäätelyn ja sosiaalisten taitojen puute
- tunnekyllisyys

Kiusaajatyyppejä on useita, esimerkiksi

- pahan olon purkajat
- suositut paistattelijat
- toisten kärsimyksestä nauttivat
- kiusaajien apurit ja kannustajat.

Kiusaaja pitää pysäyttää.

Kiusaaja tarvitsee rajat.

Kiusaajan pitää pyytää anteeksi ja hyvittää tekonsa. Hänen pitää kantaa vastuunsa ja tekonsa seuraamukset kuten rangaistukset. Kiusaaja joutuu usein myös seurantaan.

Kiusaajan pitää

- ymmärtää miltä kiusatusta tuntuu (empatian herättäminen).
- tulla kuulluksi
- sitoutua ryhmän sääntöihin.
- saada paremmat käytösmallit ja irtipääsy rooliodotuksista.
- harjoitella vihanhallintaa ja itsesäätelyä.
- vahvistaa itsetuntoa.
- harjoitella kaikkien kunnioittamista ja sosiaalisia taitoja.
- saada tukea ja apua: koulu, koti, sosiaaliviranomaiset ja poliisi

4.3.3 Yläkoulu

Tavoite

- Opitaan faktoja kiusaajan roolista.
- Tutustutaan kiusaamisen syihin.
- Opitaan toimintamalleja kiusaajan pysäyttämiseksi.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Luokkaan laitetaan näkyville toimintamalleja kiusatulle päästä pois kiusaamistilanteesta. Keinoja pysäyttää kiusaaja – ja Kiusaamisen syitä -koontipohjat voi tulostaa digimateriaalista, kun niihin on koottu oppilaiden itse keksimiä keinoja. Syitä kiusaamiselle -liite (syitä kirjattu valmiiksi) on myös tulostettavissa digimateriaalin liitteistä.
- Luokkaan laitetaan näkyville toimintamalleja kiusaajalle lopettaa kiusaaminen. TOIMINTAMALLEJA KIUSAAJAN ROOLISTA EROON PÄÄSEMISEKSI löytyy digimateriaalin liitteistä.

Oppilaan kirja s. 11

* Oppilaat kirjoittavat kirjaansa, millaisia kiusaajia he ovat kohdanneet. Keskustellaan aiheesta yhdessä.

* Oppilaat kirjoittavat kirjaansa, miten kiusaaja on kerännyt tukijoukkoja ja valtaa. Pohditaan, miten kiusaaja käyttäytyy eri ympäristössä. Keskustellaan, miksi kiusaaja saa valtaa ja tukijoukkoja.

4 Kiusaaajan rooli ja toimintamallit

Millaisia kiusaajia olet kohdannut?

Miten kiusaaja on kerännyt tukijoukkoja ja valtaa?

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa. nimet:

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päivänasi iloa.
(Opettaja täyttää.)

Opettaja muistuttaa **vertaisarvioinnista**, sillä se on oiva keino ohjata itsesäätelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, kehuaan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät *****nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

***** Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Oppilaan kirja s. 12

***** Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja saattaa *****yllyttää ja jopa *****pakottaa muut mukaan kiusaamiseen.

- **Kiusaaminen on systemaattista *****vallan väärinkäyttöä ja keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää ryhmässä.**
- <https://areena.yle.fi/1-2409663> Yle Uutisluokka: Kiusaaajan näkökulma (1 min.)
- **Kiusaaja haluaa reaktioita: *****itkua, pelkoa, ärsyyntymistä, ihailua ym.**
- **Kiusaaminen on *****valinta, josta jokainen on itse *****vastuussa.**

Oman osuuden vähättely tai muiden osuuden korostaminen eivät poista omaa vastuuta.

- **Kiusaamiselle on monia *** syitä.
 - o itsekin kiusaamisen uhri - opittu käytösmalli
 - o pelko ja viha
 - o empatian puute
 - o erilaisuuden pelkääminen
 - o statuksen, vallan ja hyväksynnän tavoittelu
 - o heikko itsetunto ja tyhmyys
 - o itsesäätelyn ja sosiaalisten taitojen puute
 - o tunnekylmyys

Tähän voi lisätä julisteeseen kerättyjä kiusaamisen syitä.

Digimateriaalissa on pohja koota kiusaamisen syitä tai valmis lista syitä kiusaamiselle.

- **Kiusaajat voi jakaa esimerkiksi neljään ryhmään:**

Kiusaajille on yritetty löytää yhteisiä piirteitä ja luokitella heitä sen mukaan. Yhdysvaltalaisessa luokittelussa kiusaajatyyppejä on Sherri Gordonin mukaan kuusi: kiusaamisen uhrit, suositut kaverit, suhdetiusaajat, manipuloijat, hännystelijät ja tunnekylmät

(<https://fi.drafare.com/6-tyyppisia-kiusaamista-jokaisen-vanhemman-pitaeisi-tietaeae/>). Kuusi

kiusaajatyyppejä, Gordon Josefiina Baraka esittelee Iltalehdessä kahdeksan kiusaajatyyppejä Satu Kasken ja Vesa Nevalaisen kirjan Jo riittää - irti kiusaamisesta ja kiusaajista (Kirjapaja 2017)

perusteella: ilkeät, uraohjukset, pelkurit, tyhmät reppanat, pellet, natsipersoonat, kateelliset ja perinteen vaalijat (<https://www.iltalehti.fi/mielijamasennus/a/201701272200060978>). Kahdeksan

kiusaajatyyppejä, Baraka

Anne Ventelä esittelee Helsingin Sanomissa 5.5.2021 yhteisiä piirteitä kiusaajille Salmivallia mukaellen, mutta käyttää ryhmistä hieman eri nimityksiä: haasteita elämän eri osa-alueilla omaavat, johtajatyypit, tunnekylmiä piirteitä omaavat ja porukassa tyhmästi toimivat (<https://www.hs.fi/perhe/art-2000007958293.html>). Christina Salmivallin mukaan on neljä kiusaajatyyppejä:

- lapset, joita on kiusattu ja joilla on impulsiivisuutta, tunnesäätelyn häiriöitä ja ongelmia koulussa
- johtajatyypit, joilla on korkea status muiden lasten keskuudessa, joita ihailaan mm. huumorintajun tai muun myönteisen ominaisuuden takia
- lapset, jotka porukassa toimivat tyhmästi, vaikka ehkä katuvat myöhemmin
- tunnekylmät ja empatiaan kyvyttömät lapset, jotka saattavat saada jopa mielihyvää toisten kärsimyksestä.

Neljä kiusaajatyyppejä, Salmivalli ja Ventelä

Kiusaajilla on erilaisia tyynejä, tavoitteita, käytösmaalleja ja persoonallisuuksia. Motivaatiotekijät ja kiusaamisen keinotkin ovat erilaisia. Kaikki kiusaajat eivät sovi vain tiettyyn luokkaan. Kun kiusaajatyypit jaetaan kiusaamisen rooleihin, jako tehdään kiusaajiin, apureihin ja kannustajiin. Tällöin kiusaajatyypit jakautuvat kolmelle roolille. Tarkkaa jakoahan on mahdoton tehdä, mutta yleistäen ehkä voidaan rooleja tyyppitellä ja yhdistellä em. ryhmittelyitä.

***Kiusaajatyyppejä:**

- o **pahan olon purkajat** (kiusatus, impulsiiviset, alimmassa asemassa olevat, epäsuositut, joilla on haasteita elämässä, kateelliset ja perinteen vaalijat)

Pahan olon purkajat: Heillä on **haasteita** eri osa-alueilla elämässä. Heistä ollaan huolissaan eri syistä kotona ja koulussa. Kiusatut eli **kiusaamisen uhrit** on yleinen kiusaajaryhmä. Heitä on itseään kiusattu, ja heillä on **impulsiivisuutta, tunnesäätelyn häiriöitä ja ongelmia** koulussa. He kiusaavat itseään heikompia, jotta saisivat tunteen elämännhallinnasta. He torjuvat tuntemaansa kipua ja purkavat pahaa oloaan. He tulevat usein perheistä, joissa on perheväkivaltaa. Kiusaaminen on usein **opittua käytöstä**. He ovat yksinäisiä tai ovat **alimmassa** sosiaalisessa **asemassa** koulussa, mikä lisää **voimattomuuden ja vihan tunteita**. Heillä on negatiivisia asenteita ja uskomuksia itseään ja muita kohtaan. Heidän kiusaamisensa on **vihamielistä**, mikä voi aiheuttaa, että he ovat **epäsuosittuja**, mikä pahentaa kiusaamisen kierrettä. He reagoivat voimakkaasti, nopeasti ja aggressiivisesti myös normaaleihin konflikteihin. He kaipaavat empatiaa.

Kateellinen kiusaa kateudesta, jos on vaarassa epäonnistua itse. Hän on lähellä pelkuria. Hän kokee jääneensä paitsi hyvästä ja tuntee empatiaa itseään kohtaan. Toisen onnistuminen on häneltä pois. Hän ei kestä toisten menestystä, vaan haukkuu heitä – pahan puhuminen on hänen keinoja käsitellä kateutta. (Kateellinen haluaa toisen hyvän itselleen, katkera haluaa tuottaa vain pahaa mieltä.)

Perinteen vaalija kiusaa vain tietyissä yhteisöissä, jossa normit ja tavat tavallaan sallivat poikkeavan henkilön kiusaamisen. Hän ei uskalla poiketa perinteistä, joten elää yhteisön ilmapiirissä ilman kyseenalaistamista. Hän voi kokea myötätuntoa kiusattua kohtaan, mutta ei osaa muuttaa omaa toimintaansa. Hän on kiusatun kanssa perinteen vanki.

- o **suositut paistattelijat** (hyväosaiset **johtajatyypit**, **uraohjukset**, **pellet** ja **suhdekiusaajat**)

Suosittu paistattelijat: Johtajatyypit, uraohjukset, pellet ja suhdekiusaajat ovat **suosittuja**. Heille kiusaaminen on keino lisätä statusta. **Johtajatyypeillä** on iso ego, **korkea status** muiden keskuudessa, hyvä itseluottamus ja taipumusta (muiden tai ongelmien) vähättelyyn. Heitä **ihailaan** usein huumorintajun tai muun **myönteisen ominaisuuden suhteen**. Heillä on usein ryhmä seuraajia tai kannattajia. He ovat usein muita **paremmassa asemassa** koon, kasvatuksen, suosion tai sosioekonomisen aseman takia. He menestyvät fyysisellä voimalla ja uhriensa valvonnalla (yliotteella urheihin). He voivat ylpeillä kiusaamisellaan. Suositut pojat kiusaavat usein fyysisesti, mutta tytöt levittävät huhuja, manipuloivat ja sulkevat muita pois. Usein he pärjäävät tai ovat hyvässä asemassa koulussa. He menestyvät kiusaamisesta saamastaan voimasta ja huomiosta. Muut sietävät heitä, koska he mieluummin hyväksyvät kiusaajien käytöksen kuin joutuvat itse kiusatuiksi.

Tähän ryhmään voidaan lukea myös **uraohjukset**, joiden ei ehkä ole tarkoitus kiusata, mutta he haluavat toisten kustannuksella pönkittää omaa uraa, hamuta lisää valtaa, rahaa, ihailua, seksiä ym. He luovat epäterveen kilpailutilanteen, jossa saattavat sabotoida toisen työtä tai mainetta. Heillä voi olla rajoitetusti empatiakykyä, jos he itse hyötyvät siitä.

Myös **pellet** ovat aika suosittuja. Pelle hakee hauskuuttamalla toisten hyväksyntää. Hän mollaa taitavasti toisten heikkouksia ja nöyryyttää huomaamatta (saa muut nauramaan uhrin taidoille, työlle tms) niin, ettei edes uhri tunnista tulevansa kiusatuksi. Pelle on pidetty, mutta itse asiassa

pelkää itse tulevansa kiusatuksi. Hän nauttii omasta naurattamisen taidosta, eikä tajua loukkaavansa toisia. Hänellä on empatiakykyä ja hän osaa pahoitella, mutta ei osaa lopettaa kiusaamistaan. Hän on älykäs ja osaa lukea muita ihmisiä.

Suhdekiusaajat ovat usein aika suosittuja ja päättävät, ketkä ovat hyväksytyjä, ketkä eivät. Tavallisimmat aseet ovat poissulkeminen, eristäminen ja syrjäyttäminen. He käyttävät hallinnan ylläpitoon ja valtaan yleensä suullista ja emotionaalista kiusaamista: levittävät juoruja ja huhuja, käyttävät tarroja / leimoja ja nimittelyä sekä rikkovat luottamuksen (jakavat salaisuuDET). Tällainen väkivalta ei näy helposti ulkopuolisille. He ovat usein mustasukkaisia tyttöjä, jotka kokevat, että he eivät ole sosiaalisesti hyväksytyjä. He haluavat saavuttaa ja ylläpitää itselleen hyvän sosiaalisen aseman. Syynä suhdekiusaamisen ylläpitoon on usein relationaalinen aggressiivisuus.

- o **toisten kärsimyksistä nauttivat** (tunnekylmät, empatiaan kyvyttömät, ilkeästi käyttäytyvät (ilkeät), manipuloijat ja mustavalkoajattelijat)

Toisten kärsimyksistä nauttivat: Tunnekylmät ja empatiaan kyvyttömät saattavat saada jopa mielihyvää toisten kärsimyksestä. **Ilkeän** empatian kehitys on jäänyt vajaaksi. (Käyttäisin termiä ilkeästi käyttäytyvä.) Hän nauttii toisen avuttomuudesta ja hädestä. Halveksii hätääntynyttä ja katsoo oikeudekseen potkia avutonta. Kiusaaminen on hauskanpitoa muiden kustannuksella. Omat tarpeet menevät muiden tarpeiden ohi. Hän ei ehkä edes tunnista toisen eleitä tai ymmärrä ottaa vakavasti pyyntöä lopettaa.

Tunnekylmät kiusaajat **eivät tunne empatiaa** useinkaan. He vaikuttavat kylmiltä, tunteettomilta ja irrallisilta. He **eivät** juurikaan **tunne katumusta**. Tämä on usein vaarallisin kiusaajatyyppe. He kiusaavat, koska saavat nautintoa toisten kärsimyksestä. Kurinpitotoimilla ei ole juurikaan mitään vaikutusta. Heillä on usein psykologisia ongelmia, he ovat pahoja. He tarvitsevat ammattiauttajaa. Aikuisina heitä kutsutaan psykopaateiksi, mutta kehittyvää lasta ei leimata niin. (Aina tunnekylymyys ei liity kiusaamiseen.)

Manipuloijat ovat usein suosittujen piirissä. Heidän lähestymistapansa on **laskelmoiva, systemaattinen ja kontrolloitu**. Aikuisilla ei ole aavistustakaan, mihin he kykenevät. He näyttävät makeilta, viehättäviltä ja karismaattisilta auktoriteeteilta. He ovat sisältä kylmiä ja laskelmoivia. Heillä on taipumus aiheuttaa pitkällistä henkistä tuskaa uhreilleen. Fyysiseen kiusaamiseen he turvautuvat vain, jos voivat olla varmoja, etteivät he jää kiinni. Nämä ammattitaitoiset manipuloijat ja **valehtelijat teeskentelevät ystävää**. Heidän suloinen ja mukava puolensa on vain keino manipuloida toisia mielensä mukaan. He **pystyvät vääntelemään tosiasioita ja tilanteita sekä saavat itsensä näyttämään viattomilta**. He pääsevät aina luikertelemaan vastuusta ja vaikeuksista. Uhrin pelkäävät puhua, sillä ovat vakuuttuneita, ettei kukaan usko heitä, sillä sarjakiusaajat ovat niin taitavia petoksissaan.

Natsipersoona-termiä en enkä sanoisi lapsille, vaikka tuota on käytetty kiusaajaluokitteluna. Sen tilalla voisi olla vaikka **mustavalkoajattelijat**, joka on kuin pieni lapsi, joka kuvittelee, että on kaikkivoipainen. Hän vihaa niitä, jotka ovat erilaisia kuin hän. Hän jakaa ihmiset eri- ja samanmielisiin itsensä kanssa. Ihmisyyttä liittyy vain hänen kaltaisiinsa. Hänellä on vääristynyt käsitys itsestään. Hän **pitää itseään muiden yläpuolella olevana**. Erilaisia hän kiusaa ilman sääliä.

Hän on hankala jo koulussa. Hän kasaa jengin ympärilleen. Hän **ajattelee mustavalkoisesti**, kiusaa näkyvästi, eikä pelkää esimiesten reaktioita. Hän ei taida pitää itseään edes kiusaajana. Hän on **mielestään oikeassa**, pitää itseään hyväntekijänä estämällä tai vastustamalla tiettyjä asioita. Pieni ihminen, jolla on **vinoutunut mieli ja sairaalloisia pelkoja**. Tarvitaan paljon henkistä työtä ja toistoja, jotta hänen käsityksiään voisi muuttaa.

- o **kiusaajien apurit ja kannustajat** (hännystelijät, tyhmästi toimivat (tyhmät) reppanat ja pelkurit)

Käyttäisin tyhmien reppanoiden tilalta tyhmästi toimivia reppanoita ja ilkeiden sijaan ilkeästi käyttäytyviä, sillä ei ole tarkoitus nimitellä tai leimata ketään tyhmiksi tai ilkeiksi. Varovaisuutta kannattaa käyttää muissakin ryhmittelyissä mm. natsipersoonien kohdalla.

Kiusaajien apurit ja kannustajat (peesajaat)

Porukassa tyhmästi toimivat menevät mukaan kiusaamiseen, vaikka iltaisin saattavat kokea syyllisyyttä ja ehkä katuva myöhemmin. He perustelevat itselleen, ettei oma teko ole niin paha, ehkä muut toimivat pahemmin tai kiusattu itse aiheuttaa omalla toiminnallaan kiusaamisen.

Apurit

Hännystelijät kiusaavat ryhmänä, mutta yksin ollessaan käyttäytyvät aivan toisin. He seuraavat ja jäljittelevät ryhmän johtajaa, eivätkä koe vastuuta, koska kaikki muutkin tekevät niin.

Tyhmien reppanoiden (tyhmästi toimivien reppanoiden) henkinen kapasiteetti ei ole kovin suuri, eli heillä on heikot taidot johtaa itseään ja olla vuorovaikutuksessa. He eivät ole yleensä pääkiusaajia, vaan soittavat suutaan, ovat erittäin ilkeitä ja toimivat pääkiusaajan apureina. He huomaavat ne, jotka yrittävät väistää kiusaajia, ja lähtevät heidän peräänsä. He ajautuvat usein seuraan, josta on heille harmia. (Vrt Pilli ja Pulla Pekka Töpöhäntä -sarjassa.)

Pelkuri kääntää huomion pois itsestään kiusaamalla muita, sillä pelkää muuten tulevansa kiusatuksi. Hakeutuu pääkiusaajan kaveriksi ja on tämän tukena. Ymmärtää tekevänsä väärin, mutta perustelee omaa toimintaansa itsepuolustuksena. Saattaa myöhemmin yrittää hyvittää tekojaan. Hän tietää olevansa heikko ja vihaa omaa epävarmuuttaan. Jos hän joutuu kohtaamaan sen jossain tilanteessa, hän käy toisen päälle. Suhdekiusaajissa ja pelleissä (kuten muissakin kiusaajissa) on pelkureita. Suhdekiusaajien klikeissa on usein apureita tai kannustajia – peesajia.

Kannustajat

Kannustajat eivät yleensä itse kiusaa, mutta tukevat positiivisella palautteella kiusaajaa ja ovat siten mukana kiusaamisessa yleisön joukossa.

Miten kiusaaja voi päästä eroon roolistaan?

- **Kiusaaja pitää pysäyttää.**

Varhainen puuttuminen kiusaamiseen on tehokkainta, kun ajatusmallit eivät ole vielä vakiintuneet. Ennaltaehkäisyyn kannattaa keskittyä kiusaamisen vastaisessa työssä.

Kuka tahansa voi pysäyttää kiusaajan. Sinä voit olla se. Käytä sanoja. Näytä kiusaajalle pysäytysmerkki (kämmen tai käsivarret ristissä). Kerro, mitä hänen käyttöksessään et hyväksy. Hän ei välttämättä itse tajua kiusaavansa tai käyttäytyvänsä sopimattomasti.

- **Kiusaaja tarvitsee rajat.**

Jos kiusaajaa ei pysäytetä, kasvaa riski, että hän syyllistyy muita loukkaavaan ja alistavaan käyttäytymiseen jatkossakin elämässään ja ihmissuhteissaan oppimansa käytösmallin mukaan. Kiusaamisen ehkäisy ja kiusaamiseen puuttuminen ovat kaikkien osapuolten myönteisen kehityksen kannalta tärkeitä. Lisäksi ne edistävät kaikkien oppilaiden kouluhyvinvointia, kouluun sekä ryhmään kiinnittymistä (osallisuutta), opiskelumotivaatiota ja oppimista.

Kiusaamiseen puuttuminen on myös merkki kiusaajalle, että tällainen käytös ei ole oikein tai hyväksyttyä. Kiusaajan käsitys itsestä on merkittävä kysymys. Jos ei puututa, kiusaaja oppii luulemaan, että toisten alistaminen on mainio keino saada huomiota. **Kiusaaminen jatkuu, jos kiusaaja saa siitä etua tai mielihyvää.** Kiusaaja saattaa alkaa ihannoida väkivaltaa ja vallankäyttöä. Nuoruuden kiusaaminen saattaa vaikuttaa myöhempään elämään ja vuorovaikutussuhteiden kehitykseen. Kiusaamiselle altistava proaktiivinen aggressio on jonkin itselleen tärkeän tavoittelua, välineellistä käyttöä. Sen taustalla on aggressiomalleille altistuminen tai **rajojen asettamisen puutteellisuus.** Proaktiivisesti aggressiivinen lapsi uskoo kokemustensa pohjalta, että aggressio kannattaa. (Salmivalli 2005, Kirves & Stoor-Grenner 2011, Repo 2013.) (Salmivalli tutkii, miten rooli kiusaamistilanteissa vaikuttaa elämäntilanteeseen -käyttävätkö johtajatyyppit kynärpääteknikkaa työelämässään). Lapset peilaavat kiusatessaan, mitä yhteiskunnassa pidetään normaalina.

o **Anteeksi – hyvittäminen – vastuu, sovittelu ja seuraamukset**

Anteeksi-sanaa on pidetty vaikeimpana suomen kielen sanana. Joidenkin mielestä ei ole tarvetta pyytää anteeksi, jos kyse on vahingosta. Kyllä pitää, jos on satuttanut toista! On opeteltava pyytämään anteeksi - vaikka varaltakin, jos on pienikin epäily, että on saattanut satuttaa toista. (Tosin turha anteeksi pyytely voi kertoa huonosta itsetunnosta, ja sana voi kärsiä inflaation jatkuvasta turhasta käytöstä.) Anteeksi pyydetään nöyränä, todella pahoittelua tarkoittaen. Katsotaan silmiin, ja äänen sävyn tulee olla ystävällinen ja pahoitteleva. Myös anteeksi antamista tulee harjoitella. Joskus anteeksipyyntö voi riittää, mutta jo kysymyksellään osoittaa katumusta ja halua **hyvittää** tekonsa.

Kiusaajan tulee kantaa **vastuunsa** ja tekonsa **seuraamukset**, kuten **rangaistukset**. Jos rikkoo toisen omaisuutta, on **korvausvastuussa**. On hyvä opetella kysymään, miten voisit korvata aiheuttamasi vahingon. Joskus anteeksipyyntö voi riittää, mutta jo kysymyksellään osoittaa katumusta ja halua **hyvittää** tekonsa.

Koulussa voidaan miettiä muitakin seuraamuksia, esimerkiksi **seuranta**. Kiusatululta voidaan kysyä päivittäin tai viikoittain, onko tilanne parantunut. Jos kiusaaja parantaa tapansa, häntä tulee kehua, jotta hän saa palkinnon hyvästä käytöksestä.

Gellinin, yhteisöpedagogin, Suomen Sovittelufoorumin VERSO-ohjelman johtajan (joka opettaa korjaavaa eli restoratiiviseen oikeuteen pohjaavaa sovittelua kouluille ja varhaiskasvatustyksiköille) mukaan syyllisten osoittelu ja rangaistusten vaatiminen liittyy vihapuheen ja vastakkainasettelun nousuun. Restoratiivinen sovittelu irtisanoutuu kokonaan rangaistuksista: olennaisia ovat **vastuunoton** sopimus ja toteutumisen **seuranta**. Vastuunkanto on osapuolella itsellään, eikä sanktioita määrävällä auktoriteetilla.

Salmivallin mukaan **empatia herättäminen ja rangaistus** yhdessä toimivat parhaiten. Omaa käytöstä joutuu pohtimaan, kun ymmärtää, miltä kiusaaminen toisesta tuntuu.

*Lisää keinoja päästä irti kiusaajan roolista:

o **empatia ja myötätunto: oman toiminnan ymmärtäminen toisen näkökulmasta**

FT Maija Gellin toteaa, että pelkkä puhuminen ja anteeksi pyytäminen eivät ratkaise asioita. On kuultava konfliktin osapuolten toiveita ja tarpeita, jotta annetaan **tilaa empatian heräämiselle, tarpeisiin vastaamiselle ja konfliktista oppimiselle**.

o **kuulluksi tuleminen**

On hyvä pohtia, millaista **tukea** osapuolet tarvitsevat. **Mitä kiusaaja haluaa? Miten hän toivoo asioita käsiteltävän? Mitä kiusattu haluaa? Miten hän toivoo asioita käsiteltävän?**

<https://www.zekki.fi/> soveltuu parhaiten 15–25-vuotiaille keinoksi selvittää, miten menee.

European Innovation Council valitsi Zekin parhaaksi eurooppalaiseksi sosiaalisesti innovaatioksi 2021.

o **ryhmän normit ja säännöt sekä niihin sitoutuminen**

Luokan säännöt luodaan yhdessä ja niihin sitoudutaan.

Jos joku toimii ärsyttävästi tai muita häiritsevästi, sen voi kertoa hänelle, sillä kiusaaminen ei ole oikea ratkaisu. Kiusaajakaan ei aina edes älyä, että hänen käyttöksensä ei ole toisista mukavaa, tai sitä, mikä hänen käyttöksessään on pielessä, tai miten käytöstä pitäisi korjata. Vertaisarvointien anonyymit suruarvosanat pitää perustella, jotta ikävästi käyttäytynyt saa opettajan kanssa käydyistä kehityskeskusteluista konkreettista palautetta, mitä korjata käyttöksessään.

Ystävyyttä ei voi pakottaa, mutta on opittava sietämään erilaisuutta. Tämän takia on tärkeää, että opettaja määrää oppilaille ryhmiä, joissa ei ole aina tuttuja kavereita. Näin tutustutaan ja opitaan työskentelemään kaikkien ryhmäläisten kanssa. Vertaisarvointien naama-arviot ohjaavat suhtautumaan toisiin kunnioittavasti. Toisesta ei tarvitse tykätä ei, mutta toimeen pitää tulla.

o **irti rooli-odotuksista – paremmat käytösmallit**

Kun on opittu tuntemaan kiusaamisen rooleja, oppilaat voivat jo sanoa kiusaajalle, että vaihda roolia. Usein ihminen jämähtää rooliin. Joku oppilas saattaa ylläpitää pellen roolia, kun ei osaa muutakaan. Kiusaaja saattaa pitää kiusaamisnäytöksiä perinteen mukaan. Kaverin roolin harjoittelu voi olla avuksi. Kuraattori voi tukea käytöksen muuttamisessa.

o vihanhallinnan ja itsesäätelyn harjoittelu

Tietoisuustaidot tukevat vihanhallinnassa ja itsesäätelyn kehittämisessä. Impulsiivisuuden hillintä antaa aikaa tunteen ja toiminnan väliin, jotta ehtii tutkia ennen kuin alkaa hutkia. Vihaa on hyvä opetella kanavoimaan esimerkiksi taiteen ja liikunnan avulla. Tyynyjen hakkaaminen, kymmeneen laskeminen ja hampaan pureminen ovat myös toimivia keinoja välttää toisten satuttaminen ja kehittää malttia.

o itsetunnon vahvistaminen – riittäminen omana itsenä

Moni kiusaaja pelkää, että toisen onnistuminen ja menestys on itseltä pois. Kaveritaidoissa harjoitellaan itsetunnon vahvistamista, tunnetta siitä, että riittää omana itsenään.

o kaikkien kunnioittaminen ja sosiaaliset taidot

Kun itsetunto on hyvällä pohjalla, voi kunnioittaa itseään ja toisiaan. Silloin ymmärtää, että olemme toisiamme varten – emme kilpailemassa keskenämme. Vuorovaikutustaitoja on tärkeä harjoitella oppiaksemme itsestämme, toisistamme ja yhteistoiminnasta.

o tukea ja apua: tukiopetus, erityisopetus, kielitaito, ...

Jos kiusaaminen johtuu haasteista koulunkäynnin suhteen, oppilaalle voidaan järjestää tukiopetusta ja erityisopetusta tai tukea hänen kielitaitonsa kehittymistä.

Jos opettaja huomaa vertaisarviointien naama-arvioista, että joku saa tai antaa useita suruarvosanoja, opettaja käy kahdenkeskisiä keskusteluita oppilaan kanssa. Jos oppilas antaa herkästi suruarvosanoja, voi olla, että hän on altistunut kiusaamiselle niin paljon, että on impulsiivinen ja liiankin herkkä. Perustelujen pohjalta opettaja voi tukea oppilasta ja puuttua tarvittaessa suruarvosanan ansainneen toimintaan.

Jos oppilas saa useita suruarvosanoja, opettaja käy hänen kanssaan rauhallisen kahdenkeskisen kehityskeskustelun. Perustelujen pohjalta (joiden antajaa opettaja ei paljasta) opettaja voi **ohjata** suruarvosanojen saajaa **parantamaan käytöstään** niin, ettei hän jatkossa enää saisi noita arvosanoja. Jos seurantajakso sujuu hienosti, käytöksen parantamisesta palkitaan. Kiusaaja ei aina edes tajua kiusaavansa tai satuttavansa toisia.

Jos kieli ja kulttuuri ovat vieraita, oppilas tarvitsee tukea – vaikka tukioppilaan.

o kodin ja koulun yhteistyö

Opettaja keskustelee kiusaamisesta sekä luokassa että kiusaajien ja kiusattujen vanhempien kanssa. Perheissä on erilaisia toimintatapoja ja valmiuksia kohdata kiusaamistilanteita, joten aikuisetkin voivat tarvita tukea kasvatustyöhön tai haasteen kohtaamiseen. Parhaiten asiat sujuvat rakentavassa yhteistyössä toinen toisiaan kunnioittaen lapsen parhaaksi. Kiusaaminen on ryhmän ja koko yhteiskunnan ilmiö.

Kiusaajalle pitää luoda polku, miten edetä pois kiusaamisen roolista. Tähän voisi valjastaa vaikka tutoroppilaita ja koulukuraattorin kiusaajan roolista toipuvien tueksi. Sosiaalityöntekijä voisi olla kodin tukena. Vanhemmille voidaan kertoa keinoja tukea lapsen itsetunnon, sosiaalisten taitojen

itsesäätelyn ja vihanhallinnan kehittymistä ja harjoittelua. Kivan kaverin roolin opettelu käytännössä tuettuna ja seuranta hyödyntäen olisi hyvä apu alkuun.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kiusaaminen-miita-vanhemat-voivat-tehda/>

- o koulun kiusaamisenvastainen toimintakulttuuri: opettaja, tukioppilas, rehtori, kuraattori, psykologi: OHR, keskustelu ja seuranta

Koulun keinoja puuttua kiusaamiseen ovat oppilashuoltosuunnitelma, kiusaamisen vastainen suunnitelma, keskustelu ja seuranta, opetusjärjestelyihin muutokset ja kurinpidolliset keinot. Kuraattorin kanssa voi harjoitella parempia toimintamalleja käytökseen ja itsetunnon kehittämistä. Koulupsykologi tai kuraattori voivat auttaa tai ohjata eteenpäin oppilasta, jolla on mielen ongelmia tai vaikeuksia kotona.

Mitä koulussa voidaan tehdä:

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kiusaaminen-miita-koulussa-voidaan-tehda/>

- o sosiaaliviranomaisten kanssa yhteistyö

Lapsen pahaan oloon voi olla monia syitä. Perheneuvola ja sosiaaliviranomaiset voivat olla perheiden ja lasten tukena. Joskus oppilaasta pitää tehdä lastensuojeluilmoitus. Perhetilanne voi olla niin tulehtunut tai vaikea, että lapsi pitää ottaa huostaan.

- o poliisin puuttuminen toimintaan

Poliisi tekee yhteistyötä koulujen kanssa. Jos kiusaaminen täyttää rikoksen tunnusmerkkejä, voidaan tehdä rikosilmoitus. Poliisin esitutkinta voidaan käynnistää alle 15-vuotiaankin kohdalla. Kiusaaja on vahingonkorvausvastuussa.

Tulostettava Keinoja päästä eroon kiusaajan roolista - ja

Toimintamalleja kiusaajan roolista eroon pääsemiseksi (virkkeet) -liitteet löytyvät digimateriaalista.

Nuortenlinkistä voi lukea kiusaajan näkökulman kiusaamiseen.

<https://nuortenlinkki.fi/tarinat/lue-tarinoita/vuodelta/2019/kiusaajan-nakokulma>

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Tarvittaessa tarkennetaan hypoteesia ja lisätään toimintamalleja. On hyvä jättää alkuperäinen hypoteesi näkyviin ja tehdä sen rinnalle uusi tarkennettu versio opitun jälkeen siitä, mitä kiusaaminen on. Uuteenkin versioon kannattaa merkitä päivämäärä. **Hypoteesin** tulostettava pohja on digimateriaalin liitteissä.

Oppilaan kirjan vastaukset, s. 12

Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen. Kiusaaminen on systemaattista vallan väärinkäyttöä. Kiusaaja haluaa reaktioita: itkua, pelkoa, ärsyyntymistä, ihailua ym. Kiusaaminen on valinta josta jokainen on itse vastuussa.

Mitä syitä kiusaamiselle on?

Kiusaamiselle on monia syitä:

- itsekin kiusaamisen uhri - opittu käytösmalli
- pelko ja viha
- empatian eli toisen asemaan asettumisen kyvyn puute
- erilaisuuden pelkääminen
- statuksen, vallan ja hyväksynnän tavoittelu
- heikko itsetunto ja tyhmyys
- itsesäätelyn ja sosiaalisten taitojen puute
- tunnekylläisyys

Kiusaajatyyppinä on useita, esimerkiksi

- ∨ pahan olon purkajat (kiusatut, impulsiiviset, alimmassa asemassa olevat, epäsuositut, joilla on haasteita elämässä, kateelliset ja perinteen vaalijat)
- ∨ suositut paistattelijat (hyväosaiset johtajatyyppit, uraohjukset, pellet ja suhdekiusaajat)
- ∨ toisten kärsimyksistä nauttivat (tunnekylläiset, empatiaan kyvyttömät, ilkeät, manipuloijat ja natsipersonat)
- ∨ kiusaajien apurit ja kannustajat (hännystelijät, tyhmästi toimivat reppanat ja pelkurit)

Kiusaaja pitää pysäyttää. Hän tarvitsee rajat. Kiusaajan pitää pyytää anteeksi ja hyvittää tekonsa. Hänen pitää kantaa vastuunsa ja tekonsa seuraamukset kuten rangaistukset. Kiusaaja joutuu usein myös seurantaan.

Mitä keinoja voi olla kiusaajan roolista irtipäässeen?

Kiusaajan pitää

- ymmärtää miltä kiusatusta tuntuu (empatian herättäminen)
- tulla kuulluksi
- sitoutua ryhmän sääntöihin
- saada paremmat roolimallit ja irtipääsy rooliodotuksista
- harjoitella itsesäätelyä ja vihanhallintaa
- vahvistaa itsetuntoa
- harjoitella kaikkien kunnioittamista ja sosiaalisia taitoja
- saada tukea ja apua: koulu, oppilashuolto, koti, sosiaaliviranomaiset ja poliisi

4.4 TAIDETTA JA TOIMINTAA

Tavoite

- Harjoitellaan pyytämään ja antamaan anteeksi.
- Opetellaan tulemaan kaikkien kanssa toimeen.
- Harjoitellaan vihanhallintaa.
- Syvennetään aihetta taiteen kautta.

Tehtävä

- Anteeksi-leikki
- Välituntiparit
- Raivorata: Vihanhallintatreeni
- Kiusaaja/kiusattu, patsastanssi
- Musiikin kuuntelu
- Rap-säkeistön tekeminen
- Tanssin luominen

LEIKKI

Anteeksi-leikki

Opettaja jakaa oppilaat kahteen vastakkaiseen riviin (eri ryhmät kuin aiemmin) A ja B. Oppilaat ovat siis vastakkain ja muodostavat AB-parit. (Jos oppilaita ei ole parillista määrää, reunimmaiseen ryhmään tulee kolme.)

A-ryhmäläiset pyytäjät pyytävät pariltaan (B) anteeksi opettajan kertomaa asiaa (vaikka oikeasti eivät olisi niin tehneet). Ohjataan katsomaan silmiin ja pyytämään nöyrällä ja ystävällisellä äänellä pahoittelevasti.

B-pari katsoo A:ta silmiin. Jos A on osannut katsoa silmiin ja vaikuttaa pahoittelevalta, B sanoo antavansa anteeksi. Harjoitellaan niin kauan, että saadaan anteeksianto.

Seuraavaksi roolit vaihtuvat. B-ryhmäläiset pyytävät anteeksi pariltaan A jne.

Opettaja tai oppilaat voivat sanoa anteeksipyynnön syitä (kiusaamisen lajien kertaaminen) mm.

- että satutin
- että sanoin pahasti
- että jätin sinut yksin
- etten kutsunut sinua mukaan
- että vein piposi
- että tönäisin jne.

Lopuksi voidaan keskustella, miltä tuntuu pyytää ja antaa anteeksi silmiin katsoen ystävällisellä sävyllä puhuen. Mietitään, miten sanojen lisäksi voisi hyvittää tekoaan.

Opettaja voi kertoa tarinan:

Mies löi pihansa aitaan naulan aina, kun häntä oli loukattu fyysisesti tai henkisesti. Naapuri kysyi kerran, miksi hän löi nauloja aitaan. Syyn selvittyä hän kysyi, eikö tuskaa symboloivia nauloja voisi poistaa, kun aiheuttaja pyytää anteeksi. Mies sanoi että toki, mutta niistä jää silti jäljet. Reikien paikkaaminen on työlästä ja hidasta, kuten vanhojen kiusaamisesta tulleiden haavojen paraneminenkin. Anteeksi pyytämällä voi saada satuttavan terän pois, mutta reiän korjaaminen vaatii luottamuksen rakentamista ja aikaa.

Miten leikki sujui? Saako luokka **käytöstähden?**

Välituntiparit

Opettaja määrää esim. yhden välitunnin viikossa välituntiparivälitunniksi, johon hän päättää parit. Parit vaihtuvat niin, että kaikki luokan oppilaat ovat kahdestaan kaikkien luokkakavereidensa kanssa ainakin yhden välitunnin lukuvuoden aikana. Se välitunti käytetään tutustumiseen. Jos välitunti on pitkä (puoli tuntia), ainakin puolet siitä ollaan kahdestaan, loppuajan pari voi leikkiä koko luokan kanssa yhteistä ennalta sovittua leikkiä. Välitunnin jälkeen oppilaat tekevät vertaisarvioinnit (naama-arvioinnit). Jos yhteiselo ei suju molempien mielestä asiallisesti, pari tekee kertausharjoituksia, kunnes yhdessä olemisen saadaan onnistumaan niin, että molemmat kohtelevat toisiaan kunnioittaen ja mukavasti.

Raivorata: Vihanhallintatreeni

Kaikilla on joskus kiukku. Miten sen voisi kanavoida niin, ettei tule vahinkoa?
Tehdään saliin kiukunpurkurata, josta voi löytyä keinoja vihanhallintaan.

- tyynyjä, joita voi hakata
- pomppupaikka, jossa pompitaan kiukku pois
- huutonurkka, jossa ärjytään kiukku
- sanomalehtipaperia, jota saa repiä
- kuplamuovia, jota voi puhkoa (Myös talouskelmua voi repiä.)
- jumppapatjoja, joita voi pinota ja raivata apinan raivolla
- kuntopallojen paiskontapaikka
- juoksurata raivonpurkuun
- jorausalue hevimusan tahtiin
- lattiarummutussaareke yms.
- paperia ja kyniä, jotta voi purkaa tuskaa tekstiksi
- maalaustarvikkeet, jotta voi kuvata vihaa ja ahdistusta
- musisointivälineitä / konemusiikin tekoa varten ohjelma ahdistuksen työstöön yms.

(Tästä voi äänittää myös vihankanavointiäänimaiseman.)

DRAAMA

Kiusattu / kiusaaja, patsastanssi

Tutkitaan kiusatun ja kiusaajan välistä kohtaamista draamaharjoituksen avulla.

- Jaetaan luokka kahteen ryhmään, kiusatut ja kiusaajat.
- Pyydetään toista ryhmää asettumaan yksittäisinä oppilaina ”kiusaaja”- tai ”kiusattu”-patsaiksi, eli muodostamaan itsestään tuon ihmisen tunnekokemusta kuvaavaan jähmettyneeseen asentoon.
- Kukin ryhmä valitsee neljä parasta ”kiusattu”- ja ”kiusaaja”-patsasta.
- Näistä patsaista muodostetaan tanssi siten, että toistetaan neljää asentoa peräkkäin rytmikkäästi, syntyy siis kiusaaja-tanssi ja kiusattu-tanssi.
- Kohtaaminen: Taustalle laitetaan soimaan dramaattinen / tilanteeseen sopiva musiikki. Kummastakin ryhmästä puolet tanssii, puolet katsoo. Puolet kiusaajatanssijoista menee toiselle puolelle tilaa, puolet kiusatuista toiselle puolelle. Musiikki soimaan, kiusaajat ja kiusatut lähestyvät toisiaan harjoitelluin tanssiaskelin, ohittavat toisensa.
- Vaihdetaan ryhmiä ja toistetaan tanssi uudestaan siten, että äskeiset tanssijat menevät nyt katselijoiiksi.

Saako luokka käytöstähden?

MUSIIKKI

Kuunnellaan

 Elastinen: Vahva feat. Robin 4:04: <https://www.youtube.com/watch?v=-3GGKlku60Y>
Vahva (feat. Robin) Säv: Elastinen, Sakke Aalto & Osmo Ikonen San: Elastinen & Paula Vesala

 Anna anteeksi: Jukka Salminen 3:18 :
https://www.tv7.fi/arkki/jukan-laulut/anna-anteeksi_p53111/ tai Markus Bäckman · Enna Henriksson · Mirja-Maaria Ridanpää · Mari Torri-Tuominen: Anna anteeksi 2:02 (Lasten virsi)
<https://www.youtube.com/watch?v=PO07BWozCqo>

 Happoradio: Anna anteeksi 3:52. <https://www.youtube.com/watch?v=8oYikW25Klc>

 Adele 6:06: Hello: <https://www.youtube.com/watch?v=YQHsXMglC9A>

Luodaan

RAP

- Keksitään omaan rappiin uusi säkeistö tai kertosaie, jossa kuvataan kiusaajaa.

- Yhteen säkeeseen tulee neljä sykettä, kahden peräkkäisen säkeen lopussa voi olla riimipari. Säkeistössä voi olla vaikka neljä säettä. Tässä esimerkissä on kaksi säettä. Sanat alkavat esimerkissä jo koholla eli ennen ensimmäistä sykettä.

(Esim. Kiusaaja pelkää, uhoaa ja tuhoaa
 x x x x
 pahaa oloa toisten selkään kumoaa.)
 x x x x

x=syke

- Harjoitelkaa, tallentakaa ja esittäkää uusi säkeistö tai kertosäe.
- Esiintyjät arvioivat yleisön. Jos hyviä arvioita tulee opettajan mielestä riittävästi, luokka voi saada käytöstähden.

TANSSI

- Tehdään vihanpurkutanssi (ahdistuksesta, vihasta, pelosta tai raivosta). Musiikin voi valita oppilaiden ehdotusten mukaan (sopivuuden rajoissa) tai instrumentaalitaustaan.
 - <https://www.youtube.com/watch?v=2LxHAuAnja8> Hate
 - <https://www.youtube.com/watch?v=EC2OrPC2RcY> Fear
- Esiintyjät arvioivat yleisön. Jos hyviä arvioita tulee opettajan mielestä riittävästi, luokka voi saada käytöstähden.

4.5 ARVIOINTI

KIUSAAJAN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT

Tavoite

YKSILÖ:

- Arvioidaan omaa **tiedollista** oppimista kiusaaajan roolista.
- Tehdään vertaisarviointi **taidollisesta** osaamisesta, **vuorovaikutustaidoista** ryhmätyöskentelyssä. (Mahdollisuus tehdä myös **osallisuuden** arviointi)
- Tehdään toiminnallinen arviointi luovasta tuotoksesta (rap tai tanssi) (itse- ja vertaisarvioinnissa osallisuuden tai tuotoksen arviointi)
- Tehdään kokemuksellinen **itsearviointi**.

LUOKKA / RYHMÄ:

- Arvioidaan vertaisarviointien ja yleisöarviointien pohjalta, miten suuri osa luokasta kohtelee toisia kauniisti ja kannustavasti. (Riittääkö osuus koko luokalle **käytöstähteen?**)

Tehtävä

Arviointimahdollisuuksia

- YKSILÖT

- **tiedollinen:** testi
 - Testi- ja arviointipohjat ovat tulostettavia liitteitä digiaineistossa.
 - Tiedollisia testejä ei pidetä kirjallisina esi- ja alkuopetuksessa, mutta kysymykset voidaan käsitellä yhdessä suullisesti. Jos opettaja haluaa, hän voi muokata 3.–6. luokan testistä helponnetun testin esi- ja alkuopetukseen.
- **toiminnallinen / taidollinen**
 - **vertaisarviointi** vuorovaikutustilanteista
 - **osallisuuden arviointi** (itse- ja vertaisarvioinneissa)
- **kokemuksellinen: itsearviointi.**

- RYHMÄ

- Lasketaan, montako **käytöstähtea** koko luokka tienasi ryhmänä hyvällä käytöksellä vuorovaikutusarvioinnista ja yleisönä olemisesta. Tähdet laitetaan näkyvälle paikalle luokkaan, jotta luokka näkee, paljonko matkaa on palkintoon.
- **Vertaisarviointikoontipohja** on digimateriaalin liitteissä.

- Opettaja voi kertoa testien tarkistuksen ja palautuksen jälkeen,

- mikä oli luokan keskiarvo tiedollisessa testissä
- kuinka moni oppilas tienasi vertaisarvioinnista hymynaamoja / hyvä-arvosanoja, ja riittikö luokan saldo tähteen koko luokalle
- kuinka hyvin luokan oppilaat osallistuivat tavoitteelliseen toimintaan
- kuinka monta käytöstähtea luokka tienasi
- oliko ryhmätyöskentely koettu turvalliseksi ym.

Suruarvosanojen saldoja ei kerrota luokalle, sillä niitä ei tavoitella. Niiden avulla puututaan sopimattomaan käytökseen kaikessa hiljaisuudessa opettajan kanssa kahden kesken.

Toiminnallisen arvioinnin tukena voi käyttää vertais- ja itsearviointeja sekä kokemuksellisen itsearvioinnin pohjaa, jotta opettaja kiinnittää huomiota samoihin asioihin, kuin oppilas. Opettaja voi muokata lomakkeita parhaaksi katsomallaan tavalla. Metataitojen (vuorovaikutus, itsesäätely, toiminnanohjaus, osallisuus, keskittyminen, tiedollinen ja taidollinen opettelu, oppimaan oppiminen, ajattelun taidot, perustelu ym.) harjoittelu kannattaa nostaa esiin asiasisältöjen lisäksi.

Osallisuuden arviointi tehdään sekä ryhmäläisistä että itsestä. Samalla harjoitellaan hahmottamaan kokonaisuutta ja sen osia. Reflektio ohjaa arvioimaan omaa työskentelyä ryhmässä, osuutta yhteisessä toiminnassa. Tähän huomion kiinnittäminen voi auttaa suuntaamaan keskittymistä tavoitteelliseen toimintaan jatkossakin.

KIUSAAJAN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT

TIEDOLLINEN OSUUS:

TESTI 4, Kiusaajan roolit ja toimintamallit

TESTI 4: KIUSAAJAN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT 3.–6. luokka, digimateriaalissa tulostettavana liitteenä

TESTI 4: KIUSAAJAN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT, vastaukset, 3.–6. luokka

1. Merkitse rasti kiusaamisen syiden perään.

samanlaisuus

erilaisuus x

viisaus

oma kiusatuksi tulemisen kokemus x

empatia

tunnekylläisyys x

hyvä itsetunto

hyväksynnän tavoittelu x

pelko x

kateellisuus x

_____ / 10 p

2. Merkitse, onko virke totta = T vai epätotta = E.

Kiusaaminen on oma valinta. T

Kiusaaja ei halua huomiota. E

Kiusaajalla ei ole riittävästi empatiakykyä. T

Kiusaajat ovat aina suosittuja. E

Kiusaaja on vastuussa teoistaan. T

Itsensä ja toisten kunnioittaminen vähentää kiusaamista. T

_____ / 6 p

3. Yhdistä viivalla oikeaan ryhmään.

pahan olon purkajat * * itsekin kiusatut
suositut * * johtajatyypit
toisten kärsimyksistä nauttivat * * tunnekylmät
kiusaajien apurit ja kannustajat * * pelkurit

_____ / 4 p

4. Miten kiusaaja voisi päästä eroon roolistaan? (Mitä apua, tukea tai taitoja hän tarvitsisi?)

Tarvitaan näitä: empatia, anteeksi pyytäminen, kaverin roolimalli, vihanhallinta, itsesäätely, ryhmän sääntöihin ja normeihin sitoutuminen, kuulluksi tuleminen (mitä hän haluaa, mihin hän pyrkii), itsetunnon vahvistaminen, toisten kunnioittaminen, sosiaaliset taidot, apua oppimiseen (tukiopetus, erityisopetus, kielitaito, ...), pysäytys (puolustaja, aikuinen, poliisi, sosiaaliviranomainen tms.), kodin ja koulun yhteistyö, koulun kiusaamisen vastainen toiminta, ...

_____ / 4 p

yhteensä _____ / 24 p

TESTI 4: KIUSAAJAN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT, yläkoulu, digimateriaalissa tulostettavana liitteenä

TESTI 4: KIUSAAJAN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT, vastaukset, yläkoulu

1. Määrittele kiusaaja (viisi toimintatapaa).

Kiusaaja **aloittaa** kiusaamisen ja saattaa **yllyttää** ja jopa **pakottaa** muut mukaan kiusaamiseen. Kiusaaja **väärinkäyttää** systemaattisesti **valtaa**. Kiusaaja **haluaa reaktioita**: itkua, pelkoa, ärsyyntymistä, ihailua ym.

_____ / 5 p

2. Luettele viisi syytä kiusaamiselle.

- itsekin kiusaamisen uhri - opittu käytösmalli
- pelko ja viha
- empatian eli toisen asemaan asettumisen kyvyn puute
- erilaisuuden pelkääminen
- statuksen, vallan ja hyväksynnän tavoittelu
- heikko itsetunto ja tyhmyys
- itsesäätelyn ja sosiaalisten taitojen puute
- tunnekylläisyys

_____ / 5 p

3. Merkitse, onko virke totta = T vai epätotta = E.

Kiusaaminen on oma valinta. T

Kiusaaja ei halua huomiota. E

Kiusaajalla ei ole riittävästi empatiakykyä. T

Kiusaajat ovat aina suosittuja. E

Kiusaaja on vastuussa teoistaan. T

Itsensä ja toisten kunnioittaminen vähentää kiusaamista. T _____ / 6 p

4. Yhdistä oikein. (viiva tähdestä tähteen – vasemmasta sarakkeesta oikeaan).

pahan olon purkajat *	* pelkurit ja <u>hännystelijät, tyhmät, reppanat</u>
suositut *	* itsekin kiusatut ja <u>impulsiiviset, epäsuositut, alimmassa asemassa olevat</u>
toisten kärsimyksistä nauttivat *	* <u>tunnekylläiset ja empatiaan kyvyttömät, ilkeät, manipuloijat ja natsipersoonat</u>
kiusaajien apurit ja kannustajat *	* <u>johtajatyytit ja uraohjukset, pellet ja suhdekiusaajat</u>

_____ / 4 p

5. Lisää edelliseen tehtävän oikeanpuoleiseen sarakkeeseen toinenkin esimerkki samasta ryhmästä.

_____ / 4 p

6. Miten kiusaaja voisi päästä eroon roolistaan? Luettele kuusi asiaa. (Mitä apua, tukea tai taitoja hän tarvitsisi?)

Kiusaaja pitää pysäyttää. Hän tarvitsee rajat. Kiusaajan pitää pyytää anteeksi ja hyvittää tekonsa. Hänen pitää kantaa vastuunsa ja tekonsa seuraamukset kuten rangaistukset. Kiusaaja joutuu usein myös seurantaan. Kiusaajan pitää

- o ymmärtää miltä kiusatusta tuntuu (empatian herättäminen).
- o tulla kuulluksi
- o sitoutua ryhmän sääntöihin.
- o saada paremmat roolimallit ja irtipääsy rooliodotuksista.
- o harjoitella itsesäätelyä ja vihanhallintaa.
- o vahvistaa itsetuntoa.
- o harjoitella kaikkien kunnioittamista ja sosiaalisia taitoja.
- o saada tukea ja apua: koulu, oppilashuolto, koti, sosiaaliviranomaiset ja poliisi

_____ / 6 p

yhteensä _____ / 24 p

TAIDOLLINEN OSUUS: ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

VERTAISARVIOINTI

Yksinkertaisimmillaan vertaisarviointi voi olla näin tiivis:

- Taulukkoon kirjataan oppilaan nimi ja ne henkilöt, joiden kanssa oppilas työskenteli.
- Nimien perään oppilas merkitsee rastilla, minkä arvosanan hän antaa heille heidän käytöksensä perusteella.
- Suruarvosanalle pitää olla perustelu, miksi se annettiin.
- Kukaan muu kuin opettaja ei saa tietää arvosanoja.

Yksinkertainen vertaisarviointi on digimateriaalin liitteissä.

Merkitse rastilla, minkä naama-arvosanan annat yhteistyökavereillesi.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.	Rastita sopiva naama-arvio.		
nimet:	😊 hymy	😐 neutraali	😞 suru
Arvioi, minkä arvosanan itse ansaitset käytöksestäsi.			

Perustele suruarvioinnit.

- Opettaja laskee, kuinka monta hymy-arvosanaa kukin oppilas saa kaikista saamistaan arvosanoista ja merkitsee tiedon oppilaan kirjaan.
- Opettaja laskee, kuinka monta hymy-arvosanaa koko luokka saa (riittääkö käytöstähteen?).
- Opettaja voi myös kirjata muistiin, kuinka monta mitäkin arvosanaa kukin oppilas saa. Jos oppilas on saanut kaikilta hymy-arvosanan, hänet kannattaa jotenkin huomioda tai palkita sanallisesti tai vaikka tarralla. Kaikki hyvä kannattaa nostaa esiin, jotta se vahvistuu.

Koko luokasta tehtävä **vertaisarviointi (naama-arviot koko ryhmästä)** paljastaa, kuinka koko ryhmän jäsenet kohtelevat toisiaan. Se kannattaa tehdä ainakin kerran kuussa. Vertaisarviointien avulla opettaja saa tietoa mahdollisesta ikävästä käytöksestä, johon tulee puuttua.

Digimateriaalin liitteissä on malleja itse- ja vertaisarvioinnista sekä osallisuuden arvioinnista niin ryhmä- kuin parityöskentelystä. (Julkaistu Otavan Uusi Kipinä -sarjassa) Niitä voi muokata tarpeen mukaan.

Vertaisarviointikoontipohja

Itse- ja vertaisarviointi ryhmätyöstä

Itse- ja vertaisarviointi parityöskentelystä

Muista aina vaatia suruarvosanoille perustelut. Jos joku oppilas saa useita suruarviointeja, opettaja käy hänen kanssaan huomaamattomasti kahden keskustelu, miten hän voisi parantaa käytöstään arvosanojen perusteluiden pohjalta. Jos joku oppilas antaa paljon suruarviointeja, kahdenkeskinen keskustelu on paikallaan silloinkin. Oppilaille ei koskaan kerrota, kuka antoi kenellekin minkäkin arvosanan. Taito perustella on myös metataito.

TOIMINNALLINEN OSUUS: LUOVA TUOTOS

Opettaja voi arvioida oppilaiden vuorovaikutustaitoja ja työskentelyyn osallistumista vertaisarviointien ja toiminnallisen arvioinnin avulla. Hän seuraa tunteilla oppilaiden työskentelyä

sekä tuotosten esityksiä. Opettaja voi arvioida vuorovaikutus- ja esiintymistaitoja (jos opettaa esiintymistä, kuinka lavalle mennään, miten luodaan lavakoreografia, kuinka kohdataan yleisö ym.) sekä aineenhallintataitoja mm. liikunnassa (tanssi), äidinkielessä / muussa kielessä (sanoitus) ja musiikissa (rap: rytmitaju tai taustaaänite). Esiintymistilanteet antavat oivat tilaisuuden yleisö- ja esiintymiskasvatukselle, mahdollisuudelle tienata **käytöstähtiä**.

Arvioinnit tuotoksista ja esiintymisestä opettaja antaa yksilöille sanallisesti tai kirjallisesti ilman, että paikalla on yleisöä.

KOKEMUKSELLINEN OSUUS: ITSEARVOINTI

Kokemuksellinen itsearviointi ohjaa kertaamaan ja refleктоimaan omaa toimintaa, oppimista, osallisuutta ja kokemuksia tämän jakson aiheesta ja jakson aikana. Opettaja voi muokata arviointiskaalaa ja arvioitavia aiheita (sen mukaan, mitä toiminnallisia osia on käyty yhdessä läpi). Malli / tulostettava pohja kokemukselliseen itsearviointiin löytyy digimateriaalin liitteestä **Kokemuksellinen itsearviointi, Kiusaaajan rooli ja toimintamallit**.

Esi- ja alkuopetuksessa tämän osuuden voi käsitellä yhteisellä keskustelulla ja kyselemällä oppilailta heidän kokemuksistaan. Opettaja voi myös halutessaan muokata arviointipohjaa itselleen tai omalle ryhmälleen sopivammaksi.

Kokemuksellinen itsearviointi ON VÄLIÄ, Kiusaaajan rooli ja toimintamallit	Rastita sopivin kohta.				
	huonosti			hienosti	
nimi	1	2	3	4	5
Minua kohdeltiin tasa-arvoisesti ryhmässä.					
Osoillistuin virittäytymistehävään.					
Keksin kiusaaajan piirteitä hypoteeseihin.					
Luokan hypoteesi vastasi omaani.					
Osoin kuvailla kiusaaaja kiusaamisen lajin mukaan.					
Keksin keinoja pysäyttää kiusaaaja.					
Osoillistuin rooliharjoitukseen. (draama)					
Osoin olla yleisössä niin, että esiintyjällä oli turvallista.					
Koin esiintymistilanteen turvallisena. (itselle tai muille)					
Etsin ryhmässä teksteistä tietoja, miksi kiusaaaja kiusaa.					
Täydensin oppilaan kirjaa ohjeen mukaan.					
Tiedän, että kiusaaminen on valinta, josta on itse vastuussa.					
Tiedän syitä kiusaamiselle.					
Tunnistan erilaisia kiusaajaryhmiä.					
Tiedän toimintamalleja päästä pois kiusaaajan roolista.					
Ymmärän, että empatia on tärkeä taitokiusaamisen ehkäisemiseksi.					
Vertasin hypoteesia faktoihin.					
Osoillistuin Anteeksi-leikkiin.					
Olen tutustunut ryhmäni jäseniin välituntiparien avulla.					
Osoillistuin raivorataan.					
Kuuntelin musiikkia keskittyneesti.					
Osoillistuin tanssin tai rapin tekemiseen.					
Esiinnyin tanssi- tai rap-esityksessä.					
Osoin tietotestin asiat.					
Osoin arvioida vuorovaikutustaitoja (itse- ja vertaisarviointi).					
Osoin toimia ryhmässä toiset huomioon ottaen.					
Osoin arvioida omaa ja ryhmäni osallisuutta.					
Tuotoksemme (rap tai tanssi) onnistui mielestäni					

5 Apurin ja kannustajan rooli sekä toimintamallit, opettaja

5.1 VIRITTÄYTYMINEN

Tavoite

- Selvitetään aluksi oppilaiden ennakkotiedot apurin ja kannustajan rooleista ja luodaan niiden pohjalta hypoteesi, jota lopuksi testataan.
- Harjoitellaan ryhmän kanssa toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Ehkäistään kiusaamista ja kehitetään itsesääätelyä.

Tehtävä

Virittämävaiheen alkuun voi ottaa Taidetta ja toimintaa -kohdasta (alaluvusta 5.4) jonkun toiminnallisen harjoitteen.

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

- Virittämistehtävä tehdään ryhmätyönä kirjallisesti.
- Opettaja määrää (parit tai) ryhmät, jotta harjoitellaan tulemaan kaikkien kanssa toimeen. Samalla hetkellä alkaa vertaisarviointi oppilaiden suhtautumisesta toisiinsa, mikä parantaa oppilaiden itsesääätelyä ja työilmapiiriä.
- Opettaja kertoo vertaisarvioinnista (ks. johdanto). Vertaisarvioinnin perusteella luokka voi saada käytöstähden, jos luokan oppilaat osaavat kohdella toisiaan huomaavaisesti. Vain opettaja saa tietoonsa arvosanat.
- Sovitaan, valitaanko ryhmille kirjuri, vai kirjoittavatko kaikki ryhmän jäsenet vastauksia keskustelun pohjalta. Keskustelu kannattaa käydä hiljaisella äänellä, ettei anna vinkkejä muille ryhmille tai pareille.

Kirjoittakaa ryhmässä vastaukset paperille minuutissa.

Millainen on apuri?

Millainen on kannustaja / vahvistaja?

5.1.1 Hypoteesi

Tavoite

- Luodaan luokan yhteinen hypoteesi, millaisia apuri ja kannustaja ovat.
- Kunnioitetaan kaikkien näkemystä.

Tehtävä

- Kuunnellaan toisia kunnioittaen kaikkien vastaukset edelliseen tehtävään ja muodostetaan niiden pohjalta luokan yhteinen hypoteesi (oletus) siitä, millaisia apuri ja kannustaja (vahvistaja) ovat.
- Kirjataan näkyviin yhteinen määritelmä kiusaajasta ennakkotietojen pohjalta. Yritetään tiivistää hypoteesi mahdollisimman selkeäksi. Hypoteesin kirjaamiseen ja tulostamiseen voi käyttää digimateriaalin liitepohjaa **Apurin ja kannustajan roolit, hypoteesi**.
- Varmistetaan, että koko luokka on tyytyväinen hypoteesiin.

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Apuri on

Kannustaja / vahvistaja on

Laitetaan luokan hypoteesi näkyvälle paikalle esiin.

5.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

Tavoite

- Tutkitaan apurien ja kannustajien käytöstä Pekka Töpöhännän tarinoiden avulla.
- Pohditaan, miksi apuri ja kannustaja tukevat kiusaajaa.
- Kerrataan kiusaajatyypeistä apurit ja kannustajat.
- Harjoitellaan ryhmässä toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Mietitään toimintamalleja, miten apurin ja kannustajan voi pysäyttää.

Tehtävä

TUTKI

Jaa oppilaat uusiin 3–4 hengen ryhmiin (vertaisarviointi alkaa välittömästi). Anna ryhmille Pekka Töpöhäntä -kirjoja. Vaihtoehtoisesti voidaan tutkia Rowlingin Potter-kirjoista Draco Malfoyn hännystelijöitä Crabbea ja Goylea.

Gösta Knutssonin Pekka Töpöhäntä -sarjassa Monni on ilkeä kiusaaja. Pilli ja Pulla ovat tyhmiä kissoja, jotka kulkevat Monnin vanavedessä toistellen Monnin sanomisia koomisiin versioin.

Parivaljakon kissat ovat riippuvaisia toisistaan. Yksin he ovat pelkureita, jotka hakevat turvaa jopa kiusaamistaan hahmoista.

Tutkikaa ryhmissä, miten Pekka Töpöhäntä -kirjoissa tulee esiin apureiden ja kannustajien käytös.

- Etsikää kohta, jossa Pilli ja Pulla toimivat Monnin (kiusaajan) apureina.
- Miten heidän tyhmyys tulee esiin?
- Miten heidän pelkonsa ja epävarmuutensa tulee esiin?
- Osoittavatko he olevansa vastuussa toiminnastaan? (Miten?)
- Katuvatko he käytöstään? (Missä tilanteessa ja miten?)
- Miten he käyttäytyvät ollessaan yksin?
- Ajautuvatko he huonoon seuraan ja vaikeuksiin? (Kerro esimerkki.)
- Ketkä toimivat kannustajina / vahvistajina Pekka Töpöhäntä -kirjassa?
- Mitä eroa on kiusaajan apurilla ja kannustajalla?
- Miksi apuri ja kannustaja tukevat kiusaajaa?

Kootaan luokan vastaukset apurin ja kannustajan toimintatavoista. Digimateriaalissa on liitteenä Koontipohja Pillin ja Pullan toimintatavoista.

Kerrataan kiusaajatyypeistä apurit ja kannustajat.

Kiusaajien apurit ja kannustajat (peesajat)

Porukassa tyhmästi toimivat menevät mukaan kiusaamiseen, vaikka iltaisin saattavat kokea syyllisyyttä ja ehkä katuvat myöhemmin. He perustelevat itselleen, ettei oma teko ole niin paha, ehkä muut toimivat pahemmin tai kiusattu itse aiheuttaa omalla toiminnallaan kiusaamisen.

Apurit

Hännystelijät kiusaavat ryhmänä, mutta yksin ollessaan käyttäytyvät aivan toisin. He seuraavat ja jäljittelevät ryhmän johtajaa, eivätkä koe vastuuta, koska kaikki muutkin tekevät niin.

Tyhmien reppanoiden henkinen kapasiteetti ei ole kovin suuri, eli heillä on heikot taidot johtaa itseään ja olla vuorovaikutuksessa. He eivät ole yleensä pääkiusaajia, vaan soittavat suutaan, ovat erittäin ilkeitä ja toimivat pääkiusaajan apureina. He huomaavat ne, jotka yrittävät väistää kiusaajia, ja lähtevät heidän peräänsä. He ajautuvat usein seuraan, josta on heille harmia.

Pelkuri kääntää huomion pois itsestään kiusaamalla muita, sillä pelkää muuten tulewansa kiusatuksi. Hän hakeutuu pääkiusaajan kaveriksi ja on tämän tukena. Pelkuri ymmärtää tekevänsä väärin, mutta perustelee omaa toimintaansa itsepuolustuksena. Hän saattaa myöhemmin yrittää hyvittää tekojaan. Pelkuri tietää olevansa heikko ja vihaa omaa epävarmuuttaan. Jos hän joutuu kohtaamaan sen jossain tilanteessa, hän käy toisen päälle. Suhdekiusaajissa ja pelleissä (kuten muissakin kiusaajissa) on pelkureita. Suhdekiusaajien klikeissä on usein apureita tai kannustajia – peesaajia.

Kannustajat

Kannustajat eivät yleensä itse kiusaa, mutta tukevat positiivisella palautteella kiusaajaa ja ovat siten mukana kiusaamisessa yleisön joukossa.

TESTAA JA TOIMI

Jatketaan samoissa ryhmissä toimimista. Työstetään ryhmän aiemmin valitsemaa kohtausta.

Näytelkää kohtaus niin, että Pilli ja Pulla

- ovatkin Pekka Töpöhännän kavereita
- eivät ole tyhmiä, vaan ajattelevat omilla aivoillaan
- katuvat ilkeyttään ja kantavat vastuunsa
- ovatkin rohkeita puolustajia
- saavat kannustajat kannustamaan Pekkaa.

Miten tilanne muuttuu?

Miten kiusaajan apurin ja kannustajan voi pysäyttää?

Kirjatkaa keksimänne keinot pysäyttää kiusaajan apurit ja kannustajat julisteeseen ja laittakaa se näkyvälle paikalle. Opettaja toimii tarvittaessa sensuurina, sillä ratkaisujen pitää olla rakentavia ja hyvää levittäviä – väkivallalla ei ratkota väkivaltaa tai kiusaamisen keinoilla katkaista kiusaamista.

Opettaja ohjaa oppilaita tarvittaessa rakentaviin sanallisiin ja toiminnallisiin väkivallattomiin ratkaisuihin. Opettaja huolehtii, ettei ketään oikeasti satuteta tai kiusata draamaharjoituksissa.

Esiintyjät arvioivat esityksensä lopuksi yleisön. Onko se turvallinen ja kannustava?

- Sopikaa ennen esitystä turvallisen yleisön kriteerit (seuraa kiinnostuneena katseella, istuu rauhassa paikoillaan, on hiljaa ja keskittynyt,...).
- Jos yleisö saa esiintyjiltä yleisötähden (hyvä ja kannustava käytös), se lisätään luokan saavutuksiin, joista tulee palkinto sovitun rajan saavuttamisen jälkeen.
- Harjoitellaan esittämään eläytyen.
- Vaihdetaan rooleja.

Saako ryhmä **käytöstähden**?

- Katsotaan video kiusaamisesta kertomisesta ja kiusaamiseen puuttumisesta:

https://www.youtube.com/watch?v=liksRrqV_I0 Kiusattu 2:34 Videootit Ry

- Miten kiusaajan apurit ja kannustajat olisi voitu pysäyttää jo ennen kuin opettaja puuttui tilanteeseen?

Keinoja kiusaajan apurien ja kannustajien pysäyttämiseen:

- **Sanallinen puuttuminen** kiusaamiseen (EI, LOPETA, kiusaamisen sanoittaminen ääneen)
- Selkeä **lopetusmerkki** (stop-kämmen tai käsivarret ristissä)

- **Myötätunto:** Kiusaajan apurit ja kannustajat tarvitsevat usein itse **empatiaa**. He pelkäävät, että jos he eivät hännystelevä kiusaajaa, heitä aletaan kiusata. **Riität:** Jokainen riittää omana itsenään.
- **Kunnioittaminen** – niin toisten kuin itsensäkin – on avain kiusaamisen estämiseen ja rohkeuteen toimia puolustajana ja kiusaajan pysäyttäjänä.
- Sinä olet ratkaisu kiusaamisen lopettamiseen – älä odota, että joku muu hoitaa.

Pitempää harjoittelua vaativia keinoja:

- **Vihanhallintaa** pitää harjoitella.
 - o vihan tunteen laukaisijoiden tunnistaminen
 - o hyvät ratkaisumallit
 - o Viha on tunne, mutta sen ilmaisuun on valinnanvaraa. Vihan ilmaiseminen vahingollisilla tavoilla ei ole hyväksyttävää.
- **Ei impulssi-ohjausta** - ensin tutkitaan, sitten harkitaan – ensin pitää miettiä valintoja ja päätöksiä sekä pohtia seurauksia ja vaikutuksia muihin.
- **Itsetuntoa** voi vahvistaa:
 - o **Vihan ja pelon** tunteet pitäisi oppia **käsittämään**, eikä kääntää niitä muille.
 - o Omat **vahvuudet ja heikkoudet** on hyvä opetella **tunnistamaan**. Sen pohjalta voi **harjoitella kehittämään** itseään.
 - o **Sosiaalisia taitoja** voi harjoitella.
 - o **Itsevarmuuden** kehittyminen vaatii sitkeyttä ja kestävyyttä.

5.3 TIETOA / FAKTAA

Tieto-osuus on jaettu ikäryhmien mukaan kolmeen osaan: **esi- ja alkuopetus**, **3.–6. luokka** ja **yläkoulu**. Valitse digiaineistosta sinulle sopiva vaihtoehto. Opettajan oppaaseen ikäryhmät on värikoodattu.

APURIN JA KANNUSTAJAN ROOLIT

5.3.1 Esi- ja alkuopetus

Tavoite

- Opitaan faktoja kiusaajan apurin ja kannustajan roolista.
- Opitaan toimintamalleja päästä eroon näistä rooleista.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Luokkaan laitetaan näkyville digimateriaalista löytyvä liite lrti apurin ja kannustajan rooleista, esi- ja alkuopetus.
- (TOIMINTAMALLEJA APURIN JA KANNUSTAJAN ROOLEISTA EROON PÄÄSEMISEKSI löytyy tarvittaessa digimateriaalin liitteistä.)

Oppilaan kirja s. 13

* Oppilaat kertovat tai piirtävät oppilaan kirjaan, millaisia tukijoukkoja kiusaajilla on.

5 Apurin ja kannustajan rooli sekä toimintamallit

Kerro tai piirrä, millaisia tukijoukkoja kiusaajalla on.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa. nimet:

Sain muilta _____ hymysoamaa, koska toin heidän päivänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Opettaja muistuttaa vertaisarvioinnista, sillä se on oiva keino ohjata itsesäätelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, keuhutaan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan

rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

* Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Oppilaan kirja s. 14

- **Kiusaaminen ja sen tukeminen ovat keinoja tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää ryhmässä.**

Apurit ja kannustajat pelkäävät usein omasta puolestaan. Jos he eivät hännystele kiusaajaa, he saattavat joutua kiusatuiksi.

- **Kiusaaminen on valinta, josta jokainen on itse vastuussa.**

Moni potee huonoa omaatuntoa kiusaamisesta ja huojentaa sitä omaa osuutta vähättelemällä tai kiusattua väheksymällä. Voidaan ajatella, että kiusaaminen on kiusatun vika, tai muut tekevät pahempia juttuja kuin itse.

* Apurit auttavat kiusaajaa kiusaamisessa. He satuttavat sanoilla ja teoilla.

- **Apurit ovat usein hännystelijöitä, pelkureita ja reppanoita, jotka ajautuvat huonoon seuraan omaksi harmikseen.**

Monet apurit ja kannustajat pelkäävät joutuvansa itse kiusatuiksi, jos eivät asetu tukemaan kiusaajaa. Näin he ajautuvat helposti huonoon seuraan, mistä tulee usein harmia heillekin.

* **Kannustajat ovat yleisössä tukemassa kiusaajaa sanallisesti. He saattavat nauraa kiusatulle.**

Kannustajat ovat osallisia kiusaamiseen. He ylläpitävät sitä kannustaessaan kiusaajaa jatkamaan tai lisäämään kiusaamista.

- **Miten apuri ja kannustaja voivat päästä eroon roolistaan?**
 - o **Kiusaajan apurit ja kannustajat pitää pysäyttää.**

Heidän pitää oppia ymmärtämään, että hekin ovat osaltaan ylläpitämässä kiusaamista. He ovat osallisia ja vastuullisia toiminnastaan ja roolivalinnastaan.

- o * **Kerro kiusaamisesta aikuiselle.**

Aikuinen voi puuttua kiusaamiseen, kun saa siitä tiedon. Älä tue kiusaajaa.

- o **Apurit ja kannustajat tarvitsevat rajat.**

Kaikkien tulee olla mukana ryhmän sääntöjen laatimisessa ja sitoutua niihin ja niiden seuraamatta jättämisestä tuleviin sanktioihin. Kiusaamiseen puuttuminen on myös merkki kiusaajan apureille ja kannustajille, että tällainen käytös ei ole oikein tai hyväksyttyä.

- o * **Heidän pitää pyytää anteeksi ja yrittää hyvittää ikävät teot.**

Apurin ja kannustajan tulee pyytää anteeksi sopimatonta käytöstään, pyrkiä hyvittämään sitä, kantaa vastuunsa ja kestää seuraamukset. Jos on osallisena toisen omaisuuden rikkomiseen tai fyysisen vamman aiheuttamiseen, on **korvausvastuussa**. On hyvä opetella kysymään, miten voisin

korvata aiheuttamansa vahingon. Joskus anteeksipyyntö voi riittää, mutta jo kysymyksellään osoittaa katumusta ja halua hyvittää tekonsa.

- * Oppilaan kirjan kuvan voi värittää.
- * Harjoitellaan pyytämään ja antamaan anteeksi.

o Oma toiminta pitää ymmärtää toisen näkökulmasta (empatia ja myötätunto).

Empatia on taitoa asettua toisen asemaan. Myös apurit ja kannustajat kaipaavat empatiaa, sillä he ovat usein pelkureita, jotka pelkäävät oman asemansa puolesta. Heidän tulee oppia tuntemaan ja osoittamaan empatiaa kiusatuille.

Jos opettaja huomaa vertaisarviointien naama-arvioista, että joku saa tai antaa useita suruarvosanoja, opettaja käy kahdenkeskisiä keskusteluita oppilaan kanssa. Jos oppilas antaa herkästi suruarvosanoja, voi olla, että hän on altistunut kiusaamiselle niin paljon, että on impulsiivinen ja liiankin herkkä. Perustelujen pohjalta opettaja voi tukea oppilasta ja puuttua tarvittaessa suruarvosanan ansainneen toimintaan.

Jos oppilas saa useita suruarvosanoja, kuten kiusaaja apureineen ja kannustajineen saattaa saada, opettaja käy hänen kanssaan rauhallisen kahdenkeskisen kehityskeskustelun. Perustelujen pohjalta (joiden antajaa opettaja ei paljasta) opettaja voi ohjata suruarvosanojen saajaa parantamaan käytöstään niin, ettei hän jatkossa enää saisi noita arvosanoja. Jos seurantajakso sujuu hienosti, käytöksen parantamisesta palkitaan. Kiusaaja hännystelijöineen ei aina edes tajua kiusaavansa tai satuttavansa toisia.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kiusaaminen-mi-ta-vanhemmat-voivat-tehda/>

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kiusaaminen-mi-ta-koulussa-voidaan-tehda/>

Digimateriaalissa on liite [Irti apurin ja kannustajan rooleista, esi- ja alkuopetus](#).

Nuortenlinkistä voi lukea kiusaajan näkökulman kiusaamiseen.

<https://nuortenlinkki.fi/tarinat/lue-tarinoita/vuodelta/2019/kiusaajan-nakokulma>

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Tarvittaessa tarkennetaan hypoteesia ja lisätään toimintamalleja. On hyvä jättää alkuperäinen hypoteesi näkyviin ja tehdä sen rinnalle uusi tarkennettu versio opitun jälkeen siitä, mitä kiusaaminen on. Uuteenkin versioon kannattaa merkitä päivämäärä. [Hypoteesin](#) tulostettava pohja on digimateriaalin liitteissä.

5.3.2 3.–6. luokka

Tavoite

- Opitaan faktoja kiusaajan apurin ja kannustajan roolista.
- Opitaan toimintamalleja päästä eroon näistä rooleista.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Luokkaan laitetaan näkyville toimintamalleja apureille ja kannustajille lopettaa kiusaaminen. TOIMINTAMALLEJA APURIN JA KANNUSTAJAN ROOLEISTA EROON PÄÄSEMISEKSI löytyy digimateriaalin liitteistä.

Oppilaan kirja s. 13

* Oppilaat kirjoittavat oppilaan kirjaan, millaisia tukijoukkoja kiusaajilla voi olla.

* Pohditaan ja kirjataan oppilaan kirjaan, miten kiusaajan tukijoukot toimivat, kun kiusaaja ei ole paikalla.

Opettaja muistuttaa vertaisarvioinnista, sillä se on oiva keino ohjata itsesääteelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, keuhataan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

* Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

5 Apurin ja kannustajan rooli sekä toimintamallit

Millaisia tukijoukkoja kiusaajilla on?

Miten he toimivat, kun kiusaaja ei ole paikalla?

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa. nimet:

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päivänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

5 Apurin ja kannustajan rooli sekä toimintamallit

Millaisia tukijoukkoja kiusaajilla on?

Apurit ja kiusaajat ovat usein kiusaajan hännystelijöitä, pelkureita ja reppanoita, jotka pelkäävät itse tulevansa kiusatuiksi, jos eivät liity kiusaajan puolelle. Oppilaan omia vastauksia.

Miten he toimivat, kun kiusaaja ei ole paikalla?

Apurit saattavat jatkaa kiusaajan töitä ja huolehtia, ettei yksikään kiusattu pääse karkuun kiusaajalta. Kannustajat eivät tee yleensä mitään kiusaamisen eteen. Joskus kiusaajat ja apurit ovat aika avuttomia ja arkoja ilman kiusaajaa paikalla. Oppilaan omia vastauksia.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa. nimet:

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päivänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Oppilaan kirja s. 14

- **Kiusaaminen ja sen * tukeminen ovat keinoja tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää ryhmässä.**

Apurit ja kannustajat pelkäävät usein omasta puolestaan. Jos he eivät hännystele kiusaajaa, he saattavat joutua kiusatuiksi.

- **Kiusaaminen on valinta, josta jokainen on itse vastuussa.**

Moni potee huonoa omaatuntoa kiusaamisesta ja huojentaa sitä kiusaamiseen oikeuttavilla ajatusmekanismeilla: omaa osuutta vähätellään tai kiusattua väheksytään. Salmivallin mukaan moraalinen irtautuminen on ratkaisu syyllisyydentunteen vaimentamiselle ja oman toiminnan oikeuttamiselle itselleen. Voidaan ajatella, että kiusaaminen on kiusatun vika, tai muut tekevät pahempia juttuja kuin itse. Kiusattu voidaan nähdä niin erilaisena, että hän ikään kuin ansaitsee kiusaamisen. On harhaa, että kaikki ajattelevat äänettömästi samoin, ja on ainoana eri mieltä. Kukaan ei uskalla sanoa mitään. Ulospäin kiusaamistilanne saattaa näyttäytyä hauskan pitämisenä, läppänä.

- **Apurit ovat usein hännystelijöitä, pelkureita ja reppanoita, jotka ajautuvat huonoon seuraan omaksi harmikseen.**

Monet apurit ja kannustajat pelkäävät joutuvansa itse kiusatuiksi, jos eivät asetu tukemaan kiusaajaa. Näin he ajautuvat helposti huonoon seuraan, mistä tulee usein harmia heillekin.

- **Apurit auttavat kiusaajaa kiusaamisessa henkisesti ja fyysisesti.**

Apuri osallistuu kiusaamiseen fyysisesti ja henkisesti, vaikka aloite kiusaamiseen tulee yleensä kiusaajalta. He varmistavat, että kiusatut eivät livahda pakoon kiusaajalta.

- **Kannustaja ei yleensä itse kiusaa, mutta tukee palautteellaan kiusaajaa yleisössä.**

Kannustajat ovat osallisia kiusaamiseen. He ylläpitävät sitä kannustaessaan kiusaajaa jatkamaan tai lisäämään kiusaamista.

- **Miten apuri ja kannustaja voivat päästä eroon roolistaan?**
 - o **Kiusaajan apurit ja kannustajat pitää pysäyttää.**

Heidän pitää oppia ymmärtämään, että hekin ovat osaltaan ylläpitämässä kiusaamista. He ovat osallisia ja vastuullisia toiminnastaan ja roolivalinnastaan.

- o **He tarvitsevat rajat.**

Kaikkien tulee olla mukana ryhmän sääntöjen laatimisessa ja sitoutua niihin ja niiden seuraamatta jättämisestä tuleviin sanktioihin. Kiusaamiseen puuttuminen on myös merkki kiusaajan apureille ja kannustajille, että tällainen käytös ei ole oikein tai hyväksyttyä.

- o **Heidän tulee opetella pyytämään anteeksi, hyvittämään tekonsa, kantamaan vastuunsa ja kestämään seuraamukset.**

Apurin ja kannustajan tulee pyytää anteeksi sopimatonta käytöstään, pyrkiä hyvittämään sitä, kantaa vastuunsa, osallistua sovitteluun ja kestää seuraamukset. Jos on osallisena toisen omaisuuden rikkomiseen tai fyysisen vamman aiheuttamiseen, on **korvausvastuussa**. On hyvä opetella kysymään, miten voisi korvata aiheuttamansa vahingon. Joskus anteeksipyyntö voi riittää, mutta jo kysymyksellään osoittaa katumusta ja halua hyvittää tekonsa.

- o **Heidän tulee opetella ymmärtämään omaa toimintaa toisen näkökulmasta (empatia).**

Myös apurit ja kannustajat kaipaavat empatiaa, sillä he ovat usein pelkureita, jotka pelkäävät oman statuksensa puolesta. Heidän tulee oppia tuntemaan ja osoittamaan empatiaa kiusatuille.

- o **Heidänkin tulee tulla kuulluiksi.**

Sovittelussa tulee kuunnella kaikkia osapuolia, heidän tavoitteitaan ja syytään kiusaamiseen osallistumiseen sekä toiveitaan keinoista käsitellä asiaa ja hyvittää tekonsa.

- o **Ryhmän normeihin ja sääntöihin pitää sitoutua.**

Kaikkien tulee olla mukana ryhmän sääntöjen laatimisessa ja sitoutua niihin ja niiden seuraamatta jättämisestä tuleviin sanktioihin. Kiusaajan apurit ja kannustajat eivät aina edes ymmärrä, että heidän käytöksensä ei ole toisista mukavaa, tai sitä, mikä hänen käytöksessään on pielessä, tai

miten käytöstä pitäisi korjata. Vertaisarviointien anonyymit suruarvosanat pitää perustella, jotta ikävästi käyttäytyneet saa opettajan kanssa käydyistä kehityskeskusteluista konkreettista palautetta, mitä korjata käytöksessään.

On opittava sietämään erilaisuutta. Tämän takia on tärkeää, että opettaja määrää oppilaille ryhmiä, joissa ei ole aina tuttuja kavereita. Näin tutustutaan ja opitaan työskentelemään kaikkien ryhmäläisten kanssa. Vertaisarviointien naama-arviot ohjaavat suhtautumaan toisiin kunnioittavasti. Toisesta ei tarvitse tykätä ei, mutta toimeen pitää tulla.

- o * **Tarvitaan paremmat käytösmallit ja keinoja päästä irti rooli-dotuksista.**
Kiusaamisen rooleihin tutustumalla annetaan oppilaille tietoa ja keinoja vaihtaa roolia kohti parempia käytösmalleja. Minkään roolin ei tarvitse olla pysyvä. Kaverin roolin harjoittelu voi olla avuksi. Kuraattori voi tukea käytöksen muuttamisessa.
- o * **Vihanhallintaa ja itsesäätelyä pitää harjoitella.**

Malttia voi harjoitella. Voi olla osallistumatta kiusaamiseen. Tietoisuustaidot tukevat vihanhallinnassa ja itsesäätelyn kehittämässä. Impulsiivisuuden hillintä antaa aikaa tunteen ja toiminnan väliin, jotta ehtii tutkia ennen kuin alkaa hutkia. Vihaa on hyvä opetella kanavoimaan esimerkiksi taiteen ja liikunnan avulla. Tyynyjen hakkaaminen, kymmeneen laskeminen ja hampaan pureminen ovat myös toimivia keinoja välttää toisten satuttaminen ja kehittää malttia.

- o * **Itsetunto kaipaa vahvistamista. (riittäminen omana itsenä)**

Apurin ja kannustajan itsetunto on usein heikko, joten itsetuntoa vahvistamalla hänelle voi tulla keinoja ja rohkeutta vaihtaa roolia paremmaksi. Kaveritaidoissa harjoitellaan itsetunnon vahvistamista, tunnetta siitä, että riittää omana itsenään.

- o * **Tarvitaan kaikkien kunnioittamista ja sosiaalisia taitoja.**

Turvallinen ilmapiiri lähtee toisten ja itsensä kunnioittamisesta. Sosiaalisten taitojen harjoittelu antaa keinoja myönteiseen kanssakäymiseen ja itsetunnon kohottamiseen. Kun itsetunto on hyvällä pohjalla, voi kunnioittaa itseään ja toisiaan. Silloin ymmärtää, että olemme toisiamme varten – emme kilpailemassa keskenämme. Vuorovaikutustaitoja on tärkeä harjoitella oppiaksemme itsestämme, toisistamme ja yhteistoiminnasta.

- o * **Onko tarvetta saada tukea ja apua? (tukiopetus, erityisopetus, kielitaito, ...)**

Jos apurin tai kannustajan epävarmuus johtuu koulunkäynnin haasteista, hänelle voidaan järjestää tukiopetusta, erityisopetusta tai tukea kielenkehitykseen.

Jos opettaja huomaa vertaisarviointien naama-arvioista, että joku saa tai antaa useita suruarvosanoja, opettaja käy kahdenkeskisiä keskusteluita oppilaan kanssa. Jos oppilas antaa herkästi suruarvosanoja, voi olla, että hän on altistunut kiusaamiselle niin paljon, että on impulsiivinen ja liiankin herkkä. Perustelujen pohjalta opettaja voi tukea oppilasta ja puuttua tarvittaessa suruarvosanan ansainneen toimintaan.

Jos oppilas saa useita suruarvosanoja, kuten kiusaaja apureineen ja kannustajineen saattaa saada, opettaja käy hänen kanssaan rauhallisen kahdenkeskisen kehityskeskustelun. Perustelujen pohjalta (joiden antajaa opettaja ei paljasta) opettaja voi ohjata suruarvosanojen saajaa parantamaan käytöstään niin, ettei hän jatkossa enää saisi noita arvosanoja. Jos seurantajakso sujuu hienosti, käytöksen parantamisesta palkitaan. Kiusaaja hännystelijöineen ei aina edes tajua kiusaavansa tai satuttavansa toisia.

Jos kieli ja kulttuuri ovat vieraita, oppilas saattaa tarvita tuekseen vaikka tukioppilaan.

o **kodin ja koulun yhteistyö**

Opettaja keskustelee kiusaamisesta sekä luokassa että kiusaamiseen osallistuneiden oppilaiden ja kiusattujen oppilaiden vanhempien kanssa. Perheissä on erilaisia toimintatapoja ja valmiuksia kohdata kiusaamistilanteita, joten aikuisetkin voivat tarvita tukea kasvatustyöhön tai haasteen kohtaamiseen. Parhaiten asiat sujuvat rakentavassa yhteistyössä toinen toisiaan kunnioittaen lapsen parhaaksi. Yhdessä haetaan keinoja tukea apuria ja kannustajaa vaihtamaan roolia ja vahvistamaan itsetuntoaan. Kiusaaminen on ryhmän ja koko yhteiskunnan ilmiö.

Kiusaajan apureille ja kannustajille pitää luoda polku, miten edetä pois näistä rooleista. Tähän voisi valjastaa vaikka tutoroppilaita ja koulukuraattorin kiusaajan roolista toipuvien tueksi. Sosiaalityöntekijä voisi olla kodin tukena. Vanhemmille voidaan kertoa keinoja tukea lapsen itsetunnon, sosiaalisten taitojen itsesäätelyn ja vihanhallinnan kehittymistä ja harjoittelua. Kivan kaverin roolin opettelu käytännössä tuettuna ja seuranta hyödyntäen olisi hyvä apu alkuun.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kiusaaminen-mi-ta-vanhemmat-voivat-tehda/>

- o koulun kiusaamisenvastainen toimintakulttuuri: opettaja, tukioppilas, rehtori, kuraattori, psykologi: OHR, **keskustelu ja seuranta**

Koululla on keinoja puuttua kiusaamista tukevaan käytökseen sekä tarvittaessa ohjata kiusaamisessa osallisena olevia tarvitsemansa tuen piiriin. Koulun keinoja puuttua kiusaamiseen ovat oppilashuoltosuunnitelma, kiusaamisen vastainen suunnitelma, keskustelu ja seuranta, opetusjärjestelyihin muutokset ja kurinpidolliset keinot. Kuraattorin kanssa voi harjoitella parempia toimintamalleja käytökseen ja itsetunnon kehittämistä. Koulupsykologi tai kuraattori voivat auttaa tai ohjata eteenpäin oppilasta, jolla on mielen ongelmia tai vaikeuksia kotona.

Mitä koulussa voidaan tehdä:

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kiusaaminen-mi-ta-koulussa-voidaan-tehda/>

o **sosiaaliviranomaiset**

Kiusaajan apurit ovat myös syyllisiä kiusaamiseen. Tarvittaessa apua ja tukea heidän kasvuprosessiinsa voidaan hakea lastensuojelusta ja sosiaaliviranomaisilta.

o **poliisi**

Poliisi tekee yhteistyötä koulujen kanssa. Jos kiusaaminen täyttää rikoksen tunnusmerkkejä, voidaan tehdä rikosilmoitus alaikäisestäkin. Poliisin esitutkinta voidaan käynnistää alle 15-vuotiaankin kohdalla. Kiusaaja apureineen ja kannustajineen on vahingonkorvausvastuussa.

Digimateriaalissa on liite **TOIMINTAMALLEJA APURIN JA KANNUSTAJAN ROOLEISTA EROON PÄÄSEMISEKSI**. Sen voi tulostaa ja laittaa näkyvälle paikalle luokassa.

Nuortenlinkistä voi lukea kiusaajan näkökulman kiusaamiseen.

<https://nuortenlinkki.fi/tarinat/lue-tarinoita/vuodelta/2019/kiusaajan-nakokulma>

* Oppilaan kirjaan kirjataan, miten apurien ja kannustajien toiminta eroaa toisistaan sekä miten apurien ja kannustajien toiminta eroaa kiusaajan toiminnasta.

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Tarvittaessa tarkennetaan hypoteesia ja lisätään toimintamalleja. On hyvä jättää alkuperäinen hypoteesi näkyviin ja tehdä sen rinnalle uusi tarkennettu versio opitun jälkeen siitä, mitä kiusaaminen on. Uuteenkin versioon kannattaa merkitä päivämäärä. **Hypoteesin** tulostettava pohja on digimateriaalin liitteissä.

Oppilaan kirjan vastaukset, s. 14

- Kiusaaminen ja sen tukeminen ovat keinoja tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää ryhmässä.
- Kiusaaminen on valinta, josta jokainen on itse vastuussa.
- Apurit ovat usein hännystelijöitä, pelkureita ja reppanoita jotka ajautuvat huonoon seuraan omaksi harmikseen.
- Apurit auttavat kiusaajaa kiusaamisessa henkisesti ja fyysisesti
- Kannustaja ei yleensä itse kiusaa, mutta tukee palautteellaan kiusaajaa yleisössä.

Apuri ja kannustaja voivat päästä eroon roolistaan samoilla keinoilla kuin kiusaajakin.

Kiusaajan apurit ja kannustajat

- o pitää pysäyttää.
- o tarvitsevat rajat.
- o opettelevat pyytämään anteeksi, hyvittämään tekonsa, kantamaan vastuunsa ja kestämaan seuraamukset.
- o opettelevat ymmärtämään omaa toimintaa toisen näkökulmasta. (empatia)
- o voivat tulla kuulluiksi.
- o sitoutuvat ryhmän sääntöihin.
- o opettelevat paremmat käytösmallit (irti rooliodotuksista)
- o harjoittelevat vihanhallintaa ja itsesäätelyä
- o vahvistavat itsetuntoa (riittämistä omana itsenä)
- o opettelevat kunnioittamista ja sosiaalisia taitoja
- o tarvitsevat tukea ja apua. (kodin ja koulun yhteistyö, oppilashuolto, sosiaaliviranomaiset ja poliisi)

Miten apurien ja kannustajien toiminnat eroavat toisistaan?

Apuri osallistuu henkisesti ja fyysisesti kiusaamiseen ja auttaa kiusaajaa. Kannustaja ei yleensä itse osallistu kiusaamistoimintaan, mutta kannustaa sanallisesti ja eleillä kiusaajia.

Miten apurien ja kannustajien toiminnat eroavat kiusaajan toiminnasta?

Kannustajat eivät yleensä osallistu fyysisesti kiusaamiseen. He kannustavat sanallisesti kiusaajaa ja naureskelevat kiusatulle ylläpitäen kiusaamista. Apurit osallistuvat henkisesti ja fyysisesti kiusaamiseen.

5.3.3 Yläkoulu

Tavoite

- Opitaan faktoja kiusaajan apurin ja kannustajan roolista.
- Opitaan toimintamalleja päästä eroon näistä rooleista.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Luokkaan laitetaan näkyville toimintamalleja apureille ja kannustajille lopettaa kiusaaminen. TOIMINTAMALLEJA APURIN JA KANNUSTAJAN ROOLEISTA EROON PÄÄSEMISEKSI löytyy digimateriaalin liitteistä.

Oppilaan kirja s. 13

* Oppilaat kirjoittavat oppilaan kirjaan, millaisia tukijoukkoja kiusaajilla voi olla.

* Pohditaan ja kirjataan oppilaan kirjaan, miten kiusaajan tukijoukot toimivat, kun kiusaaja ei ole paikalla.

Opettaja muistuttaa vertaisarvioinnista, sillä se on oiva keino ohjata itsesääteelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, keuhataan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

* Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

5 Apurin ja kannustajan rooli sekä toimintamallit

Millaisia tukijoukkoja kiusaajilla on?

Miten he toimivat, kun kiusaaja ei ole paikalla?

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa. nimet:

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päivänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

oppilaan kirjan vastaukset s. 13

5 Apurin ja kannustajan rooli sekä toimintamallit

Millaisia tukijoukkoja kiusaajilla on?

Apurit ja kiusaajat ovat usein kiusaajan hännystelijöitä, pelkureita ja reppanaita, jotka pelkäävät itse tulevansa kiusatuiksi, jos eivät liity kiusaajan puolelle. Oppilaan omia vastauksia.

Miten he toimivat, kun kiusaaja ei ole paikalla?

Apurit saattavat jatkaa kiusaajan töitä ja huolehtia, ettei yksikään kiusattu pääse karkuun kiusaajalta. Kannustajat eivät tee yleensä mitään kiusaamisen eteen. Joskus kiusaajat ja apurit ovat aika avuttomia ja arkoja ilman kiusaajaa paikalla. Oppilaan omia vastauksia.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa. nimet:

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päivänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

- **Kiusaaminen ja sen tukeminen ovat keinoja tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää ryhmässä.**

Apurit ja kannustajat pelkäävät usein omasta puolestaan. Jos he eivät hännystele kiusaajaa, he saattavat joutua kiusatuiksi.

- * **Kiusaaminen on valinta, josta jokainen on itse vastuussa.**

Moni potee huonoa omaatuntoa kiusaamisesta ja huojentaa sitä kiusaamiseen oikeuttavilla ajatusmekanismeilla: omaa osuutta vähätellään tai kiusattua väheksytään. Salmivallin mukaan moraalinen irtautuminen on ratkaisu syyllisyydentunteen vaimentamiselle ja oman toiminnan oikeuttamiselle itselleen. Voidaan ajatella, että kiusaaminen on kiusatun vika, tai muut tekevät pahempia juttuja kuin itse. Kiusattu voidaan dehumanisoida, nähdä niin erilaisena, että hän ikään kuin ansaitsee kiusaamisen.

Pluralistic ignorance -tilanteessa syntyy harha, että kaikki ajattelevat äänettömästi samoin, ja on ainoana eri mieltä. Kukaan ei uskalla sanoa mitään. Ulospäin kiusaamistilanne saattaa näyttäytyä hauskan pitämisenä, läppänä.

- * **Apurit ovat usein hännystelijöitä, pelkureita ja reppanoita, jotka ajautuvat huonoon seuraan omaksi harmikseen.**

Monet apurit ja kannustajat pelkäävät joutuvansa itse kiusatuiksi, jos eivät asetu tukemaan kiusaajaa. Näin he ajautuvat helposti huonoon seuraan, mistä tulee usein harmia heillekin.

- **Apurit auttavat kiusaajaa kiusaamisessa henkisesti ja fyysisesti.**

Apuri osallistuu kiusaamiseen fyysisesti ja henkisesti, vaikka aloite kiusaamiseen tulee yleensä kiusaajalta. He varmistavat, että kiusatut eivät livahda pakoon kiusaajalta.

- * **Kannustaja ei yleensä itse kiusaa, mutta tukee palautteellaan kiusaajaa yleisössä.**

Kannustajat ovat osallisia kiusaamiseen. He ylläpitävät sitä kannustaessaan kiusaajaa jatkamaan tai lisäämään kiusaamista.

- * **Miten apuri ja kannustaja voivat päästä eroon roolistaan?**
 - o **Kiusaajan apurit ja kannustajat * pitää pysäyttää.**

Heidän pitää oppia ymmärtämään, että hekin ovat osaltaan ylläpitämässä kiusaamista. He ovat osallisia ja vastuullisia toiminnastaan ja roolivalinnastaan.

- o **He tarvitsevat * rajat.**

Kaikkien tulee olla mukana ryhmän sääntöjen laatimisessa ja sitoutua niihin ja niiden seuraamatta jättämisestä tuleviin sanktioihin. Kiusaamiseen puuttuminen on myös merkki kiusaajan apureille ja kannustajille, että tällainen käytös ei ole oikein tai hyväksyttyä.

- o * **Heidän tulee opetella pyytämään anteeksi, hyvittämään tekonsa, kantamaan vastuunsa ja kestämään seuraamukset.**

Apurin ja kannustajan tulee pyytää anteeksi sopimatonta käytöstään, pyrkiä hyvittämään sitä, kantaa vastuunsa, osallistua sovitteluun ja kestää seuraamukset. Jos on osallisena toisen omaisuuden rikkomiseen tai fyysisen vamman aiheuttamiseen, on **korvausvastuussa**. On hyvä opetella kysymään, miten voisi korvata aiheuttamansa vahingon. Joskus anteeksipyyntö voi riittää, mutta jo kysymyksellään osoittaa katumusta ja halua hyvittää tekonsa.

- o * **Heidän tulee opetella ymmärtämään omaa toimintaa toisen näkökulmasta (empatia).**

Myös apurit ja kannustajat kaipaavat empatiaa, sillä he ovat usein pelkureita, jotka pelkäävät oman statuksensa puolesta. Heidän tulee oppia tuntemaan ja osoittamaan empatiaa kiusatuille.

- o * **Heidänkin tulee tulla kuulluiksi.**

Sovittelussa tulee kuunnella kaikkia osapuolia, heidän tavoitteitaan ja syytään kiusaamiseen osallistumiseen sekä toiveitaan keinoista käsitellä asiaa ja hyvittää tekonsa.

- o * **Ryhmän normeihin ja sääntöihin pitää sitoutua.**

Kaikkien tulee olla mukana ryhmän sääntöjen laatimisessa ja sitoutua niihin ja niiden seuraamatta jättämisestä tuleviin sanktioihin. Kiusaajan apurit ja kannustajat eivät aina edes ymmärrä, että heidän käytöksensä ei ole toisista mukavaa, tai sitä, mikä heidän käytöksessään on pielessä, tai miten käytöstä pitäisi korjata. Vertaisarviointien anonyymit suruarvosanat pitää perustella, jotta ikävästi käyttäytynyt saa opettajan kanssa käydyistä kehityskeskusteluista konkreettista palautetta, mitä korjata käytöksessään.

On opittava sietämään erilaisuutta. Tämän takia on tärkeää, että opettaja määrää oppilaille ryhmiä, joissa ei ole aina tuttuja kavereita. Näin tutustutaan ja opitaan työskentelemään kaikkien ryhmäläisten kanssa. Vertaisarviointien naama-arviot ohjaavat suhtautumaan toisiin kunnioittavasti. Toisesta ei tarvitse tykätä ei, mutta toimeen pitää tulla.

- o *** Tarvitaan paremmat käytösmallit ja keinoja päästä irti rooli-odotuksista.**
Kiusaamisen rooleihin tutustumalla annetaan oppilaille tietoa ja keinoja vaihtaa roolia kohti parempia käytösmalleja. Minkään roolin ei tarvitse olla pysyvä. Kaverin roolin harjoittelu voi olla avuksi. Kuraattori voi tukea käytöksen muuttamisessa.
- o *** Vihanhallintaa ja itsesäätelyä pitää harjoitella.**

Malttia voi harjoitella. Voi olla osallistumatta kiusaamiseen. Tietoisuustaidot tukevat vihanhallinnassa ja itsesäätelyn kehittämisessä. Impulsiivisuuden hillintä antaa aikaa tunteen ja toiminnan väliin, jotta ehtii tutkia ennen kuin alkaa hutkia. Vihaa on hyvä opetella kanavoimaan esimerkiksi taiteen ja liikunnan avulla. Tyynyjen hakkaaminen, kymmeneen laskeminen ja hampaan pureminen ovat myös toimivia keinoja välttää toisten satuttaminen ja kehittää malttia.

- o *** Itsetunto kaipaa vahvistamista. (riittäminen omana itsenä)**

Apurin ja kannustajan itsetunto on usein heikko, joten itsetuntoa vahvistamalla hänelle voi tulla keinoja ja rohkeutta vaihtaa roolia paremmaksi. Kaveritaidoissa harjoitellaan itsetunnon vahvistamista, tunnetta siitä, että riittää omana itsenään.

- o *** Tarvitaan kaikkien kunnioittamista ja sosiaalisia taitoja.**

Turvallinen ilmapiiri lähtee toisten ja itsensä kunnioittamisesta. Sosiaalisten taitojen harjoittelu antaa keinoja myönteiseen kanssakäymiseen ja itsetunnon kohottamiseen. Kun itsetunto on hyvällä pohjalla, voi kunnioittaa itseään ja toisiaan. Silloin ymmärtää, että olemme toisiamme varten – emme kilpailemassa keskenämme. Vuorovaikutustaitoja on tärkeä harjoitella oppiaksemme itsestämme, toisistamme ja yhteistoiminnasta.

- o *** Onko tarvetta saada tukea ja apua? (tukiopetus, erityisopetus, kielitaito, ...)**

Jos apurin tai kannustajan epävarmuus johtuu koulunkäynnin haasteista, hänelle voidaan järjestää tukiovetusta, erityisopetusta tai tukea kielenkehitykseen.

Jos opettaja huomaa vertaisarviointien naama-arvioista, että joku saa tai antaa useita suruarvosanoja, opettaja käy kahdenkeskisiä keskusteluita oppilaan kanssa. Jos oppilas antaa herkästi suruarvosanoja, voi olla, että hän on altistunut kiusaamiselle niin paljon, että on impulsiivinen ja liiankin herkkä. Perustelujen pohjalta opettaja voi tukea oppilasta ja puuttua tarvittaessa suruarvosanan ansainneen toimintaan.

Jos oppilas saa useita suruarvosanoja, kuten kiusaaja apureineen ja kannustajineen saattaa saada, opettaja käy hänen kanssaan rauhallisen kahdenkeskisen kehityskeskustelun. Perustelujen pohjalta (joiden antajaa opettaja ei paljasta) opettaja voi ohjata suruarvosanojen saajaa parantamaan käytöstään niin, ettei hän jatkossa enää saisi noita arvosanoja. Jos seurantajakso sujuu hienosti,

käytöksen parantamisesta palkitaan. Kiusaaja hännystelijöineen ei aina edes tajua kiusaavansa tai satuttavansa toisia.

Jos kieli ja kulttuuri ovat vieraita, oppilas saattaa tarvita tuekseen vaikka tukioppilaan.

o **kodin ja koulun yhteistyö**

Opettaja keskustelee kiusaamisesta sekä luokassa että kiusaamiseen osallistuneiden oppilaiden ja kiusattujen oppilaiden vanhempien kanssa. Perheissä on erilaisia toimintatapoja ja valmiuksia kohdata kiusaamistilanteita, joten aikuisetkin voivat tarvita tukea kasvatustyöhön tai haasteen kohtaamiseen. Parhaiten asiat sujuvat rakentavassa yhteistyössä toinen toisiaan kunnioittaen lapsen parhaaksi. Yhdessä haetaan keinoja tukea apuria ja kannustajaa vaihtamaan roolia ja vahvistamaan itsetuntoaan. Kiusaaminen on ryhmän ja koko yhteiskunnan ilmiö.

Kiusaajan apureille ja kannustajille pitää luoda polku, miten edetä pois näistä rooleista. Tähän voisi valjastaa vaikka tutoroppilaita ja koulukuraattorin kiusaajan roolista toipuvien tueksi. Sosiaalityöntekijä voisi olla kodin tukena. Vanhemmille voidaan kertoa keinoja tukea lapsen itsetunnon, sosiaalisten taitojen itsesäätelyn ja vihanhallinnan kehittymistä ja harjoittelua. Kivan kaverin roolin opettelu käytännössä tuettuna ja seuranta hyödyntäen olisi hyvä apu alkuun.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kiusaaminen-mi-ta-vanhemmat-voivat-tehda/>

o **koulun kiusaamisenvastainen toimintakulttuuri: opettaja, tukioppilas, rehtori, kuraattori, psykologi: OHR, keskustelu ja seuranta**

Koululla on keinoja puuttua kiusaamista tukevaan käytökseen sekä tarvittaessa ohjata kiusaamisessa osallisena olevia tarvitsemansa tuen piiriin. Koulun keinoja puuttua kiusaamiseen ovat oppilashuoltosuunnitelma, kiusaamisen vastainen suunnitelma, keskustelu ja seuranta, opetusjärjestelyihin muutokset ja kurinpidolliset keinot. Kuraattorin kanssa voi harjoitella parempia toimintamalleja käytökseen ja itsetunnon kehittämistä. Koulupsykologi tai kuraattori voivat auttaa tai ohjata eteenpäin oppilasta, jolla on mielen ongelmia tai vaikeuksia kotona.

Mitä koulussa voidaan tehdä:

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kiusaaminen-mi-ta-koulussa-voidaan-tehda/>

o **sosiaaliviranomaiset**

Kiusaajan apurit ovat myös syyllisiä kiusaamiseen. Tarvittaessa apua ja tukea heidän kasvuprosessiinsa voidaan hakea lastensuojelusta ja sosiaaliviranomaisilta.

o **poliisi**

Poliisi tekee yhteistyötä koulujen kanssa. Jos kiusaaminen täyttää rikoksen tunnusmerkkejä, voidaan tehdä rikosilmoitus alaikäisestäkin. Poliisin esitutkinta voidaan käynnistää alle 15-vuotiaankin kohdalla. Kiusaaja apureineen ja kannustajineen on vahingonkorvausvastuussa.

Digimateriaalissa on liite **TOIMINTAMALLEJA APURIN JA KANNUSTAJAN ROOLEISTA EROON PÄÄSEMISEKSI.**

Nuortenlinkistä voi lukea kiusaajan näkökulman kiusaamiseen.

<https://nuortenlinkki.fi/tarinat/lue-tarinoita/vuodelta/2019/kiusaajan-nakokulma>

* Pohditaan yhdessä oppilaan kirjan tehtäviä ja kirjataan vastaukset.

- Kuinka apurien, kannustajien ja kiusaajien toiminta eroaa toisistaan?
- Mikä vaikutus apureilla ja kannustajilla on kiusaamiseen?
- Mikä motivoi apureita ja kannustajia tukemaan kiusaajaa?

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Tarvittaessa tarkennetaan hypoteesia ja lisätään toimintamalleja. On hyvä jättää alkuperäinen hypoteesi näkyviin ja tehdä sen rinnalle uusi tarkennettu versio opitun jälkeen siitä, mitä kiusaaminen on. Uuteenkin versioon kannattaa merkitä päivämäärä. Hypoteesin tulostettava pohja on digimateriaalin liitteissä.

Oppilaan kirjan vastaukset, s. 14

- Kiusaaminen ja sen tukeminen ovat keinoja tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää ryhmässä.
- Kiusaaminen on valinta, josta jokainen on itse vastuussa.
- Apurit ovat usein hännystelijöitä, pelkureita ja reppanoita, jotka ajautuvat huonoon seuraan omaksi harmikseen.
- Apurit auttavat kiusaajaa kiusaamisessa henkisesti ja fyysisesti
- Kannustaja ei yleensä itse kiusaa, mutta tukee palautteellaan kiusaajaa yleisössä.

Miten apuri ja kannustaja voivat päästä irti rooleistaan?

Apuri ja kannustaja voivat päästä eroon roolistaan samoilla keinoilla kuin kiusaajakin.

Kiusaajan apurit ja kannustajat

- o pitää pysäyttää.
- o tarvitsevat rajat.
- o opettelevat pyytämään anteeksi, hyvittämään tekonsa, kantaamaan vastuunsa ja kestämiään seuraamukset.
- o opettelevat ymmärtämään omaa toimintaa toisen näkökulmasta. (empatia)
- o voivat tulla kuulluiksi.
- o sitoutuvat ryhmän sääntöihin.
- o opettelevat paremmat käytösmallit (irti rooliodotuksista)
- o harjoittelevat vihanhallintaa ja itsesäätelyä
- o vahvistavat itsetuntoa (riittämistä omana itsenä)
- o opettelevat kunnioittamista ja sosiaalisia taitoja
- o tarvitsevat tukea ja apua. (kodin ja koulun yhteistyö, oppilashuolto, sosiaaliviranomaiset ja poliisi)

Miten apurien, kannustajien ja kiusaajien toiminta eroaa toisistaan?

Apuri osallistuu henkisesti ja fyysisesti kiusaamiseen ja auttaa kiusaajaa. Kannustaja ei yleensä itse osallistu kiusaamistoimintaan, mutta kannustaa sanallisesti ja eleillä kiusaajia sekä naureskelee kiusatuille. Kiusaaja on aloitteellinen ja johtaa kiusaamista.

Mikä vaikutus apureilla ja kannustajilla on kiusaamiseen?

He ylläpitävät ja lisäävät kiusaamista tukemalla ja auttamalla kiusaajaa.

Mikä motivoi apureita ja kannustajia tukemaan kiusaajaa?

He pelkäävät, että jos he eivät ole kiusaajan puolella, he voivat joutua kiusatuiksi. He tavoittelevat huomiota, asemaa ja hyväksyntää.

5.4 TAIDETTA JA TOIMINTAA

Tavoite

- Harjoitellaan pyytämään ja antamaan anteeksi sanallisesti ja kirjallisesti.
- Harjoitellaan roolin vaihtamista.
- Opetellaan tulemaan kaikkien kanssa toimeen.
- Keskitytään kuuntelemaan musiikkia.
- Tehdään rappiin säkeistö tai kertosaie kiusaajasta.

Tehtävä

- Anteeksi-leikki
- Roolit vaihtoon -harjoitus (draama)
- Roolit vaihtoon! -peli
- Pahoittelukirje
- Välituntiparit
- Musiikin kuuntelu
- Rap-säkeistön tekeminen

Anteeksi-leikki

Opettaja jakaa oppilaat kahteen vastakkaiseen riviin (eri ryhmät kuin aiemmin) A ja B. Oppilaat ovat siis vastakkain ja muodostavat AB-parit. (Jos oppilaita ei ole parillista määrää, reunimmaiseen ryhmään tulee kolme.)

A-ryhmäläiset pyytäjät pyytävät pariltaan (B) anteeksi opettajan kertomaa asiaa (vaikka oikeasti eivät olisi niin tehneet). Ohjataan katsomaan silmiin ja pyytämään nöyrällä ja ystävällisellä äänellä pahoittelevasti.

B-pari katsoo A:ta silmiin. Jos A on osannut katsoa silmiin ja vaikuttaa pahoittevalta, B sanoo antavansa anteeksi. Harjoitellaan niin kauan, että saadaan anteeksianto.

Seuraavaksi roolit vaihtuvat. B-ryhmäläiset pyytävät anteeksi pariltaan A jne.

Opettaja tai oppilaat voivat sanoa anteeksipyynnön syitä (kiusaamisen lajien kertaaminen) mm.

- että olin mukana kiusaamisessa
- että sanoin pahasti
- että nauroin ilkeästi
- etten kutsunut sinua mukaan
- että kannustin kiusaajaa
- että tönäisin jne.

Lopuksi voidaan keskustella, miltä tuntuu pyytää ja antaa anteeksi silmiin katsoen ystävällisellä sävyllä puhuen. Mietitään, miten sanojen lisäksi voisi hyvittää tekoaan.

Opettaja voi kertoa tarinan:

Mies löi pihansa aitaan naulan aina, kun häntä oli loukattu fyysisesti tai henkisesti. Naapuri kysyi kerran, miksi hän löi nauvoja aitaan. Syyn selvittyä hän kysyi, eikö tuskaa symboloivia nauvoja voisi poistaa, kun aiheuttaja pyytää anteeksi. Mies sanoi että toki, mutta niistä jää silti jäljet. Reikien paikkaaminen on työlästä ja hidasta, kuten vanhojen kiusaamisesta tulleiden haavojen paraneminenkin. Anteeksi pyytämällä voi saada satuttavan terän pois, mutta reiän korjaaminen vaatii luottamuksen rakentamista ja aikaa.

Miten leikki sujui? Saako luokka toimintatähden?

ROOLIT VAIHTOON -harjoitus. Tutustutaan kiusaamisen rooleihin kehollisesti draamaharjoituksen avulla.

1. Ryhmässä kuusi henkilöä, jokaiselle tulee rooli, joka vaihtuu harjoituksen myötä: kiusaaja, kiusattu, apuri, kannustaja, hiljainen hyväksyjä, puolustaja.
2. Tehtävänä on ohjaajan komennosta asettua ryhmänä *puhumatta* tiettyyn asetelmaan, jossa jokainen rooli ottaa tietyn asennon.
3. Asetelma on seuraava:
 - a. KIUSATTU laittaa kädet silmilleen ja hartiat kyyryyn.
 - a. KIUSAAJA osoittaa nyrkillään kiusaajaa.
 - b. PUOLUSTAJA asettuu KIUSAAJAN ja KIUSATUN väliin näyttäen kädellään stop-merkkiä KIUSAAJALLE.
 - c. APURI asettaa toisen kätensä KIUSAAJAN olkapäälle ja osoittaa toisen käden etusormella KIUSATTUA.
 - d. KANNUSTAJA asettuu KIUSAAJAN toiselle puolelle, asettaa kätensä hänen olkapäälleen ja näyttää peukkuja KIUSAAJALLE.
 - e. HILJAINEN HYVÄKSYJÄ seisoo kädet taskussa tai puuskassa rinnalla vähän kauempana.
2. Ohjaaja laskee n-y-t, nyt. Kuka tahansa ryhmäläisistä voi ottaa minkä tahansa roolin asettumalla sen mukaiseen asentoon (kuusi ihmistä, kuusi eri roolia). Muiden ryhmäläisten pitää puhumatta mukautua tilanteeseen reagoimalla toisen rooliin omalla roolivalinnallaan. Seuraavalla kerralla pitää ottaa eri rooli. Tämän jälkeen voi toki taas palata jo kerran itsellään olleeseen rooliin, että suorituksesta ei tule liian ennalta arvattavaa.

Saako ryhmä käytöstähden?

Roolit vaihtoon! -peli

Peliohjeet voi tulostaa digimateriaalin liitteestä **Roolit vaihtoon -peliohjeet**. Ohjeet löytyvät myös oppilaan kirjasta luvusta 10. Pelilauta, rooli- ja toimintakortit ovat oppilaan kirjan keskiaukeamilla. Peliin tarvitaan myös noppa ja pelinappulat.

puolustaja (rohkea)

kaveri (kunnioittava)
 kiusattu (erilainen) kiusaaja (epäkunnioittava)
 hiljainen hyväksyjä (arka)
 apuri (pelkuri)
 kannustaja (epävarma)

Pelissä voi olla 3–6 pelaajaa.

Aluksi **roolikorteista** etsitään kortit **kiusattu**, **hiljainen hyväksyjä**, **kaveri**, **kannustaja**, **apuri** ja **kiusaaja**. Ne sekoitetaan ja niistä jaetaan kaikille pelaajille yksi roolikortti. Loput roolikortit laitetaan pinoihin roolin mukaan kuvapuoli ylöspäin. **Puolustaja**-korttia kukaan ei voi saada pelin alussa. (Roolikortteja on 7x7 eli 42 korttia.) Oma roolikortti laitetaan näkyville pelilaudan eteen omalle kohdalle. Tavoitteena on päästä puolustajaksi ja osua korotusruutuun, jolloin voittaa pelin. Puolustajaksi voi edetä vain kaveriroolista.

Kaikille jaetaan aluksi yksi toimintakortti.

Pelaajat valitsevat itselleen pelinappulan. Nappulat asetetaan aloitus-ruutuun. Pelin aloittaa henkilö, joka heittää nopalla suurimman silmäluvun. Jos useampi heittää saman korkeimman luvun, he heittävät uudelleen noppaa, kunnes aloittaja selviää. Vuoro kiertää myötäpäivään. Laudalla edetään myötäpäivään nopan silmäluvun mukaan. (Ykkösellä pääsee aloitusruudusta kehälle.)

Jokaisen **vuoron alussa pelaaja saa nostaa pakasta kaksi toimintakorttia**. Korotuksiin tarvitaan kolme toimintakorttia roolista riippuen ja taulukon mukaan. Esimerkiksi kiusattu tarvitsee korotukseen kaveriksi kortit *ei tue kiusaajia, lohduttaa ja tukee kiusattua kahden kesken* ja *kertoo kiusaamisesta aikuiselle*. Kannustaja ja apuri voivat saada korotuksen toimintakorteistaan riippuen joko hiljaiseksi hyväksyjäksi tai kaveriksi. Jokainen kerää niitä kolmea toimintakorttia, joiden avulla hän voi saada korotuksen. **Vuoron lopuksi laitetaan yksi toimintakortti pois**. (Kun poistopakkaan on kertynyt useampi kortti, ne sekoitetaan toimintakorttipinon pohjalle.)

rooli	pudotus	korotus
kiusattu	kiusaaja	kaveri
hiljainen hyväksyjä	kiusattu	kaveri
kaveri	hiljainen hyväksyjä	puolustaja
kannustaja	kiusattu	hiljainen hyväksyjä tai kaveri
apuri	kiusattu	hiljainen hyväksyjä tai kaveri

ON VÄLIÄ! OPETTAJAN OPAS, 5, APURIN JA KANNUSTAJAN ROOLI SEKÄ TOIMINTAMALLIT

kiusaaja	kiusattu	kaveri
puolustaja	kaveri	maali / voitto

Korotuksiin tarvittavat **toimintakortit** (kaverikortteja 6x3, puolustajakortteja 6x3 korttia ja hiljaisen hyväksyjän kortteja 6x3 eli 3x18 eli 54 korttia) Kaverin korteissa on sisäpuolella punainen reunus, puolustajalla keltainen ja hiljaisella hyväksyjällä vihreä):

kaveri: Ei tue kiusaajia. Lohduttaa ja tukee kiusattua kahden kesken. Kertoo kiusaamisesta aikuiselle.

puolustaja: Asettuu kiusatun puolelle fyysisesti. Asettuu kiusatun puolelle sanallisesti. Kertoo heti aikuiselle kiusaamisesta.

hiljainen hyväksyjä: Ei kiusaa fyysisesti. Ei kiusaa henkisesti. Ei kerro kiusaamisesta.

Jos pelinappula osuu laudalla **korotusruutuun**, pelaaja voi saada roolistaan taulukon mukaisen korotuksen, jos hänellä on siihen tarvittavat kolme toimintakorttia. Tällöin hänen roolikorttinsa vaihdetaan korotuksen mukaisesti ja hän saa yhden uuden toimintakortin. Korotukseen käytetyt toimintakortit laitetaan poistopinoon, joka sekoituksen jälkeen voidaan laittaa toimintakorttipinon pohjalle. Jos pelaajalla ei ole korotukseen tarvittavia toimintakortteja, peli jatkuu normaalisti ilman korotusta ja uutta toimintakorttia.

Jos puolustaja osuu korotusruutuun, hän voittaa pelin.

Jos pelinappula osuu **pudotusruutuun**, pelaajan roolikortti vaihdetaan taulukon mukaisesti (esimerkiksi kannustajan roolikortti vaihdetaan kiusatuksi). Pelaaja saa pitää toimintakorttinsa. Uusia toimintakortteja ei anneta roolin vaihtumisesta huolimatta.

Jos joku pelaajista tulee **kiusaamistilanteeseen**, seuraus tulee kaikille. Seuraus riippuu roolista:

Kiusattu peruuttaa yhden askelen.

Hiljainen hyväksyjä odottaa yhden heittovuoron.

Kaveri etenee yhden askelen.

Kannustaja peruuttaa kaksi askelta.

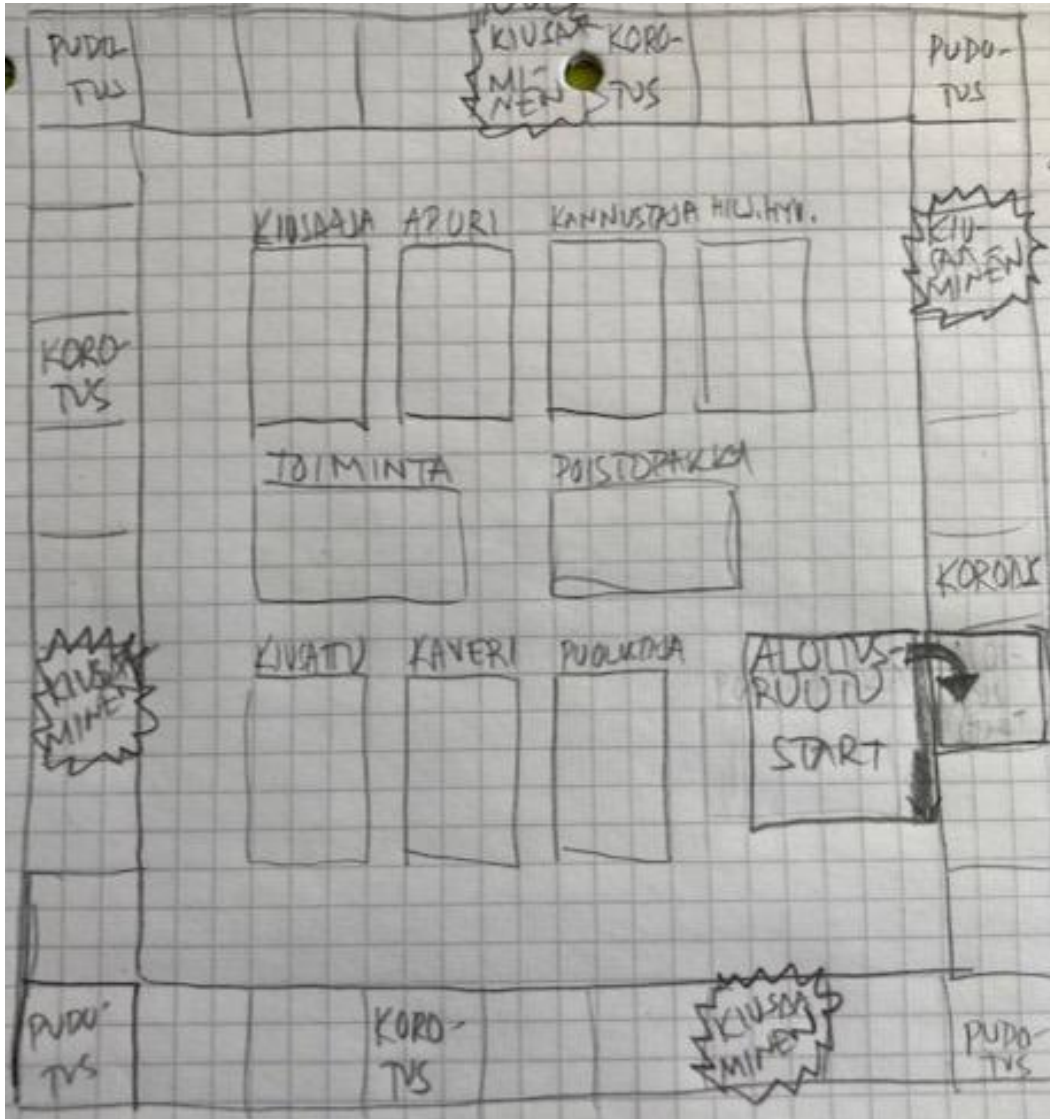
Apuri peruuttaa kolme askelta.

Kiusaaja arpoo nopalla, kuinka monta askelta hän peruuttaa.

Puolustaja arpoo nopalla, kuinka monta askelta hän etenee.

Pelilauta on oppilaan kirjan keskiaukeamalla.

<pelilauta: paikat seitsemälle roolikortille, toimintakorttipinolle ja poistopakalle paikat, laudalla tavallisia etenemisruutuja ja ruutuja pudotus, korotus sekä kiusaamistilanne + noppa ja kuusi pelinappulaa>

Miten peli sujui? Saako luokka **käytöstähden**?

Pahoittelukirje

Kirjoitetaan kirje henkilölle, jonka mielen on saattanut pahoittaa. Harjoitellaan kirjeen muotoa, asiallisen ja empaattisen tekstin kirjoittamista, kirjallista pahoittelua ja anteeksipyyntöä. Oman osuuden tunnustaminen ja osallisuuden ymmärtäminen ovat avaimia vastuullisuuteen ja keskinäiseen kunnioitukseen.

Jos tuntuu, ettei oppilas ole pahoittanut toisten mieltä, hän voi kuvitella tilanteen tai kirjoittaa vaikka keksitylle hahmolle (eläin tai ihminen). Kirjeen voi kuvittaa kauniisti.

Välituntiparit

Opettaja määrää esim. yhden välitunnin viikossa välituntiparivälitunniksi, johon hän päättää parit. Parit vaihtuvat niin, että kaikki luokan oppilaat ovat kahdestaan jokaisen luokkakaverinsa kanssa ainakin yhden välitunnin lukuvuoden aikana. Se välitunti käytetään tutustumiseen. Jos välitunti on pitkä (puoli tuntia), ainakin puolet siitä ollaan kahdestaan, loppuajan pari voi leikkiä koko luokan kanssa yhteistä ennalta sovittua leikkiä. Välitunnin jälkeen oppilaat tekevät vertaisarvioinnit (naama-arvioinnit). Jos yhteiselo ei suju molempien mielestä asiallisesti, pari tekee kertausharjoituksia, kunnes yhdessä oleminen saadaan onnistumaan niin, että molemmat kohtelevat toisiaan kunnioittaen ja mukavasti.

MUSIIKKI

Kuunnellaan

 Elastinen: Vahva feat. Robin 4:04: <https://www.youtube.com/watch?v=-3GGKLku60Y>
Vahva (feat. Robin) Säv: Elastinen, Sakke Aalto & Osmo Ikonen San: Elastinen & Paula Vesala

 Anna anteeksi: Jukka Salminen 3:18 :
https://www.tv7.fi/arkki/jukan-laulut/anna-anteeksi_p53111/ tai Markus Bäckman · Enna Henriksson · Mirja-Maaria Ridanpää · Mari Torri-Tuominen: Anna anteeksi 2:02 (Lasten virsi)
<https://www.youtube.com/watch?v=POQ7BWozCqo>

 Happoradio: Anna anteeksi 3:52. <https://www.youtube.com/watch?v=8oYikW25Klc>

 Adele 6:06: Hello: <https://www.youtube.com/watch?v=YQHsXMglC9A>

Luodaan

RAP

- Keksitään omaan rappiin uusi säkeistö tai kertosäe, jossa kuvataan kiusaajan hännystelijöitä eli apureita ja kannustajia.
- Yhteen säkeeseen tulee neljä sykettä, kahden peräkkäisen säkeen lopussa voi olla riimipari. Säkeistössä voi olla vaikka neljä säettä. Tässä esimerkissä on kaksi säettä. Sanat alkavat esimerkissä jo koholla eli ennen ensimmäistä sykettä.

(Esim. Apuri on arka yksin ihan parka.
x x x x
Kannustaja pelkää saavansa selkään.)
x x x x

x=syke

- Harjoitelkaa, tallentakaa ja esittäkää uusi säkeistö tai kertosäe.

- Esiintyjät arvioivat yleisön. Jos hyviä arvioita tulee opettajan mielestä riittävästi, luokka voi saada käytöstähden.

5.5 ARVIOINTI

APURIN JA KANNUSTAJAN ROOLIT

Tavoite

YKSILÖ:

- Arvioidaan omaa **tiedollista** oppimista apurin ja kiusaajan rooleista.
- Tehdään vertaisarviointi **taidollisesta** osaamisesta, **vuorovaikutustaidoista** ryhmätyöskentelyssä. (Mahdollisuus tehdä myös **osallisuuden** arviointi)
- Tehdään toiminnallinen arviointi luovasta tuotoksesta (rap) (itse- ja vertaisarvioinnissa osallisuuden tai tuotoksen arviointi)
- Tehdään kokemuksellinen **itsearviointi**.

LUOKKA / RYHMÄ:

- Arvioidaan vertaisarviointien ja yleisarviointien pohjalta, miten suuri osa luokasta kohtelee toisia kauniisti ja kannustavasti. (Riittääkö osuus koko luokalle **käytöstähteen**?)

Tehtävä

Arviointimahdollisuuksia

- YKSILÖT

- **tiedollinen:** testi
 - Testi- ja arviointipohjat ovat tulostettavia liitteitä digiaineistossa.
 - Tiedollisia testejä ei pidetä kirjallisina esi- ja alkuopetuksessa, mutta kysymykset voidaan käsitellä yhdessä suullisesti. Jos opettaja haluaa, hän voi muokata 3.–6. luokan testistä helponnetun testin esi- ja alkuopetukseen.
- **toiminnallinen / taidollinen**
 - **vertaisarviointi** vuorovaikutustilanteista
 - **osallisuuden arviointi** (itse- ja vertaisarvioinneissa)
- **kokemuksellinen: itsearviointi.**

- RYHMÄ

- **Lasketaan, montako **käytöstähteä** koko luokka tienasi ryhmänä hyvällä käytöksellä vuorovaikutusarviointista ja yleisönä olemisesta.** Tähdet laitetaan näkyvälle paikalle luokkaan, jotta luokka näkee, paljonko matkaa on palkintoon.
- **Vertaisarviointikoontipohja** on digimateriaalin liitteissä.

- Opettaja voi kertoa testien tarkistuksen ja palautuksen jälkeen,

- mikä oli luokan keskiarvo tiedollisessa testissä
- kuinka moni oppilas tienasi vertaisarviointista hymynaamoja / hyvä-arvosanoja, ja riittikö luokan saldo tähteen koko luokalle
- kuinka hyvin luokan oppilaat osallistuivat tavoitteelliseen toimintaan
- kuinka monta käytöstähteä luokka tienasi

- o oliko ryhmätyöskentely koettu turvalliseksi ym.

Suruarvosanojen saldoja ei kerrota luokalle, sillä niitä ei tavoitella. Niiden avulla puututaan sopimattomaan käytökseen kaikessa hiljaisuudessa opettajan kanssa kahden kesken.

Toiminnallisen arvioinnin tukena voi käyttää vertais- ja itsearviointeja sekä kokemuksellisen itsearvioinnin pohjaa, jotta opettaja kiinnittää huomiota samoihin asioihin, kuin oppilas. Opettaja voi muokata lomakkeita parhaaksi katsomallaan tavalla. Metataitojen (vuorovaikutus, itsesäätely, toiminnanohjaus, osallisuus, keskittyminen, tiedollinen ja taidollinen opettelu, oppimaan oppiminen, ajattelun taidot, perustelu ym.) harjoittelu kannattaa nostaa esiin asiasisältöjen lisäksi.

Osallisuuden arviointi tehdään sekä ryhmäläisistä että itsestä. Samalla harjoitellaan hahmottamaan kokonaisuutta ja sen osia. Reflektio ohjaa arvioimaan omaa työskentelyä ryhmässä, osuutta yhteisessä toiminnassa. Tähän huomion kiinnittäminen voi auttaa suuntaamaan keskittymistä tavoitteelliseen toimintaan jatkossakin.

APURIN JA KANNUSTAJAN ROOLIT

TIEDOLLINEN OSUUS:

TESTI 5, Apurin ja kannustajan roolit

TESTI 5: APURIN JA KANNUSTAJAN ROOLIT, 3.–6. luokka, digimateriaalissa tulostettavana liitteenä

TESTI 5: APURIN JA KANNUSTAJAN ROOLIT, vastaukset, 3.–6. luokka

1. Vertaile apurin ja kannustajan rooleja.

Kannustaja ei yleensä itse kiusaa, mutta hän tukee palautteellaan (esim. sanallisesti tai nauraen) kiusaajaa. Apuri osallistuu kiusaamiseen fyysisesti ja henkisesti. Molemmat hännystelevät kiusaajaa.

_____ / 2 p

2. Miksi apuri ja kannustaja hännystelevät kiusaajaa?

He pelkäävät joutuvansa itse kiusatuksi, jos eivät tue kiusaajaa. He tavoittelevat huomiota, asemaa tai hyväksyntää ryhmässä.

_____ / 2 p

3. Merkitse, onko virke totta = T vai epätotta = E.

Apuri on rohkea. E

Kannustaja vahvistaa kiusaajaa. T

Kannustaja ja apuri eivät joudu vastuuseen. E

Apuri ja kannustaja pelkäävät joutuvansa itse kiusatuiksi. T

Kiusaajaa hännystelemällä pyritään parantamaan omaa sosiaalista asemaa. T
Kannustajat varmistavat, ettei kiusattu pääse pakoon kiusaajalta. E

____ / 3 p

4. Miten apuri ja kannustaja voisivat päästä eroon rooleistaan? Mainitse kolme keinoa.

- Heidät pitää pysäyttää.
- He tarvitsevat rajat.
- Heidän tulee pyytää anteeksi, hyvittää tekonsa (sovittelu), kantaa vastuunsa ja tekonsa seuraamukset.
- Heidän empatia ja myötätunto pitää herättää (oman toiminnan ymmärtäminen toisen näkökulmasta ja konfliktista oppiminen).
- Myös heidän tulee tulla kuulluksi. (Mitä kiusaaja haluaa? Miten hän toivoo asioita käsiteltävän? Mitä tukea hän tarvitsee?)
- Heidän tulee ymmärtää ryhmän normit ja säännöt sekä sitoutua niihin.
- Heidän tulee päästä irti rooliodotuksista ja saada parempia käytösmalleja.
- Heidän pitää harjoitella itsesäätelyä ja vihanhallintaa.
- Heidän itsetuntoa pitää vahvistaa, jotta hän kokee riittävänsä omana itsenään.
- Tarvitaan kaikkien kunnioittamista (kunnioituksen kulttuuria) ja sosiaalisia taitoja.
- He voivat tarvita tukea ja apua (tukiopetus, erityisopetus, kielitaito, ohjausta käytöksen parantamiseen, myönteisiä malleja...)
- Kodin ja koulun yhteistyöllä voidaan tukea heitä pääsemään roolistaan.
- Yhteistyö sosiaaliviranomaisten kanssa voi tukea irti apurin ja kannustajan roolista.
- Poliisin puuttuminen apurin ja kannustajan toimintaan voi pysäyttää heidät.

____ / 3 p

yhteensä ____ / 10 p

TESTI 5: APURIN JA KANNUSTAJAN ROOLIT, **yläkoulu**, digimateriaalissa tulostettavana liitteenä

TESTI 5: APURIN JA KANNUSTAJAN ROOLIT, **vastaukset**, **yläkoulu**

1. Vertaile apurin ja kannustajan rooleja. (samanlaista, erilaista)

Kannustaja **ei yleensä itse kiusaa**, mutta hän **tukee palautteellaan** (esim. sanallisesti tai nauraen) kiusaajaa. Apuri **osallistuu kiusaamiseen fyysisesti ja henkisesti**. Molemmat **hännystelevät** kiusaajaa.

____ / 3 p

2. Miksi apuri ja kannustaja hännystelevät kiusaajaa?

He **pelkäävät joutuvansa itse kiusatuksi**, jos eivät tue kiusaajaa. He **tavoittelevat huomiota, asemaa tai hyväksyntää** ryhmässä.

_____ / 4 p

3. Mikä vaikutus apureilla ja kannustajilla on kiusaamiseen?

He **ylläpitävät ja lisäävät** kiusaamista tukemalla ja auttamalla kiusaajaa.

_____ / 2 p

4. Merkitse, onko virke totta = T vai epätotta = E.

Kannustaja tukee kiusattua. E

Kannustaja vahvistaa kiusaajaa. T

Kannustaja ja apuri eivät joudu vastuuseen. E

Apuri ja kannustaja pelkäävät joutuvansa itse kiusatuiksi. T

Kiusaajaa hännystelemällä pyritään parantamaan omaa sosiaalista asemaa. T

Kannustajat varmistavat, ettei kiusattu pääse pakoon kiusaajalta. E

_____ / 3 p

5. Miten apuri ja kannustaja voisivat päästä eroon rooleistaan? Mainitse kuusi keinoa.

- Heidät pitää pysäyttää.
- He tarvitsevat rajat.
- Heidän tulee pyytää anteeksi, hyvittää tekonsa (sovittelu), kantaa vastuunsa ja tekonsa seuraamukset.
- Heidän empatia ja myötätunto pitää herättää (oman toiminnan ymmärtäminen toisen näkökulmasta ja konfliktista oppiminen).
- Myös heidän tulee tulla kuulluksi. (Mitä kiusaaja haluaa? Miten hän toivoo asioita käsiteltävän? Mitä tukea hän tarvitsee?)
- Heidän tulee ymmärtää ryhmän normit ja säännöt sekä sitoutua niihin.
- Heidän tulee päästä irti rooliodotuksista ja saada parempia käytösmalleja.
- Heidän pitää harjoitella itsesäätelyä ja vihanhallintaa.
- Heidän itsetuntoa pitää vahvistaa, jotta hän kokee riittävänsä omana itsenään.
- Tarvitaan kaikkien kunnioittamista (kunnioituksen kulttuuria) ja sosiaalisia taitoja.
- He voivat tarvita tukea ja apua (tukiopetus, erityisopetus, kielitaito, ohjausta käytöksen parantamiseen, myönteisiä malleja...)
- Kodin ja koulun yhteistyöllä voidaan tukea heitä pääsemään roolistaan.
- Yhteistyö sosiaaliviranomaisten kanssa voi tukea irti apurin ja kannustajan roolista.
- Poliisin puuttuminen apurin ja kannustajan toimintaan voi pysäyttää heidät.

_____ / 6 p

yhteensä _____ / 18 p

TAIDOLLINEN OSUUS: ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

VERTAISARVIOINTI

Yksinkertaisimmillaan vertaisarviointi voi olla näin tiivis:

- Taulukkoon kirjataan oppilaan nimi ja ne henkilöt, joiden kanssa oppilas työskenteli.
- Nimien perään oppilas merkitsee rastilla, minkä arvosanan hän antaa heille heidän käytöksensä perusteella.
- Suruarvosanalle pitää olla perustelu, miksi se annettiin.
- Kukaan muu kuin opettaja ei saa tietää arvosanoja.

Yksinkertainen vertaisarviointi on digimateriaalin liitteissä.

Merkitse rastilla, minkä naama-arvosanan annat yhteistyökavereillesi.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.	Rastita sopiva naama-arvio.		
nimet:	😊 hymy	😐 neutraali	😞 suru
Arvioi, minkä arvosanan itse ansaitset käytöksestäsi.			

Perustele suruarviointit.

- Opettaja laskee, kuinka monta hymyarvosanaa kukin oppilas saa kaikista saamistaan arvosanoista ja merkitsee tiedon oppilaan kirjaan.
- Opettaja laskee, kuinka monta hymyarvosanaa koko luokka saa (riittääkö käytöstähteen?).
- Opettaja voi myös kirjata muistiin, kuinka monta mitäkin arvosanaa kukin oppilas saa. Jos oppilas on saanut kaikilta hymy-arvosanan, hänet kannattaa jotenkin huomioida tai palkita sanallisesti tai vaikka tarralla. Kaikki hyvä kannattaa nostaa esiin, jotta se vahvistuu.

Koko luokasta tehtävä **vertaisarviointi (naama-arviot koko ryhmästä)** paljastaa, kuinka koko ryhmän jäsenet kohtelevat toisiaan. Se kannattaa tehdä ainakin kerran kuussa. Vertaisarvioinnin avulla opettaja saa tietoa mahdollisesta ikävästä käytöksestä, johon tulee puuttua.

Digimateriaalin liitteissä on malleja itse- ja vertaisarvioinnista sekä osallisuuden arvioinnista niin ryhmä- kuin parityöskentelystä. (Julkaistu Otavan Uusi Kipinä -sarjassa) Niitä voi muokata tarpeen mukaan.

Vertaisarviointikoontipohja

Itse- ja vertaisarviointi ryhmätyöstä

Itse- ja vertaisarviointi parityöskentelystä

Muista aina vaatia suruarvosanoille perustelut. Jos joku oppilas saa useita suruarviointeja, opettaja käy hänen kanssaan huomaamattomasti kahden keskustelu, miten hän voisi parantaa käytöstään arvosanojen perusteluiden pohjalta. Jos joku oppilas antaa paljon suruarviointeja, kahdenkeskinen keskustelu on paikallaan silloinkin. Oppilaille ei koskaan kerrota, kuka antoi kenellekin minkäkin arvosanan. Taito perustella on myös metataito.

TOIMINNALLINEN OSUUS: LUOVA TUOTOS

Opettaja voi arvioida oppilaiden vuorovaikutustaitoja ja työskentelyyn osallistumista vertaisarvointien ja toiminnallisen arvioinnin avulla. Hän seuraa tunneilla oppilaiden työskentelyä sekä tuotosten esityksiä. Opettaja voi arvioida vuorovaikutus- ja esiintymistaitoja (jos opettaa esiintymistä, kuinka lavalle mennään, miten luodaan lavakoreografia, kuinka kohdataan yleisö ym.) sekä aineenhallintataitoja mm. liikunnassa (tanssi), äidinkielessä / muussa kielessä (sanoitus) ja musiikissa (rap: rytmitaju tai taustäänite). Esiintymistilanteet antavat oivat tilaisuuden yleisö- ja esiintymiskasvatukselle, mahdollisuudelle tienata **käytöstähtiä**.

Arvioinnit tuotoksista ja esiintymisestä opettaja antaa yksilöille sanallisesti tai kirjallisesti ilman, että paikalla on yleisöä.

KOKEMUKSELLINEN OSUUS: ITSEARVOINTI

Kokemuksellinen itsearviointi ohjaa kertaamaan ja refleктоimaan omaa toimintaa, oppimista, osallisuutta ja kokemuksia tämän jakson aiheesta ja jakson aikana. Opettaja voi muokata arviointiskaalaa ja arvioitavia aiheita (sen mukaan, mitä toiminnallisia osia on käyty yhdessä läpi).

Malli / tulostettava pohja kokemukselliseen itsearviointiin löytyy digimateriaalin liitteestä

Kokemuksellinen itsearviointi, tunti 5, Apurit ja kannustajat.

Esi- ja alkuopetuksessa tämän osuuden voi käsitellä yhteisellä keskustelulla ja kyselemällä oppilailta heidän kokemuksistaan. Opettaja voi myös halutessaan muokata arviointipohjaa itselleen tai omalle ryhmälleen sopivammaksi.

ON VÄLIÄ! OPETTAJAN OPAS, 5, APURIN JA KANNUSTAJAN ROOLI SEKÄ TOIMINTAMALLIT

Kokemuksellinen itsearviointi
ON VÄLIÄ, Kiusaaminen, tunti 5, Apurin ja kannustajan roolit

Rastita sopivin kohta.

nimi	huonosti		hienosti		
	1	2	3	4	5
Minua kohdeltiin tasa-arvoisesti ryhmässä.					
Osallistuin virittäytymistehtävään.					
Keksin apurin ja kannustajan piirteitä hypoteesiin.					
Luokan hypoteesi vastasi omaani.					
Löysin kirjallisuudesta esimerkkejä apurin ja kannustajan toiminnasta.					
Osallistuin keskusteluun Pillin ja Pullan* toiminnasta.					
Osallistuin draamaharjoitukseen.					
Keksin keinoja pysäyttää apuri ja kannustaja.					
Osasin olla yleisössä niin, että esiintyjällä oli turvallista.					
Koin esiintymistilanteen turvallisenä. (itselle tai muille)					
Täydensin oppilaan kirjaa ohjeen mukaan.					
Tiedän, että kiusaaminen on valinta, josta on itse vastuussa.					
Tiedän syitä kiusaajan hännystelyyn.					
Tunnistan apurin ja kannustajan kiusaamistilanteissa.					
Tiedän keinoja päästä eroon apurin ja kannustajan rooleista.					
Ymmärrän, että empatia on tärkeää kiusaamisen ehkäisemiseksi.					
Vertasin hypoteesia faktoihin.					
Osallistuin Anteeksi-leikkiin.					
Pelasin Roolit vaihtoon! -peliä.					
Tiedän, että kiusaamisen roolin voi vaihtaa.					
Kirjoitin pahoittelukirjeen.					
Olen tutustunut ryhmäni jäseniin välituntiparien avulla.					
Kuuntelin jakson aiheen musiikkia keskittyneesti.					
Osallistuin rapin tekemiseen.					
Esiinnyin rap-esityksessä.					
Osasin tietotestin asiat.					
Osasin arvioida vuorovaikutustaitoja (itse- ja vertaisarviointi).					
Osasin toimia ryhmässä toiset huomioon ottaen.					
Osasin arvioida omaa ja ryhmäni osallisuutta.					
Tuotoksemme (rap) onnistui mielestäni					

* tai Crabben ja Goylen

6 Hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan roolit sekä toimintamallit, opettaja

6.1 VIRITTÄYTYMINEN

Tavoite

- Tutustutaan hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan rooleihin.
- Kerätään ennakkokäsitykset ja kootaan hypoteesi.
- Harjoitellaan ryhmän kanssa toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Ehkäistään kiusaamista ja kehitetään itsesäätelyä.

Tehtävä

Virittämävaiheen alkuun voi ottaa Taidetta ja toimintaa -kohdasta (alaluvusta 6.4) jonkun toiminnallisen harjoitteen.

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

- Virittämistehtävä tehdään ryhmätyönä kirjallisesti.
- Opettaja määrää (parit tai) ryhmät, jotta harjoitellaan tulemaan kaikkien kanssa toimeen. Samalla hetkellä alkaa vertaisarviointi oppilaiden suhtautumisesta toisiinsa, mikä parantaa oppilaiden itsesäätelyä ja työilmapiiriä.
- Opettaja kertoo vertaisarvioinnista (ks. johdanto). Vertaisarvioinnin perusteella luokka voi saada käyttötähden, jos luokan oppilaat osaavat kohdella toisiaan huomaavaisesti. Vain opettaja saa tietoonsa arvosanat.
- Sovitaan, valitaanko ryhmille kirjuri, vai kirjoittavatko kaikki ryhmän jäsenet vastauksia keskustelun pohjalta. Keskustelu kannattaa käydä hiljaisella äänellä, ettei anna vinkkejä muille ryhmille tai pareille.

Kirjoittakaa ryhmässä vastaukset paperille minuutissa.

Millainen on hiljainen hyväksyjä?
Millainen puolustaja on?

6.1.1 Hypoteesi

Tavoite

- Luodaan luokan yhteinen hypoteesi, millaisia hiljainen hyväksyjä ja puolustaja ovat
- Kunnioitetaan kaikkien näkemystä.

Tehtävä

- Kuunnellaan toisia kunnioittaen kaikkien vastaukset edelliseen tehtävään ja muodostetaan niiden pohjalta luokan yhteinen hypoteesi (oletus) siitä, millaisia hiljainen hyväksyjä ja puolustaja ovat.
- Kirjataan näkyviin yhteinen määritelmä hiljaisesta hyväksyjästä ja puolustajasta ennakkotietojen pohjalta. Yritetään tiivistää hypoteesi mahdollisimman selkeäksi. Hypoteesin kirjaamiseen ja tulostamiseen voi käyttää digimateriaalin liitepohjaa **Hiljaisen hyväksyjän ja puolustajan roolit, hypoteesi**.
- Varmistetaan, että koko luokka on tyytyväinen hypoteesiin.

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Hiljainen hyväksyjä on

Puolustaja on

Laitetaan luokan hypoteesi näkyvälle paikalle esiin.

Pohditaan, miten he liittyvät kiusaamiseen – vai liittyvätkö lainkaan.

6.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

Tavoite

- Tutkitaan, onko luokassa kokemuksia hiljaisista hyväksyjistä ja puolustajista.
- Pohditaan, miten hiljainen hyväksyjä tukee kiusaajaa.
- Harjoitellaan ryhmässä toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Mietitään toimintamalleja, miten hiljaisesta hyväksyjästä voi tulla kaveri tai puolustaja.

Tehtävä

TUTKI

ON VÄLIÄ! OPETTAJAN OPAS, 6, HILJAISEN HYVÄKSYJÄN, KAVERIN JA PUOLUSTAJAN ROOLIT SEKÄ TOIMINTAMALLIT

Tehkää luokassa gallup kokemuksistanne hiljaisista hyväksyjistä ja puolustajista.

Gallup-kysely tehdään nimettömästi.

Gallup luokan kokemuksista hiljaisista hyväksyjistä ja puolustajista

Luokka

Rastita ne vaihtoehdot, joista sinulla on havaintoja.

Kiusaamistilanteissa luokassa on

hiljaisia hyväksyjä.	<input type="text"/>
puolustajia.	<input type="text"/>

Arvioi, kuinka moni luokastasi on toiminut (numero)

hiljaisena hyväksyjänä	<input type="text"/>
puolustajana	<input type="text"/>

Kuinka monta oppilasta luokassasi on?

Nimeä henkilöt, jotka ovat toimineet puolustajina.

Gallup luokan kokemuksista hiljaisista hyväksyjistä ja puolustajista on digimateriaalin liitteissä.

Tulokset kootaan koontilistaan.

Gallupin koontilista luokan kokemuksista hiljaisista hyväksyjistä ja puolustajista

luokka	päivämäärä	oppilasmäärä																	
Kiusaamistilanteissa luokassa on	Merkintää tutkimiehen kirjanpidolla tähän luokan kokemukset havainnot opettajan sanelun mukaan.	havainnot yhteensä	keskiarvo																
hiljaisia hyväksyjä																			
puolustajia.																			
Arvioi, kuinka moni luokastasi on toiminut		yhteensä	keskiarvo																
hiljaisena hyväksyjänä																			
puolustajana																			
Luokan henkilöt, jotka ovat toimineet puolustajina:		mainintamäärät																	
	<table border="1"><tr><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td></tr></table>																		

Gallup-koonti luokan kokemuksista hiljaisista hyväksyjistä ja puolustajista löytyy digimateriaalin liitteistä.

Kuinka monella oli kokemuksia hiljaisista hyväksyjistä?

Kuinka monella oli kokemuksia puolustajista? (Keskiarvot voi laskea.)

Kumpi on yleisempi rooli?

Löytyikö omasta luokasta puolustajia?

Jos luokasta löytyy puolustajia (nimetään kyselyssä), heille tehdään kunniakirjat ja annetaan joku etu (vaikka pehmuste istuimelle). Tehdään rohkeuden arvostus näkyväksi. Luokan seinälle voi tehdä listan Rohkelikon jäsenistä (puolustajat) ja täydentää sitä tarvittaessa jatkossa.

Rohkelikon jäset – ja Kunniakirja Rohkelikon jäsenelle -liitteet löytyvät digimateriaalista.

TESTAA JA TOIMI

Näytelkää Pekka Töpöhännästä kiusaamiskohtaus lisäämällä siihen hiljaisia hyväksyjä, kavereita ja puolustajia. Vaihtoehtoisesti voidaan käyttää Potter-kirjojen tapahtumia.
Miten tilanne muuttuu alkuperäiseen verrattuna?

Jaetaan oppilaat ryhmiin (eri ryhmät kuin aiemmilla tunneilla). Työstetään Pekka Töpöhäntä -sarjoista löytyneitä kohtauksia, joissa Monni, Pilli ja Pulla kiusaavat Pekka Töpöhäntää. Vaihtoehtoisesti voidaan etsiä Pottereista Malfoyn, Crabben ja Goynen toiminnasta kohtaus.

- Onko tekstissä hahmo, joka on hiljainen hyväksyjä? Jos ei, keksikää sellainen.
- Onko tekstissä hahmo, joka on puolustaja? Jos ei, miettikää, kuka voisi ryhtyä sellaiseksi tai tulisiko puolustaja jostain ulkopuolelta.

Näytelkää kohtaus edellisillä lisäyksillä.

Miten tilanne muuttuu alkuperäiseen verrattuna?

Miten hiljainen hyväksyjä tukee kiusaajaa? (Hän ei puutu, vaan antaa hiljaisen tukensa ja mahdollisuuden jatkaa kiusaamista.)

Vaihtakaa rooleja ja näytelkää kohtaus seuraavaksi niin, että hiljainen hyväksyjä rohkaistuu hieman ja menee jälkeensä lohduttamaan Pekka Töpöhäntää ja olemaan hänen kaverinaan. Hän jopa kertoo kiusaamisesta aikuiselle.

Miten tilanne muuttuu alkuperäiseen verrattuna?

Vaihtakaa rooleja ja näytelkää kohtaus niin, että hiljainen hyväksyjä rohkaistuu niin paljon, että ryhtyy puolustajaksi, joka puuttuu tilanteeseen fyysisesti ja sanallisesti sekä kertoo heti aikuiselle. Miten tilanne muuttuu alkuperäiseen verrattuna?

Miten hiljaisen hyväksyjän roolista voi vaihtaa kaveriksi?

- Kaveri lohduttaa kiusattua, kuuntelee ja välittää.
- Kaveri on kiusatulle kaverina, eikä jätä häntä yksin.
- Kaveri kertoo kiusaamisesta aikuiselle.

Miten kaverin roolista voi vaihtaa puolustajaksi?

- Puolustaja puuttuu fyysisesti kiusaamiseen ja pysäyttää kiusaajan.
- Puolustaja puuttuu henkisesti kiusaamiseen: hän kieltää sanallisesti kiusaamisen, sanoittaa kiusaajan sopimatonta käytöstä ja puolustaa kiusattua.
- Puolustaja kertoo heti aikuiselle kiusaamisesta.
- **Kunniointaminen** – niin toisten kuin itsensäkin – on avain kiusaamisen estämiseen ja rohkeuteen toimia puolustajana ja kiusaajan pysäyttäjänä.

Sinä olet ratkaisu kiusaamisen lopettamiseen – älä odota, että joku muu hoitaa.

Tulostettava Hiljaisesta hyväksyjästä kaveriksi ja puolustajaksi -liite löytyy digimateriaalista.

Kirjatkaa keksimänne keinot muuttua hiljaisesta hyväksyjästä kaveriksi tai puolustajaksi julisteeseen ja laittakaa se näkyvälle paikalle.

Keinoja vaihtaa hiljaisesta hyväksyjästä -pohja löytyy digimateriaalin liitteistä.

Opettaja ohjaa oppilaita tarvittaessa rakentaviin sanallisiin ja toiminnallisiin väkivallattomiin ratkaisuihin. Opettaja huolehtii, ettei ketään oikeasti satuteta tai kiusata draamaharjoituksissa.

Esiintyjät arvioivat esityksensä lopuksi yleisön. Onko se turvallinen ja kannustava?

- Sopikaa ennen esitystä turvallisen yleisön kriteerit (seuraa kiinnostuneena katseella, istuu rauhassa paikoillaan, on hiljaa ja keskittynyt,...).
- Jos yleisö saa esiintyjiltä yleisötähden (hyvä ja kannustava käytös), se lisätään luokan saavutuksiin, joista tulee palkinto sovitun rajan saavuttamisen jälkeen.
- Harjoitellaan esittämään eläytyen.
- Vaihdetaan rooleja.

Saako luokka käytöstähden?

KATSO JA OPI

   Katsokaa sipoolaisnuorten video, jossa testataan, miten tuntemattomat puuttuvat kiusaamistilanteeseen. Gutsy Go, 9:08

<https://www.youtube.com/watch?v=97ls8MHlHn8>

Miten sinä voit puuttua kiusaamistilanteeseen?

   Katsokaa video, miten hiljainen hyväksyjä rohkaistuu puolustajaksi. 1:43

<https://www.youtube.com/watch?v=JmSuG9YeRS4> Citycon

Miten hän puolustaa?

  Poliisileijona (pienemmille): Kiusaaminen 1:42

https://www.youtube.com/watch?v=_gHyDi_DbS4

Kirjatkaa havaitsemanne keinot muuttua hiljaisesta hyväksyjästä kaveriksi tai puolustajaksi julisteeseen ja laittakaa se näkyvälle paikalle.

Keinoja vaihtaa roolia hiljaisesta hyväksyjästä kaveriksi tai puolustajaksi -pohja löytyy digimateriaalin liitteistä.

6.3 TIETOA / FAKTAA

Tieto-osuus on jaettu ikäryhmien mukaan kolmeen osaan: esi- ja alkuopetus, 3.–6. luokka ja yläkoulu. Valitse digiaineistosta sinulle sopiva vaihtoehto. Opettajan oppaaseen ikäryhmät on värikoodattu.

HILJAISEN HYVÄKSYJÄN, KAVERIN JA PUOLUSTAJAN ROOLIT SEKÄ TOIMINTAMALLIT

6.3.1 Esi- ja alkuopetus

Tavoite

- Opitaan faktoja hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan rooleista.
- Opitaan toimintamalleja vaihtaa roolia paremmaksi kohti puolustajan rohkeutta.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Luokkaan laitetaan näkyville digimateriaalista löytyvä liite Keinoja vaihtaa roolia hiljaisesta hyväksyjästä kaveriksi tai puolustajaksi. Liitteissä on pohja, johon voidaan itse koota keinoja sekä valmis koonti Hiljaisesta hyväksyjästä kaveriksi ja puolustajaksi.

Oppilaan kirja s. 15

* Oppilaat kertovat tai piirtävät oppilaan kirjaan, miten kiusattua voi puolustaa.

ON VÄLIÄ! OPETTAJAN OPAS, 6, HILJAISEN HYVÄKSYJÄN, KAVERIN JA PUOLUSTAJAN ROOLIT SEKÄ TOIMINTAMALLIT

6 Hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan roolit sekä toimintamallit

Kerro tai piirrä, miten kiusattua voi puolustaa.

Työskenteilin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa. nimet:

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päivänstä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Opettaja muistuttaa **vertaisarvioinnista**, sillä se on oiva keino ohjata itsesäätelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, kehuaan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät ***** nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

***** Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Oppilaan kirja s. 16

- **Kiusaamistilanteessa otettu rooli on valinta, josta jokainen on itse vastuussa.**

Moni potee huonoa omaatuntoa kiusaamisesta ja huojentaa sitä vähättelemällä omaa osuutta tai väheksymällä kiusattua. Voidaan ajatella, että kiusaaminen on kiusatun vika, tai muut tekevät pahempia juttuja kuin itse. Kiusattu voidaan nähdä niin erilaisena, että hän ikään kuin ansaitsee kiusaamisen. Erehdytään luulemaan, että kaikki ajattelevat äänettömästi samoin, ja on ainoana eri

mieltä. Kukaan ei uskalla sanoa mitään. Ulospäin kiusaamistilanne saattaa näyttäytyä hauskan pitämisenä, läppänä.

- **Roolin voi vaihtaa.**

Minkään kiusaamisen roolin ei tarvitse olla pysyvä. Kun rohkeus ja itsetunto lisääntyvät, voi siirtyä kaveriksi ja jopa puolustajaksi. Hiljainen hyväksyjäkin on parempi kuin kiusaaja, apuri tai kannustaja.

Katsotaan video: <https://www.youtube.com/watch?v=z7FV4IVDxd8> Mitä jos näkee kiusaamista 1:55

Keskustellaan, millaisia toimintavaihtoehtoja siinä oli? Mikä niistä oli toimin? Miksi joku oli toista parempi?

- *** Hiljainen hyväksyjä hyväksyy kiusaamisen, kun ei puutu siihen. Hänkin on osallinen kiusaamiseen. Hän on arka ja pelkää, että joutuu kiusatuksi, jos puolustaa kiusattua.**

Hiljainen hyväksyjä on arka. Hän välttelee vastuuta ja osallisuutta.

- *** Kaveri lohduttaa ja tukee kiusattua kiusaamistilanteen jälkeen. Hän kertoo kiusaamisesta myöhemmin aikuiselle.**

Kaveri on jo rohkeampi kuin hiljainen hyväksyjä, mutta hänkään ei uskalla juurikaan puuttua kiusaamiseen akuutissa tilanteessa. Hän lohduttaa ja on kaverina kiusatulle. Hän saattaa jopa kertoa aikuiselle kiusaamisesta. Hän välittää kiusatusta.

- *** Puolustaja puolustaa heti kiusattua sanallisesti ja fyysisesti pysäyttäen kiusaajan. Hän kertoo tilanteesta heti aikuiselle.**

Puolustaja on rohkea ja tarttuu heti toimeen sanallisesti tai tarvittaessa jopa fyysisesti estäen kiusaamisen. Hän kertoo välittömästi aikuiselle kiusaamisesta. Hän ei hyväksy toisten kiusaamista ja osoittaa sen rohkeasti. Puolustaja ei välttämättä ole kiusatun kaveri, joka viettäisi aikaansa kiusatun kanssa, mutta hän on reilu kaikille, ja hänen oikeustajunsa on korkea. Hän välittää toisista ja ylläpitää sekä kohottaa hyvää luokkahenkeä. Kaikkien hyvinvoinnilla on hänelle väliä.

- *** Puolustajan rooli vaatii rohkeutta ja välitöntä toimintaa.**

Puolustajalla on hyvä itsetunto, kunnioitus toisia ja itseään kohtaan sekä rohkeutta puolustaa toisia. Hän ei pelkää erilaisuutta. Hän ei aikaile, vaan toimii heti, jos joku on hädässä.

- Miten hiljaisen hyväksyjän roolista voi vaihtaa kaveriksi?
 - o **Kaveri ei jätä yksin. Hän lohduttaa, kuuntelee ja välittää. Kaveri kertoo kiusaamisesta aikuiselle.** Kaveri ei välttämättä uskalla toimia heti kiusaamistilanteessa.
- Miten kaverin roolista voi vaihtaa puolustajaksi?
 - o **Puolustaja puuttuu kiusaamiseen heti sanallisesti ja fyysisesti. Hän kertoo välittömästi kiusaamisesta aikuiselle. Puolustaja kunnioittaa kaikkia.**

Kiusaamiseen puuttuminen antaa viestin, että **jokaisen ihmisarvoa tulee kunnioittaa**: myös lapset alkavat toimia ja ottaa vastuuta kiusaamisesta, kun välittämisen malli siirtyy (Hurme & Kyllönen,

2014, 128). Pienille lapsille on merkittävämpää se, mitä heille tärkeät aikuiset sanovat ja ajattelevat – muiden lasten ajatukset heidän käyttäytymisestään ovat toissijaisia (Salmivalli, 2000, s.12-14).

- * Oppilaat voivat värittää oppilaan kirjan kuvan.
- * Kaikkia tulee kunnioittaa. On väliä!

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Täydentäkää tarvittaessa hypoteesia ja lisätäkää toimintamalleja. Laittakaa mallit näkyvälle paikalle esiin. Hiljaisesta hyväksyjästä kaveriksi ja puolustajaksi -liite on digimateriaalissa.

6.3.2 3.–6. luokka

Tavoite

- Opitaan faktoja hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan rooleista.
- Opitaan toimintamalleja vaihtaa roolia paremmaksi kohti puolustajan rohkeutta.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Luokkaan laitetaan näkyville digimateriaalista löytyvä liite Keinoja vaihtaa roolia hiljaisesta hyväksyjästä kaveriksi tai puolustajaksi. Liitteissä on pohja, johon voidaan itse koota keinoja sekä valmiita ajatuksia aiheesta.

Oppilaan kirja s. 17

* Pohditaan yhdessä, puolustavatko kaverit aina kiusattua. Mietitään syitä, miksi kaveri ei aina puolusta kiusattua. Onko kiusaajan puolustaja aina hänen kaverinsa? Miksi joku puolustaisi oppilasta, joka ei ole hänen kaverinsa? Oppilaat kirjoittavat vastaukset oppilaan kirjaan.

Hiljainen hyväksyjä on arka. Hän välttelee vastuuta ja osallisuutta. Hän antaa kiusaamisen jatkua ja kiusaajan jatkaa toimintaansa.

- **Kaveri lohduttaa ja tukee kiusattua kiusaamistilanteen jälkeen. Hän kertoo kiusaamisesta myöhemmin aikuiselle.**

Kaveri on jo rohkeampi kuin hiljainen hyväksyjä, mutta hänkään ei uskalla juurikaan puuttua kiusaamiseen akuutissa tilanteessa. Hän lohduttaa ja on kaverina kiusatulle. Hän saattaa jopa kertoa aikuiselle kiusaamisesta. Hän välittää kiusatusta.

- **Puolustaja puolustaa heti kiusattua sanallisesti ja fyysisesti pysäyttäen kiusaajan. Hän kertoo tilanteesta heti aikuiselle.**

Puolustaja on rohkea ja tarttuu heti toimeen sanallisesti tai tarvittaessa jopa fyysisesti estäen kiusaamisen. Hän kertoo välittömästi aikuiselle kiusaamisesta. Hän ei hyväksy toisten kiusaamista ja osoittaa sen rohkeasti. Puolustaja ei välttämättä ole kiusatun kaveri, joka viettäisi aikaansa kiusatun kanssa, mutta hän on reilu kaikille, ja hänen oikeustajunsa on korkea. Hän välittää toisista ja ylläpitää sekä kohottaa hyvää luokkahenkeä. Kaikkien hyvinvoinnilla on hänelle väliä.

- **Puolustajan rooli vaatii rohkeutta ja välitöntä toimintaa.**

Puolustajalla on hyvä itsetunto, kunnioitus toisia ja itseään kohtaan sekä rohkeutta puolustaa toisia. Hän ei pelkää erilaisuutta. Hän ei aikaile, vaan toimii heti, jos joku on hädässä. Hän puolustaa muitakin kuin omia kavereitaan.

- **Miten hiljaisen hyväksyjän roolista voi vaihtaa kaveriksi?**
 - o **Kaveri ei jätä yksin. Hän lohduttaa, kuuntelee ja välittää. Kaveri kertoo kiusaamisesta aikuiselle.** Kaveri ei välttämättä uskalla toimia heti kiusaamistilanteessa.
- **Miten kaverin roolista voi vaihtaa puolustajaksi?**
 - o **Puolustaja puuttuu kiusaamiseen heti sanallisesti ja fyysisesti. Hän kertoo välittömästi kiusaamisesta aikuiselle. Puolustaja kunnioittaa kaikkia.**

Ilkka Koppelomäki on tehnyt viisi noin viiden minuutin videota rohkeudesta. Rohkeus, osa 1/5 Mitä rohkeus on? 5:00, <https://www.youtube.com/watch?v=TqU4hByqTjM>

Voidaan koota paperille, mitä rohkeus on. Digimateriaalissa on Mitä rohkeus on? -liite.

Kiusaamiseen puuttuminen antaa viestin, että jokaisen ihmisarvo tulee kunnioittaa: myös lapset alkavat toimia ja ottaa vastuuta kiusaamisesta, kun välittämisen malli siirtyy (Hurme & Kyllönen, 2014, 128). Pienille lapsille on merkittävämpää se, mitä heille tärkeät aikuiset sanovat ja ajattelevat – muiden lasten ajatukset heidän käyttäytymisestään ovat toissijaisia (Salmivalli, 2000, s.12-14).

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Täydentäkää tarvittaessa hypoteesia ja lisätkää toimintamalleja. Laittakaa mallit näkyvälle paikalle esiin. Hiljaisesta hyväksyjästä kaveriksi ja puolustajaksi -liite on digimateriaalissa.

Oppilaan kirjan tehtävien vastaukset s. 18

ON VÄLIÄ! OPETTAJAN OPAS, 6, HILJAISEN HYVÄKSYJÄN, KAVERIN JA PUOLUSTAJAN ROOLIT SEKÄ TOIMINTAMALLIT

Kiusaamistilanteessa otettu rooli on valinta josta jokainen on itse vastuussa.

Roolin voi vaihtaa. Hiljainen hyväksyjä hyväksyy kiusaamisen, kun ei puutu siihen.

Hänkin on osallinen kiusaamiseen. Hän on arka ja pelkää, että joutuu kiusatuksi, jos puolustaa kiusattua.

Kaveri lohduttaa ja tukee kiusattua kiusaamistilanteen jälkeen. Hän kertoo kiusaamisesta myöhemmin aikuiselle.

Puolustaja puolustaa heti kiusattua sanallisesti ja fyysisesti pysäyttäen kiusaajan. Hän kertoo tilanteesta heti aikuiselle.

Puolustajan rooli vaatii rohkeutta ja välitöntä toimintaa.

Miten voit vaihtaa roolin hiljaisesta hyväksyjästä kaveriksi?

Kaveri ei jätä yksin. Hän lohduttaa, kuuntelee ja välittää. Kaveri kertoo kiusaamisesta aikuiselle.

Miten voit vaihtaa roolin kaverista puolustajaksi?

Puolustaja puolustaa heti kiusattua sanallisesti ja fyysisesti pysäyttäen kiusaajan. Hän kertoo tilanteesta heti aikuiselle.

Kiusaamiseen puuttuminen antaa viestin, että jokaisen ihmisarvoa tulee kunnioittaa.

Välittämisen malli siirtyy toimintatavaksi.

6.3.3 Yläkoulu

Tavoite

- Opitaan faktoja hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan rooleista.
- Opitaan toimintamalleja vaihtaa roolia paremmaksi kohti puolustajan rohkeutta.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. * -merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?
- Luokkaan laitetaan näkyville digimateriaalista löytyvä liite **Keinoja vaihtaa roolia hiljaisesta hyväksyjästä** kaveriksi tai puolustajaksi. Liitteissä on pohja, johon voidaan itse koota keinoja sekä valmiita ajatuksia aiheesta.

Oppilaan kirja s. 15

* Pohditaan yhdessä, miksi kaverit eivät aina puolusta kiusattua.

Onko kiusaaajan puolustaja aina hänen kaverinsa? Miksi joku puolustaisi oppilasta, joka ei ole hänen kaverinsa? Oppilaat kirjoittavat vastaukset oppilaan kirjaan.

6 Hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan roolit sekä toimintamallit

Miksi kaverit eivät aina puolusta kiusattua?

Onko kiusaaajan puolustaja aina hänen kaverinsa? Miksi? / Miksi ei?

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa. nimet:

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päiväänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Oppilaan kirjan vastaukset s. 15

Miksi kaverit eivät aina puolusta kiusattua?

Kaveri saattaa pelätä kiusaaajaa tai sitä, että joutuu itse kiusatuksi. Kaveri ei välttämättä ole paikalla, kun kiusataan.

Onko kiusaaajan puolustaja aina hänen kaverinsa? Miksi? / Miksi ei?

Puolustaja voi olla kiusatun kaveri, mutta ei välttämättä. Puolustaja on usein rohkea henkilö, joka toimii, jos huomaa epäoikeudenmukaisuutta katsomatta siihen, onko hän jonkun kaveri tai jonkun puolella.

Oppilaan kirja s. 18

- **Kiusaamistilanteessa otettu rooli on * valinta, josta jokainen on itse * vastuussa.**

Moni potee huonoa omaatuntoa kiusaamisesta ja huojentaa sitä kiusaamiseen oikeuttavilla ajatusmekanismeilla: omaa osuutta vähätellään tai kiusattua väheksytään. Salmivallin mukaan moraalinen irtautuminen on ratkaisu syyllisyydentunteen vaimentamiselle ja oman toiminnan oikeuttamiselle itselleen. Voidaan ajatella, että kiusaaminen on kiusatun vika, tai muut tekevät

pahempia juttuja kuin itse. Kiusattu voidaan dehumanisoida, nähdä niin erilaisena, että hän ikään kuin ansaitsee kiusaamisen.

Pluralistic ignorance -tilanteessa syntyy harha, että kaikki ajattelevat äänettömästi samoin, ja on ainoana eri mieltä. Kukaan ei uskalla sanoa mitään. Ulospäin kiusaamistilanne saattaa näyttäytyä hauskan pitämisenä, läppänä.

- Roolin voi ***** vaihtaa.

Minkään kiusaamisen roolin ei tarvitse olla pysyvä. Kun rohkeus ja itsetunto lisääntyvät, voi siirtyä kaveriksi ja jopa puolustajaksi. Hiljainen hyväksyjäkin on parempi kuin kiusaaja, apuri tai kannustaja.

Katsotaan video: <https://www.youtube.com/watch?v=z7FV4IVDxd8> Mitä jos näkee kiusaamista 1:55

Keskustellaan, millaisia toimintavaihtoehtoja siinä oli? Mikä niistä oli toimivin? Miksi joku oli toista parempi?

- ***** Hiljainen hyväksyjä hyväksyy kiusaamisen, kun ei puutu siihen. Hänkin on osallinen kiusaamiseen. Hän on arka ja pelkää, että joutuu kiusatuksi, jos puolustaa kiusattua.

Hiljainen hyväksyjä on arka. Hän välittelee vastuuta ja osallisuutta. Hän antaa kiusaamisen jatkaa ja kiusaajan jatkaa toimintaansa.

- ***** Kaveri lohduttaa ja tukee kiusattua kiusaamistilanteen jälkeen. Hän kertoo kiusaamisesta myöhemmin aikuiselle.

Kaveri on jo rohkeampi kuin hiljainen hyväksyjä, mutta hänkään ei uskalla juurikaan puuttua kiusaamiseen akuutissa tilanteessa. Hän lohduttaa ja on kaverina kiusatulle. Hän saattaa jopa kertoa aikuiselle kiusaamisesta. Hän välittää kiusatusta.

- ***** Puolustaja puolustaa heti kiusattua sanallisesti ja fyysisesti pysäyttäen kiusaajan. Hän kertoo tilanteesta heti aikuiselle.

Puolustaja on rohkea ja tarttuu heti toimeen sanallisesti tai tarvittaessa jopa fyysisesti estäen kiusaamisen. Hän kertoo välittömästi aikuiselle kiusaamisesta. Hän ei hyväksy toisten kiusaamista ja osoittaa sen rohkeasti. Puolustaja ei välttämättä ole kiusatun kaveri, joka viettäisi aikaansa kiusatun kanssa, mutta hän on reilu kaikille, ja hänen oikeustajunsa on korkea. Hän välittää toisista ja ylläpitää sekä kohottaa hyvää luokkahenkeä. Kaikkien hyvinvoinnilla on hänelle väliä.

- Puolustajan rooli vaatii rohkeutta ja välitöntä toimintaa.

Puolustajalla on hyvä itsetunto, kunnioitus toisia ja itseään kohtaan sekä rohkeutta puolustaa toisia. Hän ei pelkää erilaisuutta. Hän ei aikaile, vaan toimii heti, jos joku on hädässä. Hän puolustaa muitakin kuin omia kavereitaan, kun hänen oikeustajunsa niin ohjaa.

- ***** Miten hiljaisen hyväksyjän roolista voi vaihtaa kaveriksi?
 - o **Kaveri ei jätä yksin. Hän lohduttaa, kuuntelee ja välittää. Kaveri kertoo kiusaamisesta aikuiselle.** Kaveri ei välttämättä uskalla toimia heti kiusaamistilanteessa.
- ***** Miten kaverin roolista voi vaihtaa puolustajaksi?

- o Puolustaja puuttuu kiusaamiseen heti sanallisesti ja fyysisesti. Hän kertoo välittömästi kiusaamisesta aikuiselle. Puolustaja kunnioittaa kaikkia.

Ilkka Koppelomäki on tehnyt viisi noin viiden minuutin videota rohkeudesta. Rohkeus, osa 1/5 Mitä rohkeus on? 5:00, <https://www.youtube.com/watch?v=TqU4hByqTjM>

Voidaan koota yhdessä paperille, mitä rohkeus on. Digimateriaalissa on **Mitä rohkeus on?** -liite.

Kiusaamiseen puuttuminen antaa viestin, että **jokaisen * ihmisarvoa * tulee * kunnioittaa**: myös lapset alkavat toimia ja ottaa vastuuta kiusaamisesta, kun *** välittämisen * malli siirtyy** (Hurme & Kyllönen, 2014, 128). Pienille lapsille on merkittävämpää se, mitä heille tärkeät aikuiset sanovat ja ajattelevat – muiden lasten ajatukset heidän käyttäytymisestään ovat toissijaisia (Salmivalli, 2000, 12-14).

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Täydentäkää tarvittaessa hypoteesia ja lisätkää toimintamalleja. Laittakaa mallit näkyvälle paikalle esiin. **Hiljaisesta hyväksyjästä kaveriksi ja puolustajaksi** -liite on digimateriaalissa.

Oppilaan kirjan tehtävien vastaukset s. 18

ON VÄLIÄ! OPETTAJAN OPAS, 6, HILJAISEN HYVÄKSYJÄN, KAVERIN JA PUOLUSTAJAN ROOLIT SEKÄ TOIMINTAMALLIT

Kiusaamistilanteessa otettu rooli on valinta josta jokainen on itse

vastuussa. Roolin voi vaihtaa.

Miksi hiljainen hyväksyjä on osallinen kiusaamiseen?

Koska hiljainen hyväksyjä ei puutu kiusaamiseen, hän hyväksyy sen, joten hän on osallisena kiusaamiseen ja sen jatkumiseen, koska ei kerro aikuiselle siitä tai puutu siihen.

Vertaile hiljaisen hyväksyjän ja kaverin toimintaa.

Hiljainen hyväksyjä hyväksyy kiusaamisen, kun ei puutu siihen. Hänkin on osallinen kiusaamiseen. Hän on arka ja pelkää, että joutuu kiusatuksi, jos puolustaa kiusattua. Kaveri lohduttaa ja tukee kiusattua kiusaamistilanteen jälkeen. Hän kertoo kiusaamisesta myöhemmin aikuiselle.

Miten voi vaihtaa roolin hiljaisesta hyväksyjästä kaveriksi?

Kaveri ei jätä yksin. Hän lohduttaa, kuuntelee ja välittää. Kaveri kertoo kiusaamisesta aikuiselle.

Mitä eroa on kaverin ja puolustajan toiminnassa?

Kaveri lohduttaa ja tukee kiusattua kiusaamistilanteen jälkeen. Hän kertoo kiusaamisesta myöhemmin aikuiselle. Puolustaja puolustaa heti kiusattua sanallisesti ja fyysisesti pysäyttäen kiusaajan. Hän kertoo tilanteesta heti aikuiselle.

Miten voit vaihtaa roolin kaverista puolustajaksi?

Puolustaja puolustaa heti kiusattua sanallisesti ja fyysisesti pysäyttäen kiusaajan. Hän kertoo tilanteesta heti aikuiselle. Puolustaja puolustaa myös niitä, jotka eivät ole hänen varsinaisia kavereitaan. Hän toimii oikeudenmukaisesti.

Kiusaamiseen puuttuminen antaa viestin, että jokaisen ihmisarvoa tulee kunnioittaa. Välittämisen malli siirtyy toimintatavaksi. On väliä!

6.4 TAIDETTA JA TOIMINTAA

Tavoite

- Harjoitellaan roolin vaihtamista parempaan.
- Opetellaan tulemaan kaikkien kanssa toimeen.
- Keskitytään kuuntelemaan musiikkia.
- Tehdään rappiin säkeistö tai kertosäe hiljaisesta hyväksyjästä ja/tai puolustajasta.

Tehtävä

- Roolit vaihtoon -draamaharjoitus
- Kohtaus eri rooleissa
- Roolit vaihtoon! -peli
- Välituntiparit
- Musiikin kuuntelu
- Rap-säkeistön tekeminen

ROOLIT VAIHTOON -harjoitus. Tutustutaan kiusaamisen rooleihin kehollisesti draamaharjoituksen avulla.

1. Ryhmässä kuusi henkilöä, jokaiselle tulee rooli, joka vaihtuu harjoituksen myötä: kiusaaja, kiusattu, apuri, kannustaja, hiljainen hyväksyjä, puolustaja.
2. Tehtävänä on ohjaajan komennosta asettua ryhmänä *puhumatta* tiettyyn asetelmaan, jossa jokainen rooli ottaa tietyn asennon.
3. Asetelma on seuraava:
 - a. KIUSATTU laittaa kädet silmilleen ja hartiat kyyryyn
 - b. KIUSAAJA osoittaa nyrkillään kiusaajaa.
 - c. PUOLUSTAJA asettuu KIUSAAJAN ja KIUSATUN väliin näyttäen kädellään stop-merkkiä KIUSAAJALLE.
 - d. APURI asettaa toisen kätensä KIUSAAJAN olkapäälle ja osoittaa toisen käden etusormella KIUSATTUA.
 - e. KANNUSTAJA asettuu KIUSAAJAN toiselle puolelle, asettaa kätensä hänen olkapäälleen ja näyttää peukkua KIUSAAJALLE.
 - f. HILJAINEN HYVÄKSYJÄ seisoo kädet taskussa tai puuskassa rinnalla vähän kauempana.
1. Ohjaaja laskee n-y-t, nyt. Kuka tahansa ryhmäläisistä voi ottaa minkä tahansa roolin asettumalla sen mukaiseen asentoon (kuusi ihmistä, kuusi eri roolia). Muiden ryhmäläisten pitää puhumatta mukautua tilanteeseen reagoimalla toisen rooliin omalla roolivalinnalla. Seuraavalla kerralla pitää ottaa eri rooli. Tämän jälkeen voi toki taas palata jo kerran itsellään olleeseen rooliin, että suorituksesta ei tule liian ennalta arvattavaa.

Saako ryhmä **käytöstähden**?

KOHTAUS ERI ROOLEISSA

1. Oppilaat valmistavat 6 hengen ryhmissä lyhyen kohtauksen kiusaamistilanteesta (kesto maks. 1 minuutti). Kohtauksessa näkyvät kiusaamiseen liittyvät roolit: kiusaaja, kiusattu, apuri, kannustaja, hiljainen hyväksyjä, puolustaja.
2. Ryhmät näyttävät kohtauksen. Toiset ryhmät katsovat. Kohtauksen jälkeen katsojat määrittelevät kuka näyttelijä oli kohtauksessa missäkin roolissa.
3. Katsotaan joka ryhmän tuotokset.
4. Valitaan halukas ryhmä, joka tekee saman kohtauksen uudestaan eri rooleissa. Kiusaamiseen liittyvien roolien nimet on kirjoitettu lapuille. Arvotaan lappujen avulla uudet roolit.
5. Ryhmä näyttää saman kohtauksen uusin roolein.
6. PURKU: keskustellaan, miltä tilanne näytti eri roolin silmin.
 - Saadaanko käytöstähti?

ROOLIT VAIHTOON! -peli

Peliohjeet voi tulostaa digimateriaalin liitteestä **Roolit vaihtoon -peliohjeet**. Ohjeet löytyvät myös oppilaan kirjasta luvusta 10. Pelilauta, rooli- ja toimintakortit ovat oppilaan kirjan keskiaukeamilla. Peliin tarvitaan myös noppa ja pelinappulat.

Pelissä voi olla 3–6 pelaajaa.

Aluksi **roolikorteista** etsitään kortit **kiusattu**, **hiljainen hyväksyjä**, **kaveri**, **kannustaja**, **apuri** ja **kiusaaja**. Ne sekoitetaan ja niistä jaetaan kaikille pelaajille yksi roolikortti. Loput roolikortit laitetaan pinoihin roolin mukaan kuvapuoli ylöspäin. **Puolustaja**-korttia kukaan ei voi saada pelin alussa. (Roolikortteja on 7x7 eli 49 korttia.) Oma roolikortti laitetaan näkyville pelilaudan eteen omalle kohdalle. Tavoitteena on päästä puolustajaksi ja osua korotusruutuun, jolloin voittaa pelin. Puolustajaksi voi edetä vain kaveriroolista.

Kaikille jaetaan aluksi yksi toimintakortti.

Pelaajat valitsevat itselleen pelinappulan. Nappulat asetetaan aloitus-ruutuun. Pelin aloittaa henkilö, joka heittää nopalla suurimman silmäluvun. Jos useampi heittää saman korkeimman luvun, he heittävät uudelleen noppaa, kunnes aloittaja selviää. Vuoro kiertää myötäpäivään. Laudalla edetään myötäpäivään nopan silmäluvun mukaan. (Ykkösellä pääsee aloitusruudusta kehälle.)

Jokaisen **vuoron alussa pelaaja saa nostaa pakasta kaksi toimintakorttia**. Korotuksiin tarvitaan kolme toimintakorttia roolista riippuen ja taulukon mukaan. Esimerkiksi kiusattu tarvitsee korotukseen kaveriksi kortit *ei tue kiusaajia*, *lohduttaa* ja *tukee kiusattua kahden kesken* ja *kertoo kiusamisesta aikuiselle*. Kannustaja ja apuri voivat saada korotuksen toimintakorteistaan riippuen

ON VÄLIÄ! OPETTAJAN OPAS, 6, HILJAISEN HYVÄKSYJÄN, KAVERIN JA PUOLUSTAJAN ROOLIT SEKÄ TOIMINTAMALLIT

joko hiljaiseksi hyväksyjäksi tai kaveriksi. Jokainen kerää niitä kolmea toimintakorttia, joiden avulla hän voi saada korotuksen. **Vuoron loppuksi laitetaan yksi toimintakortti pois.** (Kun poistopakkaan on kertynyt useampi kortti, ne sekoitetaan toimintakorttipinon pohjalle.)

rooli	pudotus	korotus
kiusattu	kiusaaja	kaveri
hiljainen hyväksyjä	kiusattu	kaveri
kaveri	hiljainen hyväksyjä	puolustaja
kannustaja	kiusattu	hiljainen hyväksyjä tai kaveri
apuri	kiusattu	hiljainen hyväksyjä tai kaveri
kiusaaja	kiusattu	kaveri
puolustaja	kaveri	maali / voitto

Korotukseen tarvittavat **toimintakortit** (kaverikortteja 6x3, puolustajakortteja 6x3 korttia ja hiljaisen hyväksyjän kortteja 6x3 eli 3x18 eli 54 korttia) Kaverin kortteissa on sisäpuolella punainen reunus, puolustajalla keltainen ja hiljaisella hyväksyjällä turkoosi):

kaveri: Ei tue kiusaajia. Lohduttaa ja tukee kiusattua kahden kesken. Kertoo kiusaamisesta aikuiselle.

puolustaja: Asettuu kiusatun puolelle fyysisesti. Asettuu kiusatun puolelle sanallisesti. Kertoo heti aikuiselle kiusaamisesta.

hiljainen hyväksyjä: Ei kiusaa fyysisesti. Ei kiusaa henkisesti. Ei kerro kiusaamisesta.

Jos pelinappula osuu laudalla **korotusruutuun**, pelaaja voi saada roolistaan taulukon mukaisen korotuksen, jos hänellä on siihen tarvittavat kolme toimintakorttia. Tällöin hänen roolikorttinsa vaihdetaan korotuksen mukaisesti ja hän saa yhden uuden toimintakortin. Korotukseen käytetyt toimintakortit laitetaan poistopinoon, joka sekoituksen jälkeen voidaan laittaa toimintakorttipinon pohjalle. Jos pelaajalla ei ole korotukseen tarvittavia toimintakortteja, peli jatkuu normaalisti ilman korotusta ja uutta toimintakorttia.

Jos puolustaja osuu korotusruutuun, hän voittaa pelin.

Jos pelinappula osuu **pudotusruutuun**, pelaajan roolikortti vaihdetaan taulukon mukaisesti (esimerkiksi kannustajan roolikortti vaihdetaan kiusatuksi). Pelaaja saa pitää toimintakorttinsa. Uusia toimintakortteja ei anneta roolin vaihtumisesta huolimatta.

ON VÄLIÄ! OPETTAJAN OPAS, 6, HILJAISEN HYVÄKSYJÄN, KAVERIN JA PUOLUSTAJAN ROOLIT
SEKÄ TOIMINTAMALLIT

Jos joku pelaajista tulee **kiusaamistilanteeseen**, seuraus tulee kaikille. Seuraus riippuu roolista:

Kiusattu peruuttaa yhden askelen.

Hiljainen hyväksyjä odottaa yhden heittovuoron.

Kaveri etenee yhden askelen.

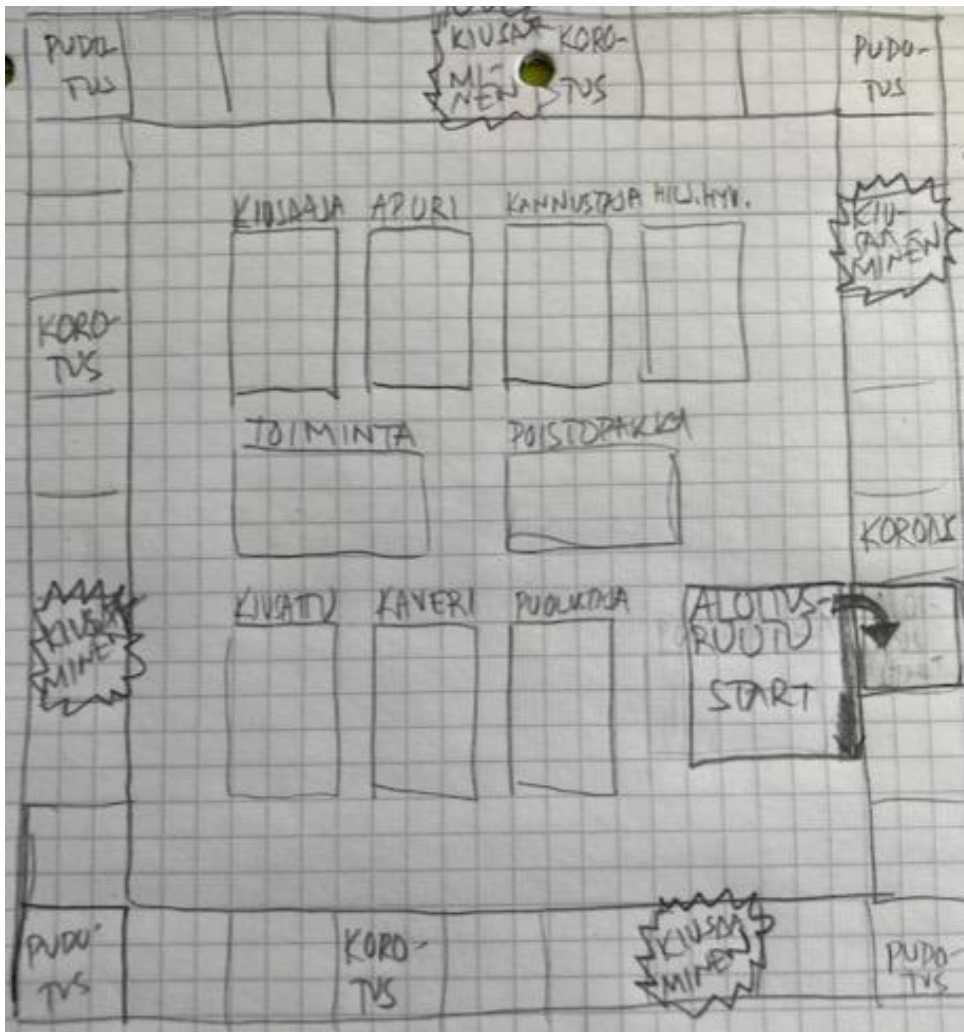
Kannustaja peruuttaa kaksi askelta.

Apuri peruuttaa kolme askelta.

Kiusaaja arpoo nopalla, kuinka monta askelta hän peruuttaa.

Puolustaja arpoo nopalla, kuinka monta askelta hän etenee.

<pelilauta: paikat seitsemälle roolikortille, toimintakorttipinolle ja poistopakalle paikat, laudalla tavallisia etenemisruutuja ja ruutuja pudotus, korotus sekä kiusaamistilanne + noppa ja kuusi pelinappulaa>

Miten peli sujui? Saako luokka toimintatähden?

Välituntiparit

Opettaja määrää esim. yhden välitunnin viikossa välituntiparivälitunniksi, johon hän päättää parit. Parit vaihtuvat niin, että kaikki luokan oppilaat ovat kahdestaan kaikkien luokkakavereidensa kanssa ainakin yhden välitunnin lukuvuoden aikana. Se välitunti käytetään tutustumiseen. Jos välitunti on pitkä (puoli tuntia), ainakin puolet siitä ollaan kahdestaan, loppuajan pari voi leikkiä koko luokan kanssa yhteistä ennalta sovittua leikkiä. Välitunnin jälkeen oppilaat tekevät vertaisarvioinnit (naama-arvioinnit). Jos yhteiselo ei suju molempien mielestä asiallisesti, pari tekee kertausharjoituksia, kunnes yhdessä oloinen saadaan onnistumaan niin, että molemmat kohtelevat toisiaan kunnioittaen ja mukavasti.

MUSIIKKI

Kuunnellaan

XXX Elastinen: Vahva feat. Robin 4:04: <https://www.youtube.com/watch?v=-3GGKLku60Y>
Vahva (feat. Robin) Säv: Elastinen, Sakke Aalto & Osmo Ikonen San: Elastinen & Paula Vesala

XXX STOP koulukiusaamiselle, Hanna Pakarinen & LC Nick + Obi ja Via Carpelan, 3:51
<https://www.youtube.com/watch?v=QR5ofnesQ0M>
Same-eYes #Yhdessävahvaksi #Stopkoulukiusaamiselle #videotuotanto

XX (pienille) Poliisileijona: Kiusaaminen 1:42 https://www.youtube.com/watch?v=_gHyDi_DbS4

Luodaan

RAP

- Keksitään omaan rappiin uusi säkeistö tai kertosäe, jossa kuvataan hiljaisen hyväksyjän ja / tai puolustajan roolia.
- Yhteen säkeeseen tulee neljä sykettä, kahden peräkkäisen säkeen lopussa voi olla riimipari. Säkeistössä voi olla vaikka neljä säettä. Tässä esimerkissä on kaksi säettä. Sanat alkavat esimerkissä jo koholla eli ennen ensimmäistä sykettä.

(Esim. Hiljainen hyväksyjä ei ole mukava.
x x x x
Ei auta, vaan on siten kiusaamises mukana.)
x x x x

tai

(Esim. Puolustaja välittää, kiusaajan pysäyttää. Hän
x x x x
kunnioittaa kaikkia ja on tosi rohkea.)
x x x x

x=syke

- Harjoitelkaa, tallentakaa ja esittäkää uusi säkeistö tai kertosäe.
- Esiintyjät arvioivat yleisön. Jos hyviä arvioita tulee opettajan mielestä riittävästi, luokka voi saada **käytöstähden**.

6.5 ARVIOINTI

HILJAISEN HYVÄKSYJÄN, KAVERIN JA PUOLUSTAJAN ROOLIT SEKÄ TOIMINTAMALLIT

Tavoite

YKSILÖ:

- Arvioidaan omaa **tiedollista** oppimista apurin ja kiusaajan rooleista.
- Tehdään vertaisarviointi **taidollisesta** osaamisesta, **vuorovaikutustaidoista** ryhmätyöskentelyssä. (Mahdollisuus tehdä myös **osallisuuden** arviointi)
- Tehdään toiminnallinen arviointi luovasta tuotoksesta (rap) (itse- ja vertaisarvioinnissa osallisuuden tai tuotoksen arviointi)
- Tehdään kokemuksellinen **itsearviointi**.

LUOKKA / RYHMÄ:

- Arvioidaan vertaisarviointien ja yleisarviointien pohjalta, miten suuri osa luokasta kohtelee toisia kauniisti ja kannustavasti. (Riittääkö osuus koko luokalle **käytöstähteen?**)

Tehtävä

Arviointimahdollisuuksia

- YKSILÖT

- **tiedollinen:** testi
 - Testi- ja arviointipohjat ovat tulostettavia liitteitä digiaineistossa.
 - Tiedollisia testejä ei pidetä kirjallisina esi- ja alkuopetuksessa, mutta kysymykset voidaan käsitellä yhdessä suullisesti. Jos opettaja haluaa, hän voi muokata 3.–6. luokan testistä helponnetun testin esi- ja alkuopetukseen.
- **toiminnallinen / taidollinen**
 - **vertaisarviointi** vuorovaikutustilanteista
 - **osallisuuden arviointi** (itse- ja vertaisarvioinneissa)
- **kokemuksellinen: itsearviointi.**

- RYHMÄ

- **Lasketaan, montako **käytöstähtea** koko luokka tienasi ryhmänä hyvällä käytöksellä vuorovaikutusarviointista ja yleisönä olemisesta.** Tähdet laitetaan näkyvälle paikalle luokkaan, jotta luokka näkee, paljonko matkaa on palkintoon.
- **Vertaisarviointikoontipohja** on digimateriaalin liitteissä.

- Opettaja voi kertoa testien tarkistuksen ja palautuksen jälkeen,
 - mikä oli luokan keskiarvo tiedollisessa testissä
 - kuinka moni oppilas tienasi vertaisarviointista hymynaamoja / hyvä-arvosanoja, ja riittikö luokan saldo tähteen koko luokalle
 - kuinka hyvin luokan oppilaat osallistuivat tavoitteelliseen toimintaan
 - kuinka monta käytöstähtea luokka tienasi
 - oliko ryhmätyöskentely koettu turvalliseksi ym.

Suruarvosanojen saldoja ei kerrota luokalle, sillä niitä ei tavoitella. Niiden avulla puututaan sopimattomaan käytökseen kaikessa hiljaisuudessa opettajan kanssa kahden kesken.

Toiminnallisen arvioinnin tukena voi käyttää vertais- ja itsearviointeja sekä kokemuksellisen itsearvioinnin pohjaa, jotta opettaja kiinnittää huomiota samoihin asioihin, kuin oppilas. Opettaja voi muokata lomakkeita parhaaksi katsomallaan tavalla. Metataitojen (vuorovaikutus, itsesäätely, toiminnanohjaus, osallisuus, keskittyminen, tiedollinen ja taidollinen opettelu, oppimaan oppiminen, ajattelun taidot, perustelu ym.) harjoittelu kannattaa nostaa esiin asiasisältöjen lisäksi.

Osallisuuden arviointi tehdään sekä ryhmäläisistä että itsestä. Samalla harjoitellaan hahmottamaan kokonaisuutta ja sen osia. Reflektio ohjaa arvioimaan omaa työskentelyä ryhmässä, osuutta yhteisessä toiminnassa. Tähän huomion kiinnittäminen voi auttaa suuntaamaan keskittymistä tavoitteelliseen toimintaan jatkossakin.

HILJAISEN HYVÄKSYJÄN, KAVERIN JA PUOLUSTAJAN ROOLIT SEKÄ TOIMINTAMALLIT

TIEDOLLINEN OSUUS: TESTI 6

TESTI 6: HILJAISEN HYVÄKSYJÄN JA PUOLUSTAJAN ROOLIT, 3.–6. luokka, on digimateriaalissa tulostettavana liitteenä.

TESTI 6: HILJAISEN HYVÄKSYJÄN JA PUOLUSTAJAN ROOLIT, vastaukset, 3.–6. luokka

1. Merkitse, onko virke totta = T vai epätotta = E.

Puolustaja on aina kiusatun hyvä kaveri. E

Puolustaja on rohkea. T

Hiljainen hyväksyjä auttaa kiusattua. E

Puolustaja voi pysäyttää sanallisesti kiusaajan. T

Puolustaja ei kerro kiusaamisesta aikuiselle. E

Hiljainen hyväksyjä kertoo kiusaamisesta aikuiselle. E

____ / 6 p

2. Yhdistä rooli ja toimintatavat.

puolustaja a c Ei tue kiusaajia, lohduttaa ja tukee kiusattua kahden kesken sekä kertoo kiusaamisesta aikuiselle.

hiljainen hyväksyjä b a Asettuu kiusatun puolelle fyysisesti ja sanallisesti sekä kertoo heti aikuiselle kiusaamisesta

Puolustaja ei kerro kiusaamisesta aikuiselle. E
Hiljainen hyväksyjä kertoo kiusaamisesta aikuiselle. E

____ / 6 p

2. Yhdistä rooli ja toimintatavat.

puolustaja a c Ei tue kiusaajia, lohduttaa ja tukee kiusattua kahden kesken sekä kertoo kiusaamisesta aikuiselle.

hiljainen hyväksyjä b a Asettuu kiusatun puolelle fyysisesti ja sanallisesti sekä kertoo heti aikuiselle kiusaamisesta

kaveri c b Ei kiusaa fyysisesti tai henkisesti, ei puutu kiusaamiseen, eikä kerro kiusaamisesta.

____ / 3 p

3. Miksi hiljainen hyväksyjä valitsee roolinsa?

Hiljainen hyväksyjä on arka ja pelkää joutuvansa kiusatuksi, jos puolustaa kiusattua.

____ / 2 p

4. Miksi ja miten hiljainen hyväksyjä on osallinen kiusaamiseen?

Hiljainen hyväksyjä on osallisena kiusaamiseen, koska ei puutu siihen, ei auta kiusattua, ei estä kiusaamista, eikä kerro kiusaamisesta aikuiselle, joka voisi pysäyttää kiusaamisen. Hiljaisena pysymällä hän hyväksyy kiusaamisen ja antaa kiusaajille mahdollisuuden jatkaa toimintaansa.

____ / 3 p

5. Mitä eroa on kaverin ja puolustajan rooleissa?

Kaveri ei välttämättä uskalla kiusaamistilanteessa puolustaa kiusattua, mutta hän ei jätä tätä yksin, vaan lohduttaa ja tukee jälkeensä. Puolustaja ei välttämättä ole kiusatun kaveri, jonka kanssa liikkuisi usein. Puolustaja puuttuu kiusaamiseen välittömästi estäen sanallisesti ja fyysisesti kiusaajaa hännystelijöineen. Puolustaja kertoo kiusaamisesta heti aikuiselle. Kaverikin saattaa kertoa aikuiselle kiusaamisesta, mutta ei ehkä uskalla tehdä sitä heti kiusaamistilanteessa.

____ / 2 p

6. Miksi kiusaamiseen on tärkeä puuttua?

Jos kiusaamiseen ei puututa, se jatkuu ja lisää kiusatun ahdistusta ja kiusaajan mahdollisesti tekemisen rikosten määrää. Kiusaaminen voi lisääntyä ja muuttua entistä pahemmaksi. Kiusatun pitäisi päästä avun ja tuen piiriin mahdollisimman pian, jotta hän ei masennu tai tule itsetuhoiseksi, kun itsetuntoa murennetaan jatkuvasti. Kiusaamiseen puuttuminen antaa viestin,

että jokaisen ihmisarvoa tulee kunnioittaa: myös lapset alkavat toimia ja ottaa vastuuta kiusaamisesta, kun välittämisen malli siirtyy. Kiusaajan toimintamalli toisten alistamisesta voi siirtyä myös työ- ja perhe-elämään, ellei siihen puututa. Kiusaaja voi tottua tekemään rikoksia, kun luulee toimintatapojensa olevan kannattavia.

_____ / 4 p

yhteensä _____ / 20 p

TAIDOLLINEN OSUUS: ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

VERTAISARVIOINTI

Yksinkertaisimmillaan vertaisarviointi voi olla näin tiivis:

- Taulukkoon kirjataan oppilaan nimi ja ne henkilöt, joiden kanssa oppilas työskenteli.
- Nimien perään oppilas merkitsee rastilla, minkä arvosanan hän antaa heille heidän käyttöksensä perusteella.
- Suruarvosanalle pitää olla perustelu, miksi se annettiin.
- Kukaan muu kuin opettaja ei saa tietää arvosanoja.

Yksinkertainen vertaisarviointi on digimateriaalin liitteissä.

Merkitse rastilla, minkä naama-arvosanan annat yhteistyökavereillesi.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.	Rastita sopiva naama-arvio.		
nimet:	😊 hymy	😐 neutraali	😞 suru
Arvioi, minkä arvosanan itse ansaitset käyttöksestäsi.			

Perustele suruarvioinnit.

- Opettaja laskee, kuinka monta hymyarvosanaa kukin oppilas saa kaikista saamistaan arvosanoista ja merkitsee tiedon oppilaan kirjaan.
- Opettaja laskee, kuinka monta hymyarvosanaa koko luokka saa (riittääkö käytöstähteen?).

- Opettaja voi myös kirjata muistiin, kuinka monta mitäkin arvosanaa kukin oppilas saa. Jos oppilas on saanut kaikilta hymy-arvosanan, hänet kannattaa jotenkin huomioida tai palkita sanallisesti tai vaikka tarralla. Kaikki hyvä kannattaa nostaa esiin, jotta se vahvistuu.

Koko luokasta tehtävä **vertaisarviointi (naama-arviot koko ryhmästä)** paljastaa, kuinka koko ryhmän jäsenet kohtelevat toisiaan. Se kannattaa tehdä ainakin kerran kuussa. Vertaisarvioinnin avulla opettaja saa tietoa mahdollisesta ikävästä käytöksestä, johon tulee puuttua.

Digimateriaalin liitteissä on malleja itse- ja vertaisarvioinnista sekä osallisuuden arvioinnista niin ryhmä- kuin parityöskentelystä. (Julkaistu Otavan Uusi Kipinä -sarjassa) Niitä voi muokata tarpeen mukaan.

Vertaisarviointikoontipohja

Itse- ja vertaisarviointi ryhmätyöstä

Itse- ja vertaisarviointi parityöskentelystä

Muista aina vaatia suruarvosanoille perustelut. Jos joku oppilas saa useita suruarviointeja, opettaja käy hänen kanssaan huomaamattomasti kahden keskustelun, miten hän voisi parantaa käytöstään arvosanojen perusteluiden pohjalta. Jos joku oppilas antaa paljon suruarviointeja, kahdenkeskinen keskustelu on paikallaan silloinkin. Oppilaille ei koskaan kerrota, kuka antoi kenellekin minkäkin arvosanan. Taito perustella on myös metataito.

TOIMINNALLINEN OSUUS: LUOVA TUOTOS

Opettaja voi arvioida oppilaiden vuorovaikutustaitoja ja työskentelyyn osallistumista vertaisarvointien ja toiminnallisen arvioinnin avulla. Hän seuraa tunneilla oppilaiden työskentelyä sekä tuotosten esityksiä. Opettaja voi arvioida vuorovaikutus- ja esiintymistaitoja (jos opettaa esiintymistä, kuinka lavalle mennään, miten luodaan lavakoreografia, kuinka kohdataan yleisö ym.) sekä aineenhallintataitoja mm. liikunnassa (tanssi), äidinkielessä / muussa kielessä (sanoitus) ja musiikissa (rap: rytmitaju tai taustaaänite). Esiintymistilanteet antavat oivat tilaisuuden yleisö- ja esiintymiskasvatukselle, mahdollisuudelle tienata **käytöstähtiä**.

Arvioinnit tuotoksista ja esiintymisestä opettaja antaa yksilöille sanallisesti tai kirjallisesti ilman, että paikalla on yleisöä.

KOKEMUKSELLINEN OSUUS: ITSEARVIOINTI

Kokemuksellinen itsearviointi ohjaa kertaamaan ja refleктоimaan omaa toimintaa, oppimista, osallisuutta ja kokemuksia tämän jakson aiheesta ja jakson aikana. Opettaja voi muokata arviointiskaalaa ja arvioitavia aiheita (sen mukaan, mitä toiminnallisia osia on käyty yhdessä läpi). Malli / tulostettava pohja kokemukselliseen itsearviointiin löytyy digimateriaalin liitteestä **Kokemuksellinen itsearviointi, tunti 6**, Hiljaiset hyväksyjät ja puolustajat.

ON VÄLIÄ! OPETTAJAN OPAS, 6, HILJAISEN HYVÄKSYJÄN, KAVERIN JA PUOLUSTAJAN ROOLIT SEKÄ TOIMINTAMALLIT

Esi- ja alkuopetuksessa tämän osuuden voi käsitellä yhteisellä keskustelulla ja kyselemällä oppilailta heidän kokemuksistaan. Opettaja voi myös halutessaan muokata arviointipohjaa itselleen tai omalle ryhmälleen sopivammaksi.

Kokemuksellinen itsearviointi

Rastita sopivin kohta.

ON VÄLIÄ, Kiusaaminen, tunti 6, hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan roolit

huonosti hienosti

nimi					
	1	2	3	4	5
Minua kohdeltiin tasa-arvoisesti ryhmässä.					
Osallistuin virittäytymistehtävään.					
Keksin hiljaisen hyväksyjän ja puolustajan piirteitä hypoteesiin.					
Luokan hypoteesi vastasi omaani.					
Osallistuin Gallup-tutkimuksen tekoon.					
Osallistuin draamaharjoituksiin.					
Keksin keinoja vaihtaa roolia hiljaisesta hyväksyjästä kaveriksi.					
Keksin keinoja vaihtaa roolia kaverista puolustajaksi.					
Osasin olla yleisössä niin, että esiintyillä oli turvallista.					
Koin esiintymistilanteen turvallisena. (itselle tai muille)					
Täydensin oppilaan kirjaa ohjeen mukaan.					
Tiedän, että kiusaamistilanteen rooli on valinta, josta on itse vastuussa.					
Tiedän, että roolia voi vaihtaa.					
Tunnistan hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan.					
Tiedän, miten voi vaihtaa parempaan rooliin kiusaamistilanteessa.					
Minulla on rohkeutta toimia puolustajan roolissa.					
Vertasin hypoteesia faktoihin.					
Pelasin Roolit vaihtoon! -peliä.					
Olen tutustunut ryhmäni jäseniin välituntiparien avulla.					
Kuuntelin musiikkia keskittyneesti.					
Osallistuin rapin tekemiseen.					
Esiinnyin rap-esityksessä.					
Osasin tietotestin asiat.					
Osasin arvioida vuorovaikutustaitoja (itse- ja vertaisarviointi).					
Osasin toimia ryhmässä toiset huomioon ottaen.					
Osasin arvioida omaa ja ryhmäni osallisuutta.					
Tuotoksemme (rap) onnistui mielestäni					

ON VÄLIÄ!

7 Riidat ja myrkylliset kaverit, opettaja

7.1 VIRITTÄYTYMINEN

Tavoite

- Tutustutaan, mitä konflikti ja myrkyllinen kaveri tarkoittavat.
- Kerätään ennakkokäsitykset ja kootaan hypoteesi.
- Harjoitellaan ryhmän kanssa toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Ehkäistään kiusaamista ja kehitetään itsesäätelyä.

Tehtävä

Virittäytymisvaiheen alkuun voi ottaa Taidetta ja toimintaa -kohdasta (alaluvusta 7.4) jonkun toiminnallisen harjoitteen.

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

- Virittäytymistehtävä tehdään ryhmätyönä kirjallisesti.
- Opettaja määrää (parit tai) ryhmät, jotta harjoitellaan tulemaan kaikkien kanssa toimeen. Samalla hetkellä alkaa vertaisarviointi oppilaiden suhtautumisesta toisiinsa, mikä parantaa oppilaiden itsesäätelyä ja työilmapiiriä.
- Opettaja kertoo vertaisarvioinnista (ks. johdanto). Vertaisarvioinnin perusteella luokka voi saada käytöstähden, jos luokan oppilaat osaavat kohdella toisiaan huomaavaisesti. Vain opettaja saa tietoonsa arvosanat.
- Sovitaan, valitaanko ryhmille kirjuri, vai kirjoittavatko kaikki ryhmän jäsenet vastauksia keskustelun pohjalta. Keskustelu kannattaa käydä hiljaisella äänellä, ettei anna vinkkejä muille ryhmille tai pareille.

Kirjoittakaa ryhmässä vastaukset paperille kahdessa minuutissa.

Mikä on konflikti?

Miten se eroaa kiusaamisesta?

Millainen on myrkyllinen kaveri?

7.1.1 Hypoteesi

Tavoite

- Luodaan luokan yhteinen hypoteesi myrkyllisestä kaverista, konfliktista ja siitä, miten konflikti eroaa kiusaamisesta.
- Kunnioitetaan toisten näkemyksiä.

Tehtävä

- Kuunnellaan toisia kunnioittaen kaikkien vastaukset edelliseen tehtävään ja muodostetaan niiden pohjalta luokan yhteinen hypoteesi (oletus) myrkyllisistä kavereista ja siitä, mikä on konflikti, ja miten se eroaa kiusaamisesta.
- Kirjataan ennakkotietojen pohjalta näkyviin yhteinen määritelmä konfliktista ja siitä, miten se eroaa kiusaamisesta. Yritetään tiivistää hypoteesi mahdollisimman selkeäksi. Hypoteesin kirjaamiseen ja tulostamiseen voi käyttää digimateriaalin liitepohjaa **Konflikti ja myrkylliset kaverit, hypoteesi**.
- Varmistetaan, että koko luokka on tyytyväinen hypoteesiin.

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Konflikti on

Konflikti eroaa kiusaamisesta siten, että

Myrkyllinen kaveri on

- Laitetaan luokan hypoteesi näkyvälle paikalle esiin.

7.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

Tavoite

- Opitaan erottamaan konflikti ja kiusaaminen.

- Opitaan tunnistamaan myrkyllinen kaveri.
- Tutustaan tutkimustehtävässä siihen, mitä on häirintä.
- Harjoitellaan ryhmässä toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Mietitään keinoja konfliktien ehkäisemiseksi ja pysäyttämiseksi.
- Kokeillaan draaman keinoin, miten myrkyllisen kaverin toimintamallit voivat äityä konflikteiksi.

Tehtävä

TUTKI

Tehkää [gallup](#), millaisista konflikteista luokassa on kokemuksia. Gallup-kysely tehdään nimettömästi. [Gallup konflikteista](#) on digimateriaalin liitteissä. Opettaja voi halutessaan muokata gallup-kyselyä Excel-versiossa oppilaiden ikätason mukaan.

- Oppilaat merkitsevät rastin ensimmäiseen sarakkeeseen, jos heillä on omakohtaisia kokemuksia. Jos heillä on havaintoja toisten kokemuksia ko. aiheesta, rasti merkitään toiseen sarakkeeseen. Samaan aiheeseen voi siis tulla 0–2 rastia.

Fyysistä konfliktia ovat töniminen, lyöminen, kamppaaminen, tappelu ym. eli toisen satuttaminen fyysisesti.

- Pohditaan, täytyvätkö kiusaamisen kriteerit kaikissa konflikteissa.

Yleisen määritelmän mukaan kiusaaminen on **tahallista** ja **toistuvasti** samaan henkilöön kohdistuvaa harmin tai haitan aiheuttamista. Usein kiusattu on **heikommassa (alisteisessa) asemassa**, ja hänen on vaikea puolustautua.

Häirintä vaikuttaa kiusaamiselta, vaikka siitä puhutaan yleensä konfliktien yhteydessä.

Keskustellaan, voiko häirintä olla konflikti, vai onko se kiusaamista.

(Häirintä ei aina kohdistu samaan henkilöön tai henkilöön, joka on alisteisessa asemassa, mutta häirintä on jatkuvaa, kuten kiusaamisessa.)

Gallup luokan kokemuksista konflikteista

Luokka _____
oppilasmäärä _____

	omakohtaisia kokemuksia.	havaintoja (muilla kokemus)	
Rastita ne vaihtoehdot, joista sinulla on			
sanallinen konflikti			
haukkuminen			
kiusoittelu / hännääminen			
erimielisyys / riita			
fyysinen konflikti			
välienselvittely tapellen (fyysinen kontakti)			
häirintä (jatkuvaa kielteistä toimintaa tai käytöstä)			
jatkuva uhkailu tai pelottelu			
jatkuvat ilkeät ja vihjailevat viestit			
jatkuvat väheksyvät ja pilkkaavat puheet			
jatkuva perusteeton arvostelu ja työnteon hankaloittaminen			
seksuaalinen häirintä			

Koonti gallup-testistä toteutetaan niin, että vastaukset säilyvät nimettöminä. Opettaja voi merkitä esim. tukkimiehen kirjanpidolla kokemukset sekä havainnot, laskea ne yhteen ja merkitä eri kohtiin luokan keskiarvot. **Gallup-koonti konflikteista** löytyy digimateriaalin liitteistä.

- Mikä on yleisin konfliktilaji omakohtaisissa / havaituissa kokemuksissa?
- Tuloksista voi tehdä diagrammin luokan seinälle.

Gallup-koonti luokan kokemuksista konflikteista

luokka _____

oppilasmäärä _____

Kootaan kokemukset esim. tukkimiehen kirjanpidolla.

sanallinen konflikti	omakohtaisia kokemuksia.	havaintoja (muilla kokemus).	yht.	ka.
haukkuminen				
kiusoittelu / hännääminen				
erimielisyys / riita				
fyysinen konflikti				
välienselvittely tapellen (fyysinen kontakti)				
häirintä (jatkuvaa kielteistä toimintaa tai käytöstä)				
jatkuva uhkailu tai pelottelu				
jatkuvat ilkeät ja vihjailevat viestit				
jatkuvat väheksyvät ja pilkkaavat puheet				
jatkuva perusteeton arvostelu ja työnteon hankaloittaminen				
seksuaalinen häirintä				

Miten konflikteja on saatu ratkaistua?

- Keskustelkaa ja kootkaa keinoja ratkoa konflikteja julisteeseen ja laittakaa se näkyvälle paikalle. **Keinoja konfliktien estämiseen tai ratkaisemiseen -pohja** löytyy digimateriaalin liitteistä.

Ovatko kaikki konfliktit johtaneet kiusaamiseen?

- Millaisia kokemuksia oppilailla on siitä, voiko olla erillisiä konflikteja, jotka eivät johda kiusaamiseen?

Sinä olet ratkaisu konfliktin ja kiusaamisen lopettamiseen – älä odota, että joku muu hoitaa. Tarvittaessa hae aikuinen apuun.

TESTAA JA TOIMI

Moni on mukana porukoissa tai jengeissä, koska hakevat niistä turvaa tai sosiaalista asemaa. Niissä ei välttämättä ole aitoja ystävyksiä, sillä monelle on tärkeämpää säilyttää ryhmä kuin ystävyystyö todella jonkun kanssa. Sääntöjen seuraamiseen ja toisten miellyttämiseen menee paljon aikaa. Porukat (klikit) estävät löytämästä todellista minää, mikä vaikuttaa itsetuntoon. **Porukoissa on myrkyllisiä kavereita.**

Porukoilla on valtuuksia tehdä asioita, joita sen jäsenet eivät muuten tekisi. He pilkkaavat helposti niitä, jotka poikkeavat heistä. Somessa tykätään, suositaan ja jaetaan porukkaan kuuluvien juttuja, jotta oma asema ryhmässä lisääntyy. Verkkokiusaaminen on yleistä.

- Tutustutaan myrkyllisen kaverin toimintatapoihin.
- Luodaan ryhmässä lyhyt kohtaus, jossa myrkyllisen kaverin toiminta aiheuttaa konfliktin (riitatilanteen). (Esimerkeistä voi kerrata kiusaamisen lajeja.)
- Esitetään kohtaus, jossa selvästi joku joutuu kiusaamisen uhriksi.
- Puretaan draamaharjoitukset.
- Pohditaan keinoja estää tai ratkaista konflikti sekä tapoja estää konfliktin muuttumisen kiusaamiseksi.

Seuraavassa on neljä eri purkutapaa, joissa tutkitaan eri työtapojen avulla kohtauksen eri osa-alueita, myrkyllisen kaverin motiiveja ja kiusatun tunnekokemusta. Näitä tapoja voi käyttää myös muiden näytelmien purkamisen yhteydessä.

KUUMA TUOLI - roolihenkilön haastattelu

1. Myrkyllisen kaverin esittäjä istuu tuoliin, muu ryhmä haastattelee häntä. Esittäjä pysyy roolissa. Tunnelman ja roolin syventämiseksi häneltä voi ensin kysyä roolifaktoja, kuten nimi, harrastus tai lempielokuva. Tämän jälkeen häneltä kysytään hänen sisäisiä ajatuksiaan: miksi hän toimii tilanteessa niin kuin toimii; miksi hän haluaa pahaa toiselle; huomaako, hän, että toinen kärsii; mitä hän pelkää jne.
2. Kiusattu istuu tuoliin ja häneltä kysytään vastaavia kysymyksiä.

KÄTKETYT AJATUKSET - roolihenkilön tulkinta

1. Katsotaan sama kohtaus uudestaan alusta. Tällä kerralla opettaja tai valittu oppilas/ryhmä pysäyttää tilanteen mielenkiintoiseen paikkaan sanomalla "STOP". Näyttelijät pysähtyvät paikalleen, pysäyttävä kertoo, kenen roolin ajatuksia hän haluaa kuulla.
2. Roolin näyttelijä, esim. myrkyllinen kaveri, kertoo roolissa pysyen, mitä hänen päässään liikkuu juuri sillä hetkellä. Muut pysyvät paikallaan.
3. Pysäyttävä sanoo "PLAY", ja kohtaus jatkuu. Tätä voi jatkaa aina uudestaan.

KÄTKETYT AJATUKSET - katsojan tulkinta

1. Alkuohjeistus sama kuin edellisessä harjoituksessa. Tällä kerralla, kun sanotaan "STOP", yksi oppilas tai ryhmä oppilaita kävelee roolihahmon taakse, laittaa kätensä tämän olkapäälle, ja kertoo, mitä roolihahmo tällä hetkellä ajattelee.
2. Kohtaus jatkuu sanomalla "PLAY" kuten edellisessä harjoituksessa. Kohtausta voi kelailta edestakaisin ja tutkia roolihenkilöiden ajatuksia.

FOORUMITEATTERI - kohtauksen muokkaaminen ryhmänä

1. Näytellään sama kohtaus uudestaan.
2. Yritetään ryhmänä muuttaa tilanne positiiviseksi. Kuka tahansa katsoja saa huutaa "STOP" missä tahansa vaiheessa kohtausta.
3. Keskeyttäjä yrittää muuttaa tilannetta näyttelemällä erilaisen ratkaisun kohtaukseen, muuttamalla tämän käyttäytymistä tilanteessa.
4. HUOM! Kaikkien muiden käytöstä saa muuttaa, paitsi myrkyllisen kaverin! Hänen rooliaan ei voi ottaa, hänen käyttökseen ei voi puuttua. Tilanne pitää saada muuttumaan toisten roolihahmojen avulla.
5. Vaihtoehtoisesti keskeyttäjä voi neuvoa jotakuta alkuperäistä näyttelijää näyttelemään kohtausta tietyllä tavalla, jos ei itse uskalla tai halua näytellä.
6. Kohtaus aloitetaan alusta ja katsotaan yhdessä, miten ehdotettu muutos vaikuttaa kohtauksen lopputulokseen. Avainrooli on tässä harjoituksessa myrkyllisen kaverin esittäjällä, hänen pitää osata mukautua muutokseen ja esittää se.

Saako ryhmä **käytöstähden**?

- Vaihtoehtoisesti **pohditaan sanallisesti keinoja estää tai ratkaista konflikti** (Ystävän käytösmalleissa esimerkkejä) **sekä tapoja estää konfliktin muuttumisen kiusaamiseksi.** **Keinoja konfliktien estämiseen tai ratkaisemiseen -pohja** löytyy digimateriaalin liitteistä.

Myrkyllinen kaveri – Ystävät -toimintamallirinnastus on tulostettavissa digimateriaalin liitteistä.

Myrkyllinen kaveri

(Frenemi = friend and enemy)

- haluaa valtaa.
- haluaa ohjata ja tehdä päätökset.
- turvautuu relatiiviseen aggressiivisuuteen (liittoumien rakentamiseen, ryhmien muodostamiseen ja ihmisten poissulkemiseen).
- määrää, kuka voi olla kenellekin ystävä ja ketkä eivät voi olla ystäviä.
- kokee itsensä oikeutetuksi erityiseen kohteluun.
- nauttii muiden pelottelusta ja ilmeilystä heille.
- ei ole mukava, vaikka ulkonäkö voi pettää.
- torjuu tosiasiat ja vastuut.
- on mustasukkainen ja kateellinen.
- keskittyy suosioon ja vahingoittaa niitä, jotka kokee uhaksi.
- painavat muita alas, jotta pääsevät itse ylemmäs sosiaalisia tikkaita.
- ovat kriittisiä ja puhuvat toisista pahaa – jopa kavereistaan.
- pilkkaavat toisten ulkoasua tai -näköä tai toimintaa.
- hyväksyy kaverien pilkkaamisen ja vähättelyn muiden ihmisten edessä.
- hyödyntää kaverin hyvää tahtoa tai anteliaisuutta.
- jakaa toisten henkilökohtaisia tietoja.
- kertoo valheita ja puolitietoja.
- manipuloi emotionaalisesti ja syyllistää saadakseen haluamansa.
- luo draamaa kertomalla ja levittämällä huhuja.
- nauttii jättäessään vahingollisia viestejä näkyville tai sosiaaliseen mediaan.
- tekee verkkohyökkäyksiä.

Ystävät

- * ovat tasa-arvoisia.
- * tekevät päätökset yhdessä.
- * ottavat kaikki mukaan.
- * ovat avoimia tutustumaan uusiinkin ystäviin – ja sallivat sen muillekin.
- * ovat nöyriä ja toisia arvostavia.
- * tervehtivät toisia ihmisiä hymyillen.
- * ovat aitoja ja mukavia.
- * tunnustavat, kun ovat väärässä.
- * eivät kadehdi tai koe muiden menestystä uhkana, vaan juhlivat heidän kanssaan.
- * pitävät ystävyyttä suosiota tärkeämpänä.
- * ovat lojaaleja ja pitävät ystävien puolta.
- * eivät loukkaa toisiaan ja ovat uskollisia.
- * arvostavat erilaisuutta ja arvostavat sitä, keitä ovat.
- * ovat rohkaisevia, ystävällisiä ja toisia kunnioittavia.
- * arvostaa saamaansa apua.
- * pitävät henkilökohtaiset tiedot yksityisinä.
- * ovat rehellisiä ja suoraviivaisia.
- * ymmärtävät ja kunnioittavat rajoja.
- * nauttivat kiinnostuksesta, toiminnasta ja ideoista.
- * lähettävät kannustavia viestejä.
- * tekevät vain positiivisia kommentteja someen.

Opettaja huolehtii, ettei ketään oikeasti satuteta tai kiusata draamaharjoituksissa.

- Laittakaa toimintamallit konfliktin ehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi näkyville luokkaan. Keinoja konfliktien estämiseen tai ratkaisemiseen -pohja löytyy digimateriaalin liitteistä.

Esiintyjät arvioivat esityksensä lopuksi yleisön. Onko se turvallinen ja kannustava?

- Sopikaa ennen esitystä turvallisen yleisön kriteerit (seuraa kiinnostuneena katseella, istuu rauhassa paikoillaan, on hiljaa ja keskittynyt,...).

- Jos yleisö saa esiintyjiltä yleisötähden (hyvä ja kannustava käytös), se lisätään luokan saavutuksiin, joista tulee palkinto sovitun rajan saavuttamisen jälkeen.
 - Harjoitellaan esittämään eläytyen.
 - Vaihdetaan rooleja.
- Saako ryhmä käyttötähden?

7.3 TIETOA / FAKTAA

Tieto-osuus on jaettu ikäryhmien mukaan kolmeen osaan: esi- ja alkuopetus, 3.–6. luokka ja yläkoulu. Valitse digiaineistosta sinulle sopiva vaihtoehto. Opettajan oppaaseen ikäryhmät on värikoodattu.

KONFLIKTIT ja MYRKYLLISET KAVERIT

7.3.1 Esi- ja alkuopetus

Tavoite

- Opitaan, mikä on konflikti.
- Tunnistetaan myrkyllisen kaverin toimintatapoja.
- Opitaan konfliktin ja kiusaamisen ero.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?

Oppilaan kirja s. 19

Riidat ja myrkylliset kaverit

- * Keskustellaan yhdessä, mikä ero on riidalla tai erimielisyydellä ja kiusaamisella.
- * Keskustellaan kaveriporukoista ja niihin kuulumisesta. Miksi oppilaat ovat porukoissa?
- * Oppilas piirtää oppilaan kirjaan kuvan mukavista kavereista.

* **Riita** voi olla erimielisyys tai kokemus siitä, että toinen on haitaksi tai uhaksi itselle. Usein pienenäkin alkanut kinastelu voi leimahtaa ilmiriidaksi.

- Keskustellaan, mistä riita syntyy.

* Riita johtuu usein siitä, että

- ei suhtauduta toisiin kunnioittavasti.
- erilaisuus pelottaa.
- ei puhuta ollenkaan tai puhutaan selän takana ikävästi.
- viestitään epäselvästi tai tulkitaan väärin toisen sanomaa.
- toisen käytös on hyökkäävää tai sopimatonta.

Kun erilaisilla sosiaalisilla taidoilla varustetut lapset haluavat päästä ryhmään ilman tietoa, miten ryhmässä ollaan, syntyy konflikteja. Taustalla voi olla traumoja tai aiemmin opittuja käytösmalleja, jotka johtavat rähjäämiseen, vaikka pyrkimys pitäisi olla rakentavaan käytökseen. Moni on mukana porukoissa tai jengeissä, koska hakevat niistä turvaa tai sosiaalista asemaa. Klikeissä ja jengeissä ei usein ole aitoja ystävyksiä, sillä monelle on tärkeämpää säilyttää ryhmä kuin ystävyystyö todella jonkun kanssa. **Porukoista haetaan turvaa tai hyvää asemaa, mutta joskus niissä on myrkyllisiä kavereita, joiden käytös johtaa usein riitoihin.**

Digimateriaalin liitteissä on **Myrkyllinen kaveri – ystävä -toimintataparinnastus**, josta näkee, miten ystävä tai myrkyllinen kaveri toimii. Huomataan erot käytöksessä, jotta opitaan tunnistamaan myrkyllinen kaveri.

On tärkeää, että on kavereita ja saa kokea, että on hyväksytty ryhmään. Joskus ryhmä voi kuitenkin toimia ikävästi. Silloin pitää miettiä omat arvot, mitä pitää tärkeänä. Kaikkia tulee kohdella kauniisti ja kunnioittavasti.

* **On tärkeämpää olla hyvä kaveri kuin kuulua johonkin arvostettuun ryhmään.**

On mukavaa olla tärkeä, mutta on tärkeämpää olla mukava. (Lions Quest)

Konflikti ei ole vielä kiusaamista, mutta konflikteihin, kiusoitteeluun, hännäämiseen, häirintään ja välienselvittelyyn puuttuminen ovat kiusaamisen ennaltaehkäisyä. **Kiusaaminen on sekä vallankäyttöä että vuorovaikutuksessa syntyvää konfliktia.** Kiusaaminen ja konflikti on hyvä erottaa toisistaan.

* **Kiusaaminen on jatkuvaa – konflikti voi olla yksittäinen tapahtuma.**

* **Kiusaaminen on vallankäyttöä – konflikti on ristiriita.**

* **Kiusaaminen kohdistuu alisteisessa asemassa olevaan – konflikti voi tulla keiden tahansa välille.**

Konfliktin ja kiusaamisen välinen ero -liite on tulostetavassa muodossa digimateriaalin liitteissä.

- Keskustellaan, miten riita voitaisiin ehkäistä tai ratkaista.

Konfliktia pitäisi käsitellä mahdollisuutena oppia sosiaalisia taitoja. Turvallisessa tilanteessa oman kokemuksen jakaminen ilman syyllistämistä voi auttaa oivaltamaan ja toimimaan jatkossa paremmin.

Kohtelee kaikkia kunnioittavasti ja usko itseesi.

Olellaista konfliktien ehkäisyssä ja ryhmään pääsemisessä on **kehittää itsetuntemusta, tunne- ja vuorovaikutustaitoja, tunteiden hallitsemista** (itsesääteilyä) sekä kunnioitusta (itsensä ja toisten). On myös harjoiteltava **taitoja selvittää ja ratkoa riitoja**. Sen lisäksi, että osataan hakea aikuinen avuksi, on hyvä opetella selvittämään ja ratkomaan ongelmia itsekin. Toki, jos se ei onnistu, on syytä hakea aikuinen apuun. Selvittelyä ei opi, ellei siitä ole malleja tai sitä ei harjoitella.

Riitojen ratkomista voi harjoitella.

Ryhmään voidaan perustaa **riidanratkojatiimi**, johon valitaan henkilöitä, joilla mahdollisesti on jo valmiuksia riitojen ratkomiseen. Valinnassa otetaan huomioon halukkuus tehtävään, luottamus ryhmässä (mahdollisimman puolueettomia ja klikittömiä) sekä hyvät vuorovaikutustaidot (ovat harvoin itse riitelemässä). Tiimin jäseniä vaihdellaan aika ajoin, että moni pääsee harjoittelemaan selvittelyä ja riitojen ratkomista. Ryhmän jäsenet voivat pyytää riidanratkojatiimiä avuksi konfliktien selvittelyyn. Jos tilanne ei tiimin avulla ratkea, voidaan hakea aikuinen apuun.

On tärkeää, että kaikkia konfliktin osapuolia kuunnellaan ja kunnioitetaan. Selvittelijä yrittää muodostaa objektiivisen näkemyksen tilanteesta. Sitä ääneen sanoittamalla hän pyrkii varmistamaan, että se vastaa molempien osapuolten näkemystä. Yhdessä voidaan hakea rakentavia ratkaisuehdotuksia. Tarvitaan myös **empatiaa** ja **erilaisuuden ymmärtämistä**. Tutkija Ina Juva (2019)¹ mukaan konflikti tiivistyy erilaisuuden äärelle.

Sinä olet ratkaisu konfliktien ja kiusaamisen lopettamiseen – älä odota, että joku muu hoitaa.

* Oppilaat piirtävät kirjaansa kuvan tilanteesta, jossa riita saadaan ratkaistua.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kuka-kiusaa-keta-kiusataan/>:

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Täydentäkää tarvittaessa hypoteesia. Laittakaa mallit näkyvälle paikalle esiin.

1) Juva, I. (2019). Who can be 'normal'? Constructions of normality and processes of exclusion in two Finnish comprehensive schools. University of Helsinki.

7.3.2 3.–6. luokka

Tavoite

käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, kehuaan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät *nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

* Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Oppilaan kirjan vastaukset s. 19

Miten riita tai erimielisyys eroaa kiusaamisesta?

Riita tai erimielisyys voi olla yksittäinen tapahtuma, mutta kiusaaminen on toistuvaa. Riita tai erimielisyys voi tulla keiden tahansa välille, mutta kiusaaminen kohdistuu yleensä samaan alisteisessa asemassa olevaan henkilöön. Kiusaaminen on vallankäyttöä, mutta erimielisyys koskee näkemuseroja. Kiusaaminen on vallankäyttöä ja vuorovaikutuksessa syntyvää konfliktia, kuten riitaa tai erimielisyyttä.

Miksi jotkut ovat porukoissa, joissa ei oikeastaan olla kunnan kavereita.

Ryhmään kuuluminen tuo turvallisuutta tai sosiaalista asemaa.

Oppilaan kirja s. 20

* **Konflikti on ristiriitatilanne, joka aiheuttaa jännitteen** * vuorovaikutukseen.

Erimielisyydet ja yhteentörmäykset ovat ryhmätoiminnassa aivan luonnollisia. **Konflikti** on käytännössä **ristiriitatilanne**, jossa osapuolet selvittelevät keskenään heidän välilleen muodostunutta ongelmaa.

* **Konflikti on prosessi, joka käynnistyy, kun koetaan toinen *haitaksi tai *uhaksi omille** intresseille, tarpeille, ajatuksille, asenteille, tunteille, uskomuksille, toimintatavoille tai arvoille.

Konfliktia voidaan pitää myös **prosessina**, joka käynnistyy, kun yksittäinen henkilö tai ryhmä kokee jonkun toisen henkilön tai ryhmän (meneillään tai odotettavissa olevan) toiminnan tai laiminlyönnin haittaavan omia intressejään, tarpeitaan, ajatuksiaan, asenteitaan, tunteitaan, uskomuksiaan, toimintatapojaan tai arvojaan. Eri osapuolilla voi olla aivan eri näkemys siitäkin, mitkä ovat syyt konfliktin syntymiseen ja jatkumiseen.

* **Muutostilanteet, * stressi ja * uupumus altistavat konflikteille, mutta niiden syntymiseen tarvittavan ristiriidan saa alkuunsa joku käytännön tilanne.**

Konflikteja voi syntyä esim. yksilöiden, yhteiskunnan, kansallisella, kansainvälisellä ja globaalilla **tasolla**. Konflikteista voi erottaa esimerkiksi rakenteelliset konfliktit, intressikonfliktit ja arvokonfliktit. * **Usein pienenäkin alkanut konflikti voi eskaloitua * ilmiriidaksi, ellei siihen puututa ajoissa.** On hyvä tietää, millaisia konflikteja voi esiintyä, jotta ne voidaan tunnistaa ja käsitellä ajoissa.

[ErvastiK2004](#), [Ervasti&Nylund2014](#)

Tieteen termipankki 3.3.2022: Oikeustiede:konflikti. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:konflikti>.) (Luettu 4.3.2022.)

<https://www.tyso.fi/konfliktit-tyoyhteisossa-mita-eri-konflikteja-voi-olla/> (Luettu 4.3.2022.)

* **Häirintä on** yhdenvertaisuuslaissa kiellettyä **syrintää, järjestelmällistä ja jatkuvaa kielteistä toimintaa tai käyttäytymistä, jolla * loukataan henkilön tai ryhmän ihmisarvoa *** **tarkoituksellisesti** tai tosiasiallisesti. Häirintään luetaan esimerkiksi toistuva uhkailu, pelottelu, ilkeät ja vihjailevat viestit, hyökkäävä ilmapiiri, toista halventavat, nöyryyttävät, väheksyvät ja pilkkaavat puheet, työn teon jatkuva perusteeton arvostelu ja vaikeuttaminen ym., jotka häirinnässä luodaan käyttäytymisellä kiellettyyn syrjintäperusteeseen liittyen (esim. seksuaaliseen suuntautumiseen, alkuperämaahan tai vammaisuuteen).

Myös maineen tai aseman kyseenalaistaminen, työyhteisöstä eristäminen sekä seksuaalinen häirintä (luonteeltaan seksuaalinen ei-toivottu käytös, jolla loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta) kuuluvat häirinnän piiriin.

Häirintä on toistuvaa, kuten kiusaaminen, mutta se ei aina välttämättä kohdistu samoihin ja / tai alisteisessa asemassa oleviin henkilöihin. Häirintä voi kohdistua myös ihmisryhmiin.

<https://www.superliitto.fi/tyoelamassa/tyohyvinvointi-tyosuojelu-ja-tyoelaman-kehittaminen/hairinta-ja-muu-epaasialinen-kohtelu/> (Luettu 4.3.2022.)

<https://syrjinta.fi/hairinta> (Luettu 4.3.2022.)

* **Syitä konfliktien syntymiseen:**

- avoimen, selkeän ja kunnioittavan * **kommunikoinnin puute**
- suoran tai epäsuoran * **viestinnän ongelma**
- **väärät tulkinnat**
- **henkilökohtaiset tekijät**

- ***erilaisuus**
- ***puhumattomuus tai selän takana puhuminen, kantelu ja *juoruilu**
- ***epäasiallinen vuorovaikutus tai puhetyyli**
- ***hyökkäävä käytös**
- **erimielisyydet tehtävien jakamisesta ja työtavoista**

Kun erilaisilla sosiaalisilla taidoilla varustetut lapset haluavat päästä ryhmään ilman tietoa, miten ryhmässä ollaan, syntyy konflikteja. Taustalla voi olla traumoja tai aiemmin opittuja käytösmalleja, jotka johtavat räjähtämiseen, vaikka pyrkimys pitäisi olla rakentavaan käytökseen. **Moni on mukana porukoissa tai jengeissä saadakseen niistä *turvaa tai sosiaalista *asemaa. Porukoissa (klikeissa) ja jengeissä ei useinkaan ole aitoja ystävyksiä, vaan myrkyllisiä kavereita, joiden *toimintamallit johtavat usein konflikteihin.** Monelle on tärkeämpää säilyttää ryhmä kuin *ystävystyä todella jonkun kanssa.

Digimateriaalin liitteissä on **Myrkyllinen kaveri – ystävä -toimintataparinnastus**, josta näkee, miten ystävä tai myrkyllinen kaveri toimii. Huomataan erot käytöksessä, jotta opitaan tunnistamaan myrkyllinen kaveri.

On tärkeää, että on kavereita ja saa kokea, että on hyväksytty ryhmään. Joskus ryhmä voi kuitenkin toimia ikävästi. Silloin pitää miettiä omat arvot, mitä pitää tärkeänä. Kaikkia tulee kohdella kauniisti ja kunnioittavasti. On tärkeämpää olla hyvä kaveri kuin kuulua johonkin arvostettuun ryhmään.

On mukavaa olla tärkeä, mutta on tärkeämpää olla mukava. (Lions Quest)

Konflikti ei ole vielä kiusaamista, mutta konflikteihin, kiusoitteeluun, hännäämiseen, häirintään ja välienselvittelyyn puuttuminen ovat kiusaamisen ennaltaehkäisyä.

Kiusaaminen on sekä vallankäyttöä että vuorovaikutuksessa syntyvää konfliktia. Kiusaaminen ja konflikti on hyvä erottaa toisistaan.

- **Kiusaaminen on jatkuvaa – konflikti voi olla *yksittäinen tapahtuma.**
- **Kiusaaminen on vallankäyttöä – konflikti on *ristiriita.**
- **Kiusaaminen kohdistuu alisteisessa asemassa olevaan – konflikti voi tulla *keiden tahansa välille.**

Konfliktin ja kiusaamisen välinen ero -liite on tulostettavassa muodossa digimateriaalin liitteissä.

Konfliktia pitäisi käsitellä mahdollisuutena oppia sosiaalisia taitoja. Turvallisessa tilanteessa oman kokemuksen jakaminen **ilman syylistämistä** voi auttaa oivaltamaan ja toimimaan jatkossa paremmin.

Oleennaista konfliktien ehkäisyssä ja ryhmään pääsemisessä on **kehittää *itsetuntemusta, tunne- ja *vuorovaikutustaitoja, tunteiden hallitsemista (itsesäätelyä) sekä *kunnioitusta (itsensä ja toisten).** On myös harjoiteltava **taitoja *selvitellä ja *ratkoa riitoja.** Sen lisäksi, että osataan hakea aikuinen avuksi, on hyvä opetella selvittämään ja ratkomaan ongelmia itsekkin. Toki, jos se ei onnistu, on syytä hakea aikuinen apuun. Selvittelyä ei opi, ellei siitä ole malleja tai sitä ei harjoitella.

Ryhmään voidaan perustaa **riidanratkojatiimi**, johon valitaan henkilöitä, joilla mahdollisesti on jo valmiuksia riitojen ratkomiseen. Valinnassa otetaan huomioon halukkuus tehtävään, luottamus ryhmässä (mahdollisimman puolueettomia ja klikittömiä) sekä hyvät vuorovaikutustaidot (ovat harvoin itse riitelemässä). Tiimin jäseniä vaihdellaan aika ajoin, että moni pääsee harjoittelemaan selvittelyä ja riitojen ratkomista. Ryhmän jäsenet voivat pyytää riidanratkojatiimiä avuksi konfliktien selvittelyyn. Jos tilanne ei tiimin avulla ratkea, voidaan hakea aikuinen apuun.

On tärkeää, että kaikkia konfliktin osapuolia *** kuunnellaan ja * kunnioitetaan**. Selvittelijä yrittää muodostaa objektiivisen näkemyksen tilanteesta. Sitä ääneen sanoittamalla hän pyrkii varmistamaan, että se vastaa molempien osapuolten näkemystä. Yhdessä voidaan hakea rakentavia ratkaisuehdotuksia. **Tarvitaan myös * empatiaa ja * erilaisuuden ymmärtämistä**. Tutkija Ina Juva (2019) mukaan konflikti tiivistyy erilaisuuden äärelle.

- Juva, I. (2019). Who can be 'normal'? : Constructions of normality and processes of exclusion in two Finnish comprehensive schools. University of Helsinki.

*** Sinä olet ratkaisu konfliktien ja kiusaamisen lopettamiseen – älä odota, että joku muu hoitaa.**

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kuka-kiusaa-keta-kiusataan/>:

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?
Täydentäkää tarvittaessa hypoteesia. Laittakaa mallit näkyvälle paikalle esiin.

Oppilaan kirjan vastaukset s. 20

Konflikti on

- **ristiriitatilanne**, joka aiheuttaa jännitteen vuorovaikutukseen.
- **prosessi**, joka käynnistyy, kun koetaan toinen haitaksi tai uhaksi.

Muutostilanteet, stressi ja uupumus antavat usein kasvualustan konflikteille. Usein pienenäkin alkanut konflikti voi leimahtaa ilmiriidaksi.

Häirintä on syrjintää, järjestelmällistä ja jatkuvaa kielteistä toimintaa, jolla loukataan henkilön tai ryhmän ihmisarvoa tarkoituksellisesti.

Syitä konfliktien syntymiseen:

- avoimen, selkeän ja kunnioittavan kommunikoinnin puute
- suoran tai epäsuoran viestinnän ongelma tai väärät tulkinnat
- henkilökohtaiset tekijät tai erilaisuus
- puhumattomuus tai selän takana puhuminen, kantelu ja juoruilu
- epäasiallinen vuorovaikutus tai puhetyyli tai hyökkäävä käytös

Jengeistä tai porukoista haetaan turvaa tai sosiaalista asemaa. Monelle on tärkeämpää säilyttää ryhmä kuin ystävyyttä todella jonkun kanssa. Myrkyllisten kavereiden toimintamallit johtavat usein konflikteihin.

Kiusaaminen on sekä vallankäyttöä että vuorovaikutuksessa syntyvää konfliktia. Kiusaaminen on jatkuvaa – konflikti voi olla yksittäinen tapahtuma. Kiusaaminen on vallankäyttöä – konflikti on ristiriita. Kiusaaminen kohdistuu alisteisessa asemassa olevaan – konflikti voi tulla keiden tahansa välille.

Konfliktien torjuntaan ja ryhmiin pääsemiseen tarvitaan

- itsetuntemusta, tunne- ja vuorovaikutustaitoja, tunteiden hallitsemista (itsesäätelyä) sekä kunnioitusta (itsensä ja toisten)
- taitoja selvitellä ja ratkoa riitoja.

Kaikkia konfliktin osapuolia tulee kuunnella ja kunnioittaa.

Tarvitaan myös empatiaa ja erilaisuuden ymmärtämistä.

Sinä olet ratkaisu konfliktien ja kiusaamisen lopettamiseen – älä odota, että joku muu hoitaa.

7.3.3 **Yläkoulu**

Tavoite

- Opitaan, mikä on konflikti.
- Tunnistetaan myrkyllisen kaverin toimintatapoja.
- Opitaan konfliktin ja kiusaamisen ero.

- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?

Oppilaan kirja s. 19

Konfliktit ja myrkylliset kaverit

- * Keskustellaan yhdessä, mikä ero on konfliktilla ja kiusaamisella. Oppilaat kirjaavat vastauksen oppilaan kirjaan.
- * Keskustellaan kaveriporukoista ja niihin kuulumisesta. Miksi oppilaat ovat porukoissa? Oppilaat kirjaavat vastauksen oppilaan kirjaan.

Oppilaan kirjan vastaukset s. 19.

7 Konfliktit ja myrkylliset kaverit

Miten konflikti eroaa kiusaamisesta?

Konflikti (riita tai erimielisyys) voi olla yksittäinen tapahtuma, mutta kiusaaminen on toistuvaa. Konflikti voi tulla keiden tahansa välille, mutta kiusaaminen kohdistuu yleensä samaan alisteisessa asemassa olevaan henkilöön. Kiusaaminen on vallankäyttöä, mutta erimielisyys koskee näkemyseroja. Kiusaaminen on vallankäyttöä ja vuorovaikutuksessa syntyvää konfliktia, kuten riitaa tai erimielisyyttä.

Miksi jotkut ovat porukoissa, joissa ei oikeastaan olla kunnon kaveriteita.

Ryhmään kuuluminen tuo turvallisuutta tai sosiaalista asemaa.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päivänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Opettaja muistuttaa **vertaisarvioinnista**, sillä se on oiva keino ohjata itsesäätelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, keuhataan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät ***** nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

***** Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Oppilaan kirja s. 20

***** **Konflikti on ristiriitatilanne, joka aiheuttaa jännitteen kahden tai useamman osapuolen väliseen vuorovaikutukseen.**

Erimielisyydet ja yhteentörmäykset ovat ryhmätoiminnassa aivan luonnollisia. **Konflikti** tarkoittaa yhteen iskemistä, yhteentörmäystä (latinaksi conflictus). Konflikti on käytännössä **ristiriitatilanne**, jossa osapuolet selvittelevät keskenään heidän välilleen muodostunutta ongelmaa.

Sosiaalinen konflikti aiheuttaa jännitteen kahden tai useamman osapuolen väliseen **vuorovaikutukseen**. Toimijoina voivat olla yksilöt, ryhmät, organisaatiot jne. Yhteensopimattomuutta voi olla ajatusten / ideoiden, käsitysten ja/tai tunteiden ja/tai tahdon kanssa tai siinä, että tuntee toisen toiminnan tuovan itselle rajoituksia.

Konflikti on prosessi, joka käynnistyy, kun koetaan toinen haitaksi tai uhaksi omille intresseille, tarpeille, ajatuksille, asenteille, tunteille, uskomuksille, toimintatavoille tai arvoille.

Konfliktia voidaan pitää myös **prosessina**, joka käynnistyy, kun yksittäinen henkilö tai ryhmä kokee jonkun toisen henkilön tai ryhmän (meneillään tai odotettavissa olevan) toiminnan tai laiminlyönnin haittaavan omia intressejään, tarpeitaan, ajatuksiaan, asenteitaan, tunteitaan, uskomuksiaan, toimintatapojaan tai arvojaan. Eri osapuolilla voi olla aivan eri näkemys siitäkin, mitkä ovat syyt konfliktin syntymiseen ja jatkumiseen.

* **Muutostilanteet, stressitilat ja uupumus antavat usein kasvualustan konflikteille**, mutta niiden muodostumiseen tarvittavan **ristiriidan saa alkuunsa joku käytännön tilanne**.

Konflikteja voi olla monella tasolla (yksilö, yhteiskunta, kansallinen, kansainvälinen tai globaali).

Konflikteja voi syntyä esim. yksilöiden, yhteiskunnan, kansallisella, kansainvälisellä ja globaalilla **tasolla**. Konflikteista voi erottaa esimerkiksi rakenteelliset konfliktit, intressikonfliktit ja arvokonfliktit.

Usein pienenäkin alkanut konflikti voi **eskaloitua** ilmiriidaksi, ellei siihen puututa ajoissa. On hyvä tietää, millaisia konflikteja voi esiintyä, jotta ne voidaan tunnistaa ja käsitellä ajoissa.

[ErvastiK2004](#), [Ervasti&Nylund2014](#)

Tieteen termipankki 3.3.2022: Oikeustiede:konflikti.

(Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:konflikti>.) (Luettu 4.3.2022.)

<https://www.tyso.fi/konfliktit-tyoyhteisossa-mita-eri-konflikteja-voi-olla/> (Luettu 4.3.2022.)

* **Häirintä on yhdenvertaisuuslaissa kiellettyä syrjintää, järjestelmällistä ja jatkuvaa kielteistä toimintaa tai käyttäytymistä, jolla loukataan henkilön tai ryhmän ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti**. Häirintään luetaan esimerkiksi toistuva uhkailu, pelottelu, ilkeät ja vihjailevat viestit, hyökkäävä ilmapiiri, toista halventavat, nöyryyttävät, väheksyvät ja pilkkaavat puheet, työnteon jatkuva perusteeton arvostelu ja vaikeuttaminen ym., jotka häirinnässä luodaan käyttäytymisellä kiellettyyn syrjintäperusteeseen liittyen (esim. seksuaaliseen suuntautumiseen, alkuperämaahan tai vammaisuuteen).

Myös **maineen tai aseman kyseenalaistaminen, työyhteisöstä eristäminen sekä seksuaalinen häirintä** (luonteeltaan seksuaalinen ei-toivottu käytös, jolla loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta) kuuluvat häirinnän piiriin.

Häirintä on toistuvaa, kuten kiusaaminen, mutta se ei aina välttämättä kohdistu samoihin ja / tai alisteisessa asemassa oleviin henkilöihin. Häirintä voi kohdistua myös ihmisryhmiin.

<https://www.superliitto.fi/tyoelamassa/tyohyvinvointi-tyosuojelu-ja-tyoelaman-kehittaminen/hairinta-ja-muu-epaasialinen-kohtelu/> (Luettu 4.3.2022.)

<https://syriinta.fi/hairinta> (Luettu 4.3.2022.)

* **Syitä konfliktien syntymiseen:**

- avoimen ja kunnioittavan kommunikoinnin puute
- selkeän ja ymmärrettävän palautteen puute
- suoran tai epäsuoran viestinnän ongelma
- henkilökohtaiset tekijät
- **erilaisuus**
- työtehtäviin liittyvät asiat
- puhumattomuus
- epäasiallinen vuorovaikutus
- väärät tulkinnat

- selän takana puhuminen
- epäasiallinen puhetyyli
- aggressiivinen käytös
- kantelu ja juoruilu
- esimiesvallan väärinkäyttö
- epäselvät roolitukset ja prosessit
- erimielisyydet työn jakamisesta ja työtavoista

Kun erilaisilla sosiaalisilla taidoilla varustetut lapset haluavat päästä ryhmään ilman tietoa, miten ryhmässä ollaan, syntyy konflikteja. Taustalla voi olla traumoja tai aiemmin opittuja käytösmalleja, jotka johtavat rähjäämiseen, vaikka pyrkimys pitäisi olla rakentavaan käytökseen.

Monet hakevat porukoista tai jengeistä turvaa tai sosiaalista asemaa. Niissä ei juurikaan ole aitoja ystävyksiä, sillä monelle on tärkeämpää säilyttää asema ja ryhmä kuin ystävyystyö todella jonkun kanssa. Porukoissa on myrkyllisiä kavereita, joiden toimintamallit johtavat usein konflikteihin.

Konflikti ei ole vielä kiusaamista, mutta konflikteihin, kiusoitteeluun, hännämiseen, häirintään ja välienselvittelyyn puuttuminen ovat kiusaamisen ennaltaehkäisyä.

Kiusaaminen on sekä vallankäyttöä että vuorovaikutuksessa syntyvää konfliktia. Kiusaaminen ja konflikti on hyvä erottaa toisistaan.

- **Kiusaaminen on jatkuvaa – konflikti voi olla yksittäinen tapahtuma.**
- **Kiusaaminen on vallankäyttöä – konflikti on ristiriita.**
- **Kiusaaminen kohdistuu alisteisessa asemassa olevaan – konflikti voi tulla keiden tahansa välille.**

Konfliktin ja kiusaamisen välinen ero -liite on tulostetavassa muodossa digimateriaalin liitteissä.

Konfliktia pitäisi käsitellä mahdollisuutena oppia sosiaalisia taitoja. Turvallisessa tilanteessa oman kokemuksen jakaminen **ilman syylisyyttä** voi auttaa oivaltamaan ja toimimaan jatkossa paremmin.

Olennaista konfliktien ehkäisyssä ja ryhmään pääsemisessä on **kehittää itsetuntemusta, tunteja vuorovaikutustaitoja, tunteiden hallitsemista (itsesäätelyä) sekä kunnioitusta** (itsensä ja toisten). On myös harjoitettava **taitoja selvittää ja ratkoa riitoja**. Sen lisäksi, että osataan hakea aikuinen avuksi, on hyvä opetella selvittämään ja ratkomaan ongelmia itsekkin. Toki, jos se ei onnistu, on syytä hakea aikuinen apuun. Selvittelyä ei opi, ellei siitä ole malleja tai sitä ei harjoitella.

Ryhmään voidaan perustaa **riidanratkojatiimi**, johon valitaan henkilöitä, joilla mahdollisesti on jo valmiuksia riitojen ratkomiseen. Valinnassa otetaan huomioon halukkuus tehtävään, luottamus ryhmässä (mahdollisimman puolueettomia ja klikittömiä) sekä hyvät vuorovaikutustaidot (ovat harvoin itse riitelemässä). Tiimin jäseniä vaihdellaan aika ajoin, että moni pääsee harjoittelemaan

selvittelyä ja riitojen ratkomista. Ryhmän jäsenet voivat pyytää riidanratkojatiimiä avuksi konfliktien selvittelyyn. Jos tilanne ei tiimin avulla ratkea, voidaan hakea aikuinen apuun.

On tärkeää, että kaikkia konfliktin osapuolia kuunnellaan ja kunnioitetaan, kun riitoja selvitetään ja ratkotaan. Selvittelijä yrittää muodostaa objektiivisen näkemyksen tilanteesta. Sitä ääneen sanoittamalla hän pyrkii varmistamaan, että se vastaa molempien osapuolten näkemystä. Yhdessä voidaan hakea rakentavia ratkaisuehdotuksia. Tarvitaan myös **empathiaa** ja **erilaisuuden ymmärtämistä**. Tutkija Ina Juva¹ (2019) mukaan konflikti tiivistyy erilaisuuden äärelle.

1. Juva, I. (2019). Who can be 'normal'? Constructions of normality and processes of exclusion in two Finnish comprehensive schools. University of Helsinki.

Sinä olet ratkaisu konfliktien ja kiusaamisen lopettamiseen – älä odota, että joku muu hoitaa.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/kuka-kiusaa-keta-kiusataan/>:

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa? Täydentäkää tarvittaessa hypoteesia. Laittakaa mallit näkyvälle paikalle esiin.

Oppilaan kirjan vastaukset s. 20

Mikä on konflikti?

Konflikti on ristiriitatilanne, joka aiheuttaa jännitteen kahden tai useamman osapuolen väliseen vuorovaikutukseen. Konflikti on prosessi, joka käynnistyy, kun koetaan toisen haittaavan tai uhkaavan omia intressejä, tarpeita, ajatuksia, asenteita, tunteita, uskomuksia, toimintatapoja tai arvoja. Konfliktia voi syntyä esim. yksilöiden, yhteiskunnan, kansallisella, kansainvälisellä ja globaalilla tasolla. Konflikteista voi erottaa esimerkiksi rakenteelliset konfliktit, intressikonfliktit ja arvokonfliktit.

Mitkä asiat pahentavat konfliktia?

Muutostilanteet, stressitilat ja uupumus antavat usein kasvualustan konflikteille.

Mitä on häirintä?

Häirintä on yhdenvertaisuuslaissa kiellettyä syrjintää, järjestelmällistä ja jatkuva kielteistä toimintaa tai käyttäytymistä, jolla loukataan henkilön tai ryhmän ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti. Häirintään luetaan esimerkiksi toistuva uhkailu, pelottelu, ilkeät ja vihjailevat viestit, hyökkäävä ilmapiiri, toista halventavat, nöyryyttävät, väheksyvät ja pilkkaavat puheet ym.

Luettele syitä konfliktien syntymiselle.

- avoimen ja kunnioittavan kommunikoinnin puute
- selkeän ja ymmärrettävän palautteen puute
- suoran tai epäsuoran viestinnän ongelma tai väärät tulkinnat
- henkilökohtaiset tekijät ja erilaisuus
- työtehtäviin liittyvät asiat: epäselvät roolitukset ja prosessit, erimielisyydet työn jakamisesta ja työtavoista ja esimiesvallan väärinkäyttö
- puhumattomuus tai selän takana puhuminen, kantelu ja juoruilu
- epäasiallinen vuorovaikutus tai puhetyyli
- aggressiivinen käytös

Miksi jengeissä ja porukoissa on myrkyllisiä kavereita, jotka luovat konflikteja?

Vallan ja aseman saavuttaminen sekä säilyttäminen ja porukassa pysyminen aiheuttavat myrkyllisten kavereiden toimintamalleja, jotka luovat konflikteja.

Kiusaaminen on sekä vallankäyttöä että vuorovaikutuksessa syntyvää konfliktia. Kiusaaminen on jatkuvaa – konflikti voi olla yksittäinen tapahtuma. Kiusaaminen on vallankäyttöä – konflikti on ristiriita. Kiusaaminen kohdistuu alisteisessa asemassa olevaan – konflikti voi tulla keiden tahansa välille.

Miten konflikteja voi torjua?

Harjoittele malla itse-tuntemusta, tunne- ja vuorovaikutustaitoja, tunteiden hallitsemista (itsesäätelyä), kunnioitusta (itsensä ja toisten) ja taitoja selvitellä ja ratkoa riitoja voidaan torjua. Tarvitaan myös empatiaa ja erilaisuuden ymmärtämistä.

7.4 TAIDETTA JA TOIMINTAA

Tavoite

- Harjoitellaan roolin vaihtamista parempaan.
- Opetellaan tulemaan kaikkien kanssa toimeen.
- Keskitytään kuuntelemaan musiikkia.
- Tehdään rappiin säkeistö tai kertosaie hiljaisesta hyväksyjästä ja/tai puolustajasta.

Tehtävä

- **Roolit vaihtoon! -peli**
- **Välituntiparit**

- o Musiikin kuuntelu
- o Rap-säkeistön tekeminen

Roolit vaihtoon! -peli

Pelilauta ja -kortit ovat oppilaan kirjan keskiaukeamalla. Lisäksi tarvitaan noppa ja pelinappuloita. **Roolit vaihtoon! -peliohjeet** voi tulostaa digimateriaalin liitteistä.

Pelissä voi olla 3–6 pelaajaa.

Aluksi **roolikorteista** etsitään kortit **kiusattu**, **hiljainen hyväksyjä**, **kaveri**, **kannustaja**, **apuri** ja **kiusaaja**. Ne sekoitetaan ja niistä jaetaan kaikille pelaajille yksi roolikortti. Loput roolikortit laitetaan pinoihin roolin mukaan kuvapuoli ylöspäin. **Puolustaja**-korttia kukaan ei voi saada pelin alussa. (Roolikortteja on 7x7 eli 49 korttia.) Oma roolikortti laitetaan näkyville pelilaudan eteen omalle kohdalle. Tavoitteena on päästä puolustajaksi ja osua korotusruutuun, jolloin voittaa pelin. Puolustajaksi voi edetä vain kaveriroolista.

Kaikille jaetaan aluksi yksi toimintakortti.

Pelaajat valitsevat itselleen pelinappulan. Nappulat asetetaan aloitus-ruutuun. Pelin aloittaa henkilö, joka heittää nopalla suurimman silmäluvun. Jos useampi heittää saman korkeimman luvun, he heittävät uudelleen noppaa, kunnes aloittaja selviää. Vuoro kiertää myötöpäivään. Laudalla edetään myötöpäivään nopan silmäluvun mukaan. (Ykkösellä pääsee aloitusruudusta kehälle.)

Jokaisen **vuoron alussa pelaaja saa nostaa pakasta kaksi toimintakorttia**. Korotuksiin tarvitaan kolme toimintakorttia roolista riippuen ja taulukon mukaan. Esimerkiksi kiusattu tarvitsee korotukseen kaveriksi kortit *ei tue kiusaajia, lohduttaa ja tukee kiusattua kahden kesken* ja *kertoo kiusaamisesta aikuiselle*. Kannustaja ja apuri voivat saada korotuksen toimintakorteistaan riippuen joko hiljaiseksi hyväksyjäksi tai kaveriksi. Jokainen kerää niitä kolmea toimintakorttia, joiden avulla hän voi saada korotuksen. **Vuoron lopuksi laitetaan yksi toimintakortti pois**. (Kun poistopakkaan on kertynyt useampi kortti, ne sekoitetaan toimintakorttipinon pohjalle.)

rooli	pudotus	korotus
kiusattu	kiusaaja	kaveri
hiljainen hyväksyjä	kiusattu	kaveri
kaveri	hiljainen hyväksyjä	puolustaja
kannustaja	kiusattu	hiljainen hyväksyjä tai kaveri
apuri	kiusattu	hiljainen hyväksyjä tai kaveri

kiusaaja	kiusattu	kaveri
puolustaja	kaveri	maali / voitto

Korotuksiin tarvittavat **toimintakortit** (kaverikortteja 6x3, puolustajakortteja 6x3 korttia ja hiljaisen hyväksyjän kortteja 6x3 eli 3x18 eli 54 korttia) Kaverin korteissa on sisäpuolella punainen reunus, puolustajalla keltainen ja hiljaisella hyväksyjällä vihreä):

kaveri: Ei tue kiusaajia. Lohduttaa ja tukee kiusattua kahden kesken. Kertoo kiusaamisesta aikuiselle.

puolustaja: Asettuu kiusatun puolelle fyysisesti. Asettuu kiusatun puolelle sanallisesti. Kertoo heti aikuiselle kiusaamisesta.

hiljainen hyväksyjä: Ei kiusaa fyysisesti. Ei kiusaa henkisesti. Ei kerro kiusaamisesta.

Jos pelinappula osuu laudalla **korotusruutuun**, pelaaja voi saada roolistaan taulukon mukaisen korotuksen, jos hänellä on siihen tarvittavat kolme toimintakorttia. Tällöin hänen roolikorttinsa vaihdetaan korotuksen mukaisesti ja hän saa yhden uuden toimintakortin. Korotukseen käytetyt toimintakortit laitetaan poistopinoon, joka sekoituksen jälkeen voidaan laittaa toimintakorttipinon pohjalle. Jos pelaajalla ei ole korotukseen tarvittavia toimintakortteja, peli jatkuu normaalisti ilman korotusta ja uutta toimintakorttia.

Jos puolustaja osuu korotusruutuun, hän voittaa pelin.

Jos pelinappula osuu **pudotusruutuun**, pelaajan roolikortti vaihdetaan taulukon mukaisesti (esimerkiksi kannustajan roolikortti vaihdetaan kiusatuksi). Pelaaja saa pitää toimintakorttinsa. Uusia toimintakortteja ei anneta roolin vaihtumisesta huolimatta.

Jos joku pelaajista tulee **kiusaamistilanteeseen**, seuraus tulee kaikille. Seuraus riippuu roolista:

Kiusattu peruuttaa yhden askelen.

Hiljainen hyväksyjä odottaa yhden heittovuoron.

Kaveri etenee yhden askelen.

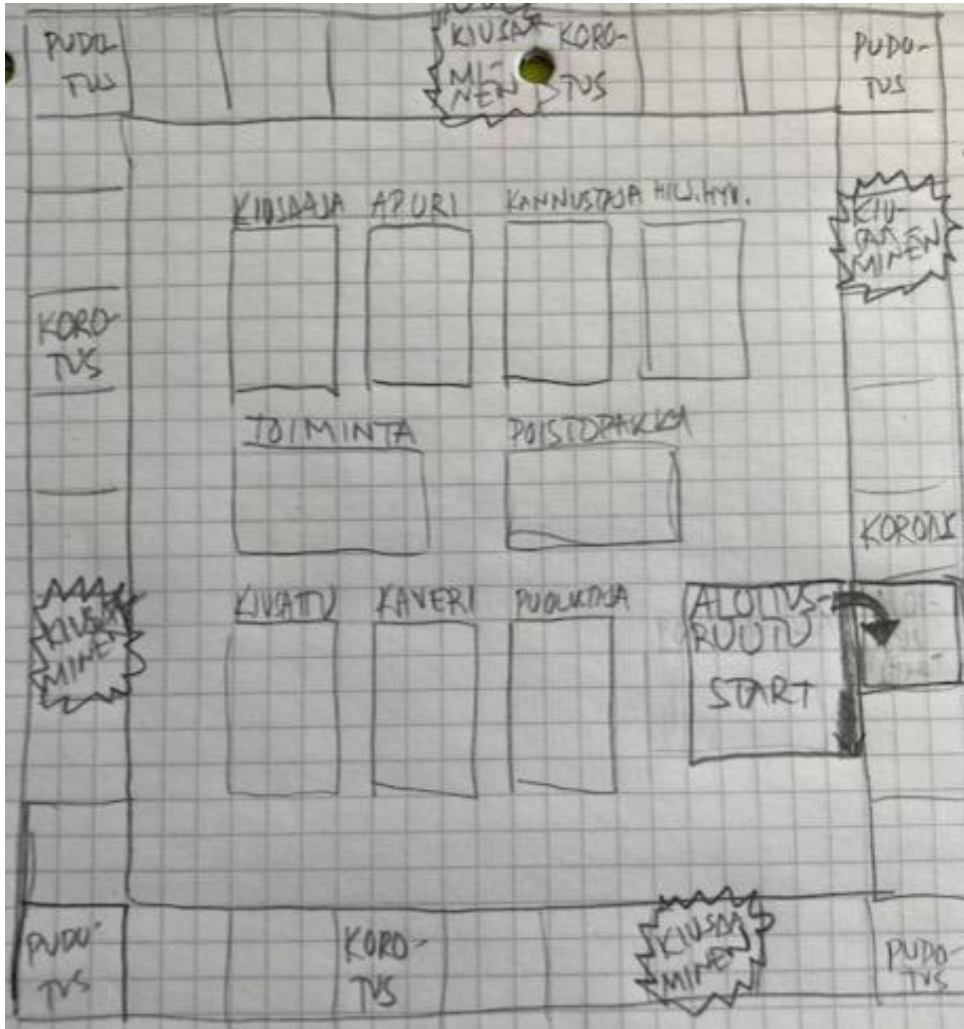
Kannustaja peruuttaa kaksi askelta.

Apuri peruuttaa kolme askelta.

Kiusaaja arpoo nopalla, kuinka monta askelta hän peruuttaa.

Puolustaja arpoo nopalla, kuinka monta askelta hän etenee.

<pelilauta: paikat seitsemälle roolikortille, toimintakorttipinolle ja poistopakalle paikat, laudalla tavallisia etenemisruutuja ja ruutuja pudotus, korotus sekä kiusaamistilanne + noppa ja kuusi pelinappulaa>

Miten peli sujui? Saako luokka toimintatähden?

Välituntiparit

Opettaja määrää esim. yhden välitunnin viikossa välituntiparivälitunniksi, johon hän päättää parit. Parit vaihtuvat niin, että kaikki luokan oppilaat ovat kahdestaan jokaisen luokkakaverinsa kanssa ainakin yhden välitunnin lukuvuoden aikana. Se välitunti käytetään tutustumiseen. Jos välitunti on pitkä (puoli tuntia), ainakin puolet siitä ollaan kahdestaan, loppuajan pari voi leikkiä koko luokan kanssa yhteistä ennalta sovittua leikkiä. Välitunnin jälkeen oppilaat tekevät vertaisarviointit (naama-arviointit). Jos yhteiselo ei suju molempien mielestä asiallisesti, pari tekee kertausharjoituksia, kunnes yhdessä oleminen saadaan onnistumaan niin, että molemmat kohtelevat toisiaan kunnioittaen ja mukavasti.

MUSIIKKI

Kuunnellaan

- **Elastinen: Vahva feat. Robin 4:04:** <https://www.youtube.com/watch?v=-3GGKLku60Y>
Vahva (feat. Robin) Säv: Elastinen, Sakke Aalto & Osmo Ikonen San: Elastinen & Paula Vesala
- **STOP koulukiusaamiselle, Hanna Pakarinen & LC Nick + Obi ja Via Carpelan, 3:51**
<https://www.youtube.com/watch?v=QR5ofnesQ0M>
Same-eYes #Yhdessävahvaksi #Stopkoulukiusaamiselle #videotuotanto
- **Poliisileijona (pienemmille): Kiusaaminen 1:42**
https://www.youtube.com/watch?v=_gHyDi_DbS4

Luodaan

RAP

- Keksitään omaan rappiin uusi säkeistö tai kertosäe, jossa kuvataan hiljaisen hyväksyjän ja / tai puolustajan roolia.
- Yhteen säkeeseen tulee neljä sykettä, kahden peräkkäisen säkeen lopussa voi olla riimipari. Säkeistössä voi olla vaikka neljä säettä. Tässä esimerkissä on kaksi säettä. Sanat alkavat esimerkissä jo koholla eli ennen ensimmäistä sykettä.

(Esim. Hiljainen hyväksyjä ei ole mukava.
x x x x
Ei auta, vaan on siten kiusaamises mukana.)
x x x x

tai

(Esim. Puolustaja välittää, kiusaajan pysäyttää. Hän
x x x x
kunnioittaa kaikkia ja on tosi rohkea.)
x x x x

x=syke

- Harjoitelkaa, tallentakaa ja esittäkää uusi säkeistö tai kertosäe.
- Esiintyjät arvioivat yleisön. Jos hyviä arvioita tulee opettajan mielestä riittävästi, luokka voi saada käytöstähden.

7.5 ARVIOINTI

Konfliktit ja myrkylliset kaverit

Tavoite

YKSILÖ:

- Arvioidaan omaa **tiedollista** oppimista konflikteista ja myrkyllisistä kavereista.
- Tehdään vertaisarviointi **taidollisesta** osaamisesta, **vuorovaikutustaidoista** ryhmätyöskentelyssä. (Mahdollisuus tehdä myös **osallisuuden** arviointi)
- Tehdään toiminnallinen arviointi luovasta tuotoksesta (rap) (itse- ja vertaisarvioinnissa osallisuuden tai tuotoksen arviointi)
- Tehdään kokemuksellinen **itsearviointi**.

LUOKKA / RYHMÄ:

- Arvioidaan vertaisarviointien ja yleisarviointien pohjalta, miten suuri osa luokasta kohtelee toisia kauniisti ja kannustavasti. (Riittääkö osuus koko luokalle **käytöstähteen**?)

Tehtävä

Arviointimahdollisuuksia

- YKSILÖT

- **tiedollinen:** testi
 - Testi- ja arviointipohjat ovat tulostettavia liitteitä digiaineistossa.
 - Tiedollisia testejä ei pidetä kirjallisina esi- ja alkuopetuksessa, mutta kysymykset voidaan käsitellä yhdessä suullisesti. Jos opettaja haluaa, hän voi muokata 3.–6. luokan testistä helponnetun testin esi- ja alkuopetukseen.
- **toiminnallinen / taidollinen**
 - **vertaisarviointi** vuorovaikutustilanteista
 - **osallisuuden arviointi** (itse- ja vertaisarvioinneissa)
- **kokemuksellinen: itsearviointi.**

- RYHMÄ

- Lasketaan, montako **käytöstähtea** koko luokka tienasi ryhmänä hyvällä käytöksellä vuorovaikutusarviointista ja yleisönä olemisesta. Tähdet laitetaan näkyvälle paikalle luokkaan, jotta luokka näkee, paljonko matkaa on palkintoon.
- **Vertaisarviointikoontipohja** on digimateriaalin liitteissä.

- Opettaja voi kertoa testien tarkistuksen ja palautuksen jälkeen,

- mikä oli luokan keskiarvo tiedollisessa testissä
- kuinka moni oppilas tienasi vertaisarviointista hymynaamoja / hyvä-arvosanoja, ja riittikö luokan saldo tähteen koko luokalle
- kuinka hyvin luokan oppilaat osallistuivat tavoitteelliseen toimintaan

- o kuinka monta käytöstähteä luokka tienasi
- o oliko ryhmätyöskentely koettu turvalliseksi ym.

Suruarvosanojen saldoja ei kerrota luokalle, sillä niitä ei tavoitella. Niiden avulla puututaan sopimattomaan käytökseen kaikessa hiljaisuudessa opettajan kanssa kahden kesken.

Toiminnallisen arvioinnin tukena voi käyttää vertais- ja itsearviointeja sekä kokemuksellisen itsearvioinnin pohjaa, jotta opettaja kiinnittää huomiota samoihin asioihin, kuin oppilas. Opettaja voi muokata lomakkeita parhaaksi katsomallaan tavalla. Metataitojen (vuorovaikutus, itsesäätely, toiminnanohjaus, osallisuus, keskittyminen, tiedollinen ja taidollinen opettelu, oppimaan oppiminen, ajattelun taidot, perustelu ym.) harjoittelu kannattaa nostaa esiin asiasisältöjen lisäksi.

Osallisuuden arviointi tehdään sekä ryhmäläisistä että itsestä. Samalla harjoitellaan hahmottamaan kokonaisuutta ja sen osia. Reflektio ohjaa arvioimaan omaa työskentelyä ryhmässä, osuutta yhteisessä toiminnassa. Tähän huomion kiinnittäminen voi auttaa suuntaamaan keskittymistä tavoitteelliseen toimintaan jatkossakin.

7 KONFLIKTIT JA MYRKYLLISET KAVERIT

TIEDOLLINEN OSUUS: TESTI 7

TESTI 7: KONFLIKTIT JA MYRKYLLISET KAVERIT, 3.–6. luokka, on digimateriaalissa tulostettavana liitteenä.

TESTI 7: KONFLIKTIT JA MYRKYLLISET KAVERIT, vastaukset, 3.–6. luokka

1. Merkitse, onko virke totta = T vai epätotta = E.

Konflikti on ristiriitatilanne. T

Konflikteja on vain yksilötasolla. E

Pieni konflikti ei suuremmaksi muutu. E

Kunnioittavan kommunikaation puute aiheuttaa konflikteja. T

Porukoissa ja jengeissä niihin kuulumisen on tärkeämpää kuin ystävyysuhteet. T

Myrkyllinen kaveri on todellinen ystävä. E

Erilaisuus aiheuttaa konflikteja. T

Itsensä ja toisten kunnioittaminen ehkäisee konflikteja. T

Häirintä on syrjintää. T

Riitoja selvittämään tarvitaan aina aikuinen. E

_____ / 10 p

2. Miten kiusaaminen ja konflikti eroavat toisistaan?

- Kiusaaminen on jatkuvaa – konflikti voi olla yksittäinen tapahtuma.
- Kiusaaminen on vallankäyttöä ja konfliktia – konflikti on ristiriita.
- Kiusaaminen kohdistuu alisteisessa asemassa olevaan – konflikti voi tulla keiden tahansa välille.

_____ / 3 p

3. Mitä tarvitaan konfliktin ratkaisemiseksi? Täydennä virkkeet.

Konfliktien ratkaisemiseksi tarvitaan toisten **kunnioittamista** ja kaikkien osapuolten **kuuntelua**. Jotta ymmärretään toisen näkemys ja kokemus, tarvitaan **empatiaa** Emme ole samanlaisia, joten pitää oppia ymmärtämään **erilaisuutta**.

_____ / 4 p

4. Mitä kannattaa kehittää, ettei joutuisi konflikteihin?

Oleennaista konfliktien ehkäisyssä on **kehittää itsetuntemusta, tunne- ja vuorovaikutustaitoja, tunteiden hallitsemista** (itsesääätelyä) sekä itsensä ja toisten **kunnioittamista**.

_____ / 3 p

yhteensä _____ / 20 p

TESTI 7: RIIDAT JA MYRKYLLISET KAVERIT, **yläkoulu** on digimateriaalissa tulostettavana liitteenä.

TESTI 7: RIIDAT JA MYRKYLLISET KAVERIT, **vastaukset, yläkoulu**

1. Mikä on konflikti?

Konflikti on ristiriitatilanne, joka aiheuttaa jännitteen kahden tai useamman osapuolen väliseen vuorovaikutukseen.

Konflikti on prosessi, joka käynnistyy, kun koetaan toisen haittaavan tai uhkaavan omia intressejä, tarpeita, ajatuksia, asenteita, tunteita, uskomuksia, toimintatapoja tai arvoja.

Muutostilanteet, stressitilat ja uupumus antavat usein kasvualustan konflikteille, mutta niiden muodostumiseen tarvittavan **ristiriidan saa alkuunsa joku käytännön tilanne**. Usein pienenäkin alkanut konflikti voi **eskaloitua** ilmiriidaksi

_____ / 3 p

2. Merkitse, onko virke totta = T vai epätotta = E.

Konflikteja on vain yksilötasolla. E

Pienet konfliktit eivät voi paisua suuremmiksi. E

Kunnioittavan kommunikaation puute aiheuttaa konflikteja. T

Porukoissa ja jengeissä niihin kuulumisen voi olla tärkeämpää kuin ystävyysuhteet. T

Erilaisuus aiheuttaa konflikteja. T

Häirintä on syrjintää. T

_____ / 6 p

3. Miten kiusaaminen ja konflikti eroavat toisistaan?

Kiusaaminen on jatkuvaa – konflikti voi olla yksittäinen tapahtuma.

Kiusaaminen on vallankäyttöä ja vuorovaikutuksessa syntyvää konfliktia – konflikti on ristiriita.

Kiusaaminen kohdistuu alisteisessa asemassa olevaan – konflikti voi tulla keiden tahansa välille.

_____ / 3 p

4. Miten konflikteja voisi ehkäistä tai ratkaista? Mainitse kolme keinoa.

Oleennaista konfliktien ehkäisyssä ja ryhmään pääsemisessä on **kehittää itsetuntemusta, tunne- ja vuorovaikutustaitoja, tunteiden hallitsemista** (itsesäätelyä) sekä **kunnioitusta** (itsensä ja toisten).

On tärkeää, että kaikkia konfliktin osapuolia **kuunnellaan ja kunnioitetaan**.

Tarvitaan myös **empatiaa** ja **erilaisuuden ymmärtämistä**.

_____ / 3 p

5. Miten myrkyllinen kavero toimii? Mainitse kolme esimerkkiä.

Myrkyllinen kavero

- haluaa valtaa
- haluaa ohjata ja tehdä päätökset
- turvautuu relatiiviseen aggressiivisuuteen (liittoumien rakentamiseen, ryhmien muodostamiseen ja ihmisten poissulkemiseen)
- määrää, kuka voi olla kenellekin ystävä ja ketkä eivät voi olla ystäviä
- kokee itsensä oikeutetuksi erityiseen kohteluun
- nauttii muiden pelottelusta ja ilmeilystä heille
- ei ole mukava, vaikka ulkonäkö voi pettää
- torjuu tosiasiat ja vastuut
- on mustasukkainen ja kateellinen
- keskittyy suosioon ja vahingoittaa niitä, jotka kokee uhaksi
- painavat muita alas, jotta pääsevät itse ylemmäs sosiaalisia tikkaita
- ovat kriittisiä ja puhuvat toisista pahaa – jopa kavereistaan
- pilkkaavat toisten ulkoasua tai -näköä tai toimintaa
- hyväksyy kaverien pilkkaamisen ja vähättelyn muiden ihmisten edessä
- hyödyntää kaverin hyvää tahtoa tai anteliaisuutta
- jakaa toisten henkilökohtaisia tietoja
- kertoo valheita ja puolitotuksia

- manipuloi emotionaalisesti ja syyllistää saadakseen haluamansa
- luo draamaa kertomalla ja levittämällä huhuja
- nauttii jättäessään vahingollisia viestejä näkyville tai sosiaaliseen mediaan
- tekee verkkohyökkäyksiä.

_____ / 3 p

6. Miksi myrkyllisiä kavereita siedetään?

Moni on mukana porukoissa tai jengeissä, koska hakevat niistä **turvaa tai sosiaalista asemaa**. Klikeissä ja jengeissä ei juurikaan ole aitoja ystävyksiä, sillä monelle **on tärkeämpää säilyttää ryhmä** kuin ystäväystyä todella jonkun kanssa. Porukoissa on myrkyllisiä kavereita, joiden toimintamallit johtavat usein konflikteihin.

_____ / 2 p

yhteensä _____ / 20 p

TAIDOLLINEN OSUUS: ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

VERTAISARVIOINTI

Yksinkertaisimmillaan vertaisarviointi voi olla näin tiivis:

- Taulukkoon kirjataan oppilaan nimi ja ne henkilöt, joiden kanssa oppilas työskenteli.
- Nimien perään oppilas merkitsee rastilla, minkä arvosanan hän antaa heille heidän käyttöksensä perusteella.
- Suruarvosanalle pitää olla perustelu, miksi se annettiin.
- Kukaan muu kuin opettaja ei saa tietää arvosanoja.

Yksinkertainen vertaisarviointi on digimateriaalin liitteissä.

Merkitse rastilla, minkä naama-arvosanan annat yhteistyökavereillesi.

sekä tuotosten esityksiä. Opettaja voi arvioida vuorovaikutus- ja esiintymistaitoja (jos opettaa esiintymistä, kuinka lavalle mennään, miten luodaan lavakoreografia, kuinka kohdataan yleisö ym.) sekä aineenhallintataitoja mm. liikunnassa (tanssi), äidinkielessä / muussa kielessä (sanoitus) ja musiikissa (rap: rytmitaju tai taustäänite). Esiintymistilanteet antavat oivat tilaisuuden yleisö- ja esiintymiskasvatukselle, mahdollisuudelle tienata **käytöstähtiä**.

Arvioinnit tuotoksista ja esiintymisestä opettaja antaa yksilöille sanallisesti tai kirjallisesti ilman, että paikalla on yleisöä.

KOKEMUKSELLINEN OSUUS: ITSEARVOINTI

Kokemuksellinen itsearviointi ohjaa kertaamaan ja refleктоimaan omaa toimintaa, oppimista, osallisuutta ja kokemuksia tämän jakson aiheesta ja jakson aikana. Opettaja voi muokata arviointiskaalaa ja arvioitavia aiheita (sen mukaan, mitä toiminnallisia osia on käyty yhdessä läpi). Malli / tulostettava pohja kokemukselliseen itsearviointiin löytyy digimateriaalin liitteestä **kokemuksellinen itsearviointi, tunti 7, Konflikti ja myrkylliset kaverit**.

Esi- ja alkuopetuksessa tämän osuuden voi käsitellä yhteisellä keskustelulla ja kyselemällä oppilailta heidän kokemuksistaan. Opettaja voi myös halutessaan muokata arviointipohjaa itselleen tai omalle ryhmälleen sopivammaksi.

ON VÄLIÄ! OPETTAJAN OPAS, 7, KONFLIKTIT JA MYRKYLLISET KAVERIT

Kokemuksellinen itsearviointi

ON VÄLIÄ, Kiusaaminen, tunti 7, konfliktit ja myrkylliset kaverit

Rastita sopivin kohta.

nimi	huonosti			hienosti	
	1	2	3	4	5
Minua kohdeltiin tasa-arvoisesti ryhmässä.					
Osallistuin virittäytymistehtävään.					
Keksin vastauksia konfliktista, kiusaamisesta ja myrkyllisistä kavereista hypoteesiin.					
Luokan hypoteesi vastasi omaani.					
Osallistuin Gallup-tutkimuksen tekoon.					
Osallistuin draamaharjoituksiin.					
Keksin keinoja estää tai ratkaista konflikti.					
Keksin keinoja estää konfliktin muuttumisen kiusaamiseksi.					
Osasin olla yleisössä niin, että esiintyjällä oli turvallista.					
Koin esiintymistilanteen turvallisena. (itselle tai muille)					
Täytin oppilaan kirjaa ohjeen mukaan.					
Tiedän, miten konflikti eroaa kiusamisesta.					
Tiedän syitä konfliktien syntyyn.					
Tiedän, millainen on myrkyllinen kaveri.					
Tiedän, miten voi vaihtaa myrkyllisen kaverin toimintamallista ystävän käytökseen.					
Tiedän keinoja ehkäistä konfliktien syntymistä.					
Minulla on rohkeutta puuttua konfliktiin. (pysäyttää, selvittää ja ratkoa)					
Vertasin hypoteesia faktoihin.					
Pelasin Roolit vaihtoon! -peliä.					
Olen tutustunut ryhmäni jäseniin välituntiparien avulla.					
Kuuntelin musiikkia keskittyneesti.					
Osallistuin rapin tekemiseen.					
Esiinnyin rap-esityksessä.					
Osasin tietotestin asiat.					
Osasin arvioida vuorovaikutustaitoja (itse- ja vertaisarviointi).					
Osasin toimia ryhmässä toiset huomioon ottaen.					
Osasin arvioida omaa ja ryhmäni osallisuutta.					
Tuotoksemme (rap) onnistui mielestäni					

ON VÄLIÄ!

8 Minä ja me: itsetunto ja vuorovaikutustaidot, opettaja

8.1 VIRITTÄYTYMINEN

Tavoite

- Tutustutaan siihen, mitä on itsetunto.
- Harjoitellaan ja mallinnetaan keinoja parantaa itsetuntoa eri miellejärjestelmien (aistikanavien) kautta.
- Tehdään itsetuntoa kohottavia harjoituksia.
- Opetellaan kaveri- ja vuorovaikutustaitoja.
- Harjoitellaan kunnioittamisen kulttuuria.
- Harjoitellaan ryhmän kanssa toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Ehkäistään kiusaamista ja kehitetään itsesäätelyä.

Tehtävä

Virittäytymisvaiheen alkuun voi ottaa Taidetta ja toimintaa -kohdasta (alaluvusta neljä) jonkun toiminnallisen harjoitteen.

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

- Virittäytymistehtävä tehdään ryhmätyönä kirjallisesti.
- Opettaja määrää (parit tai) ryhmät, jotta harjoitellaan tulemaan kaikkien kanssa toimeen. Samalla hetkellä alkaa vertaisarviointi oppilaiden suhtautumisesta toisiinsa, mikä parantaa oppilaiden itsesäätelyä ja työilmapiiriä.
- Opettaja kertoo vertaisarvioinnista (ks. johdanto). Vertaisarvioinnin perusteella luokka voi saada käytöstähden, jos luokan oppilaat osaavat kohdella toisiaan huomaavaisesti. Vain opettaja saa tietoonsa arvosanat.
- Sovitaan, valitaanko ryhmille kirjuri, vai kirjoittavatko kaikki ryhmän jäsenet vastauksia keskustelun pohjalta. Keskustelu kannattaa käydä hiljaisella äänellä, ettei anna vinkkejä muille ryhmille tai pareille.

Kirjoittakaa ryhmässä vastaukset paperille kahdessa minuutissa.

Miten itsetunto voi vaikuttaa kiusaamiseen?

Miten vuorovaikutustaidot voivat ehkäistä kiusaamista?

8.1.1 Hypoteesi

Tavoite

- Luodaan luokan yhteinen hypoteesi, miten itsetunto ja vuorovaikutustaidot voivat vaikuttaa kiusaamiseen.
- Kunnioitetaan toisten näkemyksiä.

Tehtävä

- Kuunnellaan toisia kunnioittaen kaikkien vastaukset edelliseen tehtävään ja muodostetaan niiden pohjalta luokan yhteinen hypoteesi (oletus) itsetunnon ja vuorovaikutustaitojen yhteydestä kiusaamiseen.
- Kirjataan ennakkotietojen pohjalta näkyviin yhteinen määritelmä konfliktista ja siitä, miten se eroaa kiusaamisesta. Yritetään tiivistää hypoteesi mahdollisimman selkeäksi. Hypoteesin kirjaamiseen ja tulostamiseen voi käyttää digimateriaalin liitepohjaa **Minä ja me, hypoteesi**.
- Varmistetaan, että koko luokka on tyytyväinen hypoteesiin.

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Itsetunto vaikuttaa kiusaamiseen siten, että ...

Vuorovaikutustaidot voivat ehkäistä kiusaamista siten, että ...

- Laitetaan luokan hypoteesi näkyvälle paikalle esiin.

8.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

Tavoite

- Ratkotaan riitoja.
- Harjoitellaan kaveritaitoja.
- Tutustutaan itsetuntoon ja sosiaalisiin taitoihin.

- Tunnistetaan tunteita.
- Harjoitellaan ryhmässä toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.

Tehtävä

- Oppilaat toimivat samassa ryhmässä kuin virittäytymistehtävässä. Tehtäviä voi jakaa kaikille ryhmille tai vain yhden tehtävän / ryhmä. Harjoitellaan yhteistyötä ja tehtävän jakamista ryhmäläisille (osallisuuden arviointi).

TUTKI

Fiilismittarit

- Oppilaille jaetaan fiilismittari tai valmistetaan sopivat yhdessä. Fiilismittareissa on kuvia erilaisista tunnetiloista esim. emojiin (iloinen, surullinen, ärtynyt, jännittynyt, yllättynyt, pelokas, väsynyt, onnellinen, jne.), Digimateriaalissa on tulostettava **fiilismittari** (neljä saraketta, joista leikataan kaksi kahden sarakkeen fiilismittaria).

- Vallitseva oma tunnetila merkataan esim. klemmarin, tarran, pyykkipojan tai muun merkin avulla fiilismittariin koulupäivän eri tilanteissa.
- Fiiliksistä voidaan käydä keskustelua yhdessä tai ryhmissä: missä tilanteissa tuntuu miltäkin, miksi tunnen niin, mistä tietty tunnetila ehkä johtuu, mikä tunteen on aiheuttanut, osaanko näyttää tunteeni, osaanko hallita tunteeni, osaanko ottaa muiden tunteet huomioon?

Tutki videoita!

Hyvä itsetunto

- Miksi mulla on vahva itsetunto? ZoneVD Mää oon aina kokenut itsetunnon erittäin tärkeäksi asiaksi. Vahva itsetunto on tärkeä ominaisuus, joka tekee elosta huomattavasti helpompaa. Mulla on aina ollut mielestäni vahva itsetunto ja tässä videossa käsittelen tätä asiaa. 9:35
<https://www.youtube.com/watch?v=A2ILDjBHnWs>

- **Kootaan** yhteisesti vastauksia, jotka laitetaan näkyvälle paikalle. Merkitkää videoiden pohjalta muistiin, **mitkä asiat ovat tuoneet Joonalle hyvän itsetunnon**. Digimateriaalin liitteissä on pohja **Itsetuntoa kohottavia asioita**, johon voidaan kirjata muitakin kuin Joonan antamia esimerkkejä.

- itsensä kunnioittaminen, on saanut rakkautta, tietoisuus omasta arvosta
- pitää itsestä, luottaa itsen, vaikka on heikkouksia
- ei perinnöllistä – muodostuu ympäristötekijöistä
- onnistumisen kokemukset
- hyvä lapsuus, palaute, turvallinen ympäristö
- Itsetunto vaihtelee läpi elämän.
- vanhempien keuhut
- onnistuminen, yliveraisuuden kokemus
- usko, että pystyy oppimaan tms.
- ottaa positiivisesti uudet asiat vastaan
- pettymyksen sietäminen – positiiviset kokemukset voitolla
- ylpeys rohkeudesta, uskallus olla oma itsensä
- ylpeys itsestä, mutta hillintä, ettei tule ylimieliseksi
- nöyryys ja kunnioitus muita kohtaan
- maan pinnalle palauttavat ystävät
- turvallisuus
- Vahvan itsetunnon voi rakentaa myöhemminkin.
- Näkee omat ongelmat ja huonot puolet, tunnistaa omat rajallisuudet, mutta on armollinen itselleen.
- Arvioi itsesi realistisesti!
- Ei haittaa, jos on jossain huono. Voi pyrkiä kehittymään asioissa, joissa on heikko. Haluatko parantaa heikkouksia vai vain elää niiden kanssa?
- Hyvän itsetunnon omaava näkee elämässä enemmän hyviä kuin huonoja puolia.
- Näkee elämänsä arvon.
- Kestää kritisoinnin. Ottaa olennaiset ja tärkeät asiat, jättää huomiotta negatiiviset ja turhat asiat.
- Vain itse tuntee itsensä rehellisesti.
- Haluaa haastaa itseään jatkuvasti. Ottaa haasteet hyödyllisenä oppikokemuksena.
- Huono itsetunto: Haluaa todistella ja haastaa itseään. Ei voi tietää, mistä on kyse.
- Huono i: haluaa näyttää ulos muuta kuin on.
- Hyvän itsetunnon omaava osaa käsitellä negatiiviset asiat. Poimii hyvät asiat, toimii jatkossa paremmin, ohittaa turhat tai mitättömät asiat.
- Heikko luovuttaa edes yrittämättä.
- defenssit: Onko oikeasti hyvät tavat toimia?
- Tarkastele itsetunnon tilannetta. Älä pelkää muutoksia. Reflektoi, analysoi ja pyydä apua.
- Rakasta itseäsi aina – myös huonoina hetkinä.

- Elämä on omissa käsissä. Ole itsesi paras ystävä.

Kaveruus

Merkitäkää videoiden pohjalta muistiin, **mitä kaveruus on**. Digimateriaalin liitteissä on pohja **Kaveruus on...**, johon voidaan kirjata ryhmän näkemykset. Laitetaan koonti näkyvälle paikalle.

Video 3: Mitä kaveruus on? SPR 1:17 https://www.youtube.com/watch?v=0hEwsoiBz_I

Eri kavereiden kanssa voi tehdä erilaisia asioita. Pienemmällä tai pienemmällä porukalla. Saa olla erilaisia kiinnostuksen kohteita. Asioita voi tehdä omalla tavallaan. Toisten ja erilaisuuden ymmärtäminen on tärkeää – ja keino oppia uutta. Riitoja tulee, mutta ne pitää selvittää. Anteeksi pitää pyytää ja antaa. Kaveriin voi luottaa, ja hänen kanssaan voi jakaa elämän ilot ja surut.

Yhteispeli

Merkitäkää videoiden pohjalta muistiin, **mitä ohjeita muumeilta saa yhteispelistä**. **Tulostettava Muumien ohjeita yhteispeliin -pohja** löytyy digimateriaalin liitteistä. Laittakaa ohjeet näkyvälle paikalle.

<https://www.youtube.com/watch?v=43Unf3vzYnc> 12 Muumiaiheista tietoiskua hyvästä yhteispelistä 9:23 MLL

- Kaikki mukaan leikkimään! 0.00
- Erilaisuus 0.45
- Luonnon suojeleminen 2.00
- Muista levätä! 2.20
- Ihastuminen 2.54
- Kiusaaminen ja sovinto 3.41
- Auttaminen 4.42
- Kuuntele toisen puheenvuoro. 5.10
- Puolusta pienempää. 6.36
- Anteeksi – maailman vaikein sana 7.22
- Muista kiittää! 8.26

Sosiaaliset taidot

Selvittäkää videon pohjalta:

- **Mitä ovat sosiaaliset taidot?**
- Missä niitä voi harjoitella?
- Milloin on syytä huoleen?
- Pitääkö erimielisyyksiä pelätä?
- Onko riita kiusaamista?

Sosiaaliset taidot 2:24, Pirkkalan kunta, Tällä videolla Pirkkalan koulukuraattorit kertovat mitä lasten ja nuorten sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan.

https://www.youtube.com/watch?v=hpwXBmz_vg

- yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot
- kuunteleminen, taito kertoa omia mielipiteitä
- taito osoittaa tukea eli empaattisuutta ja oman vuoron odottaminen
- neuvottelutaidot, korjaavan ja myönteisen palautteen antaminen ja vastaanottaminen

Taitoja voi harjoitella koulussa, kotona, harrastuksessa, vapaa-ajalla vuorovaikutuksessa muiden kanssa.

Lapset voivat harjoitella itsekin selvittämään riitoja. Vanhemmat voivat tukea tarvittaessa.

Erimielisyyksiä ei tarvitse pelätä, ne kuuluvat elämään.

Ei puhuta toisista negatiiviseen sävyyn.

Miten selvitetään riitoja? Lapsen näkemys on vain hänen näkemys tilanteesta, joten kaikkien näkemykset pitää selvittää. Yksittäinen riita tai erimielisyys ei ole kiusaamista.

Pettymysten sietämisen harjoittelua ovat esim. yhteiset pelihetket.

On syytä huolestua, jos lapsi on aina yksin tahtomattaan, on toistuvasti väkivaltainen toisia kohtaan, syyttää aina muita, vähättelee omaa osuuttaan tai selittää itselleen edullisesti riitoja.

- Kirjatkaa julisteelle tai digiliitteistä tulostettavalle **Sosiaaliset taidot** -pohjalle, mitä sosiaaliset taidot ovat. Laittakaa tuotos näkyvälle paikalle.

Tehdään toisille hyvää

- Tietyn ajanjakson ajan huomioidaan muut eri tavoin, tervehditään, kiitetään ääneen, autetaan jne.
- Pidetään kirjaa tehdyistä mukavista jutuista esim. alla olevan kaltaiseen taulukkoon. Taulukon voi tulostaa digimateriaalin liitteestä **Tehdään toisille hyvää**.
- Sovitun ajanjakson jälkeen kootaan luokan tekemät hyvät teot ja selvitetään, mikä on ollut suosituin mukava teko, ja onko tekoja tehty eniten kavereille vai aikuisille.

Päiväys	Mitä tein?	Kenelle tein?

Saako ryhmä **käytöstähden**?

Salaiset ystävät

- Arvotaan oppilaille salaiset ystävät oman luokan oppilaista.

- Salaiselle ystävälle kirjoitetaan kortti tai kirje, jossa kerrotaan positiivisia juttuja kortin/kirjeen saajasta.
- Salainen ystävä pyritään huomioimaan koulupäivän tai esim. viikon ajan pienillä jutuilla niin, ettei salainen ystävä arvaa sinun olevan hänen salainen ystävänsä.

Ystävän toimintamalli

Keksikää ja näytelkää / harjoitelkaa tilanteita, miten ystävä toimii. Ystävät-liitteen voi tulostaa digimateriaaleista työskentelyn tueksi.

Ystävät

- * ovat tasa-arvoisia.
- * tekevät päätökset yhdessä.
- * ottavat kaikki mukaan.
- * ovat avoimia tutustumaan uusiinkin ystäviin – ja sallivat sen muillekin.
- * ovat nöyriä ja toisia arvostavia.
- * tervehtivät toisia ihmisiä hymyillen.
- * ovat aitoja ja mukavia.
- * tunnustavat, kun ovat väärässä.
- * eivät kadehdi tai koe muiden menestystä uhkana, vaan juhlivat heidän kanssaan.
- * pitävät ystävyyttä suosiota tärkeämpänä.
- * ovat lojaaleja ja pitävät ystävien puolta.
- * eivät loukkaa toisiaan ja ovat uskollisia.
- * arvostavat erilaisuutta ja arvostavat sitä, keitä ovat.
- * ovat rohkeita, ystävällisiä ja toisia kunnioittavia.
- * arvostaa saamaansa apua.
- * pitävät henkilökohtaiset tiedot yksityisinä.
- * ovat rehellisiä ja suoraviivaisia.
- * ymmärtävät ja kunnioittavat rajoja.
- * nauttivat kiinnostuksesta, toiminnasta ja ideoista.
- * lähettävät kannustavia viestejä.
- * tekevät vain positiivisia kommentteja someen.

Saako ryhmä käytöstähden?

Testaa erilaisia tapoja kuunnella ja tulla kuulluksi.

Testaa, miltä tuntuu tulla

- kuulluksi niin, että sanomastasi innostustaan
- kuulluksi niin, että ollaan myönteisiä, mutta jokin parempi viekin toisen huomion

- kuulluksi niin, että torjutaan
 - ilmaana pidetyksi ja välinpitämättömästi kohdelluksi.
- a) JOO: Oppilaat jaetaan pareihin. Toiset pareista lähetetään luokan ulkopuolelle. Luokkaan jääneille kerrotaan, että kun parit saapuvat, kuunnelkaa heitä kiinnostuneesti, kannustavalla katsekontaktilla ja innostumalla asiasta. Ulkopuolelle lähetetyille oppilaille kerrotaan, että he menevät parin luo kertomaan, mitä he harrastavat tai mistä he pitävät.

Parityöskentelyn jälkeen kysytään, miltä tuntui tulla kuulluksi niin, että kuulija innostuu. Kootaan kokemuksia.

- b) ILMA: Seuraavaksi luokkaan aiemmin jääneet lähetetään luokan ulkopuolelle. Heidän pareilleen kerrotaan, että kun pari tulee kertomaan asiaansa, ette katso silmiin, pyörittelette silmiä, huokailette ja kohtelette paria kuin ilmaa, ette puhu mitään hänelle.

Parityöskentelyn jälkeen kysytään, miltä tuntui tulla kohdelluksi välinpitämättömästi, kuin ilmaana.
Kootaan kokemuksia.

- c) JOO, MUTTA: Vaihdetaan pareja. Toiset pareista menevät tilan ulkopuolelle. Luokkaan jääneille kerrotaan, että he vastaavat aluksi myönteisesti, mutta keksivätkin verukkeen, että eivät voikaan tulla (jotain parempaa on ilmennyt). Ulkopuolella oleville pareille kerrotaan, että he pyytävät kaveria käymään luonaan.

Parityöskentelyn jälkeen kysytään, miltä tuntui tulla kohdelluksi niin, että aluksi vaikutti hyvältä, mutta sitten jäädäänkin kuin nalli kalliolle, kun toisella onkin jotain verukkeena, ettei hän tule.
Kootaan kokemuksia.

- d) EI TODELLAKAAN: Seuraavaksi luokkaan aiemmin jääneet lähetetään luokan ulkopuolelle. Heidän pareilleen kerrotaan, että kun pari tulee kysymään heitä luokseen, vastaatte torjuvasti, kuin ei voisi vähempää kiinnostaa.

Parityöskentelyn jälkeen kysytään, miltä tuntui tulla torjutuksi. Kootaan kokemuksia.

Keskustellaan yhdessä, mikä kohtelu oli mukavin, mikä kamalin. Missä kohtaa kehoa mikäkin tunne tuntui? Miten itse haluat kuunnella ja tulla kuulluksi?

Saako ryhmä **käytöstähden**?

Vastoinkäymiset ihmissuhteissa

Katsokaa video. Kaveritaitoja 6: Vastoinkäymiset ihmissuhteissa, SPR 2:05

<https://www.youtube.com/watch?v=1k2NbRZ6eCA>

- Näytelkää tilanteita, joissa vastoinikäminen ihmssuhteissa osataan selvittää.
- Kirjatkaa syitä vastoinikäymisiin ihmssuhteissa. Digilitteissä on pohja **Syitä vastoinikäymisiin ihmssuhteissa.**
- Mitä seurauksia niistä voi tulla?
- Mitä keinoja ehkäistä tai ratkaista vastoinikäymiä on?

On väistämätöntä, että ihmssuhteissa tulee vastoinikäymiä. Niiden syitä voivat olla mm.

- Ystävyys ei ole syventyneet, kuten toivoimme.
- Ystävyteen on tullut erimielisyyksiä.
- välimatka
- erilaiset elämäntavat

Pettymys voi aiheuttaa voimakkaita tunteita, kuten surua pettymystä ja vihaa. Ne kannattaa purkaa, etteivät ne jää kytemään. Pettymykset ja niiden aiheuttamat tunteet kuuluvat elämään, ja ne menevät ajallaan ohi, joten niille ei kannata ladata liian suuria merkityksiä.

Jokainen uusi kavero on mahdollisuus syvempään ihmssuhteeseen.

Vastoinikäymiset tuovat esiin ihmssuhteiden merkityksen. Haavoittuvuuden osoittaminen ja toiseen turvautuminen syventävät ihmssuhteita vahvimmin.

Itse voi tukea toista, mutta oman voinnin tarkkailu on tärkeää. Mistä itse saa voimavaroja, että voi kannatella hetken toista? Molempien vastuulla on, ettei kuorma kaadu liikaa toisen harteille. Omilla ajatuksilla voi nostaa tai laskea mielialaa. Kauhukuvat epäonnistumisesta estävät yrittämästä uudelleen. Pienten myönteisten asioiden huomaaminen on tärkeää mielen hyvinvoinnin ja toiveikkuuden vahvistamiseksi. Onnistumisia kannattaa kirjata ylös, on hyvä opetella huomaamaan hyvä.

punainenristi.fi/kaveritaitoja

Riidanratkojat

Testaa ja tutki, montako erimielisyyttä saatte ratkaistua neuvottelemalla viikon aikana.

Ryhmän jäsenet pitävät kirjaa erimielisyyksistä viikon aikana. He pyrkivät ratkaisemaan riidat itse ilman aikuista. (Tarvittaessa aikuinen pitää hakea apuun.) He kirjaavat muistiin

- ristiriidat, niiden syyt ja osapuolet
- ristiriitojen määrä yhteensä
- ratkaistut ristiriidat
- keinot, joilla ristiriitoja saatiin ratkaistua
- millaisiin ristiriitoihin tarvittiin aikuinen avuksi.

8.3 TIETOA / FAKTAA

Tieto-osuus on jaettu ikäryhmien mukaan kolmeen osaan: esi- ja alkuopetus, 3.–6. luokka ja yläkoulu. Valitse digiaineistosta sinulle sopiva vaihtoehto. Opettajan oppaaseen ikäryhmät on värikoodattu.

8.3.1 Esi- ja alkuopetus

Tavoite

- Opitaan, millainen on hyvä itsetunto.
- Tutustutaan arvoihin.
- Opitaan kaveritaitoja.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?

Oppilaan kirja s. 21

* Minä ja me

Kaikki ovat riittäviä ja jossain hyviä. Keskustellaan vahvuuksista. * Jokainen voi itse miettiä ja kertoa, missä on hyvä. Koko ryhmä voi myös kertoa jokaiselle ryhmän jäsenelle, missä tämä on hyvä.

Kun kaikki on hyvin, on helppoa, mutta kun tulee vastoinkäymisiä, olisi hyvä olla keinoja selvittää niistä. * Keskustellaan, miten vastoinkäymisistä voi selvittää. Miten toimia tuossa tilanteessa?

* Oppilaat piirtävät oppilaan kirjaan kuvan hetkestä, jossa ovat selvinneet vaikeasta tilanteesta.

Opettaja muistuttaa vertaisarvioinnista, sillä se on oiva keino ohjata itsesäätelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, keuhataan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät **n**imikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

***** Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

8 MINÄ JA ME

ITSETUNTO JA VUOROVAIKUTUSTAITOT

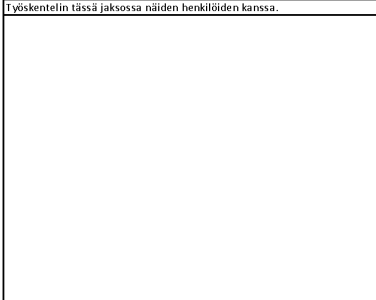
Kerro,

* missä asioissa olet hyvä?

* miten selviät vastoinkäymisistä?

Piirrä kuva, jossa olet selvinnyt vaikeasta tilanteesta.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päivänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Oppilaan kirja s. 22

Kunnioituksen kulttuuri

Kun välittää itsestään, voi välittää toisistakin. Kun kunnioittaa itseään, voi kunnioittaa toisiakin. Kun kiusaamiseen puututaan, annetaan viesti, että jokaisen ihmisarvoa pitää kunnioittaa. Välittämisen malli siirtyy. Jokainen voi vaikuttaa yhteiseen hyvinvointiin – kaikki ovat siitä vastuussa. **Olemme toisiamme varten.** Jos kaikilla olisi vahvuutta ja motivaatiota kannustaa kavereita kiusaamisen tai sen hyväksymisen sijaan, kiusaamisongelma olisi jo vahvasti voiton puolella. **Hyvä itsetunto ennaltaehkäisee kiusaamista.**

*** MINÄ**

- **Katsotaan video** Kaveritaitoja 2: Itsetuntemus, SPR: 2:20

<https://www.youtube.com/watch?v=aOANrnGQCDw>

- Kuka olen? On hyvä oppia tunnistamaan omat vahvuudet, heikkoudet, arvot ja asenteet.
- Omien vahvuuksien tuntemista voi hyödyntää ihmissuhteissa, heikkouksien tunnistaminen ohjaa kehittämään niitä.
- Itsetuntemus lisää rohkeutta ja tukee itsetuntoa.
- Itsetuntemus ohjaa asettamaan rajat ja tunnistamaan, mitä tarvitsee voidakseen hyvin.
- Itsetuntemuksen vahvistaminen auttaa ymmärtämään ja ottamaan huomioon muitakin.
- Vuorovaikutustaitoja voi harjoitella.

Itsetunto muuttuu ja kehittyy läpi elämän kokemusten kautta.

Itsetunto on

- **itseluottamusta**: Kuinka koen selviäväni kohtaamistani haasteista?
- **itsearvostusta**: Arvostanko, kunnioitanko ja pidätkö itseäni tärkeänä?
- **itsetuntemusta** eli ymmärrystä itsestä: Kuka olen, mitä haluan, miten reagoin ja käyttäydyn eri tilanteissa?

*** Minulle kasvaa hyvä itsetunto.**

Kun on hyvä itsetunto,

- *** uskaltaa olla oma itsensä.**
- *** huomaa hyvää itsessä ja muissa.** Aina ei tarvitse onnistua tai olla hyvä. Virheistä oppii, saa olla opettelemassa, eikä heti tarvitse osata. Harjoittelu on tärkeää oppimisen kannalta. On hyvä oppia iloitsemaan omista toisten onnistumisista.
- *** ymmärtää, että voi ja saa olla erilaisia mielipiteitä.** Hyvän itsetunnon omaava **ilmaisee** itseään rakentavasti ja **kuuntelee** muita: uskaltaa olla eri mieltä ja **kunnioittaa** erilaisia mielipiteitä.
- *** selviää pettymyksistä** ja osaa asettaa itselleen rajoja, ettei laita itseään liian tiukille.
- *** ei kiusaa toisia**
- *** tulee toimeen yksin ja toisten kanssa.**
- *** uskaltaa yrittää, eikä pelkää virheitä.**
- **tuntee rakkautta ja myötätuntoa itseään kohtaan.**
- **huolehtii itsestään.** (Syö terveellisesti, liiku, ulkoile, lepää ja tee asioita, joista nautit.)
- **kokee olevansa riittävä eikä vertaile itseään muihin.**

punainenristi.fi/kaveritaitoja

- **Katsotaan video** Kaveritaitoja 3: Itsemyötätunto, SPR 1:51

<https://www.youtube.com/watch?v=FSY8Q3jiH8c>

- Myötätunto on huolenpitoa ja ymmärrystä, ettei kukaan ole täydellinen, ja että kaikki tekevät virheitä.
- Itsemyötätunto on sitä, että hyväksyn itseni ja riitän tällaisena sekä hyväksyn toisen tunteita ja kohtelen heitä lämpimästi ja empaattisesti.
- On pelkkä luulo, etteivät muut epäonnistu. Realistinen suhtautuminen vahvistaa itsemyötätuntoa.
- Itsemyötätuntoa voi harjoitella, kun pysähtyy kuuntelemaan itseään, antaa tunteiden tulla, ja suhtautuu kaikkiin tunteisiin lempeällä ja hyväksyvällä asenteella.

Opettajalle vinkki:

Itsetunnon käsi <http://mielihukassa.blogspot.com/p/itsetunnon-kasi.html> (Luettu 19.3.2022.)
<https://mielihukassa.blogspot.com/2018/08/miten-kehittaa-pysyvasti-hyva-itsetunto.html>

- Huolehdi sisäisestä lapsestani. (omat tarpeet, toiveet ja pettymykset)
 - Olen uskollinen ystävä itselleni.
 - Minun ei tarvitse miellyttää kaikkia!
 - Minulla on oikeus olla oma itseni!
 - Olen OK tällaisena kuin olen!
 - Olemassaoloni on ihme ja sillä on tarkoitus!
- T.H. Hukka

Arvot

- kertovat, mikä on meille tärkeää.
- ohjaavat tekemiämme valintoja.
- vaikuttavat asenteisiin, ennakkoluuloihin, toiveisiin ja suhtautumiseen muihin ja uusiin asioihin
- vaikuttavat luottamuksen syntymiseen vuorovaikutuksessa.

* Saamme olla omanlaisia. * Erilaisuus on rikkautta.

Keskustellaan, millaista olisi, jos kaikki olisivat samanlaisia ja samaa mieltä kaikesta.

Oppilaan kirja s. 23

* ME

Vertaisryhmä muovaa vahvasti lapsen omanarvontunnetta. Vertaissuhteet tarjoavat lapsille ja nuorille mahdollisuuden harjoitella vuorovaikutustaitoja ja saada palautetta omasta toiminnasta. Vertaissuhteissaan lapsi ja nuori muun muassa rakentaa minäkäsitystään suhteessa toisiin, muokkaa persoonallisuuttaan, kehittää tiedollista osaamistaan oppimalla yhdessä samalla tasolla olevien ystävien kanssa ja omaksuu asenteita, arvoja ja normeja.

Lapsi kaipaa päivittäistä vahvistusta ikätovereiltaan: olet hyvä tyyppi, kanssasi on mukava olla ja kuulut joukkoon. Lapsiryhmässä kehitytään yhdessä itsekeskeisyydestä kohti eläytyvämpää vuorovaikutusta, joten vertaisryhmällä on merkitystä lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymiselle. Torjuttu lapsi ei pääse harjoittelemaan vuorovaikutustaitojaan ja hänellä on usein hyvin vähän myönteistä vuorovaikutusta ryhmässä. Niin kiusaajien kuin kiusattujen liittyminen vertaisryhmään on usein epäonnistunut.

Opettajalle SPR:n materiaalia: Tervetuloa kaveritaitojen pariin! SPR 0:43

<https://www.youtube.com/watch?v=-WM2YgP8HrM>

<https://www.punainenristi.fi/tyomme/opettajille/kaveritaitoja/>

Katsokaa video:

Kaveritaitoja 4: Mitä ovat hyvät kaveritaidot, SPR 2:23

<https://www.youtube.com/watch?v=HkkbFNz1ByU>

Kaveritaidot ovat sosiaalisia taitoja, joita tarvitaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Kaikilla on vahvoja tai kehittämistä vaativia osia. * **Yhdessä olemista (sosiaalisia taitoja), voi harjoitella ja vahvistaa vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa**, mutta se vaatii sinnikkyyttä, kuten lihastreeni.

Kaveritaitoja / sosiaalisia taitoja:

- * Otan kaikki huomioon.
- * Odotan vuoroa.
- * Kannustajan ja kiitän.
- * Pyydän ja annan anteeksi.
- * Kerron ja kuuntelen.
- * Autan ja pyydän apua.
- * Osaan sanoa ei.
- * Pidän lupaukset.
- * Puhun kauniisti toisista (ja itsestäni).
- * Tunnistan tunteita.

Keskustellaan tilanteista, joissa kutakin taitoa tarvitaan. Oppilaat voivat kertoa omista kokemuksistaan em. aiheista.

- * Oppilaat piirtävät kirjaansa kuvan itsestään ja kavereistaan.

ME

Yhdessä olemista voi harjoitella olemalla yhdessä muiden kanssa.

Otan kaikki huomioon.
Odotan vuoroa.
Kannustan ja kiitän.
Pyydän ja annan anteeksi.
Kerron ja kuuntelen.

Autan ja pyydän apua.
Osaan sanoa ei.
Pidän lupaukset.
Puhun kauniisti toisista.
Tunnistan tunteita.

Piirrä kuva sinusta ja kavereistasi.

Pitkö luokan hypoteesi paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

8.3.2 3.–6. luokka

Tavoite

- Opitaan, mikä on itsetunto.
- Opitaan, millainen on hyvä itsetunto.
- Tutustutaan, mikä merkitys arvoilla on.
- Opitaan, mitä kaveritaidot ovat.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?

Oppilaan kirja s. 21

* Minä ja me

Keskustellaan, mitä tarkoittaa kunnioittaminen. Miksi itseään pitäisi kunnioittaa? Miksi toisia pitää kunnioittaa? Keskustellaan, mitä tarkoittaa, että pitää kunnioittaa itseään voidakseen kunnioittaa muita? Oppilaat kirjaavat vastauksensa oppilaan kirjaan.

Pohditaan yhdessä, miten itsetunto voi vaikuttaa vuorovaikutustaitoihin. Oppilaat kirjaavat vastauksensa oppilaan kirjaan.

Opettaja muistuttaa vertaisarvioinnista, sillä se on oiva keino ohjata itsesäätelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, keuhataan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

* Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Kunnioituksen kulttuuri

Kun välittää itsestään, voi välittää toisistakin. Kun kunnioittaa itseään, voi kunnioittaa toisiakin. Kun kiusaamiseen puututaan, annetaan viesti, että jokaisen ihmisarvoa pitää kunnioittaa. Välittämisen malli siirtyy. Jokainen voi vaikuttaa yhteiseen hyvinvointiin – kaikki ovat siitä vastuussa. **Olemme toisiamme varten.** Jos kaikilla olisi vahvuutta ja motivaatiota kannustaa kavereita kiusaamisen tai sen hyväksymisen sijaan, kiusaamisongelma olisi jo vahvasti voiton puolella. **Hyvä itsetunto ennaltaehkäisee kiusaamista.**

Oppilaan kirjan vastaukset s. 21

8 MINÄ JA ME

ITSETUNTO JA VUOROVAIKUTUSTAITOT

Mitä tarkoittaa, että pitää kunnioittaa itseään, jotta voi kunnioittaa muita?

Jos ei arvosta itseään ja omia mielipiteitään, ei voi aidosti arvostaa tai kunnioittaa muitakaan tai heidän mielipiteitään.

Miten itsetunto voi vaikuttaa vuorovaikutustaitoihin?

Jos on huono itsetunto, voi olla niin epävarma, ettei pysty kunnolliseen vuorovaikutukseen jännityksen tai epävarmuuden takia. Jos yrittää vain miellyttää muita, jotta tulisi hyväksytyksi, voi hukata itsensä ja omat ajatuksensa.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päiväänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Oppilaan kirja s. 22

* MINÄ

- **Katsotaan video** Kaveritaitoja 2: Itsetuntemus, SPR: 2:20

<https://www.youtube.com/watch?v=aOANrnGQCDw>

- Kuka olen? On hyvä oppia tunnistamaan omat vahvuudet, heikkoudet, arvot ja asenteet.
- Itsetuntemus lisää rohkeutta ja tukee itsetuntoa.

- Omien vahvuuksien tuntemista voi hyödyntää ihmissuhteissa, heikkouksien tunnistaminen ohjaa kehittämään niitä.
- Itsetuntemus ohjaa asettamaan rajat ja tunnistamaan, mitä tarvitsee voidakseen hyvin.
- Vuorovaikutustaitoja voi harjoitella.
- Aiemmat kokemukset vaikuttavat tapaan hahmottaa maailmaa.
- Keiden seurassa voi olla oma itsensä? Arvopohja vaikuttaa asenteisiin.
- Yhteinen arvomaailma voi lisätä luottamusta, syventää suhdetta ja vahvistaa vuorovaikutusta.
- Itsetuntemuksen vahvistaminen auttaa ymmärtämään ja ottamaan huomioon muitakin.

* Itsetunto on

- **itseluottamusta:** Kuinka koen selviäväni kohtaamistani haasteista?
- **itsearvostusta:** Arvostanko, kunnioitanko ja pidätkö itseäni tärkeänä?
- **itsetuntemusta** eli ymmärrystä itsestä: Kuka olen, mitä haluan, miten reagoin ja käyttäydyn eri tilanteissa?

Itsetunto * muuttuu ja kehittyy läpi elämän * kokemusten kautta.

Kun on hyvä itsetunto,

- uskaltaa olla * oma * itsensä
- * arvostaa itseään ja muita
- * ilmaisee itseään rakentavasti ja * kuuntelee muita: uskaltaa olla eri mieltä ja * kunnioittaa erilaisia mielipiteitä
- osaa asettaa itselleen * tavoitteita ja sietää * pettymyksiä
- osaa asettaa * rajoja, * kehittää itseään ja ymmärtää, mitä tarvitsee, jotta * voi hyvin
- osaa olla * itsekseen ja leikkiä tai työskennellä rauhassa
- ei ole tarvetta * kiusata tai vähätellä muita, eikä helposti * altistu kiusaamiselle
- osaa iloita omasta ja toisten * onnistumisista
- * luottaa tulevaisuuteen, omiin kykyihin ja muihin ihmisiin
- tunnistaa omia * vahvuuksia (luonteenpiirteitä tai toimintatapoja) ja * heikkouksia
- tietää, ettei tarvitse aina * onnistua tai olla hyvä (Virheistä oppii, saa olla opettelemassa, eikä heti tarvitse osata. Harjoittelu on tärkeää oppimisen kannalta.)
- ei pelkää * virheitä, vaan uskaltaa * yrittää
- huomaa * hyvän itsessään ja toisissa
- tuntee rakkautta ja myötätuntoa * itseään kohtaan
- * huolehtii itsestään (Syö terveellisesti, liiku, ulkoile, lepää ja tee asioita, joista nautit.)
- on * omalla puolella, eikä vain yritä * miellyttää kaikkia
- kokee olevansa * riittävä eikä * vertaile itseään muihin.

Digimateriaalissa on edellä oleva teksti tulostettavassa muodossa **Itsetunto**-liitteessä.

- **Katsotaan video** Kaveritaitoja 3: Itsemyötätunto, SPR 1:51

<https://www.youtube.com/watch?v=FSY8Q3jiH8c>

- Myötätunto on huolenpitoa ja ymmärrystä, ettei kukaan ole täydellinen, ja että kaikki tekevät virheitä.
- Itsemyötätunto on sitä, että hyväksyn itseni ja riitän tällaisena sekä hyväksyn toisen tunteita ja kohtelen heitä lämpimästi ja empaattisesti.
- On pelkkä luulo, etteivät muut epäonnistu. Realistinen suhtautuminen vahvistaa itsemyötätuntoa.
- Itsemyötätuntoa voi harjoitella, kun pysähtyy kuuntelemaan itseään, antaa tunteiden tulla, ja suhtautuu kaikkiin tunteisiin lempeällä ja hyväksyvällä asenteella.

Opettajalle vinkki:

Itsetunnon käsi <http://mielihukassa.blogspot.com/p/itsetunnon-kasi.html> (Luettu 19.3.2022.)
<https://mielihukassa.blogspot.com/2018/08/miten-kehittaa-pysyvasti-hyva-itsetunto.html>

- Huolehdi sisäisestä lapsestani. (omat tarpeet, toiveet ja pettymykset)
 - Olen uskollinen ystävä itselleni.
 - Minun ei tarvitse miellyttää kaikkia!
 - Minulla on oikeus olla oma itseni!
 - Olen OK tällaisena kuin olen!
 - Olemassaoloni on ihme ja sillä on tarkoitus!
- T.H. Hukka

Oppilaan kirjan vastaukset s. 22

MINÄ

Itsetunto on itseluottamusta, itsearvostusta ja itsetuntemusta.

Hyvä itsetunto ennaltaehkäisee kiusaamista.

Itsetunto muuttuu ja kehittyy läpi elämän kokemusten kautta.

Kun on hyvä itsetunto,

- ∇ uskaltaa olla oma itsensä.
- ∇ arvostaa itseään ja muita.
- ∇ ilmaisee itseään rakentavasti ja kuuntelee muita: uskaltaa olla eri mieltä ja kunnioittaa erilaisia mielipiteitä.
- ∇ osaa asettaa itselleen tavoitteita ja sietää pettymyksiä.
- ∇ osaa asettaa rajoja, kehittää itseään ja ymmärtää, mitä tarvitsee, jotta voi hyvin.
- ∇ osaa olla ja työskennellä itseksensä rauhassa.
- ∇ ei ole tarvetta kiusata tai vähätellä muita, eikä helposti altistu kiusaamiselle.
- ∇ osaa iloita omasta ja toisten onnistumisista.
- ∇ luottaa tulevaisuuteen, omiin kykyihin ja muihin ihmisiin.
- ∇ tunnistaa omia vahvuuksia ja heikkouksia.
- ∇ tietää, ettei tarvitse aina onnistua tai olla hyvä.
- ∇ ei pelkää virheitä vaan uskaltaa yrittää.
- ∇ huomaa hyvän itsessään ja toisissa.
- ∇ tuntee rakkautta ja myötätuntoa itseään kohtaan.
- ∇ huolehtii itsestään.
- ∇ on omalla puolella, eikä vain yritä miellyttää kaikkia.
- ∇ kokee olevansa riittävä eikä vertaile itseään muihin.

Myötätunto on huolenpitoa ja ymmärrystä, ettei kukaan ole täydellinen, ja että kaikki tekevät virheitä.

Itsemyötätunto on sitä, että hyväksyy itsensä ja riittää tällaisenaan sekä hyväksyy toisten tunteita ja kohtelee heitä lämpimästi ja empaattisesti.

Itsemyötätuntoa voi harjoitella, kun pysähtyy kuuntelemaan itseään, antaa tunteiden tulla, ja suhtautuu kaikkiin tunteisiin lempeällä ja hyväksyvällä asenteella.

Oppilaan kirja s. 23

* Arvot

- kertovat, mikä on meille * **tärkeää**
- **ohjaavat** tekemiämme * **valintoja**
- liittyvät * **elämän tarkoituksen** pohdintaan
- vaikuttavat **asenteisiin, ennakkoluuloihin, toiveisiin ja** * **suhtautumiseen** muihin ja uusiin asioihin
- vaikuttavat * **luottamuksen** syntymiseen vuorovaikutuksessa.

Toiminnallinen tehtävä:

Opettaja osoittaa arvojen paikat: toinen luokan seinästä on ehdottoman tärkeä, vastakkainen seinä on ei ollenkaan tärkeä. Opettaja luettelee arvoja (esim. raha, rakkaus, terveys, ystävät, oma rauha, vapaus...), ja oppilaat sijoittuvat luokassa omien arvojensa mukaan.

* **Saamme olla omanlaisiamme. Erilaisuus on rikkautta.**

Keskustellaan, millaista olisi, jos kaikki olisivat samanlaisia ja samaa mieltä kaikesta.

* ME

Vertaisryhmä muovaa vahvasti lapsen omanarvontunnetta. Vertaissuhteet tarjoavat lapsille ja nuorille mahdollisuuden harjoitella vuorovaikutustaitoja ja saada palautetta omasta toiminnasta. Vertaissuhteissaan lapsi ja nuori muun muassa rakentaa minäkäsitystään suhteessa toisiin, muokkaa persoonallisuuttaan, kehittää tiedollista osaamistaan oppimalla yhdessä samalla tasolla olevien ystävien kanssa ja omaksuu asenteita, arvoja ja normeja.

Lapsi kaipaa päivittäistä vahvistusta ikätovereiltaan: olet hyvä tyyppi, kanssasi on mukava olla ja kuulut joukkoon. Lapsiryhmässä kehitytään yhdessä itsekeskeisyydestä kohti eläytyvämpää vuorovaikutusta, joten vertaisryhmällä on merkitystä lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymiselle. Torjuttu lapsi ei pääse harjoittelemaan vuorovaikutustaitojaan ja hänellä on usein hyvin vähän myönteistä vuorovaikutusta ryhmässä. Niin kiusaajien kuin kiusattujen liittyminen vertaisryhmään on usein epäonnistunut.

Opettajalle SPR:n materiaalia: Tervetuloa kaveritaitojen pariin! SPR 0:43

<https://www.youtube.com/watch?v=-WM2YgP8HrM>

<https://www.punainenristi.fi/tyomme/opettajille/kaveritaitoja/>

Katsokaa video:

Kaveritaitoja 4: Mitä ovat hyvät kaveritaidot, SPR 2:24

<https://www.youtube.com/watch?v=HkkbFNz1ByU>

Kaveritaidot ovat sosiaalisia taitoja, joita tarvitaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Kaikilla on vahvoja tai kehittämistä vaativia osia. **Sosiaalisia taitoja voi harjoitella ja vahvistaa vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa**, mutta se vaatii sinnikkyyttä, kuten lihastreeni.

Sosiaalisia taitoja voi ryhmitellä, mutta osa taidoista menisi useamman otsikon alle. Osa käsitteistä on sisäkkäisiä, osa päällekkäisiä. Tässä on esitelty karkea jako.

Sosiaalisia taitoja ovat

- *** yhteistyötaidot**
 - o taito *** kunnioittaa** itseään ja muita
 - o toisten *** huomioiminen, * kannustaminen ja * kiittäminen**
 - o *** itsesääteilykyky, esim. oman vuoron odottaminen**
 - o kyky *** keskustella** sekä antaa ja vastaanottaa *** kritiikkiä**
- *** ristiriitojen * ratkaisu- ja * neuvottelutaidot:**
 - o omien mielipiteiden **ilmaisu** rakentavasti ja selkeästi
 - o **erilaisten näkökulmien huomioiminen, hyväksyminen ja kunnioittaminen**
 - o kyky pyytää ja antaa *** anteeksi.**
 - o rakentavan vuorovaikutuksen luominen muiden kanssa eli **halu aidosti * kuulla ja ***
ymmärtää toisen sanomaa.

- o Vastoinkäymisistä ihmissuhteissa on video toiminta-osiossa.
- **tunnetaidot:** taito **tunnistaa, käsitellä ja ilmaista** * **tunteita**, jotka ohjaavat käyttäytymistämme
- * **empatiataidot**
 - o kyky **kuunnella**, * olla * **läsnä** ja **ymmärtää** toisen kokemusta
 - o Kyky pyytää * **apua**, kun sitä tarvitsee
 - o kyky * **tukea** kaveria, kun hänellä on ongelmia.
- * **lojaalius:**
 - o **Pidetään lupaukset**, eikä kerrota ystävän **salaisuuksia** muille.
 - o **Ei kerrota pahaa** ystävästä selän takana.
 - o taito osata sanoa * ei eli * **jämäkkyys:** (lojaalius itselle: vastuu omista tarpeista ja oman tahdon ilmaisu) selkeästi.

punainenristi.fi/kaveritaitoja

Pitkö luokan hypoteesi paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Oppilaan kirjan vastaukset s. 23

Arvot

- ▽ kertovat, mikä on meille tärkeää.
- ▽ ohjaavat tekemiämme valintoja.
- ▽ liittyvät elämän tarkoituksen pohdintaan.
- ▽ vaikuttavat asenteisiin, ennakkoluuloihin, toiveisiin ja suhtautumiseen muihin ja uusiin asioihin.
- ▽ vaikuttavat luottamuksen syntymiseen vuorovaikutuksessa.

Saamme olla omanlaisia. Erilaisuus on rikkautta.

ME

Sosiaalisia taitoja voi harjoittaa ja vahvistaa vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa.

Vuorovaikutustaitoja eli sosiaalisia taitoja ovat mm.

- * yhteistyötaidot
- * taito kunnioittaa itseään ja muita
- * toisten huomioiminen, kannustaminen ja kiittäminen
- * itsesäätelykyky (esim. oman vuoron odottaminen)
- * kyky keskustella sekä antaa ja vastaanottaa kritiikkiä
- * ristiriitojen ratkaisu- ja neuvottelutaidot:
 - omien mielipiteiden ilmaisu rakentavasti ja selkeästi
 - erilaisten näkökulmien huomioiminen, hyväksyminen ja kunnioittaminen
 - kyky pyytää ja antaa anteeksi
 - rakentavan vuorovaikutuksen luominen muiden kanssa eli halu aidosti kuulla ja ymmärtää toisen sanomaa.
- * tunnetaidot: taito tunnistaa, käsitellä ja ilmaista käytöstämme ohjaavia tunteita
- * empatiataidot
- * kyky kuunnella, olla läsnä ja ymmärtää toisen kokemusta
- * kyky pyytää apua, kun sitä tarvitsee
- * kyky tukea kaveria, kun hänellä on ongelmia.
- * lojaalius eli uskollisuus:
 - Pidetään lupaukset, eikä kerrota ystävän salaisuuksia muille.
 - Ei kerrota pahaa ystävästä selän takana.
- * taito osata sanoa ei eli jämäkkyys (lojaalius itselle: vastuu omista tarpeista ja oman tahdon ilmaisu selkeästi).

8.3.3 Yläkoulu

Tavoite

- Opitaan, mikä on itsetunto.
- Opitaan, millainen on hyvä itsetunto.
- Tutustutaan, mikä merkitys arvoilla on.
- Opitaan, mitä kaveritaidot ovat.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. * -merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?

Oppilaan kirja s. 21

* Minä ja me

Keskustellaan, mitä tarkoittaa kunnioittaminen.

Miksi itseään pitäisi kunnioittaa? Miksi toisia pitää kunnioittaa?

Miten kunnioitusta voi osoittaa? Miten kunnioitus näkyy?

Keskustellaan, * mitä tarkoittaa, että pitää kunnioittaa itseään, että voisi kunnioittaa muita?

Oppilaat kirjaavat vastauksensa oppilaan kirjaan.

Pohditaan yhdessä, * miten itsetunto voi vaikuttaa vuorovaikutustaitoihin. Oppilaat kirjaavat vastauksensa oppilaan kirjaan.

Opettaja muistuttaa vertaisarvioinnista, sillä se on oiva keino ohjata itsesäätelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, kehuaan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät *nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

* Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Oppilaan kirjan vastaukset s. 21

8 MINÄ JA ME

ITSETUNTO JA VUOROVAIKUTUSTAITOT

Mitä tarkoittaa, että pitää kunnioittaa itseään, jotta voi kunnioittaa muita?

Jos ei arvosta itseään ja omia mielipiteitään, ei voi tasavertaisesti arvostaa tai kunnioittaa muitakaan tai heidän mielipiteitään.

Miten itsetunto voi vaikuttaa vuorovaikutustaitoihin?

Jos on huono itsetunto, voi olla niin epävarma, ettei pysty kunnolliseen vuorovaikutukseen jännityksen tai epävarmuuden takia. Jos yrittää vain miellyttää muita, jotta tulisi hyväksytyksi, voi hukata itsensä ja omat ajatuksensa.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päivänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Kunnioituksen kulttuuri

Kun välittää itsestään, voi välittää toisistakin. Kun kunnioittaa itseään, voi kunnioittaa toisiakin. Kun kiusaamiseen puututaan, annetaan viesti, että jokaisen ihmisarvoa pitää kunnioittaa. Välittämisen malli siirtyy. Jokainen voi vaikuttaa yhteiseen hyvinvointiin – kaikki ovat siitä vastuussa. **Olemme toisiamme varten.** Jos kaikilla olisi vahvuutta ja motivaatiota kannustaa kavereita kiusaamisen tai sen hyväksymisen sijaan, kiusaamisongelma olisi jo vahvasti voiton puolella. **Hyvä itsetunto ennaltaehkäisee kiusaamista.**

Oppilaan kirja s. 22

*** MINÄ**

- **Katsotaan video** Kaveritaitoja 2: Itsetuntemus, SPR: 2:20

<https://www.youtube.com/watch?v=aOANrnGQCDw>

Oppilaille voi antaa tehtäväksi määritellä videon perusteella, mitä on itsetuntemus.

- Kuka olen? On hyvä oppia tunnistamaan omat vahvuudet, heikkoudet, arvot ja asenteet.
- Itsetuntemus lisää rohkeutta ja tukee itsetuntoa.
- Omien vahvuuksien tuntemista voi hyödyntää ihmissuhteissa, heikkouksien tunnistaminen ohjaa kehittämään niitä.
- Itsetuntemus ohjaa asettamaan rajat ja tunnistamaan, mitä tarvitsee voidakseen hyvin.
- Vuorovaikutustaitoja voi harjoitella.
- Aiemmat kokemukset vaikuttavat tapaan hahmottaa maailmaa.
- Keiden seurassa voi olla oma itsensä? Arvopohja vaikuttaa asenteisiin.
- Yhteinen arvomaailma voi lisätä luottamusta, syventää suhdetta ja vahvistaa vuorovaikutusta.
- Itsetuntemuksen vahvistaminen auttaa ymmärtämään ja ottamaan huomioon muitakin.

*** Itsetunto on**

- **itseluottamusta**: Kuinka koen selviäväni kohtaamistani haasteista?
- **itsearvostusta**: Arvostanko, kunnioitanko ja pidänpö itseäni tärkeänä?
- **itsetuntemusta** eli ymmärrystä itsestä: Kuka olen, mitä haluan, miten reagoin ja käyttäydyn eri tilanteissa?

Itsetunto *** muuttuu ja kehittyy läpi elämän** *** kokemusten kautta.**

***** Kun on hyvä itsetunto,

- **uskaltaa olla oma itsensä**
- **arvostaa** itseään ja muita
- **ilmaisee** itseään rakentavasti ja **kuuntelee** muita: uskaltaa olla eri mieltä ja **kunnioittaa** erilaisia mielipiteitä
- osaa **asettaa** itselleen **tavoitteita** ja **sietää pettymyksiä**
- osaa **asettaa rajoja, kehittää itseään ja ymmärtää, mitä tarvitsee, jotta voi hyvin**
- osaa olla **itseksensä** ja leikkiä tai työskennellä **rauhassa**
- **ei ole tarvetta kiusata** tai vähätellä muita, eikä helposti altistu kiusaamiselle
- osaa **iloita** omasta ja toisten **onnistumisista**
- **luottaa** tulevaisuuteen, omiin kykyihin ja muihin ihmisiin
- **tunnistaa** omia **vahvuuksia** (luonteenpiirteitä tai toimintatapoja) ja **heikkouksia**
- **tietää, ettei tarvitse aina onnistua tai olla hyvä** (Virheistä oppii, saa olla opettelemassa, eikä heti tarvitse osata. Harjoittelu on tärkeää oppimisen kannalta.)
- **ei pelkää virheitä, vaan uskaltaa yrittää**
- **huomaa hyvän** itsessään ja toisissa

- tuntee rakkautta ja myötätuntoa itseään kohtaan
- huolehtii itsestään (Syö terveellisesti, liikkuu, ulkoilee, lepää ja tekee asioita, joista nautti)
- kokee olevansa riittävä eikä vertaile itseään muihin
- ei tarvitse yrittää miellyttää kaikkia.

Digimateriaalissa on edellä oleva teksti tulostettavassa muodossa **Itsetunto**-liitteessä.

- **Katsotaan video** Kaveritaitoja 3: Itsemyötätunto, SPR 1:51

<https://www.youtube.com/watch?v=FSY8Q3jiH8c>

Oppilaille voi antaa tehtäväksi määritellä videon perusteella, mitä on itsemyötätunto.

- Myötätunto on huolenpitoa ja ymmärrystä, ettei kukaan ole täydellinen, ja että kaikki tekevät virheitä.
- Itsemyötätunto on sitä, että hyväksyn itseni ja riitän tällaisena sekä hyväksyn toisen tunteita ja kohtelen heitä lämpimästi ja empaattisesti.
- On pelkkä luulo, etteivät muut epäonnistu. Realistinen suhtautuminen vahvistaa itsemyötätuntoa.
- Itsemyötätuntoa voi harjoitella, kun pysähtyy kuuntelemaan itseään, antaa tunteiden tulla, ja suhtautuu kaikkiin tunteisiin lempeällä ja hyväksyvällä asenteella.

Itsetunnon käsi <http://mielihukassa.blogspot.com/p/itsetunnon-kasi.html> (Luettu 19.3.2022.)

<https://mielihukassa.blogspot.com/2018/08/miten-kehittaa-pysyvasti-hyva-itsetunto.html>

- Huolehdin sisäisestä lapsestani. (omat tarpeet, toiveet ja pettymykset)
 - Olen uskollinen ystävä itselleni.
 - Minun ei tarvitse miellyttää kaikkia!
 - Minulla on oikeus olla oma itseni!
 - Olen OK tällaisena kuin olen!
 - Olemassaoloni on ihme ja sillä on tarkoitus!
- T.H. Hukka

* Arvot

- kertovat, mikä on meille tärkeää
- ohjaavat tekemiämme valintoja
- liittyvät elämän tarkoituksen pohdintaan
- vaikuttavat asenteisiin, ennakkoluuloihin, toiveisiin ja suhtautumiseen muihin ja uusiin asioihin
- vaikuttavat luottamuksen syntymiseen vuorovaikutuksessa.

Toiminnallinen tehtävä:

Opettaja osoittaa arvojen paikat: toinen luokan seinästä on ehdottoman tärkeä, vastakkainen seinä on ei ollenkaan tärkeä. Opettaja luettelee arvoja (esim. raha, rakkaus, terveys, ystävät, oma rauha, vapaus, suosio...), ja oppilaat sijoittuvat luokassa omien arvojensa mukaan.

Saamme olla omanlaisiamme. Erilaisuus on rikkautta.

Keskustellaan, millaista olisi, jos kaikki olisivat samanlaisia ja samaa mieltä kaikesta.

Mitä hyötyä on siitä, että olemme erilaisia?

Keskustellaan, pitääkö muita miellyttää? Jos esittää muuta kuin on, onko esitys kestäväällä pohjalla?

Miksi ja ketä varten esitetään jotain muuta kuin on? Jos yrittää miellyttää jotakuta, esittäen muuta kuin on, voidaan tehdä vääriä oletuksia. Ehkä aidosta pidettäisiin enemmän.

Miten voi kadottaa itsensä?

Miksi ei ole hyvä vain joustaa ja unohtaa rajansa?

Miten voi olla omalla puolella?

* Oppilaat vastaavat oppikirjan tehtävään keskustelun jälkeen.

ME

Vertaisryhmä muovaa vahvasti lapsen omanarvontunnetta. Vertaissuhteet tarjoavat lapsille ja nuorille mahdollisuuden harjoitella vuorovaikutustaitoja ja saada palautetta omasta toiminnasta. Vertaissuhteissaan lapsi ja nuori muun muassa rakentaa minäkäsitystään suhteessa toisiin, muokkaa persoonallisuuttaan, kehittää tiedollista osaamistaan oppimalla yhdessä samalla tasolla olevien ystävien kanssa ja omaksuu asenteita, arvoja ja normeja.

Lapsi kaipaa päivittäistä vahvistusta ikätovereiltaan: olet hyvä tyyppi, kanssasi on mukava olla ja kuulut joukkoon. Lapsiryhmässä kehitytään yhdessä itsekeskeisyydestä kohti eläytyvämpää vuorovaikutusta, joten vertaisryhmällä on merkitystä lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymiselle. Torjuttu lapsi ei pääse harjoittelemaan vuorovaikutustaitojaan ja hänellä on usein hyvin vähän myönteistä vuorovaikutusta ryhmässä. Niin kiusaajien kuin kiusattujen liittyminen vertaisryhmään on usein epäonnistunut.

Opettajalle SPR:n materiaalia: Tervetuloa kaveritaitojen pariin! SPR 0:43

<https://www.youtube.com/watch?v=-WM2YgP8HrM>

<https://www.punainenristi.fi/tyomme/opettajille/kaveritaitoja/>

Katsokaa video:

Kaveritaitoja 4: Mitä ovat hyvät kaveritaidot, SPR 2:24

<https://www.youtube.com/watch?v=HkkbFNz1ByU>

Oppilaille voi antaa tehtäväksi määritellä videon perusteella, mitä kaveritaidot ovat.

Kaveritaidot ovat sosiaalisia taitoja, joita tarvitaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa. * Sosiaalisia taitoja tarvitaan yhteistyöhön ja toisten ihmisten kanssa toimimiseen. Kaikilla on vahvoja tai

kehittämistä vaativia osia. **Sosiaalisia taitoja voi harjoitella ja vahvistaa vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa**, mutta se vaatii sinnikkyyttä, kuten lihastreeni.

Sosiaalisia taitoja voi ryhmitellä, mutta osa taidoista menisi useamman otsikon alle. Osa käsitteistä on sisäkkäisiä, osa päällekkäisiä. Tässä on esitelty karkea jako.

Sosiaalisia taitoja ovat

- **yhteistyötaidot**
 - o taito **kunnioittaa** itseään ja muita
 - o toisten **huomioiminen, kannustaminen ja kiittäminen**
 - o **itsesäätelykyky, esim. oman vuoron odottaminen**
 - o kyky **keskustella** sekä antaa ja vastaanottaa **kritiikkiä**
- **ristiriitojen ratkaisu- ja neuvottelutaidot:**
 - o omien mielipiteiden **ilmaisu** rakentavasti ja selkeästi
 - o **erilaisten näkökulmien huomioiminen, hyväksyminen ja kunnioittaminen**
 - o kyky pyytää ja antaa **anteeksi**.
 - o rakentavan vuorovaikutuksen luominen muiden kanssa eli **halu aidosti kuulla ja ymmärtää toisen sanomaa**.
 - o Vastoinkäymisistä ihmissuhteissa on video toiminta-osiossa.
- **tunnetaidot:** taito **tunnistaa, käsitellä ja ilmaista tunteita**, jotka ohjaavat käyttäytymistämme
- **empatiataidot**
 - o kyky **kuunnella**, olla **läsnä** ja **ymmärtää** toisen kokemusta
 - o Kyky pyytää **apua**, kun sitä tarvitsee
 - o kyky **tukea** kaveria, kun hänellä on ongelmia.
- **lojaalius:**
 - o **Pidetään lupaukset**, eikä kerrota ystävän **salaisuuksia** muille.
 - o **Ei kerrota pahaa** ystävästä selän takana.
 - o taito osata sanoa ei eli **jämäkkyys**: (lojaalius itselle: vastuu omista tarpeista ja oman tahdon ilmaisu) selkeästi.

punainenristi.fi/kaveritaitoja

Oppilaan kirjan vastaukset s. 22

MINÄ

Itsetunto on itseluottamusta, itsearvostusta ja itsetuntemusta.

Hyvä itsetunto ennaltaehkäisee kiusaamista. Itsetunto muuttuu ja kehittyy läpi elämän kokemusten myötä. Saamme olla omanlaisia. Erilaisuus on rikkautta.

Millaisena käytöksenä hyvä itsetunto näkyy?

Kun on hyvä itsetunto,

- ✓ uskaltaa olla oma itsensä, arvostaa itseään ja muita.
- ✓ ilmaisee itseään rakentavasti ja kuuntelee muita: uskaltaa olla eri mieltä ja kunnioittaa erilaisia mielipiteitä.
- ✓ osaa asettaa itselleen tavoitteita ja sietää pettymyksiä.
- ✓ osaa asettaa rajoja, kehittää itseään ja ymmärtää, mitä tarvitsee, jotta voi hyvin ja huolehtii itsestään.
- ✓ osaa olla ja työskennellä itsekseen rauhassa.
- ✓ ei ole tarvetta kiusata tai vähätellä muita, eikä helposti altistu kiusaamiselle.
- ✓ osaa iloita omasta ja toisten onnistumisista.
- ✓ luottaa tulevaisuuteen, omiin kykyihin ja muihin ihmisiin.
- ✓ tunnistaa omia vahvuuksia ja heikkouksia.
- ✓ tietää, ettei tarvitse aina onnistua tai olla hyvä, ei pelkää virheitä vaan uskaltaa yrittää.
- ✓ huomaa hyvän itsessään ja toisissa.
- ✓ tuntee rakkautta ja myötätuntoa itseään kohtaan, on omalla puolella, eikä vain yritä miellyttää kaikkia.
- ✓ kokee olevansa riittävä eikä vertaile itseään muihin.

Mikä merkitys on arvoilla? Mihin ne vaikuttavat?

Arvot kertovat, mikä on meille tärkeää. Ne ohjaavat tekemiämme valintoja ja liittyvät elämän tarkoituksen pohdintaan. Arvot vaikuttavat asenteisiin, ennakkoluuloihin, toiveisiin ja suhtautumiseen muihin ja uusiin asioihin. Ne vaikuttavat luottamuksen syntymiseen vuorovaikutuksessa.

Miksi kaikkia ei tarvitse miellyttää? Miksi pitää opetella olemaan myös omalla puolellaan?

Jos yrittää vain miellyttää muita, unohtaa itsensä. Pitää arvostaa itseään, kuunnella myös omia mielipiteitään ja tarpeitaan. Keskinäinen kunnioitus edellyttää, että kunnioittaa myös itseään.

ME

Sosiaalisia taitoja voi harjoittaa ja vahvistaa vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa.

Mihin tarvitaan vuorovaikutustaitoja eli sosiaalisia taitoja?

Niitä tarvitaan yhteistyöhön ja toisten ihmisten kanssa yhdessä toimimiseen.

Oppilaan kirja s. 23

* Oppilaat täydentävät oppilaan kirjan s. 23 ristikon.

Pitkö luokan hypoteesi paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

8.4 TAIDETTA JA TOIMINTAA

Tavoite

- Opetellaan tulemaan kaikkien kanssa toimeen.
- Keskitytään kuuntelemaan musiikkia.
- Opetellaan ja mallinnetaan keinoja kehittää ja vahvistaa itsetuntoa eri aistikanavien kautta.
- Harjoitellaan kaveri-, vuorovaikutus-, tietoisuus- ja tunnetaitoja.
- Harjoitellaan ryhmässä toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Tehdään omaan rap-kappaleeseen säkeistö itsetunnosta ja kaveritaidoista.

Tehtäviä

Minä ja itsetunto

- o Kehulautanen
- o Kehutuoli
- o Olen ainutlaatuinen!
- o Olen hyvä! (Vahvuudet)
- o Minä onnistun -suggestioharjoitus
- o Meditaatio- ja mindfulness-harjoituksia itsetuntoa vahvistamaan
- o Tunteet kuviksi
- o Voimabiisi
- o Musiikki ja tunteet
- o Musiikin kuuntelu
- o Tunnesyöttö
- o Fiilistanssi

Me ja vuorovaikutus

- o Tutustuminen
- o Kuvaile kavereita!
- o Esittele uusi kaveri
- o Välituntiparit / kaverivälkkä
- o Ystävänkirja
- o Ystävännauhat
- o Yksin ja yhdessä
- o Olemme hyviä!
- o Syntipukki
- o Oma rap-säkeistö

Minä ja itsetunto

Kehulautanen

Jokaisen selkään kiinnitetään pahvilautanen. Kaikki käyvät kirjoittamassa toistensa selässä olevaan kehaulautaseen jonkun aiheellisen kehuun. Lopuksi jokainen saa lukea oman kehaulautasensa. Lautasen voi korvata paperilla tai pahvilla. Opettaja tarkistaa, että asiattomuuksia tai ikäviä juttuja ei kirjoiteta toisista.

Kehutuoli

Jokainen oppilas **vuorollaan** (vaikka eri päivinä) pääsee **kehutuoliin** koko ryhmän **kehuttavaksi**. Harjoitellaan ottamaan kehuja vastaan, katsomaan silmiin ja kiittämään.

Oppilas istuu tuoliin. Muut tulevat jonossa yksi kerrallaan sanomaan jotain kaunista tai kehuun tuolissa istuvasta henkilöstä. Kehu voi olla luonteesta, teoista, ulkonäöstä, taidoista yms. Aluksi otetaan katsekontakti. Sanotaan ja otetaan kehu vastaan. Kiitetään kehua. Monesti kehuun vastaanottaminen ja silmiin katsominen vaativat harjoitusta. Opettaja varmistaa kehuuoliin vieressä, että katsekontakti syntyy kehuajan ja kehuuttavan välille, kehu on ystävällinen ja rakentava, ja kehua kiitetään.

Olen ainutlaatuinen!

Jokainen on omanlainen ja arvokas yksilö. Katso video Muumilaakson asukkaista. **Kuvaile** sen jälkeen **itseäsi**. Kuvailu on sanallista, mutta toki voi myös piirtää omakuvan.

Video 1: Tutustutaan Muumilaakson asukkaisiin, SPR 2:05 , Kaveritaitoja Muumien tapaan (pienille) <https://www.youtube.com/watch?v=o8Hc5OiFMsc>

”Kaveritaitoja Muumien tapaan -materiaali on Punaisen Ristin tuottama, ja sen ovat mahdollistaneet LähiTapiola ja Moomin Characters. Materiaali pohjautuu nuorille ja nuorille aikuisille suunnattuun Kaveritaitoja-ohjemaan, jonka Punainen Risti on tuottanut yhteistyössä MIELI Suomen...”

Jos on tarvetta käsitellä intersukupuolisuutta pienten lasten kanssa, tässä on aiheeseen pari videota herättämään keskustelua.

Omanlaisuus sukupuolen suhteen:

**Animaatio Kaverit 1 Ollaan monenlaisia 1:32 Seta Kaverit 1 ja Kaverit 2 -animaatiot on tehty lapsille ja ne käsittelevät hyvää kaveruutta, ihmisten omanlaisuutta ja intersukupuolisuutta. Animaatioiden tavoitteena on tukea lasten keskustelua aikuisten kanssa. <https://www.youtube.com/watch?v=ZHFQxlrnU2Q>
<https://www.youtube.com/watch?v=DT9D -VCqss>**

Olen hyvä!

- Kirjoita:

Missä olet hyvä?

Missä onnistuit?

Pyydä myös vanhempiasi ja muita läheisiäsi kertomaan, missä olet hyvä / vahvuuksiasi.

Mistä olet kiitollinen?

- Tunnista vahvuuksiasi:

<https://peda.net/jyvaskyla/tikkakoskenyhtenaiskoulu/aineet/t22/vahvuudet>
ennegrammitesti ja vahvuuksia luettelona

<https://erjasandberg.fi/tunnetko-omat-vahvuutesi/>

Minä onnistun -suggestioharjoitus

Opettaja lukee rauhallisesti ääneen tai antaa oppilaan lukea mielessään harjoituksen:

Ota mukava asento. Sulje silmäsi. Rentoudu ja keskity hengitykseen.

Voit kuvitella itsellesi kasvavan juuret jaloista maan ytimeen.

Hengitä sisään ja ulos. Laske neljään, kun hengität sisään. Laske kuuteen, kun hengität ulos.

Laske neljään, kun hengität sisään. Laske kuuteen, kun hengität ulos.

Pysähdy hetkeksi siihen, kun uloshengitys vaihtuu sisäänhengitykseksi.

Tunne oma olemisesi ja hengityksesi.

Kuulostelee, tuntuuko kehossa jännityksiä tai kipua. Keskitä hengityksesi niihin kohtiin.

Kuvittele itsesi johonkin sinulle turvalliseen ja ihanaan paikkaan.

Kuulostelee omia tuntemuksiasi, ääniä, mitä näet, haistat, maistat.

Kuvittele onnistumisia ja hyviä asioita juuri sellaisena kuin olet.

Olen hyvä. En ole parempi tai huonompi kuin muut.

Olen riittävä. Riitän sellaisena kuin olen.

Olen ainutlaatuinen, kuten muutkin. Kunnioitan ja arvostan itseäni ja muita.

Huolehdin itsestäni ja ympäristöstäni. Välitän ja kannan vastuuta.

Levitän iloa ja valoa. Ansaitsen hyvää kohtelua.

Tästä päivästä tulee hyvä. Luotan elämään.

Saan nauttia elämästä, aistikokemuksista ja tuntemuksista.

Onnistun tekemisissäni ja autan muita onnistumaan.

Toisten menestys ja onni eivät ole minulta pois. Minäkin saan loistaa.

Jokaisella on oma polkunsä. Autan rinnallakulkijoita.

Aina ei tarvitse onnistua. Virheistä oppii, joten niitä ei tarvitse pelätä.

Harjoittelu tekee mestarin. Saan olla vasta oppimassa ja harjoittelemassa.

Koko elämä on oppimista, tiedollista, taidollista, tietoista ja tiedostamatonta, olemista.

Opin itsestäni muilta vuorovaikutuksessa ja osallisuudessa. Olemme toisiamme varten.

Minulla on tunteet ja ajatukset, kuten muillakin. Riitän omana itsenäni.

En voi tietää toisten kokemuksia ja tunteita. Opettelen empatiaa, inhimillistä myötämistä.

Tunnen myötätuntoa itseäni ja muita kohtaan.

Moni tosi tärkeä asia on näkymätöntä. Olen kiitollinen kaikesta.

Luotan itseeni. Ansaitseen arvostusta, rakkautta ja vapautta.

Olen päättäväinen ja jämpä. Asetan rajani.

Uskon itseeni. Arvostan ja pyrin ymmärtämään erilaisuutta.

Minä olen. Me olemme.

On väliä!

Taina Huttunen 29.3.2022

Taustalle voi laittaa kuulumaan esim. jonkin näistä:

SOLAR PLEXUS CHAKRA Healing Music | | Unlock your Inner Power | | Hang Drum Edition

<https://www.youtube.com/watch?v=4ZzXZS5q6bk>

Solar Plexus Chakra Healing Music | Super Powerful Self Confidence | Chakra Meditation Music

<https://www.youtube.com/watch?v=8s8R8vR53n4>

I BELIEVE IN ME | 528Hz Healing Self-Love Frequency Meditation & Sleep Music | Positive Love Energy:

<https://www.youtube.com/watch?v=Wd3--fDBaQg>

Musiikkia, Joka Lisää Positiivista Energiaasi, Poista Alitajuntasi Pelot:

<https://www.youtube.com/watch?v=MtgTQZDCDW8>

Remove All Negative Energy, Tibetan Healing Sounds for Positive Energy:

<https://www.youtube.com/watch?v=gyBvqDxcvml>

Meditaatio- ja mindfulness-harjoituksia itsetuntoa vahvistamaan

Meditaatioharjoitus vahvistamaan itsetuntoa My Happymind 24:47 Haetaan rentoutumisen kautta yhteys omaan todelliseen minään, vahvistetaan itsetuntoa sekä aktivoidaan lihasrentoutumista ja intuitiota.

Syvästi rentouttava mielikuvamatka soveltuu niin nuorille kuin aikuisille.

<https://www.youtube.com/watch?v=ml2OLfUWb28>

Itsetuntemusta vahvistava meditaatioharjoitus My Happymind 13:01

https://www.youtube.com/watch?v=aQyZ_Hz3pjQ

Itsevarmuutta aktivoiva värimeditaatioharjoitus My Happymind 31:01

<https://www.youtube.com/watch?v=J4U31OVXTYE>

Onnensiemenet: Minä riitän, rentoutus koululaisille 7:41 TÄMÄ VIDEO PYRKII AUTTAMAAN: -

Itsehyväksynnän kehittämisessä ja sitä kautta rentouden ja oppimisrauhan löytämisessä. - Keskittymiskyvyn parantumisessa

<https://www.youtube.com/watch?v=W2MKvgRsh9s>

Mindfulness harjoitus – myötätuntoa ja lempeyttä itselle. Toivon sinulle kaikkea hyvää.

Sydänliitto 8:20 Myötätuntoa itseään kohtaan voi kasvattaa. Itsemyötätuntoa vahvistamalla voi muuttaa omaa sisäistä puhettaan ja kyseenalaistaa vaativaa mieltä itsessään. Tässä harjoituksessa harjoitellaan lempeitä lauseita itselle ja toisille.

<https://www.youtube.com/watch?v=lWbTwEXWd4A>

Sydänliitto: 6:45 Tietoisien läsnäolon harjoitus, jonka avulla voi rauhoittua ja pysähtyä arkisen kiireen keskellä. Kesto n. 7 min. Mindfulness-harjoitukset ovat huomion suuntaamisharjoituksia, joissa tietoisesti kiinnitetään huomio omaan hengitykseen ja kehon tuntemuksiin.

<https://www.youtube.com/watch?v=cF68gVXtwdg>

MindfullYoga Suomi, Minuutti minulle lyhyt mindfulness-harjoitus / 1 minuutin läsnäoloharjoitus

Juuri nyt riittää kun pysähdyt ja hengität hetken. Mindfulness-meditaation sinulle ohjaa MindfullYoga Suomen Satu Ketopelto 1:03

<https://www.youtube.com/watch?v=lHoCsg0wOls>

Tunteet kuviksi

- Keskustellaan erilaisista tunteista ja siitä, miten ne meissä näkyvät
- Piirretään jostakin tunteesta kuva, jolla tunnetta pyritään kuvaamaan
- Millä värillä kuvataan mitäkin tunnetta? Voiko tunteen piirtää esineeksi?
- Valmiit työt luokitellaan ja nimetään eri tunteiksi yhteisen keskustelun avulla

Voimabiisi

- Kootaan ja kuunnellaan musiikkikappaleita, jotka vahvistavat omassa voimassa oloa.

Musiikki ja tunteet

- Kuunnellaan ja etsitään eri tyyliä musiikkikappaleita, jotka kuvaavat eri tunteita ilman sanoja esim.

SURU:

- Mozart: Requiem, Lacrimosa
- Sibelius: Valse Triste
- Oskar Lindberg: Vanha virsi Taalainmaalta 4:39
<https://www.youtube.com/watch?v=3lBj7zp1jCU>

ILO

- Beethoven: Oodi ilolle
- Pharrell Williams: Happy
- Bobby McFerrin: Don't Worry Be Happy

KAUHU/PELKO

- Schubert: Erlkönig <https://www.youtube.com/watch?v=JS91p-vmSf0>

Musiikin kuuntelu

Kuunnellaan itsetuntoon ja ystävyteen liittyvää musiikkia.

Miten musiikkikappaleet voivat tukea itsetuntoa tai vuorovaikutustaitoja?

- Elastinen: Vahva feat. Robin 4:04: <https://www.youtube.com/watch?v=-3GGKLku60Y>
Vahva (feat. Robin) Säv: Elastinen, Sakke Aalto & Osmo Ikonen San: Elastinen & Paula Vesala
- Mimmit Ystävyys 3:39 <https://www.youtube.com/watch?v=D9N1pdZv0r8>
- Mimmit: Koko maailman ystävät, 2:57 <https://www.youtube.com/watch?v=gLb5rm5QIT0>
- Tuomaksen opetuslaulut: Ystävyys, 2:38 <https://www.youtube.com/watch?v=JzFsXPT0JPc>
- Hevisaurus: Laulu ystävyden: 4:52 https://www.youtube.com/watch?v=5-YiSc1YR_8
- Suvi Teräsniska / Jussi Rasinkangas: Ystävyden laulu 3:46
<https://www.youtube.com/watch?v=3tq0aS9Irlg>
- Maria Portaankorva: Ystävyden puu 2:15
<https://www.youtube.com/watch?v=8UbbVNtbJFI>
- Mikko Harju: Sinä riität 3:48 <https://www.youtube.com/watch?v=AOEgOufYREs>

Miten kuuntelu ja keskustelu musiikista sujuivat? Saako luokka **käytöstähden**?

Tunnesyöttö. Harjoitellaan eri tunteita draamaharjoituksen avulla.

1. Valitaan 2-4 vapaaehtoista oppilasta.
2. Oppilaat improvisoivat luokan edessä lyhyen (kesto noin 1 minuutti), neutraalin kohtauksen, esimerkiksi ”kaupassa suklaapatukkaa ostamassa” tai ”koenumeron näyttäminen vanhemmalle”. Kohtaukselle sovitaan selkeä alku ja loppu, ei tarvitse käännekohtaa. Muu luokka katsoo.
3. Valitaan äskeisille näyttelijöille tunnetila, ”surullinen”, ”riehaantunut”, jne. Oppilaat näyttävät kohtauksen uudestaan pysyen tuossa tunnetilassa. Tätä voi jatkaa pari kertaa.
4. Tunnesyöttö. Nyt syötetään näyttelijöille vaihtuvia tunteita kesken kohtauksen. Kannattaa pitää ainakin kymmenisen sekuntia väliä eri tunnetilojen välillä. Ettei tulisi sekamelskaa, voidaan valita kullekin näyttelijälle oma ”tunnesyöttäjä”, joka huutelee kesken kohtausta tunteita, joihin näyttelijän pitää reagoida.
5. Hyvä lista tunteista löytyy OPH:n sivuilta (104 tunnetta aakkosjärjestyksessä):
<https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/104-tunnetta-aakkosjarjestyksessa>

Fiilistanssi. Tuodaan tunteita esiin kehon ja tanssin avulla. Tämä harjoitus on kaksiosainen, toinen on koko ryhmän fiilisiipiiri, toinen ryhmässä tapahtuva fiilistanssi. Ne toimivat myös itsenäisinä harjoituksina, mutta ovat tässä ne on liitetty yhdeksi kokonaisuudeksi.

I osio, fiilisiipiiri

1. Seistään piirissä koko luokka. Kukin vuorollaan esittää eleellä/liikkeellä ja äänellä (ei sanoja) senhetkisen tunnetilan (esim. kädet levälleen ja onnellinen huokaisu).
2. Muut toistavat tämän äänen ja liikkeen, siirrytään seuraavaan. Sama jatkuu, kunnes piiri on käyty läpi.
3. Käydään läpi toinen kierros ilman taukoja samalla systeemillä, ensin yksi oppilas, sitten muut toistavat.
4. Muistahaaste. Tällä kertaa edetään hitaasti, mutta tehdään kukin liike vain kerran ilman toistoja. Yritetään muistaa kunkin oppilaan ääni ja liike.

II osio, fiilistanssi

5. Jaetaan oppilaat neljän hengen ryhmiin. Jos tämä tehdään itsenäisenä harjoituksena, otetaan kullekin oppilaalle senhetkiseen tunnetilaan liittyvä liike ja ääni (kts. kohdat 1-2).
6. Jätetään liikkeistä ääni pois. Toistetaan rytmikkäästi kunkin ryhmäläisen liikkeitä vuorotellen laskien neljään, niin, että vähitellen neljästä liikkeestä muodostuu ryhmän fiilistanssi.
7. Laitetaan sopiva, rytmikäs musiikki taustalle soimaan (esim. Blue Swede – *Hooked on Feeling*), ja sovitetaan tanssiliikkeet musiikkiin.
8. Esitetään ryhmien fiilistanssit.

Esiintyjät arvioivat yleisön. Saako ryhmä käytöstähden?

Me ja vuorovaikutus

Tutustuminen

Kaveritaitoja 1: Uuteen ihmiseen tutustuminen, SPR 2:37

<https://www.youtube.com/watch?v=e-nc3R99WC8>

- Uuden ihmisen kohtaaminen voi olla jännittävä, mutta merkittävä tilanne.
- Ole läsnäoleva ja kiinnostunut. Kysy lisää, jos et tiedä asiasta.
- Ystävyys on yhteistyötä. Kaikilla on vastuu sen onnistumisesta.
- Ole oma itsesi. (Älä pyörittele puhelinta kädessä, ettet anna kuvaa, ettet ole kiinnostunut.)
- Vuorovaikutusta voi oppia kokeilemalla ja harjoittelemalla.

Annetaan oppilaille tehtäväksi tutustua muutamaan uuteen oppilaaseen ja esitellä heidät muille.

Video 4: Uuteen kavereiin tutustuminen SPR 1:18

<https://www.youtube.com/watch?v=vdQ4GBGQReg>

Kuvaile kavereita!

Video 2: Tutustutaan Muumipeikon kavereihin 1:24, SPR

<https://www.youtube.com/watch?v=HuF8krdQHuc>

Kerro perheestäsi, naapureistasi ja kavereitasi sekä kuvaile heitä. Harjoituksen voi tehdä suullisesti tai kirjallisesti. Kuvailun perusteella voi piirtää myös kuvan.

Esittele uusi kaveri

Tutustu uuteen kaveriin ja esittele hänet muulle ryhmälle. Kaverisi esittelee sinut muille.

Välituntiparit

Opettaja määrää esim. yhden välitunnin viikossa välituntiparivälitunniksi, johon hän päättää parit. Parit vaihtuvat niin, että kaikki luokan oppilaat ovat kahdestaan kaikkien luokkakavereidensa kanssa ainakin yhden välitunnin lukuvuoden aikana. Se välitunti käytetään tutustumiseen. Jos välitunti on pitkä (puoli tuntia), ainakin puolet siitä ollaan kahdestaan, loppuajan pari voi leikkiä koko luokan kanssa yhteistä ennalta sovittua leikkiä. Välitunnin jälkeen oppilaat tekevät vertaisarvioinnit (naama-arvioinnit). Jos yhteiselo ei suju molempien mielestä asiallisesti, pari tekee kertausharjoituksia, kunnes yhdessä oloinen saadaan onnistumaan niin, että molemmat kohtelevat toisiaan kunnioittaen ja mukavasti.

Pareista voi siirtyä jatkossa myös kaverivälkkiin 3–4 hengen ryhmissä.

Ystävänkirja

Tehdään ystävänkirja, johon kootaan ryhmäläisistä tietoja.

- nimi
- osoite
- ikä
- perheenjäsenet
- lemmikki
- koulu
- Tykkään
- Inhoan
- Harrastan
- paras elokuva
- lempiväri
- luonne
- Isona aion yms.

Ystävännauhat

- Valmistetaan ystävännauhat itselle ja arvotulle luokkatoverille
- Jokaiselle oppilaalle arvotaan luokasta ystävä, jolle valmistetaan ystävännauha.
- Yhdessä luokan kanssa voidaan päättää nauhoissa käytettävistä väreistä, jotka juuri meidän luokallemme ovat mieluisia
- Ohje <https://www.martat.fi/marttakoulu/kasityoohjeet/askartelu/ystavanauha/> tai <https://www.ihanalehti.fi/Tee+ystavanauhoja>, helppo ohje <https://www.youtube.com/watch?v=O6tEeKusnrA>

Yksin ja yhdessä

Katsokaa videot yksinäisyydestä. Milloin yksinäisyys on hyvä asia? Mitä syitä yksinäisyydelle voi olla? Mikä avuksi, jos yksinäisyys ei ole oma valinta?

Video 5: Yksin vai yksinäinen 1:05 <https://www.youtube.com/watch?v=WivvyQdvwow>
(nuorille ja nuorille aikuisille)

Kaveritaitoja 5: Yksinäisyys 2:56 https://www.youtube.com/watch?v=fgipfxm3_uw

Jokainen tuntee itsensä joskus yksinäiseksi. Jos tuntuu, ettei ole ketään, jonka kanssa jakaa asioita ja tuntee syvempää yhteyttä, voi kyseessä olla pitkittynyt yksinäisyys. Yksinäisyys voi olla myös yksilöllinen tapa toimia tai ajatella. Yksinäisyys voi johtua sosiaalisten suhteiden solmimiseen tarvittavien taitojen tai kielitaidon puutteesta, elämäntilanteista tai niiden muutoksista tai ikävistä kokemuksista vuorovaikutuksessa (luottamuspulasta toisiin tai hauraasta itseluottamuksesta). Yksinäisyys voi olla pelkoa, ettei kelpaa sellaisena kuin on, jolloin välttelee vuorovaikutustilanteita. Yksinäisyys ei näy päällepäin. Huomataan toisemme tervehtimällä, silmiin katsomalla kuulumisten kysymisellä.

Otetaan kaikki mukaan!

- Keksitään ja kootaan keinoja ottaa kaikki halukkaat mukaan.
(Kaveripenkki, josta haetaan mukaan, tuttor-oppilaat, välkkäkaveri ...)

Olemme hyviä!

Huomaatko muiden onnistumisia?

Huomaavatko muut sinussa hyvää ja onnistumisasi?

Miten ja missä tilanteissa omat ja muiden vahvuudet tulevat esiin?

Kuka mahtaa tuntea sinut parhaiten?

Kirjaa viikon ajalta havaintosi em. asioista. Kehu viikon jälkeen henkilöitä, jotka huomaavat muiden onnistumisia. Huomaa omat onnistumisesi omien ja toisten havaintojen pohjalta.

Syntipukki

Syntipukki on sietokykyä ja huumorintajua kehittävä harjoitus. Päivän / tunnin syntipukiksi valitaan tehtävänkuvan kertomisen jälkeen henkilö, joka on vapaaehtoinen, eikä liian herkkähiipiäinen. Hänen syykseen väitetään kaikkea, mitä ryhmässä tapahtuu, vaikka se ei todellakaan ole hänen vikansa. Jos vaikka Timon kynän terä katkeaa, tai Tainan hius nro 764 on vinoissa, syy on tietysti syntipukin. Syntipukki välittömästi pahoittelee tapahtunutta, eikä ala selitellä tai kieltää tapahtumaa. Joskus hän pahoittelee laveamminkin, miten huonosti hän nyt toimikaan ja lupaa parantaa kyllä tapansa. Syntipukilla pitää olla sietokykyä, itsesäätelytaitoa, kyky olla hermostumatta ja nostamatta heti piikkejä pystyyn, jos häntä syytetään jostain. Letkeällä kommentilla ja huumorilla harjoitellaan selviämään turhistakin syytöksistä.

Yleensä vapaaehtoisia halukkaita syntipukiksi riittää. Opettajan tulee muistaa kysyä syntipukilta aika ajoin, miltä tuntuu, haluaako hän jatkaa, kestäkö hän jne. Opettaja seuraa tilannetta ja tarvittaessa keskeyttää leikin tai vaihtaa syntipukkia. Päivän päätteeksi kehutaan syntipukkia vuolaasti siitä, miten hän kesti aiheettomat syytökset ja selvisi päivän ylimääräisistä paineista. Onnistumiskokemus sekin!

Harjoittelun myötä opitaan ymmärtämään, että rauhallisuus ja tilan ottaminen tapahtumaan (syytöksestä ei heti kiihdytä) huumorilla höystettynä auttaa selviämään monista tilanteista. Lähes kaikkia tullaan joskus syyttämään elämässä aiheetta. Tämä harjoitus valmentaa siihenkin. Kaikki ymmärtävät, että oikeasti tämän leikin syntipukki ei ole syyllinen asioihin, joista häntä syytetään. Anteeksipyyntöäkin voi harjoitella tämän harjoituksen myötä, sillä anteeksi voi pyytää, vaikka ei olisi tahallaan toisen mieltä pahoittanut.

Miten sujui? Saako luokka toimintatähden?

Oma rap-säkeistö

RAP

- Keksitään omaan rappiin uusi säkeistö tai kertosaie, jossa kerrotaan vahvasta itsetunnosta ja/tai kaveritaidoista. (Tarkemmat ohjeet tunnin 2 ohjeissa)
- Yhteen säkeeseen tulee neljä sykettä, kahden peräkkäisen säkeen lopussa voi olla riimipari. Säkeistössä voi olla vaikka neljä säettä. Tässä esimerkissä on kaksi säettä. Sanat alkavat esimerkissä jo koholla eli ennen ensimmäistä sykettä.

(Esim. Luotan, että selviän mun tavoit- teista. Uskon

x	x	x	x
itseeni ja	tykkään	mun kave-	reista...)
x	x	x	x

x=syke

- Harjoitelkaa, tallentakaa ja esittäkää uusi säkeistö tai kertosaie.

- Esiintyjät arvioivat yleisön. Saako ryhmä käytöstähden?

8.5 ARVIOINTI

MINÄ JA ME

Tavoite

YKSILÖ:

- Arvioidaan omaa **tiedollista** oppimista konflikteista ja myrkyllisistä kavereista.
- Tehdään vertaisarviointi **taidollisesta** osaamisesta, **vuorovaikutustaidoista** ryhmätyöskentelyssä. (Mahdollisuus tehdä myös **osallisuuden** arviointi)
- Tehdään toiminnallinen arviointi luovasta tuotoksesta (rap) (itse- ja vertaisarvioinnissa osallisuuden tai tuotoksen arviointi)
- Tehdään kokemuksellinen **itsearviointi**.

LUOKKA / RYHMÄ:

- Arvioidaan vertaisarviointien ja yleisarviointien pohjalta, miten suuri osa luokasta kohtelee toisia kauniisti ja kannustavasti. (Riittääkö osuus koko luokalle **käytöstähteen**?)

Tehtävä

Arviointimahdollisuuksia

- YKSILÖT

- **tiedollinen:** testi
 - o Testi- ja arviointipohjat ovat tulostettavia liitteitä digiaineistossa.
 - o Tiedollisia testejä ei pidetä kirjallisina esi- ja alkuopetuksessa, mutta kysymykset voidaan käsitellä yhdessä suullisesti. Jos opettaja haluaa, hän voi muokata 3.–6. luokan testistä helponnetun testin esi- ja alkuopetukseen.
- **toiminnallinen / taidollinen**
 - o **vertaisarviointi** vuorovaikutustilanteista
 - o **osallisuuden arviointi** (itse- ja vertaisarvioinneissa)
- **kokemuksellinen: itsearviointi.**

- RYHMÄ

- **Lasketaan, montako käytöstähtettä koko luokka tienasi ryhmänä hyvällä käytöksellä** vuorovaikutusarviointista ja yleisönä olemisesta. Tähdet laitetaan näkyvälle paikalle luokkaan, jotta luokka näkee, paljonko matkaa on palkintoon.
- **Vertaisarviointikoontipohja** on digimateriaalin liitteissä.

- Opettaja voi kertoa testien tarkistuksen ja palautuksen jälkeen,

- o mikä oli luokan keskiarvo tiedollisessa testissä
- o kuinka moni oppilas tienasi vertaisarviointista hymynaamoja / hyvä-arvosanoja, ja riittikö luokan saldo tähteen koko luokalle
- o kuinka hyvin luokan oppilaat osallistuivat tavoitteelliseen toimintaan
- o kuinka monta käytöstähtettä luokka tienasi

- o oliko ryhmätyöskentely koettu turvalliseksi ym.

Suruarvosanojen saldoja ei kerrota luokalle, sillä niitä ei tavoitella. Niiden avulla puututaan sopimattomaan käytökseen kaikessa hiljaisuudessa opettajan kanssa kahden kesken.

Toiminnallisen arvioinnin tukena voi käyttää vertais- ja itsearviointeja sekä kokemuksellisen itsearvioinnin pohjaa, jotta opettaja kiinnittää huomiota samoihin asioihin, kuin oppilas. Opettaja voi muokata lomakkeita parhaaksi katsomallaan tavalla. Metataitojen (vuorovaikutus, itsesäätely, toiminnanohjaus, osallisuus, keskittyminen, tiedollinen ja taidollinen opettelu, oppimaan oppiminen, ajattelun taidot, perustelu ym.) harjoittelu kannattaa nostaa esiin asiasisältöjen lisäksi.

Osallisuuden arviointi tehdään sekä ryhmäläisistä että itsestä. Samalla harjoitellaan hahmottamaan kokonaisuutta ja sen osia. Reflektio ohjaa arvioimaan omaa työskentelyä ryhmässä, osuutta yhteisessä toiminnassa. Tähän huomion kiinnittäminen voi auttaa suuntaamaan keskittymistä tavoitteelliseen toimintaan jatkossakin.

8. Minä ja me

TIEDOLLINEN OSUUS: Testi 8

TESTI 8: Minä ja me, 3.–6. luokka, on digimateriaalissa tulostettavana liitteenä.

TESTI 8: Minä ja me, vastaukset, 3.–6. luokka

8. Minä ja me

TIEDOLLINEN OSUUS: Testin vastaukset

1. Merkitse, onko virke totta = T vai epätotta = E.

Jos ei arvosta itseään, ei oikeasti voi arvostaa muitakaan. T

Hyvä itsetunto lisää kiusaamista. E

Itsetunto muuttuu ja kehittyy läpi elämän kokemusten myötä. T

Jos on hyvä itsetunto, ei tarvitse kunnioittaa toisia. E

Jos on huono itsetunto, ei luota selviämiseen tulevasta. T

Pitää olla kaikessa hyvä, että voi olla hyvä itsetunto. E

Jos on huono itsetunto, ei pelkää virheitä. E

Jos on hyvä itsetunto, ei tarvitse itsemyötätuntoa. E

Jos on huono itsetunto, ei koe olevansa riittävä. T

Jos on hyvä itsetunto, ei siedä pettymyksiä. E

_____ / 10 p

2. Täydennä virkkeet.

Arvomme / Arvot kertovat, mikä on meille tärkeää.

Ne ohjaavat tekemiämme **valintoja**.

Ne vaikuttavat **asenteisiin, ennakkoluuloihin, toiveisiin ja suhtautumiseen** muihin ihmisiin ja uusiin asioihin. Ne vaikuttavat **luottamuksen** syntymiseen vuorovaikutuksessa.

Sosiaalisia taitoja voi harjoitella ja vahvistaa **vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa**.

Tunteet ohjaavat käyttäytymistämme. Usein pelkäämme **erilaisuutta**, vaikka se on oikeasti rikkautta.

_____ / 10 p

3. Merkitse sosiaalisen taidon perään oikean otsikon kirjain (A-E).

Otsikot kirjaimineen:

A yhteistyötaidot

B ristiriitojen ratkaisu- ja neuvottelutaidot

C tunnetaidot

D empatiataidot

E lojaalius

Taidot:

- Ei kerrota pahaa ystävästä selän takana. E
- erilaisten näkökulmien huomioiminen, hyväksyminen ja kunnioittaminen B
- taito kunnioittaa itseään ja muita A
- halu aidosti kuulla ja ymmärtää toisen sanomaa B
- kyky pyytää ja antaa anteeksi B
- taito käsitellä ja ilmaista tunteita C
- kyky kuunnella, olla läsnä ja ymmärtää toisen kokemusta D
- Pidetään lupaukset, eikä kerrota ystävän salaisuuksia muille. E
- itsesäätelykyky, esim. oman vuoron odottaminen A
- taito osata sanoa ei eli jäämäkkyys (uskollisuus itselle: vastuu omista tarpeista ja oman tahdon ilmaisu) E
- toisten huomioiminen, kannustaminen ja kiittäminen A

_____ / 10 p

yhteensä _____ / 30 p

TESTI 8: Minä ja me, **yläkoulu** on digimateriaalissa tulostettavana liitteenä.

TESTI 8: Minä ja me, **vastaukset, yläkoulu**

8. Minä ja me

TIEDOLLINEN OSUUS: Testin vastaukset

1. Merkitse, onko virke totta = T vai epätotta = E.

Jos ei arvosta itseään, ei oikeasti voi arvostaa muitakaan. T

Hyvä itsetunto lisää kiusaamista. E

Itsetunto muuttuu ja kehittyy läpi elämän kokemusten myötä. T

Jos on hyvä itsetunto, ei tarvitse kunnioittaa toisia. E

Jos on huono itsetunto, ei luota selviämiseen tulevasta. T

Pitää olla kaikessa hyvä, että voi olla hyvä itsetunto. E

Jos on huono itsetunto, ei pelkää virheitä. E

Jos on hyvä itsetunto, ei tarvitse itsemyötätuntoa. E

Jos on huono itsetunto, ei koe olevansa riittävä. T

Jos on hyvä itsetunto, ei siedä pettymyksiä. E

_____ / 10 p

2. Täydennä virkkeet.

Arvomme / Arvot kertovat, mikä on meille tärkeää.

Ne ohjaavat tekemiämme **valintoja**.

Ne vaikuttavat **asenteisiin, ennakkoluuloihin, toiveisiin ja suhtautumiseen** muihin ihmisiin ja uusiin asioihin. Ne vaikuttavat **luottamuksen** syntymiseen vuorovaikutuksessa.

Sosiaalisia taitoja voi harjoitella ja vahvistaa **vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa**.

Tunteet ohjaavat käyttäytymistämme. Usein pelkäämme **erilaisuutta**, vaikka se on oikeasti rikkautta.

_____ / 10 p

1. Kirjoita käytännön esimerkki jokaisesta sosiaalisesta taidosta.

A yhteistyötaidot

- taito kunnioittaa itseään ja muita
- toisten huomioiminen, kannustaminen ja kiittäminen
- itsesäätelykyky, esim. oman vuoron odottaminen
- kyky keskustella sekä antaa ja vastaanottaa kritiikkiä

B ristiriitojen ratkaisu- ja neuvottelutaidot

- omien mielipiteiden ilmaisu rakentavasti ja selkeästi
- erilaisten näkökulmien huomioiminen, hyväksyminen ja kunnioittaminen
- kyky pyytää ja antaa anteeksi.
- rakentavan vuorovaikutuksen luominen muiden kanssa eli halu aidosti kuulla ja ymmärtää toisen sanomaa

C tunnetaidot

- Opettaja laskee, kuinka monta hymyarvosanaa kukin oppilas saa kaikista saamistaan arvosanoista ja merkitsee tiedon oppilaan kirjaan.
- Opettaja laskee, kuinka monta hymyarvosanaa koko luokka saa (riittääkö käytöstähteen?).
- Opettaja voi myös kirjata muistiin, kuinka monta mitäkin arvosanaa kukin oppilas saa. Jos oppilas on saanut kaikilta hymy-arvosanan, hänet kannattaa jotenkin huomioida tai palkita sanallisesti tai vaikka tarralla. Kaikki hyvä kannattaa nostaa esiin, jotta se vahvistuu.

Koko luokasta tehtävä **vertaisarviointi (naama-arviot koko ryhmästä)** paljastaa, kuinka koko ryhmän jäsenet kohtelevat toisiaan. Se kannattaa tehdä ainakin kerran kuussa. Vertaisarvioinnin avulla opettaja saa tietoa mahdollisesta ikävästä käytöksestä, johon tulee puuttua.

Digimateriaalin liitteissä on malleja itse- ja vertaisarvioinnista sekä osallisuuden arvioinnista niin ryhmä- kuin parityöskentelystä. (Julkaistu Otavan Uusi Kipinä -sarjassa) Niitä voi muokata tarpeen mukaan.

Vertaisarviointikoontipohja

Itse- ja vertaisarviointi ryhmätyöstä

Itse- ja vertaisarviointi parityöskentelystä

Muista aina vaatia suruarvosanoille perustelut. Jos joku oppilas saa useita suruarviointeja, opettaja käy hänen kanssaan huomaamattomasti kahden keskustelun, miten hän voisi parantaa käytöstään arvosanojen perusteluiden pohjalta. Jos joku oppilas antaa paljon suruarviointeja, kahdenkeskinen keskustelu on paikallaan silloinkin. Oppilaille ei koskaan kerrota, kuka antoi kenellekin minkäkin arvosanan. Taito perustella on myös metataito.

TOIMINNALLINEN OSUUS: LUOVA TUOTOS

Opettaja voi arvioida oppilaiden vuorovaikutustaitoja ja työskentelyyn osallistumista vertaisarviointien ja toiminnallisen arvioinnin avulla. Hän seuraa tunneilla oppilaiden työskentelyä sekä tuotosten esityksiä. Opettaja voi arvioida vuorovaikutus- ja esiintymistaitoja (jos opettaa esiintymistä, kuinka lavalle mennään, miten luodaan lavakoreografia, kuinka kohdataan yleisö ym.) sekä aineenhallintataitoja mm. liikunnassa (tanssi), äidinkielessä / muussa kielessä (sanoitus) ja musiikissa (rap: rytmitaju tai taustaaänite). Esiintymistilanteet antavat oivan tilaisuuden yleisö- ja esiintymiskasvatukselle, mahdollisuudelle tienata **käytöstähtiä**.

Arvioinnit tuotoksista ja esiintymisestä opettaja antaa yksilöille sanallisesti tai kirjallisesti ilman, että paikalla on yleisöä.

KOKEMUKSELLINEN OSUUS, ITSEARVIOINTI

Kokemuksellinen itsearviointi ohjaa kertaamaan ja refleктоimaan omaa toimintaa, oppimista, osallisuutta ja kokemuksia tämän jakson aiheesta ja jakson aikana. Opettaja voi muokata arviointiskaalaa ja arvioitavia aiheita (sen mukaan, mitä toiminnallisia osia on käyty yhdessä läpi). Malli / tulostettava pohja kokemukselliseen itsearviointiin löytyy digimateriaalin liitteestä **Kokemuksellinen itsearviointi, tunti 8, Minä ja me.**

Esi- ja alkuopetuksessa tämän osuuden voi käsitellä yhteisellä keskustelulla ja kyselemällä oppilailta heidän kokemuksistaan. Opettaja voi myös halutessaan muokata arviointipohjaa itselleen tai omalle ryhmälleen sopivammaksi.

Kokemuksellinen itsearviointi ON VÄLIÄ, Kiusaaminen, tunti 8, minä ja me nimi	Rastita sopivin kohta.				
	huonosti	hienosti			
	1	2	3	4	5
Minua kohdeltiin tasa-arvoisesti ryhmässä.					
Osallistuin virittäytymistehtävään.					
Keksin vastauksia itsetunnosta ja vuorovaikutustaidoista hypoteesiin.					
Luokan hypoteesi vastasi omaani.					
Selvitin videotehtävistä tietoja.					
Osallistuin tehdään toisille hyvää -tehtävään.					
Osallistuin salaiset ystävät -tehtävään.					
Osallistuin ystävän toimintamalli -tehtävään.					
Testasin tapoja kuunnella ja tulla kuulluksi.					
Osallistuin vastoinkäymiset ihmissuhteissa -tehtävään.					
Toimin riidanratkojana.					
Täydensin oppilaan kirjaa ohjeen mukaan.					
Tiedän, mitä kunnioituksen kulttuuri tarkoittaa.					
Tiedän, mitä hyvään itsetuntoon kuuluu.					
Tiedän, että itsetunto kehittyy kokemusten kautta läpi elämän.					
Olen pohtinut omia arvojani (mikä on minulle tärkeää).					
Tiedän, että arvot vaikuttavat tekemiimme valintoihin.					
Tiedän, miten arvot vaikuttavat vuorovaikutukseen.					
Tiedän ja tunnistan sosiaalisia taitoja.					
Vertasin hypoteesia faktoihin.					
Osallistuin seuraaviin minä ja itsetunto -osuuden toimintaan ja taiteeseen:					
Osallistuin seuraaviin me ja vuorovaikutus -osuuden toimintaan ja taiteeseen:					
Esiinnyin rap-esityksessä.					
Osasin olla yleisössä esiintyjä tukien.					
Osasin tietotestin asiat.					
Osasin arvioida vuorovaikutustaitoja (itse- ja vertaisarviointi).					
Osasin toimia ryhmässä toiset huomioon ottaen.					
Osasin arvioida omaa ja ryhmäni osallisuutta.					
Tuotoksemme (rap) onnistui mielestäni					

Taidetta ja toimintaa -osion vaihtoehtoja:

Minä ja itsetunto

- Kehulautanen
- Kehutuoli
- Olen ainutlaatuinen!
- Olen hyvä! (Vahvuudet)
- Minä onnistun -suggestionharjoitus
- Meditaatio- ja mindfulness-harjoituksia itsetuntoa vahvistamaan
- Tunteet kuviksi
- Voimabiisi
- Musiikki ja tunteet
- Musiikin kuuntelu
- Tunnesyöttö
- Fiilistanssi

Me ja vuorovaikutus

- Tutustuminen
- Kuvaile kavereita!
- Esittele uusi kaveri
- Välituntiparit / kaverivälkkä
- Ystävänkirja
- Ystävännauhat
- Yksin ja yhdessä
- Olemme hyviä!
- Syntipukki
- Oma rap-säkeistö

ON VÄLIÄ!

9 Rikos- ja korvausvastuu, opettaja

9.1 VIRITTÄYTYMINEN

Tavoite

- Tutustutaan rikosnimikkeisiin sekä rikos- ja korvausvastuuseen.
- Tutustutaan toimintamalleihin, kun konflikti tai kiusaaminen on rikos.
- Tutustutaan rikosseuraamuksiin.
- Harjoitellaan ryhmän kanssa toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.
- Ehkäistään kiusaamista ja kehitetään itsesäätelyä.

Tehtävä

Virittäytymisvaiheen alkuun voi ottaa Taidetta ja toimintaa -kohdasta (alaluvusta 9.4) jonkun toiminnallisen harjoitteen.

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

- Virittäytymistehtävä tehdään ryhmätyönä kirjallisesti.
- Opettaja määrää (parit tai) ryhmät, jotta harjoitellaan tulemaan kaikkien kanssa toimeen. Samalla hetkellä alkaa vertaisarviointi oppilaiden suhtautumisesta toisiinsa, mikä parantaa oppilaiden itsesäätelyä ja työilmapiiriä.
- Opettaja kertoo vertaisarvioinnista (ks. johdanto). Vertaisarvioinnin perusteella luokka voi saada käytöstähden, jos luokan oppilaat osaavat kohdella toisiaan huomaavaisesti. Vain opettaja saa tietoonsa arvosanat.
- Sovitaan, valitaanko ryhmille kirjuri, vai kirjoittavatko kaikki ryhmän jäsenet vastauksia keskustelun pohjalta. Keskustelu kannattaa käydä hiljaisella äänellä, ettei anna vinkkejä muille ryhmille tai pareille.

Kirjoittakaa ryhmässä vastaukset paperille kolmessa minuutissa.

- Minkä ikäisenä alkaa rikosvastuu?
- Voiko alaikäinen joutua korvausvastuuseen?
- Mitä rikosnimikkeitä Suomessa on käytössä?
- Mitä rangaistuskäytäntöjä Suomessa on?

9.1.1 Hypoteesi

Tavoite

- Luodaan luokan yhteinen hypoteesi, milloin alkavat rikos- ja korvausvastuut, sekä listataan Suomessa käytössä olevia rikosnimikkeitä ja rangaistuskäytäntöjä.
- Kunnioitetaan toisten näkemyksiä.

Tehtävä

- Kuunnellaan toisia kunnioittaen kaikkien vastaukset edelliseen tehtävään ja muodostetaan niiden pohjalta luokan yhteinen hypoteesi (oletus) rikos- ja korvausvastuun alkamisesta, rikosnimikkeistä sekä rangaistuskäytännöistä Suomessa.
- Kirjataan ennakkotietojen pohjalta näkyviin yhteinen määritelmä konfliktista ja siitä, miten se eroaa kiusaamisesta. Yritetään tiivistää hypoteesi mahdollisimman selkeäksi. Hypoteesin kirjaamiseen ja tulostamiseen voi käyttää digimateriaalin liitepohjaa **Rikos- ja korvausvastuu, hypoteesi**.
- Varmistetaan, että koko luokka on tyytyväinen hypoteesiin.

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Suomessa

rikosvastuu alkaa...

korvausvastuu ...

rikosnimikkeitä ovat...

rangaistuskäytäntöjä ovat...

Laitetaan luokan hypoteesi näkyvälle paikalle esiin.

Historiallisia rangaistuskäytöksiä ei nyt hyväksytä (esim. jalkapuuta, mestausta tai roviota).

9.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

Tavoite

- Tutustutaan rikosten seuraamuksiin.
- Tutkitaan alaikäisten ja nuorten rikos- ja korvausvastuuta Suomessa.
- Harjoitellaan ryhmässä toimimista hyvää työilmapiiriä luoden.

Tehtävä

- Oppilaat toimivat samassa ryhmässä kuin virittäytymistehtävässä. Tehtäviä voi jakaa kaikille ryhmille tai vain yhden tehtävän / ryhmä. Harjoitellaan yhteistyötä ja tehtävän jakamista ryhmäläisille (osallisuuden arviointi).

TUTKI

1. Tutki teksteistä, millaisiin vahingonkorvauksiin alaikäinen voi joutua. (vastauksia sulkeissa)

Tulostetaan oppilaille luettavaksi artikkeleita aiheesta.

- Taloussanomien juttu korvausvelvollisuudesta on digimateriaalin liitteenä.
<https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000001430251.html> (Luettu 9.3.2022.)

(Alaikäinen voi joutua korvaamaan ainakin osittain aiheuttamansa aineelliset ja henkilövahingot. Jos hänellä ei ole varaa, korvaus voi tulla maksettavaksi vasta sitten, kun saa palkkaa.)

- Ylen juttu lasten vahingonkorvauksista on digimateriaalin liitteenä.
<https://yle.fi/uutiset/3-11232527> (Luettu 9.3.2022.)

(Alaikäisen korvausvastuun arvioi ja määrää tuomioistuvin. Vahinkoa kärsinyt voi saada korvauksia omasta vakuutuksesta, mutta vakuutusyhtiö voi periä korvauksia vahingon aiheuttajalta. Osa vahingoista voi jäädä vahinkoa kärsineelle ja hänen vakuutusyhtiölleen.)

- Vahingonkorvauslaista tekstipätkä, joka löytyy tulostettavassa muodossa digimateriaalin liitteestä [Vahingonkorvauslaki, esimerkki](#).

”Kuvitellaan, että lapsi aiheuttaa satojen tuhansien eurojen vahingot suurelle kauppaketjulle. Suuresta summasta johtuen on selkeää, ettei lasta velvoiteta korvaamaan koko vahinkoa edes yhdessä vanhempiansa kanssa. Osapuolten (kauppaketju vs lapsi) varallisuuserot ovat niin suuret, että korvausta tullaan mitä luultavammin kohtuullistamaan järkevään summaan. Käytännössä vakuutuksilla on tärkeä merkitys vastaavanlaisissa vahinkotapauksissa. Mikäli esimerkkitapauksen lapsi olisi sattunut perimään useita miljoonia ennen vahingontekoa, tulisi hänen oletettavasti korvata koko vahinkosumma.”

(Jos alaikäinen vahingontekijä on varakas, hän voi joutua korvaamaan koko vahinkosumman.)

Lähde §: [vahingonkorvauslaki](#)

2. Tutki tekstistä, voiko alaikäinen joutua vankilaan eli saada ehdottoman tuomion.

Tulostetaan oppilaille luettavaksi [Iltalehden juttu nuorten vankilatuomioista](#). Se on tulostettavissa digimateriaalin liitteestä.

<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/beda3bbc-f8a6-45b5-876f-9209f175924f>

(Alaikäinen voi joutua vankilaan törkeästä henkirikoksesta (ehkä muustakin törkeästä teosta).)

TESTAA

Testaa, osaatko päätellä mahdollisia seurauksia alla olevan tekstiaineiston pohjalta! (Vastauksia on sulkeissa.)

TESTAA! Aineisto seurauksien päättelyä varten, osio 9 -liite on tulostettavissa digimateriaalista.

- A. 13-vuotias nuori rikkoo kaverinsa kännykän. Onko hän korvausvelvollinen? Ovatko hänen vanhempansa korvausvelvollisia? Voiko vakuutuksesta olla hyötyä?

(13-vuotias on korvausvelvollinen, jos on syyntakeinen. Vanhemmat eivät lähtökohtaisesti ole korvausvelvollisia, mutta heidän ottamastaan kotivakuutuksesta voi hakea korvausta.)

- B. Pyry sai 19-vuotiaana työpaikan. Hän hämmästyí, kun hänen palkastansa oli otettu vahingonkorvauksina suuri osa. Hän oli 12-vuotiaana naarmuttanut naapurin autoa. Onko mahdollista, että hän joutuu aikuisena korvaamaan alaikäisenä tekemänsä vahingon?

(On, koska korvausvelvollisuus on alkanut alaikäisenä, jolloin ei ollut varaa, niin korvaus otetaan palkasta, kun sitä alkaa tulla.)

- C. 15-vuotias Maria löi suutuspäissään luokkakaveriaan kasvoihin niin, että tämän hammas katkesi, ja silmälasit menivät rikki. Mitä seurauksia hänelle voi siitä tulla?

(15-vuotiaasta rikosentekijästä tehdään lastensuojeluilmoitus, hän on rikosoikeudellisesti vastuussa fyysisestä väkivallasta (pahoinpitely tai lievä pahoinpitely), ja hän on korvausvelvollinen aiheuttamistaan esine- ja henkilövahingoista. Rikosrekisteriin tulee merkintä lähinnä vapausrangaistuksista, joten tuskin tästä ei tulisi merkintää.)

TOIMI

Etsi yhteystiedot. (vastaukset sulkeissa)

- poliisi (<https://poliisi.fi/yhteystiedot>)

- rikosuhripäivystys (Maksuton Rikosuhripäivystys 116 006 palvelee suomeksi ma–pe klo 9–20 ja ruotsiksi klo 12–14.)
- RIKUchat (<https://www.riku.fi/palvelut/rikuchat-palvelu-verkossa/rikuchat/>, Chat on auki arkisin klo 9–15 ja lisäksi maanantai-iltaisin klo 17–19.)
- nettipoliisi (<https://poliisi.fi/some>)
- hätänumero (112)

Selvitä, miten tehdään

- rikosilmoitus (<https://poliisi.fi/tee-rikosilmoitus>, <https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/usein-kysyttya/mihin-ja-miten-tehdaan-rikosilmoitus/>)
- nettivinkki epäilyttävästä toiminnasta verkossa. (<https://poliisi.fi/nettivinkki>)

9.3 TIETOA / FAKTAA

Tieto-osuus on jaettu ikäryhmien mukaan kolmeen osaan: esi- ja alkuopetus, 3.–6. luokka ja yläkoulu. Valitse digiaineistosta sinulle sopiva vaihtoehto. Opettajan oppaaseen ikäryhmät on värikoodattu.

9.3.1 Esi- ja alkuopetus

Tavoite

- Opitaan, milloin rikosoikeudellinen vastuu alkaa.
- Opitaan, keitä korvausvelvollisuus koskee.
- Tutustutaan rikosnimikkeisiin ja rangaistuskäytäntöihin.
- Huomataan, että konflikti tai kiusaaminen voi olla rikos, vaikka alle 15-vuotias ei olisi rikosoikeudellisessa vastuussa.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?

Oppilaan kirja s. 24

* Keskustellaan yhdessä, onko joku joutunut kohdelluksi väärin, tai onko jotakuta satutettu, tai onko jonkun omaisuutta turmeltu.

* Oppilaat piirtävät kirjaansa kuvan tilanteesta, jossa heitä on kohdeltu väärin.

* Keskustellaan, onko joku rikkonut oppilaan omaisuutta, korvannut rikkomaansa, tai onko oppilas rikkonut toisen omaisuutta / satuttanut niin, että on joutunut korvaamaan aiheuttamaansa vahinkoa.

Opettaja muistuttaa vertaisarvioinnista, sillä se on oiva keino ohjata itsesäätelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, kehuaan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

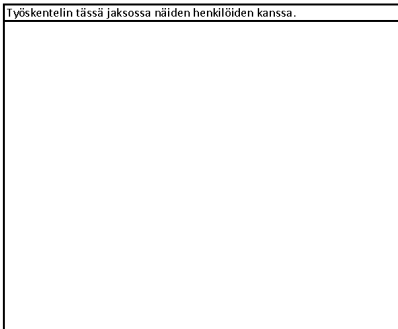
* Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

9 RIKOS- JA KORVAUSVASTUU

Kerro tai piirrä tilanteista, joissa sinua on kohdeltu väärin.

Oletko joutunut korvaamaan aiheuttamiasi vahinkoja tai saanut vahingonkorvauksia? Kerro tilanteista.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päiväänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Oppilaan kirja s. 25

Katsotaan joku näistä videoista:

- <https://www.youtube.com/watch?v=JMCKqhVF6RY> RIKU, Kohtasitko kiusaamista tai väkivaltaa? Hae apua RIKUchatista. 1:50
- (<https://www.youtube.com/watch?v=NAUnHgFk8LM>, Rikosprosessi, RIKU YouTubeessa 3:22)
- nettipoliisi: <https://www.youtube.com/watch?v=DX2-roDpjus> 2:48
- Yksi hetki - Kiusaaminen on rikos, Ankkuri, AnnaLouise Company
<https://www.youtube.com/watch?v=FsXBdgmX0g8> 6:08

* **Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos se täyttää rikokselle lainsäädännössä asetetut tunnusmerkit.** Rikos on rikoslaissa rangaistavaksi säädetty teko. Kenelläkään ei ole oikeutta tehdä rikosta.

Esimerkkejä rikoksista / rikosnimikkeistä, joita voi kohdistua lapsiin ja nuoriin:

- **Lievä pahoinpitely:** asianomistajarikos (vanhemmat tai 15 vuotta täyttänyt kiusattu itse tekevät tutkintapyyntö); fyysistä kipua, josta ei jää pysyvää jälkeä (läimäys kasvoille, tukistaminen, töniminen... (sakkoja)
- **Pahoinpitely:** virallisen syytteen alainen rikos: poliisi tutkii, vaikkei uhri vaadi rangaistusta (koulu voi tehdä ilmoituksen). Alle 15-vuotias on vahingonkorvausvastuussa – korvaus voidaan periä alkaen ensimmäisestä palkasta (sakot -> 2v vankeutta).

- **Laiton uhkaus**, asianomistajarikos, uhri päättää rikosilmoituksen tekemisestä, esim. suullinen, kirje, tekstiviesti, sähköposti tai fyysinen uhkaus: kohdistuu fyysiseen tai henkiseen koskemattomuuteen (sakko -> 2 vuotta vankeutta)
- **Kunnianloukkaus**: perättömien tietojen levittäminen, toista häpäisevien asioiden kertominen, loukattu joutuu halveksunnan kohteeksi: vahingoittaa loukattua tai aiheuttaa tälle kärsimystä (6–30 päiväsakkoa -> max. 6 kk vankeutta)
- **vahingonteko** (esim. omaisuuden tuhoaminen)
- **vammantuottamus**
- **varkaus**
- **pakottaminen, ...**
- häirintä
- seksuaalinen ahdistelu (esim. seksuaalinen koskettelu)
- lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (esim. sukupuolielimen esittely lapselle)

<https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/koulukiusaaminen/>

<https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/kiusaaminen/>

* Kerro aikuiselle, jos joku

- * satuttaa sinua
 - * haukkuu sinua
 - * loukkaa tai nimittelee sinua
 - * rikkoo omaisuuttasi
 - * varastaa tavaroitasi
 - * yrittää pakottaa sinua johonkin
 - * yrittää kosketella sinua luvatta.
- Keskustellaan siitä, että vaikka joku kieltäisi kertomasta tekemästään vääryydestä, siitä pitää kertoa turvalliselle aikuiselle. Ketään ei saa satuttaa tai loukata, eikä toisen omaisuutta saa turmella.

Rikoksesta pitää kertoa aikuiselle. Jos aikuinen ei ole paikalla, * hätänumeroon 112 voi soittaa, jos on tapahtunut vakava onnettomuus tai rikos. (Hätänumeroon ei saa soittaa turhaan.) Kerro, kuka olet, missä olet ja mitä on tapahtunut. Odota ohjeita sulkematta puhelinta.

- Harjoitellaan, miten tehdään puhelu hätänumeroon. Mietitään tilanne, josta oppilas soittaa hätänumeroon, jos siihen on aihetta. Opetellaan, mitä kerrotaan ja miten puhelimesta toimitaan.

Rikosoikeudellinen vastuu ja vahingonkorvausvastuu ovat kaksi eri asiaa.

Alle 15-vuotiaalla ei ole rikosoikeudellista vastuuta. Alle 15-vuotiaana rikoksen tehneen asiaa ei käsitellä oikeudessa, joten hänelle ei myöskään tuomita rangaistusta.

Poliisi tekee hänestä **lastensuojeluilmoituksen ja ilmoittaa hänen vanhemmilleen tapahtuneesta.** Hänen **tilanteensa ja rikoksensa käsitellään sosiaaliviranomaisten kanssa.** Hän on silti **korvausvelvollinen** tekemästään rikoksesta.

* Vaikka alle 15-vuotiaalla ei ole rikosoikeudellista vastuuta, hänen pitää korvata aiheuttamansa vahingot. Jos aiheuttaa toiselle vahinkoa, on fiksua heti tarjoutua korjaamaan tai hyvittämään aiheuttamansa vahingot. Vahinkoja voi sattua kenelle vain.

* Alle 15-vuotiaasta rikoksentehtäjästä tehdään lastensuojeluilmoitus.

Korvausvelvollisuudella ei ole alaikäraja. Vahingonkorvausoikeudellinen korvausvastuu alkaa suunnilleen silloin, kun lapsi saavuttaa koulukypsyyden eli noin 7-vuotiaana, mutta jopa 4-vuotias on tuomittu korvauksiin aiheuttamastaan vahingosta. Alaikäisten aiheuttamaa vahinkoa arvioidaan sekä tuottamuksen että korvauksen määrän osalta lievemmin suhteuttaen ja kohtuullistaen sen hänen ikäänsä, kehitystasoonsa, teon laatuun, aiheuttajan ja vahingon kärsijän varallisuusoloihin sekä muihin olosuhteisiin nähden. Kun arvioidaan alle 18-vuotiaan tahallisuutta tai tuottamusta vahingon aiheuttamisessa, mittapuuna pidetään sitä huolellisuutta, jota vastaavan ikäiseltä ja samalla kehitystasolla olevalta voidaan vaatia. Tuomioistuimen tuomion perusteella korvausta sekä viivästyskorkoa, joka kasvaa koko ajan, voidaan vaatia vahingonaiheuttajan tuloista ja palkasta sitten, kun hän menee töihin. **Vanhempi ei lähtökohtaisesti ole korvausvelvollinen lapsensa aiheuttamasta vahingosta** valvontavastuusta huolimatta. Jos vanhemmat ovat ottaneet kotivakuutuksen, johon kuuluu vastuuvakuutus, lapsen aiheuttamasta vahingosta voi hakea korvausta siitä.

Vahingonkorvauslaki Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1974/19740412#L5> (Luettu 8.3.2022.) Ks. luku 2: 1–3§, luku 5: 1–2§ ja 5–7§.

Rikosoikeudellinen vastuu Suomessa alkaa, kun henkilö täyttää 15 vuotta.

Suomessa käytössä olevia rangaistuskäytäntöjä ovat mm. sakko ja vankeus.

* **Tapaturmista ei rangaista.** Jos esimerkiksi kaksi oppilasta törmää pihaleikissä vahingossa, ei tapaturmasta seuraa rangaistusta, vaikka molemmille tulisi kuhmu.

* Kerro ja piirrä kuva, kenelle kerrot, jos sinua kiusataan tai joudut rikoksen kohteeksi.

- Oppilaat piirtävät kirjaansa kuvan tilanteesta. He voivat merkitä myös yhteystiedot näille henkilöille, joille he kertoisivat tilanteesta.

Opettajalle:

lastensuojeluilmoitus

(<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasi-an-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>, ”Lastensuojeluilmoitus tulee **tehdä** ensisijaisesti sen kunnan sosiaalitoimistolle, jossa lapsi asuu. Jos tilanne on kuitenkin kiireellinen tai tarve ilmoituksen tekemiselle ilmenee virka-ajan ulkopuolella, voidaan ilmoitus **tehdä** myös hätäkeskukseen tai sosiaalipäivystykseen yhteyttä ottaen.”

<https://www.google.com/search?q=lastensuojeluilmoitus&og=lastensuo&ags=chrome.1.0i433i512l2j69i57j0i512l2j69i61l3.6966j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

(Luettu 11.3.2022.)

Pitkö luokan hypoteesi paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Täydentäkää tarvittaessa hypoteesia. Laittakaa mallit näkyvälle paikalle esiin.

Oppilaan kirjan sivu 25.

Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos se täyttää rikokselle lainsäädännössä asetetut tunnusmerkit. Rikos on rikoslaisissa rangaistavaksi säädetty teko.

Kerro aikuiselle, jos joku

- satuttaa sinua <sanat laatikoihin tms., jotka voi värittää>
- haukkuu sinua
- uhkailee sinua
- loukkaa ja nimittelee sinua
- rikkoo omaisuuttasi
- varastaa tavaroitasi
- yrittää pakottaa sinua johonkin
- yrittää kosketella sinua luvatta.

Hätänumeroon 112 voi soittaa, jos on tapahtunut vakava onnettomuus tai rikos. (Turhaan hätänumeroon ei saa soittaa.) Kerro, kuka olet, missä olet ja mitä on tapahtunut. Odota ohjeita sulkematta puhelinta.

Vaikka alle 15-vuotiaalla ei ole rikosoikeudellista vastuuta, hänen pitää korvata aiheuttamansa vahingot. Alle 15-vuotiaasta rikosentekijästä tehdään lastensuojeluilmoitus.

Tapaturmista ei rangaista.

Kerro ja piirrä kuva, kenelle kerrot, jos sinua kiusataan tai joudut rikoksen kohteeksi.

9.3.2 3.–6. luokka

Tavoite

- Opitaan, milloin rikosoikeudellinen vastuu alkaa.
- Opitaan, keitä korvausvelvollisuus koskee.
- Tutustutaan rikosnimikkeisiin, rikoksen seuraamuksiin ja rangaistuskäytäntöihin.
- Huomataan, että konflikti tai kiusaaminen voi olla rikos, vaikka alle 15-vuotias ei olisi rikosoikeudellisessa vastuussa.
- Testataan hypoteesi.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. * -merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?

- Keskustellaan, millaisia kokemuksia oppilailla on rikoksista (omakohtaisia tai muiden). Rikosnimikkeiden avulla voidaan lähestyä aihetta (pahoinpitely, vahingonteko, varkaus, kunnianloukkaus ym.).

* Oppilaat kirjoittavat kirjaansa mahdollisista kokemuksistaan rikoksista.

- Keskustellaan oppilaiden kokemuksista vahingonkorvauksista. Ovatko he saaneet tai joutuneet maksamaan vahingonkorvauksia. Kerrataan, miten tärkeää on anteeksi pyytäminen. Sen lisäksi voi joutua korvaamaan aiheuttamia vahinkoja.

* Oppilaat kirjoittavat kirjaansa mahdollisista kokemuksistaan vahingonkorvauksista.

Opettaja muistuttaa **vertaisarvioinnista**, sillä se on oiva keino ohjata itsesäätelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, keuhutaan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät *nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

* Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Oppilaan kirja s. 24

9 RIKOS- JA KORVAUSVASTUU

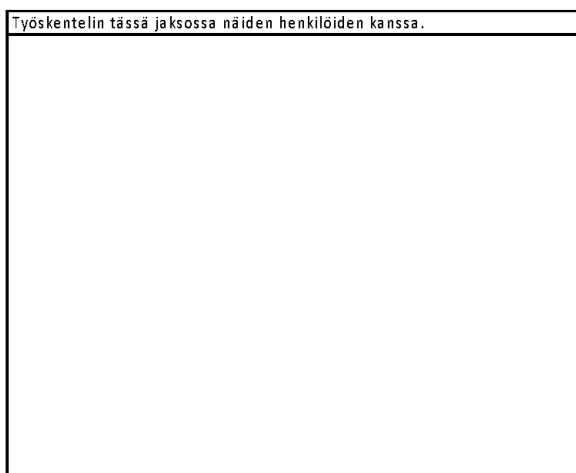
Millaisia kokemuksia sinulla on rikoksista? (pahoitteleminen, vahingonteko, varkaus, kunnianloukkaus tms.)

Oppilaiden omia vastauksia.

Oletko joutunut korvaamaan aiheuttamiasi vahinkoja tai saanut vahingonkorvauksia? Kerro tilanteista.

Oppilaiden omia vastauksia.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päiväänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Oppilaan kirja s. 25

Katsotaan joku näistä videoista:

- <https://www.youtube.com/watch?v=JMCKqhVF6RY> RIKU, Kohtasitko kiusaamista tai väkivaltaa? Hae apua RIKUchatista. 1:50
- <https://www.youtube.com/watch?v=NAUnHgFk8LM>, Rikosprosessi, RIKU YouTubessa 3:22
- nettipoliisi: <https://www.youtube.com/watch?v=DX2-roDpjus> 2:48
- Yksi hetki - Kiusaaminen on rikos, Ankkuri, AnnaLouise Company <https://www.youtube.com/watch?v=FsXBdgmX0g8> 6:08
- (isommille) Väkivalta on aina rikos <https://www.youtube.com/watch?v=rggwnEg2Otw> Rikosuhripäivystys – RIKU 5:03

* **Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos se täyttää rikokselle lainsäädännössä asetetut tunnusmerkit.** * Rikos on rikoslaisissa rangaistavaksi säädetty teko. Kenelläkään ei ole oikeutta tehdä rikosta. * Laissa rikoksen tekijä on **vastaaja** ja rikoksen uhri **asianomistaja**. Rikoksen asianomistajalla ei ole ikärajaa.

* **Esimerkkejä rikoksista / rikosnimikkeistä**, joita voi kohdistua lapsiin ja nuoriin:

- * **Lievä pahoitteleminen**: asianomistajarikos (vanhemmat tai 15v täyttänyt kiusattu itse tekevät tutkintapyyntö): fyysistä kipua, josta ei jää pysyvää jälkeä (läimäys kasvoille, tukistaminen, töniminen... (sakkoja)

- * **Pahoinpitely**: virallisen syytteen alainen rikos: poliisi tutkii, vaikkei uhri vaadi rangaistusta (koulu voi tehdä ilmoituksen) Alle 15-vuotias on vahingonkorvausvastuussa – korvaus – voidaan periä alkaen ensimmäisestä palkasta. (sakot -> 2 vuotta vankeutta)
- * **Laiton uhkaus**, asianomistajarikos, uhri päättää rikosilmoituksen tekemisestä: suullinen, kirje, tekstiviesti, sähköposti tai fyysinen uhkaus: kohdistuu fyysiseen tai henkiseen koskemattomuuteen (sakko -> 2 vuotta vankeutta)
- * **Kunnianloukkaus**: perättömien tietojen levittäminen, toista häpäisevien asioiden kertominen, loukattu joutuu halveksunnan kohteeksi: vahingoittaa loukattua tai aiheuttaa tälle kärsimystä (6–30 päiväsakkoa -> max. 6 kk vankeutta)
- * **vahingonteko** (esim. omaisuuden tuhoaminen)
- * **vammantuottamus**
- * **varkaus**
- * **identiteettivarkaus**
- * **pakottaminen**
- * **seksuaalinen ahdistelu** (esim. seksuaalinen koskettelu)
- * **lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö** (esim. sukupuolielimen esittely lapselle)

Opettajalle vinkkejä:

https://fi.wikipedia.org/wiki/Luettelo_Suomen_rikoslain_mukaisista_rikoksista

<https://www.stat.fi/fi/luokitukset/rikokset/>

<https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/koulukiusaaminen/>

<https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/kiusaaminen/>

Rikosoikeudellinen vastuu ja vahingonkorvausvastuu ovat kaksi eri asiaa.

* **Alle 15-vuotiaalla ei ole rikosoikeudellista vastuuta.** Alle 15-vuotiaana rikoksen tehneen asiaa ei käsitellä oikeudessa, joten hänelle ei myöskään tuomita rangaistusta. Poliisi tekee hänestä * **lastensuojeluilmoituksen ja ilmoittaa hänen vanhemmilleen tapahtuneesta.** Hänen tilanteensa ja rikoksensa käsitellään * **sosiaaliviranomaisten kanssa.** Hän on silti * **korvausvelvollinen** tekemästään rikoksesta.

* **Korvausvelvollisuudella ei ole alaikäraja.** Vahingonkorvausoikeudellinen korvausvastuu alkaa suunnilleen silloin, kun lapsi saavuttaa koulukypsyyden eli noin 7-vuotiaana, mutta jopa 4-vuotias on tuomittu korvauksiin aiheuttamastaan vahingosta. Alaikäisten aiheuttamaa vahinkoa arvioidaan sekä tuottamuksen että korvauksen määrän osalta lievemmin suhteuttaen ja kohtuullistaen sen hänen ikäänsä, kehitystasoonsa, teon laatuun, aiheuttajan ja vahingon kärsijän varallisuusoloihin sekä muihin olosuhteisiin nähden. Kun arvioidaan alle 18-vuotiaan tahallisuutta tai tuottamusta vahingon aiheuttamisessa, mittapuuna pidetään sitä huolellisuutta, jota vastaavan ikäiseltä ja samalla kehitystasolla olevalta voidaan vaatia. Tuomioistuimen tuomion perusteella korvausta sekä viivästyskorkoa, joka kasvaa koko ajan, voidaan vaatia vahingonaiheuttajan tuloista ja palkasta sitten, kun hän menee töihin. **Vanhempi ei lähtökohtaisesti ole korvausvelvollinen lapsensa aiheuttamasta vahingosta** valvontavastuusta huolimatta. Jos vanhemmat ovat ottaneet kotivakuutuksen, johon kuuluu vastuuvakuutus, lapsen aiheuttamasta vahingosta voi hakea korvausta siitä.

Vahingonkorvauslaki Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1974/19740412#L5> (Luettu 8.3.2022.) Ks. luku 2: 1–3§, luku 5: 1–2§ ja 5–7§.

* **Rikosoikeudellinen vastuu Suomessa alkaa, kun henkilö täyttää 15 vuotta. Nuorten rikosasiat pitää käsitellä kiireellisesti. Nuoreksi rikosentekijäksi** lasketaan henkilö, joka oli rikoksen tehdessään **15–20-vuotias**. 15-vuotias voidaan tuomita tekemästään rikoksesta rangaistukseen eli hänestä tulee rikosoikeuden silmissä syyntakeinen ja rikoksistaan vastuussa oleva henkilö. Hänet voidaan tuomita samoihin rangaistuksiin kuin aikuinen, vaikkakin **alaikäisen rangaistusta annettaessa noudatetaan lievennettyä rangaistusasteikkoa**. Nuoren sosiaalinen tilanne arvioidaan, jotta voidaan tukea häntä pääsemään rikoksettomaan elämään.

Syitä nuorten rikoksiin voi olla useita, kuten jännityksen hakeminen, huomionhaku, turhautuminen, kotikasvatus, kaverit, yllytys, usko, ettei jää kiinni, nälkä, päihdekokeilut, paha olo tai muut ympäristötekijät. Jokainen tekee lähtökohtaisesti itse omat ratkaisunsa.

* Nuorten rikosten **seuraamuksia** voivat olla

- * **lastensuojeluilmoitus** alle 18-vuotiaasta
- * **korvausvelvollisuus** (lasku)
- Pahaan oloon etsitään tukea ja **työskentelytapoja** * **sosiaalitoimen kanssa**.
- * **Sovittelussa** (maksuton, puolueeton, vapaaehtoinen ja luottamuksellinen) pyritään välittäjän avulla selvittämään osapuolten välinen kiista ilman oikeudenkäyntiä.
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelu-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/rikoksen-ja-riidan-sovittelumenettely>
 - o Rikos- ja riita-asioiden sovittelu Lakisääteisen rikos- ja riita-asioiden sovittelun esittely. Lisätietoa sovittelusta www.thl.fi/sovittelu. THL 17:55 Restoratiivinen sovittelu <https://www.youtube.com/watch?v=-YS7tFMfADc>
- Jos syytetty todetaan syylliseksi, tuomioistuin antaa rangaistuksen rikoksen **tunnusmerkistön** ja **törkeysasteen** perusteella ottaen huomioon mahdolliset **raskauttavat** tai **lieventävät** tekijät. Alle 18-vuotiaalle ja ensikertalaiselle annetaan **lievennetty rangaistus**.

Alle 18-vuotiaalle rikosentekijälle voidaan tuomita 4–12 kuukauden mittainen **nuorisorangaistus**, jonka tarkoituksena on uusien rikoksien ehkäisy ja nuoren rikoksen tekijän sosiaalisen selviytymisen edistäminen. Tuomittu suorittaa sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia ja saa tukea ja ohjausta sekä tekee palkatonta työtä perehtyen työelämään niin, että on koko ajan valvonnassa, eikä rangaistuslaitoksessa. Jos tuomittu nuori tekee uusia rikoksia tai rikkoo hänelle annettuja määräyksiä, hänet voidaan tuomita muuhun rangaistukseen, jopa ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

Alle 18-vuotias tuomitaan vain harvoin ehdottomaan vankeusrangaistukseen eli * vankilaan.

Alaikäiselle langetetaan ehdoton vankeusrangaistus vain törkeistä rikoksista (yl. törkeästä henkirikoksesta, harvoin törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä ryöstöstä tai törkeästä raiskauksesta). Suomessa ei ole erillistä nuorisovankilaa, vaan alaikäiset tutkintavangit sijoitetaan lähimpään tutkintavankilaan, vankeusvankien tuomion sijoittamispaikasta päätös tulee rikosseuraamusalueiden arviointikeskuksista.

<https://reimari.info/info/nuorten-oikeudet-ja-velvollisuudet/rikos-ja-oikeus/>

- 15 vuotta täyttäneelle tulee **rikosrekisterimerkintä** vankeusrangaistuksista ja niiden ohessa tuomituista sakoista, yhteiskuntapalvelusta ja nuorisorangaistuksista. Työnantaja voi saada rikosrekisterin tietoonsa.

- **Alaikäinen (alle 18-vuotias) voidaan jättää myös tuomitsematta rangaistukseen, jos oikeus katsoo, että teko on johtunut ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta.**

Oppilaan kirjan s. 25 vastaukset

Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos se täyttää rikokselle lainsäädännössä asetetut tunnusmerkit. Rikos on rikoslaissa rangaistavaksi säädetty teko.

Laissa rikoksen tekijä on vastaaaja ja rikoksen uhri asianomistaja.

Esimerkkejä rikoksista / rikosnimikkeistä, joita voi kohdistua lapsiin ja nuoriin:

- lievä pahoinpitely (sakko)
- pahoinpitely (sakko -> 2v vankeutta)
- laiton uhkaus (sakko -> 2v vankeutta)
- kunnianloukkaus (6–30 päiväsakkoa -> 6kk vankeutta)
- vahingonteko (esimerkiksi omaisuuden tuhoaminen)
- vammantuottamus
- varkaus
- identiteettivarkaus
- pakottaminen
- seksuaalinen ahdistelu (esim. seksuaalinen koskettelu)
- lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (esim. sukupuolielimen esittely lapselle)

Alle 15-vuotiaalla ei ole rikosoikeudellista vastuuta. Poliisi tekee alle 15-vuotiaasta rikosentekijästä lastensuojeluilmoituksen ja ilmoittaa hänen vanhemmilleen tapahtuneesta. Hänen tilanteensa ja rikoksensa käsitellään sosiaaliviranomaisten kanssa. Hän on silti korvausvelvollinen tekemästään rikoksesta (korvaus voidaan periä ensimmäisestä palkasta alkaen).

Korvausvelvollisuudella ei ole alaikäraja. Rikosoikeudellinen vastuu Suomessa alkaa, kun henkilö täyttää 15 vuotta. Hänet voidaan tuomita samoihin rangaistuksiin kuin aikuinen, vaikkakin alaikäisen rangaistusta annettaessa noudatetaan lievennettyä rangaistusasteikkoa.

Nuorten tekemien rikosten seuraamuksia voivat olla

- lastensuojeluilmoitus (alle 18-vuotiaasta)
- korvausvelvollisuus (lasku)
- tuen ja työskentelytapojen etsiminen pahaan oloon sosiaalitoimen kanssa.
- sovittelu (maksuton, puolueeton, vapaaehtoinen ja luottamuksellinen), jossa pyritään selvittämään osapuolten välinen kiista ilman oikeudenkäyntiä
- Alle 18-vuotias tuomitaan vain harvoin ehdottomaan vankeusrangaistukseen eli vankilaan.

Oppilaan kirja s. 26

* Rikosprosessi ja rikostutkinnan eri vaiheet (Poliisi)

”Rikoksesta epäillylle henkilölle voi käydä kahdella tavalla. Mikäli epäilty henkilö todetaan syyttömäksi, **syyte hylätään**. Jos vastaaja taas todetaan syylliseksi, hänelle määrätään **rangaistus**.”
Lähde: [Oikeus.fi](https://oikeus.fi/): Seuraamukset (Luettu 10.3.2022.)

Rikosilmoitukset tulevat poliisille

- sen omien hälytys- ja valvontatehtävien yhteydessä
- kansalaisten sähköisesti tekeminä
- kansalaisen poliisiasemalla henkilökohtaisesti tekeminä tai

- kirjallisina valvontaviranomaisten, yritysten tai kansalaisten tutkintapyyntöinä.

<https://poliisi.fi/tee-rikosilmoitus>

<https://www.riku.fi/opaat-ja-ohjeet/rikosprosessi/rikosilmoitus/>

Poliisilla on velvollisuus kirjata rikoksena pidetyt asiat rikosilmoituksina, joista jokainen käsitellään erikseen ja yksitellen. Poliisi tekee päätöksen tarvittavista toimenpiteistä. Ne tapaukset, joita on tarpeen tutkia, jaetaan tutkijoille. Myös todisteet ja todistajat kirjataan.

<https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/>

Rikosprosessin tavoitteena on saattaa tekijä teostaan vastuuseen sekä saada uhrille hyvitystä.

1) Rikostutkinta eli esitutkinta tehdään yleensä poliisin toimesta. (Rikoksen uhrina oleva lapsi tarvitsee esitutkintaan ja oikeudenkäyntiin riippumattoman edunvalvojan, jos lapsen ja vanhempien edut ovat ristiriidassa.)

Esitutkinnassa selvitetään, mistä rikoksesta on kyse (mitä ja miten on tapahtunut), keitä asia koskee (epäilty ja uhrin), mitä vahinkoja rikoksesta on aiheutunut sekä rikoksen tekijään kohdistuvat vaatimukset. **Kuulustelu** on tavallisin keino selvittelyssä. Sitä käytetään kaikissa tutkinnoissa. Alaikäisen kuulustelussa mukana ovat poliisi, huoltaja / vanhemmat / erikseen määrätty edunvalvoja ja sosiaaliviranomaiset. Lapset kuullaan videolle, jotta lapsen ei tarvitse mennä todistajaksi. Kouluikäiset kuulee myös poliisi, joka on koulutettu asiaan.

Alle 18-vuotiaasta rikosentekijästä tehdään **lastensuojeluilmoitus**. Moniammatillinen Ankkuritoiminta tukee nuorta, vanhempia ja koko perhettä, jos nuori esim. tekee rikoksia tai käyttää huumeita.

[Ankkuritoiminta nuorten tukena](#)

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161483>, Ankkuritoiminnan käsikirja

SM_16_19_Ankkuritoiminnan_kasikirja.pdf

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-256-2>

<https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/alaikainen-rikosprosessissa/>

Esitutkinta voi kestää päivistä vuosiin. Esitutkinnan lopuksi poliisi päättää, siirtyykö asia syyttäjälle syyteharkintaan. Tutkinta voidaan myös päättää vähäisenä, jolloin tekijälle annetaan **huomautus**. Syyttömäksi todetusta tehty rikosilmoitus hylätään.

Vahingonkorvausvaatimukset

Rikosentekijän tulee korvata aiheuttamansa vahingot. Vahingoista ja korvausvaatimuksista on ilmoitettava esitutkinnassa tai viimeistään tuomioistuimelle.

Rikoksista joutuu vastuuseen, kun rikoslaissa määritellyt **rikosoikeudellisen vastuun kriteerit ja rikosnimikkeen vaatimukset täyttyvät**. Tällöin henkilöä voidaan **syyttää** rikoksesta. Esitutkinnan jälkeen syyttäjä tekee **2) syyteharkinnan**, ellei vastaajaa todeta syyttömäksi ja syytettä **hylätään**. Jos asia etenee tuomioistuimeen, seuraava vaihe on **3) tuomioistuinkäsittely**, jota seuraa **4)**

seuraamuksen * **täytäntöönpano**. (Syyteharkinta, tuomioistuinkäsittely ja seuraamuksen täytäntöönpano ovat oikeushallinnon toimenpiteitä.)

Rikosoikeudellisella rangaistuksella pyritään joko * **ennaltaehkäisemään** (tieto rangaistuksesta) tai * **estämään** (vankeus) rikoksia.

Vastuuseen joutuakseen on oltava * **syyntakeinen** eli henkisesti kypsä ja terve. Syyntakeettomuus selvitetään mielentilatutkimuksella oikeuden määräyksestä. **Päihtymys ei ole peruste syyntakeettomuudelle**, ellei se johdu vahingosta (lääkeannostus oli väärä tms.). (Joskus se voi olla lieventävä tekijä väkivaltarikoksissa.)

Tahallisuus (esim. murha) ja **tuottamuksellisuus** (turvallisuuksäädöksistä piittaamattomuus) ovat syyksiluettavuuden eri asteita, jotka **vaikuttavat tuomioon**. Tahallisuus ankaroittaa tuomiota tuottamuksellisuutta enemmän.

Rikoksumppanin, avunantajan tai yllyttäjän * **rangaistusseuraamus on** * **sama (avunantajalla ja yllyttäjällä vähän lievempi) kuin teon tekijällä**. (Avunantaja edistää tekoja neuvoilla, toimilla, kehotuksilla tms.) **Tapaturmista ei rangaista**.

- Suomessa käytössä olevia **rangaistuskäytäntöjä** (joista voi tulla myös yhdistelmä):
 - o **rikesakko**
 - o **sakko**
 - o **ehdollinen vankeus**
 - o **ehdoton vankeus**
 - o **valvottu vapaus** (jalkapanta)
 - o **yhdyskuntapalvelus** (alle 8 kk, yleishyödyllinen tehtävä)
 - o **nuorisorangaistus**

<https://syyttajalaitos.fi/rikesakko-sakko-ja-rangaistusmaarays>.

Oikeus.fi: Seuraamukset (Luettu 10.3.2022.)

* Oppilaat etsivät oppilaan kirjan sanasokkelosta rangaistuskäytänteitä.

Opettajalle:

Lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuden alainen toimija (töissä koulussa, aamu- ja iltapäiväkerhoissa, sosiaalitoimessa, terveydenhuollossa tms., jossa toimii lasten kanssa) **ottaa suoraan yhteyden poliisiin, jos hänellä on epäily tai tieto lapseen kohdistuvasta rikoksesta**. Lapsiin kohdistuvat rikokset tutkii lasten kanssa toimimaan erikoistunut poliisi, jonka suoran numeron saa em. työpaikalta tai poliisilta. Ilmoituksen jälkeen vastuu siirtyy poliisille, joka miettii mahdollisen rikosnimikkeen ja tekee yhteistyötä lastensuojelun, terveydenhuollon ja sosiaaliviranomaisten kanssa. Tuomioistuin päättää, onko kyseessä rikos.

Ylikonstaapeli Maria Rossi, Poliisiasiantuntija Barnahus-hanke, Poliisihallitus | Poliisitoimintayksikkö I Rikostorjunta kertoo minkälaisissa tilanteissa ja miten tehdä ilmoitus poliisille, jos epäilee lapsiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua. Väestöliitto

https://www.youtube.com/watch?v=N_WHel_i1Mw 11:03

Lastensuojeluilmoitus

(<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasi-an-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>, ”Lastensuojeluilmoitus tulee **tehdä** ensisijaisesti sen kunnan sosiaalitoimistolle, jossa lapsi asuu. Jos tilanne on kuitenkin kiireellinen tai tarve ilmoituksen tekemiselle ilmenee virka-ajan ulkopuolella, voidaan ilmoitus **tehdä** myös hätäkeskukseen tai sosiaalipäivystykseen yhteyttä ottaen.”

<https://www.google.com/search?q=lastensuojeluilmoitus&oq=lastensuo&aqs=chrome.1.0i433i512l2j69i57j0i512l2j69i61l3.6966j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

(Luettu 11.3.2022.)

Pitkö luokan hypoteesi paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Täydentäkää tarvittaessa hypoteesia. Laittakaa mallit näkyvälle paikalle esiin.

Oppilaan kirjan vastaukset s. 26

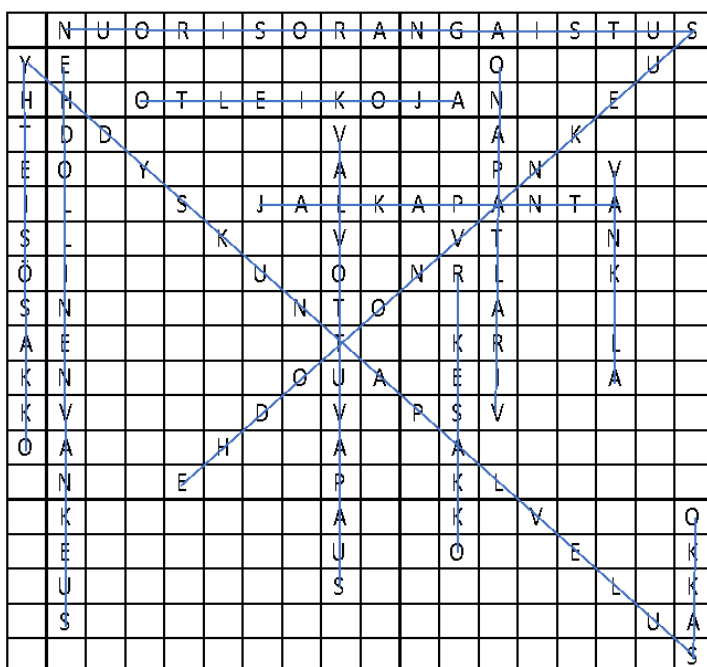
Rikosprosessi ja rikostutkinnan eri vaiheet

1. rikostutkinta eli esitutkinta (Poliisi tekee.)
2. syyteharkinta (Syyttäjä tekee.)
3. tuomioistuinkäsittely
4. seuraamuksen täytäntöönpano

Rikosoikeudellisella rangaistuksella pyritään joko ennaltaehkäisemään (tiedolla rangaistuksesta) tai estämään (vankeudella) rikoksia.

Vastuuseen joutuakseen on oltava syntakeinen eli henkisesti kypsä ja terve. Päihtymys ei ole peruste syyntakeettomuudelle. Rikoksumppanin, avunantajan tai yllyttäjän rangaistusseuraamus on sama kuin teon tekijällä (avunantajalla ja yllyttäjällä vähän lievempi). **Tapaturmista ei rangaista.**

Etsi sanasokkelosta Suomessa käytössä olevat rangaistuskäytännöt (joista voi tulla myös yhdistelmä): rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, ehdoton vankeus (vankila), valvottu vapaus (jalkapanta), yhdyskuntapalvelus, nuorisorangaistus, ajokielto, viraltapano ja yhteisösakko. Sanat voivat olla oikein- tai väärinpäin, pystyyn, vaakaan tai vinoon.

9.3.3 **Yläkoulu**

Tavoite

- Opitaan, milloin rikosoikeudellinen vastuu alkaa.
- Opitaan, keitä korvausvelvollisuus koskee.
- Tutustutaan rikosnimikkeisiin, rikoksen seuraamuksiin ja rangaistuskäytäntöihin.
- Huomataan, että konflikti tai kiusaaminen voi olla rikos, vaikka alle 15-vuotias ei olisi rikosoikeudellisessa vastuussa.
- Testataan hypoteesiä.

Tehtävä

- Oppilaat täydentävät oppilaan kirjaa opetuksen mukaan. *-merkki on oppaassa niissä kohdissa, jotka löytyvät oppilaan kirjasta.
- Verrataan hypoteesia faktoihin. Pitääkö hypoteesi paikkansa, vai pitääkö sitä tarkentaa?

Oppilaan kirja s. 24

- Keskustellaan, millaisia kokemuksia oppilailla on rikoksista (omakohtaisia tai muiden). Rikosnimikkeiden avulla voidaan lähestyä aihetta (pahoinpitely, vahingonteko, varkaus, kunnianloukkaus ym.).

* Oppilaat kirjoittavat kirjaansa mahdollisista kokemuksistaan rikoksista.

- Keskustellaan oppilaiden kokemuksista vahingonkorvauksista. Ovatko he saaneet tai joutuneet maksamaan vahingonkorvauksia. Kerrataan, miten tärkeää on anteeksi pyytäminen. Sen lisäksi voi joutua korvaamaan aiheuttamia vahinkoja.

* Oppilaat kirjoittavat kirjaansa mahdollisista kokemuksistaan vahingonkorvauksista.

Opettaja muistuttaa vertaisarvioinnista, sillä se on oiva keino ohjata itsesäätelyyn ja saada aikaan asiallista ja hyvää käytöstä. Kun on kaikkien ryhmäläisten arvioinnin kohde ja arvioi itse toisten käytöstä, tsemppaa kummasti vuorovaikutustaitojaan. Huomataan hyvä, kehuaan ääneen hyvää käytöstä, mutta moitteet hoidetaan hiljaisuudessa kahden kesken opettajan kanssa (ei anneta ikävälle käytökselle suurta huomiota, vaikka siihen puututaan). Yhtenä tavoitteena on oppia työskentelemään kaikkien kanssa (nimikirjoitusten kerääminen yhteistyökavereilta) ja jättää itsestä hyvä jälki. Näin saadaan aikaan hyvää työilmapiiriä ja ryhmähenkeä. Opettaja voi teettää vertaisarviointeja esimerkiksi 1–4 kertaa kuukaudessa, jakson lopussa tai oman harkintansa mukaan.

Muistutetaan oppilaita, että tälle sivulle he pyytävät nimikirjoituksen niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa ovat tehneet pari- tai ryhmätyötä tämän ensimmäisen jakson aikana. Tavoitteena on tehdä yhteistyötä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Kaikkien kanssa pitää pystyä toimimaan rakentavasti yhdessä, vaikka ei muuten kavereita oltaisikaan. Nimikirjoituksista myös vanhemmat näkevät, kuinka monen ryhmäläisen kanssa heidän lapsensa on tehnyt yhteistyötä.

* Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa oppilas on saanut muilta omasta käytöksestään. (Esimerkiksi 12/16 eli hymynaama-arvosanat suhteessa kaikkiin oppilaan vertaisarvioinneista saamiin arvosanoihin.) Vanhemmille välittyy tieto, miten heidän lapsensa on osannut kohdella muita.

Oppilaan kirja s. 24

9 RIKOS- JA KORVAUSVASTUU

Millaisia rikoksia olet joutunut kokemaan tai todistamaan? (pahoinpitely, vahingonteko, varkaus, kunnianloukkaus tms.)

Oppilaiden omia vastauksia.

Oletko joutunut korvaamaan aiheuttamiasi vahinkoja tai saanut vahingonkorvauksia? Kerro tilanteista.

Oppilaiden omia vastauksia.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.

Sain muilta _____ hymynaamaa, koska toin heidän päiväänsä iloa.
(Opettaja täyttää.)

Oppilaan kirja s. 25

Katsotaan joku näistä videoista:

- <https://www.youtube.com/watch?v=JMCKqhVF6RY> RIKU, Kohtasitko kiusaamista tai väkivaltaa? Hae apua RIKUchatista. 1:50
- Vlog: Koulukiusaaminen, Rikun vlogissa pidetään #poliisiparlamenttia aiheena koulukiusaaminen <https://www.youtube.com/watch?v=K4hSiPpxe2g> 7:45
- <https://www.youtube.com/watch?v=NAUnHgFk8LM>, Rikosprosessi, RIKU YouTubessa 3:22
- nettipoliisi: <https://www.youtube.com/watch?v=DX2-roDpjus> 2:48
- Nettipoliisin vinkit someen - <https://www.youtube.com/watch?v=NCWWWh4rjwV0> 8:27
- Yksi hetki - Kiusaaminen on rikos, Ankkuri, AnnaLouise Company <https://www.youtube.com/watch?v=FsXBdgmX0g8> 6:08
- (isommille) Väkivalta on aina rikos <https://www.youtube.com/watch?v=rqgwnEg2Otw> Rikosuhripäivystys – RIKU 5:03

* **Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos se täyttää rikokselle lainsäädännössä asetetut tunnusmerkit.** * Rikos on rikoslaisissa rangaistavaksi säädetty teko. Kenelläkään ei ole oikeutta tehdä rikosta. * Laissa rikoksen tekijä on **vastaaja** ja rikoksen uhri **asianomistaja**. Rikoksen asianomistajalla ei ole ikärajaa.

* **Esimerkkejä rikoksista / rikosnimikkeistä**, joita voi kohdistua lapsiin ja nuoriin:

- * **Lievä pahoinpitely**: asianomistajarikos (vanhemmat tai 15 vuotta täyttänyt kiusattu itse tekevät tutkintapyyntöä): fyysistä kipua, josta ei jää pysyvää jälkeä (läimäys kasvoille, tukistaminen, töniminen... (sakkoja)
- * **Pahoinpitely**: virallisen syytteen alainen rikos: poliisi tutkii, vaikkei uhri vaadi rangaistusta (koulu voi tehdä ilmoituksen) Alle 15-vuotias on vahingonkorvausvastuussa – korvaus – voidaan periä alkaen ensimmäisestä palkasta. (sakot -> 2 vuotta vankeutta)
- * **Laiton uhkaus**, asianomistajarikos, uhri päättää rikosilmoituksen tekemisestä: suullinen, kirje, tekstiviesti, sähköposti tai fyysinen uhkaus: kohdistuu fyysiseen tai henkiseen koskemattomuuteen (sakko -> 2 vuotta vankeutta)
- * **Kunnianloukkaus**: perättömien tietojen levittäminen, toista häpäisevien asioiden kertominen, loukattu joutuu halveksunnan kohteeksi: vahingoittaa loukattua tai aiheuttaa tälle kärsimystä (6–30 päiväsakkoa -> max. 6 kk vankeutta)
- * **vahingonteko** (esim. omaisuuden tuhoaminen)
- * **vammantuottamus**
- * **varkaus**
- * **identiteettivarkaus**
- * **pakottaminen, ...**
- * **häirintä**
- * **raiskaus** (esim. sukupuoliyhteyden pakottaminen)
- * **seksuaalinen ahdistelu** (esim. seksuaalinen koskettelu)
- * **lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö** (esim. sukupuolielimen esittely lapselle)

https://fi.wikipedia.org/wiki/Luettelo_Suomen_rikoslain_mukaisista_rikoksista

<https://www.stat.fi/fi/luokitukset/rikokset/>

<https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/koulukiusaaminen/>

<https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/kiusaaminen/>

Rikosoikeudellinen vastuu ja vahingonkorvausvastuu ovat kaksi eri asiaa.

Alle 15-vuotiaalla ei ole rikosoikeudellista vastuuta. * Alle 15-vuotiaana rikoksen tehneen asiaa ei käsitellä oikeudessa, joten hänelle ei myöskään tuomita rangaistusta. **Poliisi** tekee hänestä **lastensuojeluilmoituksen ja ilmoittaa hänen vanhemmilleen tapahtuneesta**. Hänen **tilanteensa ja rikoksensa käsitellään sosiaaliviranomaisten kanssa**. Hän on silti **korvausvelvollinen** tekemästään rikoksesta.

* **Korvausvelvollisuudella ei ole alaikärajaa**. Vahingonkorvausoikeudellinen korvausvastuu alkaa suunnilleen silloin, kun lapsi saavuttaa koulukypsyyden eli noin 7-vuotiaana, mutta jopa 4-vuotias on tuomittu korvauksiin aiheuttamastaan vahingosta. Alaikäisten aiheuttamaa vahinkoa arvioidaan sekä tuottamuksen että korvauksen määrän osalta lievemmin suhteuttaen ja kohtuullistaen sen hänen ikäänsä, kehitystasoonsa, teon laatuun, aiheuttajan ja vahingon kärsijän varallisuusoloihin

sekä muihin olosuhteisiin nähden. Kun arvioidaan alle 18-vuotiaan tahallisuutta tai tuottamusta vahingon aiheuttamisessa, mittapuuna pidetään sitä huolellisuutta, jota vastaavan ikäiseltä ja samalla kehitystasolla olevalta voidaan vaatia. Tuomioistuimen tuomion perusteella korvausta sekä viivästyskorkoa, joka kasvaa koko ajan, voidaan vaatia vahingonaiheuttajan tuloista ja palkasta sitten, kun hän menee töihin. **Vanhempi ei lähtökohtaisesti ole korvausvelvollinen lapsensa aiheuttamasta vahingosta** valvontavastuusta huolimatta. Jos vanhemmat ovat ottaneet kotivakuutuksen, johon kuuluu vastuuvakuutus, lapsen aiheuttamasta vahingosta voi hakea korvausta siitä.

Vahingonkorvauslaki Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1974/19740412#L5> (Luettu 8.3.2022.) Ks. luku 2: 1–3§, luku 5: 1–2§ ja 5–7§.

* **Rikosoikeudellinen vastuu Suomessa alkaa, kun henkilö täyttää 15 vuotta. Nuorten rikosasiat pitää käsitellä kiireellisesti. Nuoreksi rikosentekijäksi** lasketaan henkilö, joka oli rikoksen tehdessään **15–20-vuotias**. 15-vuotias voidaan tuomita tekemästään rikoksesta rangaistukseen eli hänestä tulee rikosoikeuden silmissä syyntakeinen ja rikoksistaan vastuussa oleva henkilö. * Hänet voidaan tuomita samoihin rangaistuksiin kuin aikuinen, vaikkakin **alaikäisen rangaistusta annettaessa noudatetaan lievennettyä rangaistusasteikkoa**. Nuoren sosiaalinen tilanne arvioidaan, jotta voidaan tukea häntä pääsemään rikoksettomaan elämään.

Syitä nuorten rikoksiin voi olla useita, kuten jännityksen hakeminen, huomionhaku, turhautuminen, kotikasvatus, kaverit, yllytys, usko, ettei jää kiinni, nälkä, päihdekokeilut, paha olo tai muut ympäristötekijät. Jokainen tekee lähtökohtaisesti itse omat ratkaisunsa.

* Nuorten tekemien rikosten **seuraamuksia** voivat olla

- * **lastensuojeluilmoitus** alle 18-vuotiaasta
- * **korvausvelvollisuus** (lasku)
- Pahaan oloon etsitään tukea ja **työskentelytapoja** * **sosiaalitoimen kanssa**.
- * **Sovittelussa** (maksuton, puolueeton, vapaaehtoinen ja luottamuksellinen) pyritään välittäjän avulla selvittämään osapuolten välinen kiista ilman oikeudenkäyntiä.
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/rikoksen-ja-riidan-sovittelumenettely>
 - o Rikos- ja riita-asioiden sovittelu Lakisääteisen rikos- ja riita-asioiden sovittelun esittely. Lisätietoa sovittelusta www.thl.fi/sovittelu. THL 17:55 Restoratiivinen sovittelu <https://www.youtube.com/watch?v=-YS7tFMfADc>
- Jos syytetty todetaan syylliseksi, tuomioistuin antaa * rangaistuksen rikoksen **tunnusmerkistön** ja **törkeysasteen** perusteella ottaen huomioon mahdolliset **raskauttavat tai lieventävät** tekijät. Alle 18-vuotiaalle ja ensikertalaiselle annetaan **lievennetty rangaistus**.

Alle 18-vuotiaalle rikosentekijälle voidaan tuomita 4–12 kk mittainen **nuorisorangaistus**, jonka tarkoituksena on uusien rikoksien ehkäisy ja nuoren rikoksen tekijän sosiaalisen selviytymisen edistäminen. Tuomittu suorittaa sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia ja saa tukea ja ohjausta sekä tekee palkatonta työtä perehtyen työelämään niin, että on koko ajan valvonnassa, eikä rangaistuslaitoksessa. Jos tuomittu nuori tekee uusia rikoksia tai rikkoo hänelle annettuja määräyksiä, hänet voidaan tuomita muuhun rangaistukseen, jopa ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

Alle 18-vuotias tuomitaan vain harvoin ehdottomaan vankeusrangaistukseen eli * vankilaan.

Alaikäiselle langetetaan ehdoton vankeusrangaistus vain törkeistä rikoksista (yl. törkeästä henkirikoksesta, harvoin törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä ryöstöstä tai törkeästä raiskauksesta). Suomessa ei ole erillistä nuorisovankilaa, vaan alaikäiset tutkintavangit sijoitetaan lähimpään tutkintavankilaan, vankeusvankien tuomion sijoittamispaikasta päätös tulee rikosseuraamusalueiden arviointikeskuksista.

<https://reimari.info/info/nuorten-oikeudet-ja-velvollisuudet/rikos-ja-oikeus/>

- 15 vuotta täyttäneelle tulee rikosrekisterimerkintä vankeusrangaistuksista ja niiden ohessa tuomitusta sakoista, yhteiskuntapalvelusta ja nuorisorangaistuksista. Työnantaja voi saada rikosrekisterin tietoonsa.
- **Alle 18-vuotias voidaan jättää myös tuomitsematta rangaistukseen, jos oikeus katsoo, että teko on johtunut ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta.**

Rikosprosessi ja rikostutkinnan eri vaiheet: (Poliisi)

”Rikoksesta epäillylle henkilölle voi käydä kahdella tavalla. Mikäli epäilty henkilö todetaan syyttömäksi, **synte hylätään**. Jos vastaaja taas todetaan syylliseksi, hänelle määrätään **rangaistus**.”
Lähde: [Oikeus.fi](https://www.oikeus.fi/): Seuraamukset (Luettu 10.3.2022.)

Rikosilmoitukset tulevat poliisille

- sen omien hälytys- ja valvontatehtävien yhteydessä
- kansalaisten sähköisesti tekeminä
- kansalaisen poliisiasemalla henkilökohtaisesti tekeminä tai
- kirjallisina valvontaviranomaisten, yritysten tai kansalaisten tutkintapyyntöinä.

<https://poliisi.fi/tee-rikosilmoitus>

<https://www.riku.fi/opaat-ja-ohjeet/rikosprosessi/rikosilmoitus/>

Poliisilla on velvollisuus kirjata rikoksena pidetyt asiat rikosilmoituksina, joista jokainen käsitellään erikseen ja yksitellen. Poliisi tekee päätöksen tarvittavista toimenpiteistä. Ne tapaukset, joita on tarpeen tutkia, jaetaan tutkijoille. Myös todisteet ja todistajat kirjataan.

<https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/>

Rikosprosessin tavoitteena on saattaa tekijä teostaan vastuuseen sekä saada uhrille hyvitystä.

*** 1) Rikostutkinta eli esitutkinta** on tehdään yleensä **poliisin** toimesta. (Rikoksen uhrina oleva lapsi tarvitsee esitutkintaan ja oikeudenkäyntiin riippumattoman edunvalvojan, jos lapsen ja vanhempien edut ovat ristiriidassa.)

Esitutkinnassa selvitetään, mistä rikoksesta on kyse (mitä ja miten on tapahtunut), keitä asia koskee (epäilty ja uhrin), mitä vahinkoja rikoksesta on aiheutunut sekä rikoksen tekijään kohdistuvat vaatimukset. **Kuulustelu** on tavallisin keino selvittelyssä. Sitä käytetään kaikissa tutkinnoissa. Alaikäisen kuulustelussa mukana ovat poliisi, huoltaja / vanhemmat / erikseen määrätty edunvalvoja ja sosiaaliviranomaiset. Lapset kuullaan videolle, jotta lapsen ei tarvitse mennä todistajaksi. Kouluikäiset kuulee myös poliisi, joka on koulutettu asiaan.

Alle 18-vuotiaasta rikoksenteijästä tehdään **lastensuojeluilmoitus**. Moniammatillinen Ankkuritoiminta tukee nuorta, vanhempia ja koko perhettä, jos nuori esim. tekee rikoksia tai käyttää huumeita. [Ankkuritoiminta nuorten tukena](#)

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161483>, Ankkuritoiminnan käsikirja

SM_16_19_Ankkuritoiminnan_kasikirja.pdf

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-256-2>

<https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/alaikainen-rikosprosessissa/>

Esitutkinta voi kestää päivistä vuosiin. (Esitutkintalainsäädännön vaatimukset ja tarvittavat asiantuntijalausunnat lisäävät tutkinta-ajan pituutta.) Esitutkinnassa voidaan selvittää mahdollista vahingonkorvausta, omaisuuden palauttamista omistajalleen ja mahdollista tarvetta lastensuojelun toimenpiteille. Esitutkinnan lopuksi poliisi päättää, siirtyykö asia syyttäjälle syyteharkintaan. Tutkinta voidaan myös päättää vähäisenä, jolloin tekijälle annetaan **huomautus**. Syyttömäksi todetusta tehty rikosilmoitus hylätään.

Vahingonkorvausvaatimukset

Rikoksenteijän tulee korvata aiheuttamansa vahingot. Vahingoista ja korvausvaatimuksista on ilmoitettava esitutkinnassa tai viimeistään tuomioistuimelle. Korvausta voi vaatia

- rikkoutuneesta tai kadonneesta omaisuudesta
- lääke- ja lääkärikuluista
- väkivallan aiheuttamasta kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta
- pysyvistä haitasta
- henkisestä kärsimyksestä (joissain tapauksissa).

Vahingon määrän osoittamiseen tarvitaan tositteet aiheutuneista kuluista (kuitit, omavastuuosuudet ja ao. selvityksiin tarvituista matkoista matkakulut), sillä niistä voi vaatia rikoksen tekijältä korvauksia. Syyttäjä voi esittää selvän ja perustellun korvausvaatimuksen oikeudessa (hyvä ilmoittaa korvausvaatimuksista jo poliisitutkinnassa). Uhri tai oikeudellinen avustaja voi esittää korvausvaatimuksen, jos syyttäjä on ilmoittanut kirjallisesti uhrille, ettei esitä korvausvaatimusta.

Rikoksista joutuu vastuuseen, kun rikoslaissa määritellyt **rikosoikeudellisen vastuun kriteerit ja rikosnimikkeen vaatimukset täyttyvät**. Tällöin henkilöä voidaan **syyttää** rikoksesta.

Laillisuusperiaatteen mukaan lait sitovat kaikkia. Esitutkinnan jälkeen **syyttäjä** tekee

*** 2) syyteharkinnan**, ellei vastaajaa todeta syyttömäksi ja syytettä **hylätä**. Jos asia etenee tuomioistuimeen, seuraava vaihe on *** 3) tuomioistuinkäsittely**, jota seuraa *** 4) seuraamuksen täytäntöönpano**. (Syyteharkinta, tuomioistuinkäsittely ja seuraamuksen täytäntöönpano ovat **oikeushallinnon** toimenpiteitä.)

Oppilaan kirjan vastaukset s. 25

Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos se täyttää rikokselle lainsäädännössä asetetut tunnusmerkit. Rikos on rikoslaissa rangaistavaksi säädetty teko.

Laissa rikoksen tekijä on vastaaaja ja rikoksen uhri asianomistaja.

Esimerkkejä rikoksista / rikosnimikkeistä, joita voi kohdistua lapsiin ja nuoriin:

- lievä pahoinpitely (sakko)
- pahoinpitely (sakko -> 2v vankeutta)
- laiton uhkaus (sakko -> 2v vankeutta)
- kunnianloukkaus (6–30 päiväsakkoa -> 6kk vankeutta)
- vahingonteko (esim. omaisuuden tuhoaminen)
- vammantuottamus
- varkaus
- identiteettivarkaus
- pakottaminen
- häirintä
- raiskaus
- seksuaalinen ahdistelu (esim. seksuaalinen koskettelu)
- lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (esim. sukupuolielimen esittely lapselle)

Mitä seuraamuksia voi tulla alle 15-vuotiaalle rikosentekijälle?

Poliisi tekee alle 15-vuotiaasta rikosentekijästä lastensuojeluilmoituksen ja ilmoittaa hänen vanhemmilleen tapahtuneesta. Hänen tilanteensa ja rikoksensa käsitellään sosiaaliviranomaisten kanssa. Hän on silti korvausvelvollinen tekemästään rikoksesta (korvaus voidaan periä ensimmäisestä palkasta alkaen).

Korvausvelvollisuudella ei ole alaikäraja. Rikosoikeudellinen vastuu Suomessa alkaa, kun henkilö täyttää 15 vuotta. Hänet voidaan tuomita samoihin rangaistuksiin kuin aikuinen, vaikkakin alaikäisen rangaistusta annettaessa noudatetaan lievennettyä rangaistusasteikkoa.

Nuorten tekemien rikosten seuraamuksia voivat olla

- lastensuojeluilmoitus (alle 18-vuotiaasta)
- korvausvelvollisuus (lasku)
- tuen ja työskentelytapojen etsiminen pahaan oloon sosiaalitoimen kanssa.
- sovittelu, jossa pyritään välittäjän avulla selvittämään osapuolten välinen kiista ilman oikeudenkäyntiä
- syylliseksi todetulle rangaistus rikoksen tunnusmerkistön ja törkeysasteen perusteella ottaen huomioon mahdolliset raskauttavat tai lieventävät tekijät. Alle 18-vuotias tuomitaan vain harvoin ehdottomaan vankeusrangaistukseen eli vankilaan.

Luettele rikostutkinnan vaiheet.

1. rikostutkinta eli esitutkinta (Poliisi tekee.)
2. syyteharkinta (Syyttäjä tekee.)
3. tuomioistuinkäsittely
4. seuraamuksen täytäntöönpano

* Rikosoikeudellisella rangaistuksella pyritään joko * **ennaltaehkäisemään** (tieto rangaistuksesta) tai * **estämään** (vankeus) rikoksia.

Vastuuseen joutuakseen on oltava * **syyntakeinen** eli henkisesti kypsä ja terve. Syyntakeettomuus selvitetään * mielentilatutkimuksella oikeuden määräyksestä. **Päihtymys ei ole peruste syyntakeettomuudelle**, ellei se johdu vahingosta (lääkeannostus oli väärä tms.). (Joskus se voi olla lieventävä tekijä väkivaltarikoksissa.)

* **Tahallisuus** (esim. murha) ja * **tuottamuksellisuus** (turvallisuussäädöksistä piittaamattomuus) ovat syyksiluettavuuden eri asteita, jotka **vaikuttavat tuomioon**. Tahallisuus ankaroittaa tuomiota tuottamuksellisuutta enemmän.

* **Rikoskumppanin, avunantajan tai yllyttäjän** * **rangaistusseuraamus on** * **sama (avunantajalla ja yllyttäjällä vähän lievempi) kuin teon tekijällä**. (Avunantaja edistää tekoja neuvoilla, toimilla, kehotuksilla tms.) **Tapaturmista ei rangaista**.

- Suomessa käytössä olevat **rangaistuskäytännöt** (joista voi tulla myös yhdistelmä):

- o **rikesakko**
- o **sakko**
- o **ehdollinen vankeus**
- o **ehdoton vankeus (vankila)**
- o **valvottu vapaus (jalkapanta)**
- o **yhdyskuntapalvelus** (alle 8 kk, yleishyödyllinen tehtävä)
- o **nuorisorangaistus**
- o **ajokielto**
- o **viraltapano ja**
- o **yhteisösakko (julkishenkilölle)**

<https://syyttajalaitos.fi/rikesakko-sakko-ja-rangaistusmaarays>.

Oikeus.fi: Seuraamukset (Luettu 10.3.2022.)

* Oppilaat etsivät oppilaan kirjan sanasokkelosta 12 rangaistuskäytäntöä. Sanat voivat olla oikein- tai väärinpäin, pystyyn, vaakaan tai vinoon.

Rangaistuskäytäntöihin liittyvät sanat rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, ehdoton vankeus (vankila), valvottu vapaus (jalkapanta), yhdyskuntapalvelus, nuorisorangaistus, ajokielto, viraltapano ja yhteisösakko kannattaa jättää näkyville digimateriaalista.

Opettajalle:

Lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuden alainen toimija (töissä koulussa, aamu- ja iltapäiväkerhoissa, sosiaalitoimessa, terveydenhuollossa tms., jossa toimii lasten kanssa) **ottaa suoraan yhteyden poliisiin, jos hänellä on epäily tai tieto lapseen kohdistuvasta rikoksesta**. Lapsiin kohdistuvat rikokset tutkii lasten kanssa toimimaan erikoistunut poliisi, jonka suoran numeron saa em. työpaikalta tai poliisilta. Ilmoituksen jälkeen vastuu siirtyy poliisille, joka miettii mahdollisen rikosnimikkeen ja tekee yhteistyötä lastensuojelun, terveydenhuollon ja sosiaaliviranomaisten kanssa. Tuomioistuin päättää, onko kyseessä rikos.

Ylikonstaapeli Maria Rossi, Poliisiasiantuntija Barnahus-hanke, Poliisihallitus |
Poliisitoimintayksikkö I Rikostorjunta kertoo minkälaisissa tilanteissa ja miten tehdä ilmoitus poliisille, jos epäilee lapsiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua. Väestöliitto
https://www.youtube.com/watch?v=N_WHel_i1Mw 11:03

lastensuojeluilmoitus

(<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasi-an-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>, ”Lastensuojeluilmoitus tulee **tehdä** ensisijaisesti sen kunnan sosiaalitoimistolle, jossa lapsi asuu. Jos tilanne on kuitenkin kiireellinen tai tarve ilmoituksen tekemiselle ilmenee virka-ajan ulkopuolella, voidaan ilmoitus **tehdä** myös hätäkeskukseen tai sosiaalipäivystykseen yhteyttä ottaen.”

<https://www.google.com/search?q=lastensuojeluilmoitus&oq=lastensuo&aqs=chrome.1.0i433i512l2j69i57j0i512l2j69i61l3.6966j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

(Luettu 11.3.2022.)

Pitkö luokan hypoteesi paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

Täydentäkää tarvittaessa hypoteesia. Laittakaa mallit näkyvälle paikalle esiin.

Oppilaan kirjan vastaukset s. 26

9.4 TAIDETTA JA TOIMINTAA

Tavoite

- o Harjoitellaan yhdistämään kiusaamista rikosnimikkeeseen.
- o Opetellaan tulemaan kaikkien kanssa toimeen.
- o Keskitytään kuuntelemaan musiikkia.
- o Tehdään rap-säkeistö siitä, kun kiusaaminen on rikos.

Tehtävä

- o Kiusaaminen - rikosnimike
- o Musiikin kuuntelu
- o Rap-säkeistön tekeminen

KIUSAAMINEN – RIKOSNIMIKE

1. Kirjoitetaan post-it-lapuille kiusaamistapoja oppilaiden sanelun mukaan. (esim. varastaminen, tavaran tuhoaminen, töniminen, mitätöiminen, nimittely, uhkaaminen, lyöminen, haukkuminen, ...)

(Muistilista kiusaamisen lajeista)

Suoraa kiusaamista:

Fyysinen väkivalta

- **fyysinen väkivalta:** lyöminen, töniminen, potkiminen, leikiksi tai urheiluksi naamioitu väkivalta.
- pakottaminen
- uhrin omaisuuden varastaminen, piilottaminen, töhriminen tai tuhoaminen

Henkinen väkivalta

- **verbaalinen** satuttaminen (**henkistä väkivaltaa**): loukkaava nimittely, uhkailu, pakottaminen, kiristäminen, pilkkaaminen ja naurunalaiseksi tekeminen, kuiskuttelu uhrista, pilanteko, huomauttelu, matkiminen, pilkkanauru, lappujen lähettely, nimettömät puhelut

Epäsuoraa / hiljaista / sosiaalista kiusaamista (henkistä väkivaltaa):

- satuttaminen kiertoteitse: vuorovaikutussuhteiden vahingoittaminen
- poissulkeminen joukosta
- uhrin arvosteleminen selän takana
- vahingollisten juorujen ja perättömien juttujen levittäminen
- ilmaan pitäminen (ei tervehditä), selän kääntäminen ym.
- katseen välttäminen
- tuijottaminen
- merkitsevät silmäykset jonkun kanssa

- ilmeily, huokailu tai vaikeneminen
- **Virtuaalinen kiusaaminen:**
 - o identiteettivarkaudet
 - o pelihahmojen kautta tapahtuva kiusaaminen
 - o somessa tapahtuva kiusaaminen
 - o kännykkä- ja nettikiusaamisen yhdistäminen
 - o kuvien väärinkäyttö, kiusatun kuvien muokkaaminen, julkaiseminen ja levittäminen
 - o jatkuva eristäminen ja syrjintä nettiyhteisössä
 - o kuvaaminen luvatta ja kuvamateriaalin levittäminen netissä
 - o perättömät juorut ja pilkkaavat kommentit netissä
 - o nimettömät viestit ja sähköpostit

2. Kirjoitetaan taululle rikosnimikkeitä (ikätasolle sopivia).

- **Lievä pahoinpitely:** asianomistajarikos (vanhemmat tai 15 vuotta täyttänyt kiusattu itse tekevät tutkintapyyntö): fyysistä kipua, josta ei jää pysyvää jälkeä (läimäys kasvoille, tukistaminen, töniminen... (sakkoja)
- **Pahoinpitely:** virallisen syytteen alainen rikos: poliisi tutkii, vaikkei uhri vaadi rangaistusta (koulu voi tehdä ilmoituksen) Alle 15-vuotias on vahingonkorvausvastuussa – korvaus voidaan periä ensimmäisestä palkasta. Ruumiillinen väkivalta: terveyden vahingoittaminen (sakot -> 2 vuotta vankeutta)
- **Laiton uhkaus,** asianomistajarikos, uhri päättää rikosilmoituksen tekemisestä: suullinen, kirje, tekstiviesti, sähköposti tai fyysinen uhkaus: kohdistuu fyysiseen tai henkiseen koskemattomuuteen (sakko -> 2 vuotta vankeutta)
- **Kunnianloukkaus:** perättömien tietojen levittäminen, toista häpäisevien asioiden kertominen, loukattu joutuu halveksunnan kohteeksi: vahingoittaa loukattua tai aiheuttaa tälle kärsimystä (6–30 päiväsakkoa -> max. 6 kk vankeutta)
- **vahingonteko** (esim. omaisuuden tuhoaminen)
- **vammantuottamus**
- **varkaus**
- **identiteettivarkaus**
- **pakottaminen**
- häirintä
- raiskaus (esim. sukupuoliyhteyteen pakottaminen)
- seksuaalinen ahdistelu (esim. seksuaalinen koskettelu)
- lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (esim. sukupuolielimen esittely lapselle)

Lisää rikosnimikkeitä löytyy linkistä <https://www.stat.fi/fi/luokitukset/rikkokset/>.

3. Yhdistetään kiusaamistapoja sopivan / oikean rikosnimikkeen kohdalle.
4. Kerrataan netikettä ja somessa toimimista niin, ettei tee rikosta. (Kuvaamiseen pitää olla lupa kuvassa olevilta, julkaisulupa pitää olla alaikäisen vanhemmilta, toisen tunnuksia ei saa käyttää, virtuaalitavaroita ei saa anastaa, perättömiä juoruja ei saa laittaa jne.)

Miten sujui? Saako luokka toimintatähden?

MUSIIKKI

Kuunnellaan

- **Elastinen: Vahva feat. Robin 4:04:** <https://www.youtube.com/watch?v=-3GGKLku60Y>
Vahva (feat. Robin) Säv: Elastinen, Sakke Aalto & Osmo Ikonen San: Elastinen & Paula Vesala
- STOP koulukiusaamiselle, Hanna Pakarinen & LC Nick + Obi ja Via Carpelan, 3:51
<https://www.youtube.com/watch?v=QR5ofnesQ0M>
Same-eYes #Yhdessävahvaksi #Stopkoulukiusaamiselle #videotuotanto
- Poliisileijona (pienemmille): Kiusaaminen 1:42
https://www.youtube.com/watch?v=_gHyDi_DbS4

Miten sujui? Saako luokka toimintatähden?

Luodaan

RAP

- Keksitään omaan rappiin uusi säkeistö tai kertosäe, jossa tunnistetaan, kiusaamiseen liittyvät rikokset. (Tarkemmat ohjeet tunnin 2 ohjeissa)
- Yhteen säkeeseen tulee neljä sykettä, kahden peräkkäisen säkeen lopussa voi olla riimipari. Säkeistössä voi olla vaikka neljä säettä. Tässä esimerkissä on kaksi säettä. Sanat alkavat esimerkissä jo koholla eli ennen ensimmäistä sykettä.

(Esim. Kunnian- loukkaus tai laiton uhkaus
x x x x
pahoin- pitely tai identiteetti- varkaus...)
x x x x

x=syke

- Harjoitelkaa, tallentakaa ja esittäkää uusi säkeistö tai kertosäe.
- Esiintyjät arvioivat yleisön. Jos hyviä arvioita tulee opettajan mielestä riittävästi, luokka voi saada käytöstähden.

9.5 ARVIOINTI

RIKOS- JA KORVAUSVASTUU

Tavoite

YKSILÖ:

- Arvioidaan omaa **tiedollista** oppimista rikoksista ja korvausvastuusta.
- Tehdään vertaisarviointi **taidollisesta** osaamisesta, **vuorovaikutustaidoista** ryhmätyöskentelyssä. (Mahdollisuus tehdä myös **osallisuuden** arviointi)
- Tehdään toiminnallinen arviointi luovasta tuotoksesta (rap) (itse- ja vertaisarvioinnissa osallisuuden tai tuotoksen arviointi)
- Tehdään kokemuksellinen **itsearviointi**.

LUOKKA / RYHMÄ:

- Arvioidaan vertaisarviointien ja yleisarviointien pohjalta, miten suuri osa luokasta kohtelee toisia kauniisti ja kannustavasti. (Riittääkö osuus koko luokalle **käytöstähteen**?)

Tehtävä

Arviointimahdollisuuksia

- YKSILÖT

- **tiedollinen:** testi
 - o Testi- ja arviointipohjat ovat tulostettavia liitteitä digiaineistossa.
 - o Tiedollisia testejä ei pidetä kirjallisina esi- ja alkuopetuksessa, mutta kysymykset voidaan käsitellä yhdessä suullisesti. Jos opettaja haluaa, hän voi muokata 3.–6. luokan testistä helponnetun testin esi- ja alkuopetukseen.
- **toiminnallinen / taidollinen**
 - o **vertaisarviointi** vuorovaikutustilanteista
 - o **osallisuuden arviointi** (itse- ja vertaisarvioinneissa)
- **kokemuksellinen: itsearviointi.**

- RYHMÄ

- **Lasketaan, montako **käytöstähteä** koko luokka tienasi ryhmänä hyvällä käytöksellä vuorovaikutusarviointista ja yleisönä olemisesta.** Tähdet laitetaan näkyvälle paikalle luokkaan, jotta luokka näkee, paljonko matkaa on palkintoon.
- **Vertaisarviointikoontipohja** on digimateriaalin liitteissä.

- Opettaja voi kertoa testien tarkistuksen ja palautuksen jälkeen,
 - o mikä oli luokan keskiarvo tiedollisessa testissä
 - o kuinka moni oppilas tienasi vertaisarviointista hymynaamoja / hyvä-arvosanoja, ja riittikö luokan saldo tähteen koko luokalle
 - o kuinka hyvin luokan oppilaat osallistuivat tavoitteelliseen toimintaan
 - o kuinka monta käytöstähteä luokka tienasi
 - o oliko ryhmätyöskentely koettu turvalliseksi ym.

Suruarvosanojen saldoja ei kerrota luokalle, sillä niitä ei tavoitella. Niiden avulla puututaan sopimattomaan käytökseen kaikessa hiljaisuudessa opettajan kanssa kahden kesken.

Toiminnallisen arvioinnin tukena voi käyttää vertais- ja itsearviointeja sekä kokemuksellisen itsearvioinnin pohjaa, jotta opettaja kiinnittää huomiota samoihin asioihin, kuin oppilas. Opettaja voi muokata lomakkeita parhaaksi katsomallaan tavalla. Metataitojen (vuorovaikutus, itsesäätely, toiminnanohjaus, osallisuus, keskittyminen, tiedollinen ja taidollinen opettelu, oppimaan oppiminen, ajattelun taidot, perustelu ym.) harjoittelu kannattaa nostaa esiin asiasisältöjen lisäksi.

Osallisuuden arviointi tehdään sekä ryhmäläisistä että itsestä. Samalla harjoitellaan hahmottamaan kokonaisuutta ja sen osia. Reflektio ohjaa arvioimaan omaa työskentelyä ryhmässä, osuutta yhteisessä toiminnassa. Tähän huomion kiinnittäminen voi auttaa suuntaamaan keskittymistä tavoitteelliseen toimintaan jatkossakin.

TIEDOLLINEN OSUUS: Testi 9

TESTI 9: Rikos- ja korvausvastuu, 3.–6. luokka, on digimateriaalissa tulostettavana liitteenä.

TESTI 9: Rikos- ja korvausvastuu, **vastaukset**, 3.–6. luokka

1. Merkitse, onko virke totta = T vai epätotta = E.

Alle 15-vuotias ei ole vahingonkorvausvelvollinen. E

15-vuotias on rikosoikeudellisesti vastuussa teoistaan. T

Asianomistaja on rikoksen tekijä. E

Vanhempi on aina korvausvelvollinen lapsensa aiheuttamasta vahingosta. E

Yli 15-vuotiaasta rikosentekijästä ei tehdä lastensuojeluilmoitusta. E

Kaikista rikkeistä tulee rikosrekisterimerkintä. E

19-vuotias voi saada nuorisorangeistuksen. E

Alaikäinen ei voi joutua vankilaan. T

Poliisi tekee rikostutinnan. T

Päihtymys riittää syyntakeettomuuteen. E

_____ / 10 p

2. Numeroi rikosprosessin vaiheet (1–4).

seuraamuksen täytäntöönpano **4**

rikostutkinta **1**

tuomioistuinkäsittely **3**

syyteharkinta **2**

_____ / 4 p

3. Rikostutinnan toinen nimi on esitutkinta.

_____ / 1 p

4. Luettele ainakin kolme rikosnimikettä.

esim. lievä pahoinpitely, pahoinpitely, laitton uhkaus, kunnianloukkaus, vahingonteko, vammantuottamus, varkaus, identiteettivarkaus, pakottaminen, tappo, murha, ...

Lisää rikosnimikkeitä löytyy linkistä <https://www.stat.fi/fi/luokitukset/rikkokset/>.

_____ / 3 p

5. Luettele ainakin neljä rangaistuskäytäntöä? (0,5 p / vastaus)

rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, ehdoton vankeus, valvottu vapaus, yhdyskuntapalvelus, nuorisorangaistus, ajokielto, viraltapano ja yhteisösakko

_____ / 2 p

yhteensä _____ / 20 p

TESTI 9: Rikos- ja korvausvastuu, yläkoulu on digimateriaalissa tulostettavana liitteenä.

TESTI 9: Rikos- ja korvausvastuu, **vastaukset**, yläkoulu

1. Merkitse, onko virke totta = T vai epätotta = E.

Alle 15-vuotias ei ole vahingonkorvausvelvollinen. E

15-vuotias on rikosoikeudellisesti vastuussa teoistaan. T

Asianomistaja on rikoksen tekijä. E

Vanhempi on aina korvausvelvollinen lapsensa aiheuttamasta vahingosta. E

Yli 15-vuotiaasta rikosentekijästä ei tehdä lastensuojeluilmoitusta. E

Kaikista rikkeistä tulee rikosrekisterimerkintä. E

19-vuotias voi saada nuorisorangaistuksen. E

Alaikäinen ei voi joutua vankilaan. T

Poliisi tekee rikostutkinnan. T

Päihtymys riittää syyntakeettomuuteen. E

_____ / 10 p

2. Numeroi rikosprosessin vaiheet (1–4).

seuraamuksen täytäntöönpano **4**

rikostutkinta **1**

tuomioistuinkäsittely **3**

syyteharkinta **2**

_____ / 4 p

3. Rikostutkinnan toinen nimi on esitutkinta.

_____ / 1 p

4. Luettele ainakin kolme rikosnimikettä.

esim. lievä pahoinpitely, pahoinpitely, laitton uhkaus, kunnianloukkaus, vahingonteko, vammantuottamus, varkaus, identiteettivarkaus, pakottaminen, tappo, murha, ...

Lisää rikosnimikkeitä löytyy linkistä <https://www.stat.fi/fi/luokitukset/rikkokset/>.

_____ / 3 p

5. Mitä seuraamuksia tulee 15–18-vuotiaalle rikosentekijälle?

Alle 15-vuotiaalla ei ole rikosoikeudellista vastuuta. Poliisi tekee alle 15-vuotiaasta rikosentekijästä lastensuojeluilmoituksen ja ilmoittaa hänen vanhemmilleen tapahtuneesta. Hänen tilanteensa ja rikoksensa käsitellään sosiaaliviranomaisten kanssa. Hän on silti korvausvelvollinen tekemästään rikoksesta (korvaus voidaan periä ensimmäisestä palkasta alkaen).

_____ / 4 p

6. Luettele neljä täysi-ikäiselle henkilölle mahdollista rangaistusseuraamusta.

rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, ehdoton vankeus (vankila), valvottu vapaus (jalkapanta), yhdyskuntapalvelus, nuorisorangaistus, ajokielto ja viraltapano.

_____ / 4 p

yhteensä _____ / 24 p

TAIDOLLINEN OSUUS: ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

VERTAISARVIOINTI

Yksinkertaisimmillaan vertaisarviointi voi olla näin tiivis:

- Taulukkoon kirjataan oppilaan nimi ja ne henkilöt, joiden kanssa oppilas työskenteli.
- Nimien perään oppilas merkitsee rastilla, minkä arvosanan hän antaa heille heidän käyttöksensä perusteella.
- Suruarvosanalle pitää olla perustelu, miksi se annettiin.
- Kukaan muu kuin opettaja ei saa tietää arvosanoja.

Yksinkertainen vertaisarviointi on digimateriaalin liitteissä.

Merkitse rastilla, minkä naama-arvosanan annat yhteistyökavereillesi.

Työskentelin tässä jaksossa näiden henkilöiden kanssa.	Rastita sopiva naama-arvio.		
nimet:	😊 hymy	😐 neutraali	😞 suru
Arvioi, minkä arvosanan itse ansaitset käyttöksestäsi.			

Perustele suruarvioinnit.

- Opettaja laskee, kuinka monta hymyarvosanaa kukin oppilas saa kaikista saamistaan arvosanoista ja merkitsee tiedon oppilaan kirjaan.
- Opettaja laskee, kuinka monta hymyarvosanaa koko luokka saa (riittääkö käytöstähteen?).
- Opettaja voi myös kirjata muistiin, kuinka monta mitäkin arvosanaa kukin oppilas saa. Jos oppilas on saanut kaikilta hymy-arvosanan, hänet kannattaa jotenkin huomioida tai palkita sanallisesti tai vaikka tarralla. Kaikki hyvä kannattaa nostaa esiin, jotta se vahvistuu.

Koko luokasta tehtävä **vertaisarviointi (naama-arviot koko ryhmästä)** paljastaa, kuinka koko ryhmän jäsenet kohtelevat toisiaan. Se kannattaa tehdä ainakin kerran kuussa. Vertaisarvioinnin avulla opettaja saa tietoa mahdollisesta ikävästä käytöksestä, johon tulee puuttua.

Digimateriaalin liitteissä on malleja itse- ja vertaisarvioinnista sekä osallisuuden arvioinnista niin ryhmä- kuin parityöskentelystä. (Julkaistu Otavan Uusi Kipinä -sarjassa) Niitä voi muokata tarpeen mukaan.

Vertaisarviointikoontipohja

Itse- ja vertaisarviointi ryhmätyöstä

Itse- ja vertaisarviointi parityöskentelystä

Muista aina vaatia suruarvosanoille perustelut. Jos joku oppilas saa useita suruarviointeja, opettaja käy hänen kanssaan huomaamattomasti kahden keskustelu, miten hän voisi parantaa käytöstään arvosanojen perusteluiden pohjalta. Jos joku oppilas antaa paljon suruarviointeja, kahdenkeskinen keskustelu on paikallaan silloinkin. Oppilaille ei koskaan kerrota, kuka antoi kenellekin minkäkin arvosanan. Taito perustella on myös metataito.

TOIMINNALLINEN OSUUS: LUOVA TUOTOS

Opettaja voi arvioida oppilaiden vuorovaikutustaitoja ja työskentelyyn osallistumista vertaisarvointien ja toiminnallisen arvioinnin avulla. Hän seuraa tunneilla oppilaiden työskentelyä sekä tuotosten esityksiä. Opettaja voi arvioida vuorovaikutus- ja esiintymistaitoja (jos opettaa esiintymistä, kuinka lavalle mennään, miten luodaan lavakoreografia, kuinka kohdataan yleisö ym.) sekä aineenhallintataitoja mm. liikunnassa (tanssi), äidinkielessä / muussa kielessä (sanoitus) ja musiikissa (rap: rytmitaju tai taustäänite). Esiintymistilanteet antavat oivat tilaisuuden yleisö- ja esiintymiskasvatukselle, mahdollisuudelle tienata **käytöstähtiä**.

Arvioinnit tuotoksista ja esiintymisestä opettaja antaa yksilöille sanallisesti tai kirjallisesti ilman, että paikalla on yleisöä.

KOKEMUKSELLINEN OSUUS, ITSEARVIOINTI

Kokemuksellinen itsearviointi ohjaa kertaamaan ja refleктоimaan omaa toimintaa, oppimista, osallisuutta ja kokemuksia tämän jakson aiheesta ja jakson aikana. Opettaja voi muokata arviointiskaalaa ja arvioitavia aiheita (sen mukaan, mitä toiminnallisia osia on käyty yhdessä läpi).

ON VÄLIÄ! OPETTAJAN OPAS, 9, RIKOS- JA KORVAUSVASTUU

Malli / tulostettava pohja kokemukselliseen itsearviointiin löytyy digimateriaalin liitteestä **Kokemuksellinen itsearviointi, 9, Rikos- ja korvausvastuu.**

Esi- ja alkuopetuksessa tämän osuuden voi käsitellä yhteisellä keskustelulla ja kyselemällä oppilailta heidän kokemuksistaan. Opettaja voi myös halutessaan muokata arviointipohjaa itselleen tai omalle ryhmälleen sopivammaksi.

Kokemuksellinen itsearviointi

ON VÄLIÄ, Kiusaaminen, tunti 9, rikos- ja korvausvastuu

Rastita sopivin kohta.

nimi	huonosti			hienosti	
	1	2	3	4	5
Minua kohdeltiin tasa-arvoisesti ryhmässä.					
Osallistuin virittäytymistehtävään.					
Esitin vastauksia hypoteesia varten.					
Luokan hypoteesi vastasi omaani.					
Osallistuin tutkimustehtävään (tekstiaineisto).					
Osallistuin testiin seurauksista (tekstiaineisto).					
Toimin: etsin yhteystietoja ja selvitin toimintapoja.					
Täydensin oppilaan kirjaa ohjeen mukaan.					
Tiedän rikosnimikkeitä.					
Tiedän alaikäisen rikos- ja korvausvastuusta.					
Tiedän, mitä seuraamuksia alaikäiselle rikoksentekijälle voi tulla.					
Tiedän rikosprosessin vaiheet.					
Tutustuin siihen, mitä on syyntakeisuus.					
Tiedän, että tapaturmista ei rangaista.					
Tiedän rangaistuskäytäntöjä.					
Tiedän, että apuri ja kannustaja saavat rangaistusseuraamuksia.					
Yhdistin kiusaamistapoja rikosnimikkeisiin.					
Kuuntelin musiikkia keskittyneesti.					
Osallistuin rapin tekemiseen.					
Esiinnyin rap-esityksessä.					
Osasin tietotestin asiat.					
Osasin arvioida vuorovaikutustaitoja (itse- ja vertaisarviointi).					
Osasin toimia ryhmässä toiset huomioon ottaen.					
Osasin arvioida omaa ja ryhmäni osallisuutta.					
Tuotoksemme (rap) onnistui mielestäni					

Tekijä: Taina Huttunen

Toimitus ja taitto: Juha Huttunen

Toimitus: Sami Siltala

Painopaikka: Kiriprintti Oy

Porvoo 2022

© Learn and Educate Finland Oy

www.learnandeducate.com

Kokemuksellinen itsearviointi ON VÄLIÄ! 1 Kiusaaminen ja sen lajit		Rastita sopivin kohta.				
nimi	huonosti			hienosti		
	1	2	3	4	5	
Minua kohdeltiin tasa-arvoisesti ryhmässä.						
Osallistuin virittäytymistehtävään.						
Luokan hypoteesi vastasi omaani.						
Tunnistin kiusaamistapaukset testauksessa.						
Esiinnyin draamaharjoituksessa.						
Osasin olla yleisössä niin, että esiintyjällä oli turvallista.						
Koin esiintymistilanteen turvallisena.						
Eläydyin eri rooleihin.						
Keksin keinoja kiusaamisen lopettamiseen.						
Täydensin oppilaan kirjaa ohjeen mukaan.						
Tiedän, mitä kiusaaminen on.						
Tunnistan kiusaamisen lajeja.						
Vertasin hypoteesia tietoihin (fatoihiin).						
Osallistuin lauluun.						
Osallistuin On väliä -hippaan.						
Piirsin kuvia kiusaamistilanteista.						
Tein sarjakuvia kiusaamisesta.						
Osallistuin pöytäteatteriin.						
Tein emojitarinan.						
Onnistuin tietotestissä.						
Osasin toimia ryhmässä toiset huomioon ottaen.						
Onko sinulla omakohtaisia kokemuksia kiusaamisesta?	Minua on kiusattu.	Olen kiusannut muita.				
fyysisestä kiusaamisesta						
sanallisesta (verbaalisesta) kiusaamisesta						
epäsuorasta hiljaisesta) kiusaamisesta						
virtuaalisesta kiusaamisesta						

TESTI 1: KIUSAAMINEN JA SEN LAJIT
yläkoulu

TESTI 1: KIUSAAMINEN JA SEN LAJIT

nimi _____ ryhmä _____

Mitä kiusaaminen on?

1. Merkitse virkkeen perään T=tosi tai E=epätosi.

Kiusaaminen on satunnaista. _____

Kiusaaminen on toistuvaa. _____

Kiusaamista tapahtuu yleensä heikommassa asemassa olevaa kohtaan. _____

Kiusaamista tapahtuu yleensä paremmassa asemassa olevaa kohtaan. _____

Kiusaaminen on tahallista. _____

Kiusaaminen on vahingossa tapahtuvaa. _____

Kiusaaminen kohdistuu yleensä samoihin henkilöihin. _____

Kiusaaminen on aina väärin. _____

Kiusaaminen on aina rikos. _____

Kiusaaminen on lapselle keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää. _____

Kiusaamiselle on aina joku oikea syy. _____

Kiusaaminen on aina fyysistä. _____

____ / 12 p

2. Mikä on kiusaamisen yleinen määritelmä?

____ / 3 p

3. Miksi keskinäisiä erimielisyyksiä, satunnaista haitantekoa tai hännäämistä ei lasketa kiusaamiseksi?

____ / 2 p

4. Täydennä virke.

Koulukiusaaminen heijastaa koulun ja yhteiskunnan _____.

____ / 1 p

TESTI 1: KIUSAAMINEN JA SEN LAJIT

yläkoulu

5. Laita otsikoiden kirjaimet (A, B tai C) paikoilleen oikeille otsikkoriveille.

otsikot:

A Suora kiusaaminen B Epäsuora kiusaaminen C Virtuaalinen kiusaaminen

otsikko _____

- identiteettivarkaus
- perättömät juorut ja pilkkaavat kommentit netissä

*

otsikko _____

- haukkuminen
- tavaroiden töhriminen

*

otsikko _____

- kaverisuhteiden vahingoittaminen
- toisen pitäminen ilmaana

*

_____ / 3 p

6. Lisää edellisen tehtävän otsikoiden alle kuhunkin vielä yksi muu siihen sopiva esimerkki

*-merkin jälkeen.

_____ / 3 p

7. Mikä suoran kiusaamisen laji ei ole fyysistä kiusaamista?

_____ / 1 p

8. Minkä tehtävän 5 otsikon (A–C) alle kuuluu hiljainen kiusaaminen? _____

_____ / 1 p

9. Kirjoita esimerkki henkisestä kiusaamisesta.

_____ / 1 p

yhteensä _____ / 27 p

TESTI 1: KIUSAAMINEN JA SEN LAJIT

nimi _____ ryhmä _____

Mitä kiusaaminen on?

1. Merkitse virkkeen perään T=tosi tai E=epätosi.

Kiusaaminen on satunnaista. _____

Kiusaaminen on toistuvaa. _____

Kiusaamista tapahtuu yleensä heikommassa asemassa olevaa kohtaan. _____

Kiusaamista tapahtuu yleensä paremmassa asemassa olevaa kohtaan. _____

Kiusaaminen on tahallista. _____

Kiusaaminen on vahingossa tapahtuvaa. _____

Kiusaaminen kohdistuu yleensä samoihin henkilöihin. _____

Kiusaaminen on aina väärin. _____

Kiusaaminen on aina rikos. _____

Kiusaaminen on lapselle keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää. _____

Kiusaamiselle on aina joku oikea syy. _____

Kiusaaminen on aina fyysistä. _____

___/ 12 p

2. Laita otsikoiden kirjaimet paikoilleen.

otsikot:

- A) suora kiusaaminen
- B) epäsuora kiusaaminen
- C) virtuaalinen kiusaaminen

TESTI 1: KIUSAAMINEN JA SEN LAJIT

nimi _____

Mitä kiusaaminen on?

1. Merkitse virkkeen perään T=tosi tai E=epätosi.

Kiusaaminen on satunnaista. _____

Kiusaaminen on toistuvaa. _____

Kiusaamista tapahtuu yleensä heikommassa asemassa olevaa kohtaan. _____

Kiusaamista tapahtuu yleensä paremmassa asemassa olevaa kohtaan. _____

Kiusaaminen on tahallista. _____

Kiusaaminen on vahingossa tapahtuvaa. _____

Kiusaaminen kohdistuu yleensä samoihin henkilöihin. _____

Kiusaaminen on aina väärin. _____

Kiusaaminen on aina rikos. _____

Kiusaaminen on lapselle keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää. _____

Kiusaamiselle on aina joku oikea syy. _____

Kiusaaminen on aina fyysistä. _____

___/ 12 p

2. Laita otsikoiden kirjaimet paikoilleen.

otsikot:

- D) suora kiusaaminen
- E) epäsuora kiusaaminen
- F) virtuaalinen kiusaaminen

otsikko _____

- identiteettivarkaus
 - perättömät juorut ja pilkkaavat kommentit netissä
-

otsikko _____

- haukkuminen
 - tavaroiden töhriminen
-

otsikko _____

- kaverisuhteiden vahingoittaminen
 - toisen pitäminen ilmana
-

___/ 3 p

3. Lisää edellisen tehtävän otsikoiden alle kuhunkin vielä yksi muu siihen sopiva esimerkki.

___/ 3 p

4. Minkä otsikon alle kuuluu hiljainen kiusaaminen? _____

_____/ 1 p

5. Kirjoita esimerkki henkisestä kiusaamisesta.

_____/ 1 p

yhteensä _____ / 20 p

otsikko _____

- identiteettivarkaus
 - perättömät juorut ja pilkkaavat kommentit netissä
-

otsikko _____

- haukkuminen
 - tavaroiden töhriminen
-

otsikko _____

- kaverisuhteiden vahingoittaminen
 - toisen pitäminen ilmaana
-

_____/ 3 p

3. Lisää edellisen tehtävän otsikoiden alle kuhunkin vielä yksi muu siihen sopiva esimerkki.

_____/ 3 p

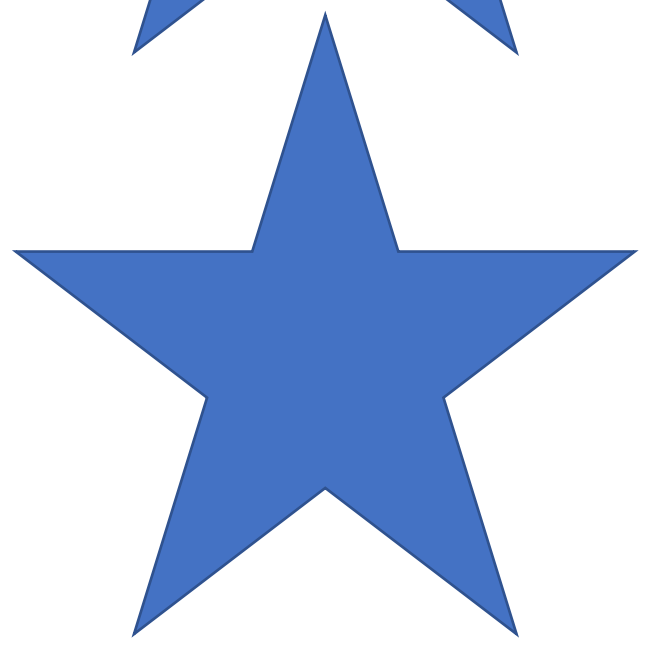
4. Minkä otsikon alle kuuluu hiljainen kiusaaminen? _____

_____/ 1 p

5. Kirjoita esimerkki henkisestä kiusaamisesta.

_____/ 1 p

yhteensä _____ / 20 p

On väliä!

Sisälllys

1. Kiusaaminen ja sen lajit
2. Kiusaamisen roolit
3. Kiusatun rooli ja toimintamallit
4. Kiusaajan rooli ja toimintamallit
5. Apurin ja kannustajan roolit ja toimintamallit
6. Hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan roolit sekä toimintamallit
7. Konfliktit ja myrkylliset kaverit
8. Minä ja me: itsetunto ja vuorovaikutustaidot
9. Rikos- ja korvausvastuu
10. Roolit vaihtoon!

Liitteet

Yksinkertainen vertaisarviointi (naama-arviointi pienestä ryhmästä)

Vertaisarviointi (naama-arviot koko ryhmästä)

Vertaisarviointikoontipohja

Itse- ja vertaisarviointi ryhmätyöstä

Itse- ja vertaisarviointi parityöskentelystä

käytöstähdet

1 Kiusaaminen ja sen lajit

hypoteesi kiusaamisesta

Tutki: C-kohdan vastaukset

Kiusaamisen yleinen määritelmä

Testi 1, Kiusaaminen ja sen lajit, 3.–6. luokka

Testi 1, Kiusaaminen ja sen lajit, yläkoulu

Kokemuksellinen itsearviointi: 1 Kiusaaminen ja sen lajit

Johdanto

Tervetuloa On väliä! -materiaalin käyttäjäksi!

Tämän materiaalin avulla

- opit tunnistamaan kiusaamisen lajeja ja rooleja
- harjoittelet keinoja roolin vaihtamiseen paremmaksi
- opettelet tapoja ehkäistä kiusaamista
- opit asioita rikoksista ja vastuista.

Oppilaan kirjan kuvia saa värittää ja keskiaukeaman peliä pelata opettajan ohjeen mukaan.

Sinä olet tärkeä, kuten muutkin. Kun kaikki välittävät itsestään ja toisistaan, ryhmässä on hyvä ja viihtyisä olla. On tärkeää jättää itsestään hyvä jälki, luoda hyvää mieltä ympärilleen.

Kaikki ryhmän jäsenet arvioivat toisiaan: jokainen arvioi, millaista kohtelua saa muilta ryhmän jäseniltä. Vain opettaja saa tietoonsa arvioinnit. Hän puuttuu ikävään käytökseen, mutta koko luokka saa iloita mukavasta käytöksestä, mukavasta ryhmähengestä ja hyvästä työilmapiiristä. Opettaja merkitsee jakson lopussa, montako hymynaamaa olet saanut muilta ryhmän jäseniltä tässä jaksossa.

Joka tunti harjoitellaan tulemaan toimeen ja työskentelemään kaikkien kanssa. Jokaisen jakson aikana saat kerätä oppilaan kirjaan nimikirjoitukset niiltä ryhmän jäseniltä, joiden kanssa teit yhteistyötä pari- tai ryhmätoissa On väliä! -tunneilla. Koita tehdä vuoden aikana kaikkien ryhmäsi jäsenten kanssa yhteistyötä.

Pidä hyvää huolta itsestäsi, muista ihmisistä ja ympäristöstä!

On väliä 🍀

1 Kiusaaminen ja sen lajit

VIRITTÄYTYMINEN

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

Kirjoittakaa ryhmässä mahdollisimman paljon, mitä tiedätte aiheesta kolmessa minuutissa.

- a) Mitä kiusaaminen on?
- b) Millaista kiusaamista olet kokenut tai nähnyt?
- c) Missä kiusataan?
- d) Milloin kiusataan?
- e) Keitä kiusataan?
- f) Ketkä kiusaavat?

HYPOTEESI

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Kiusaaminen on _____

TUTKI, TOIMI, TESTAA!

TESTAA

Testaa hypoteesia: Mikä näistä seuraavista esimerkeistä on kiusaamista? Perustele.

- Sara kutsuu aina syntymäpäivilleen kaikki muut luokan tytöt, mutta ei Elleä.

- Leo julkaisee muuntelemansa kuvan luokkakaveristaan ilman tämän lupaa somessa.
- Vanessa tönäisee Danielia vahingossa oviaukossa.
- Niko haukkuu Sonjaa, ja Sonja haukkuu Nikoa takaisin yhtenä päivänä.
- Kaksi oppilasta kinastelee, kumpi saa istua nojatuolissa.
- Kolme oppilasta vie viikoittain yhden oppilaan tavaroita ja töhrii niitä.
- Vanhempi sanoo lapselleen, että ei osta tänään suklaata, vaikka lapsi haluaisi.
- Yhtä luokan oppilasta ei tervehditä, eikä hänelle kerrota läksyjä, vaan pyöritellään silmiä ja vaihdetaan merkitseviä katseita, kun hän saapuu luokkaan.

TOIMI

Näytelkää seuraava tilanne.

Oppilaat 1 ja 2 tulevat reteästi luokkaan.

Oppilas 1 tönäisee tieltään oppilaan 4 ja sanoo: Luuserit pois tieltä!

Oppilas 2 tekee samoin kuin oppilas 1: Väistä, ääliö!

Oppilas 3 kannustaa oppilaita 1 ja 2 naureskellen: Just nii!

Oppilas 5 siirtyy hiljaa sivummalle.

Oppilas 6 (topakasti): Antakaa olla, toisia ei tarvitse tönäistä ja haukkua!

Oppilaat 1 ja 2 mulkoilevat oppilasta 6.

Oppilas 1: Pidä huoli omista asioistas!

Opettaja saapuu hetken kuluttua luokkaan. Oppilaat ovat jo hiljentyneet paikoilleen. Opettaja ei tiedä tapahtumista mitään. Hän aloittaa oppitunnin.

TUTKI

Eläydy kuhunkin rooliin vuorollaan.

- a) Miltä roolihahmosta tuntuu?
- b) Miksi hän mahtaa toimia näin?
- c) Mitä hän voisi tehdä, että kiusaaminen loppuisi?

oppilas 1–6 ja opettaja

TIETOA / FAKTAA

esi- ja alkuopetus

KIUSAAMINEN

- Hyväksytyksi tuleminen on ihmisen perustarve.
- Kiusaaminen loukkaa perus- ja ihmisoikeuksia.
- Hyvään työilmapiiriin vaikuttaa jokainen ryhmän jäsen.

Yleisen määritelmän mukaan kiusaaminen on tahallista ja toistuvasti samaan henkilöön kohdistuvaa harmin tai haitan aiheuttamista. Usein kiusattu on heikommassa (alisteisessa) asemassa, ja hänen on vaikea puolustautua.

- Kiusaamisen kohteeksi voi joutua kuka tahansa.
- Kiusaamiselle ei ole todellista syytä.
- Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos se täyttää rikoksen tunnusmerkit.
- Kiusaaminen voi ilmetä esimerkiksi satuttamisena, tavaroiden rikkomisena tai haukkumisena.
- Kiusaaminen on keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää.

Suoraa kiusaamista:

- **fyysinen väkivalta:** lyöminen, töniminen, potkiminen, pakottaminen, omaisuuden varastaminen, piilottaminen, töhriminen tai tuhoaminen
- **sanallinen satuttaminen:** loukkaava nimittely, uhkailu, pilkkaaminen tai naurunalaiseksi tekeminen

Epäsuoraa kiusaamista

- ei oteta mukaan (poissulkeminen ja ilmaana pitäminen)
- arvostelu selän takana
- vahingollisten juorujen ja perättömien juttujen levittäminen
- ilmeily, tuijottaminen, huokailu tai vaikeneminen
- virtuaalinen kiusaaminen

Keskinäisiä erimielisyyksiä, kiusoittelua, härnäämistä tai satunnaista haitantekoa ei lasketa kiusaamiseksi, koska ne ovat hetkellisiä, ja kohteet vaihtuvat.

Pitkö hypoteesi kiusaamisesta paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

3.-6 luokka

KIUSAAMINEN

- Hyväksytyksi tuleminen on ihmisen perustarve.
- **Kiusaaminen loukkaa perus- ja ihmisoikeuksia.**
- Hyvään työilmapiiriin vaikuttaa jokainen ryhmän jäsen.

Yleisen määritelmän mukaan kiusaaminen on tahallista ja toistuvasti samaan henkilöön kohdistuvaa harmin tai haitan aiheuttamista. Usein kiusattu on heikommassa (alisteisessa) asemassa, ja hänen on vaikea puolustautua.

- Kiusaamisen kohteeksi voi joutua kuka tahansa.
- Kiusaamiselle ei ole todellista syytä.
- Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos se täyttää rikoksen tunnusmerkit.
- Kiusaaminen voi ilmetä esimerkiksi fyysisenä väkivaltana ja tavaroiden tuhoamisena tai henkisenä väkivaltana, kuten nimittelynä, manipulointina, eristämisenä tai nettikiusaamisena.
- Kiusaaminen on keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää, vaikka se on systemaattista vallan väärinkäyttöä.

Suoraa kiusaamista:

- fyysinen väkivalta:

- o lyöminen, töniminen, potkiminen, leikiksi tai urheiluksi naamioitu väkivalta.
- o fyysinen pakottaminen
- o uhrin omaisuuden varastaminen, piilottaminen, töhriminen tai tuhoaminen

- sanallinen satuttaminen (henkistä väkivaltaa): loukkaava nimittely, uhkailu, henkinen pakottaminen, kiristäminen, pilkkaaminen ja naurunalaiseksi tekeminen, kuiskuttelu uhrista, huomauttelu, matkiminen, pilkkanauru, nimettömät puhelut ym.

Epäsuoraa / hiljaista / sosiaalista kiusaamista (henkistä väkivaltaa):

- satuttaminen kierteisesti: vuorovaikutussuhteiden vahingoittaminen
- poissulkeminen joukosta
- uhrin arvosteleminen selän takana
- vahingollisten juorujen ja perättömien juttujen levittäminen
- ilmana pitäminen (ei tervehditä), selän kääntäminen ym.
- katseen välttäminen tai tuijottaminen
- merkitsevät silmäykset jonkun kanssa
- ilmeily, huokailu tai vaikeneminen
- **Virtuaalinen kiusaaminen:**
 - o somessa tapahtuva kiusaaminen
 - o kuvien väärinkäyttö, kiusatun kuvien muokkaaminen, julkaiseminen ja levittäminen luvatta
 - o jatkuva eristäminen ja syrjintä nettiyhteisössä
 - o perättömät juorut ja pilkkaavat kommentit netissä
 - o nimettömät viestit ja sähköpostit

Keskinäisiä erimielisyyksiä, kiusoittelua, hännäämistä tai satunnaista haitantekoa ei lasketa kiusaamiseksi, koska ne ovat hetkellisiä, ja kohteet vaihtuvat.

Koulukiusaaminen heijastaa koulun ja yhteiskunnan normeja.

Pitkö hypoteesi kiusaamisesta paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

yläkoulu

KIUSAAMINEN

- Hyväksytyksi tuleminen on ihmisen perustarve.
- **Kiusaaminen loukkaa perus- ja ihmisoikeuksia.**
- Hyvään työilmapiiriin vaikuttaa jokainen ryhmän jäsen.

Yleisen määritelmän mukaan kiusaaminen on tahallista ja toistuvasti samaan henkilöön kohdistuvaa harmin tai haitan aiheuttamista. Usein kiusattu on heikommassa (alisteisessa) asemassa, ja hänen on vaikea puolustautua.

- Kiusaamisen kohteeksi voi joutua kuka tahansa.
- Kiusaamiselle ei ole todellista syytä.
- Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos se täyttää rikoksen tunnusmerkit.
- Kiusaaminen voi ilmetä esimerkiksi fyysisenä väkivaltana ja tavaroiden tuhoamisena tai henkisenä väkivaltana, kuten nimittelynä, manipulointina, eristämisenä tai nettikiusaamisena.
- Kiusaaminen on lapselle keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää, vaikka se on systemaattista vallan väärinkäyttöä.
- Kiusaaminen on vallankäyttöä ja vuorovaikutuksessa syntyvää konfliktia.

Suoraa kiusaamista:

Fyysinen väkivalta

- **fyysinen väkivalta:**
 - lyöminen, töniminen, potkiminen, leikiksi tai urheiluksi naamioitu väkivalta.
 - pakottaminen
 - uhrin omaisuuden varastaminen, piilottaminen, töhriminen tai tuhoaminen

Henkinen väkivalta

- **verbaalinen väkivalta (henkistä väkivaltaa):** loukkaava nimittely, uhkailu, pakottaminen, kiristäminen, pilkkaaminen ja naurunalaiseksi tekeminen, kuiskuttelu uhrista, pilanteko, huomauttelu, matkiminen, pilkanauru, lappujen lähettely, nimettömät puhelut ym.

Epäsuoraa / hiljaista / sosiaalista kiusaamista (henkistä väkivaltaa):

- **satuttaminen kiertoteitse: vuorovaikutussuhteiden vahingoittaminen**
- **poissulkeminen joukosta**
- **uhrin arvosteleminen selän takana**

- vahingollisten juurujen ja perättömien juttujen levittäminen
- ilmaana pitäminen (ei tervehditä), selän kääntäminen ym.
- katseen välttäminen tai tuijottaminen
- merkitsevät silmäykset jonkun kanssa
- ilmeily, huokailu tai vaikeneminen
- Virtuaalinen kiusaaminen:
 - identiteettivarkaudet
 - pelihahmojen kautta tapahtuva kiusaaminen
 - somessa tapahtuva kiusaaminen
 - kännykkä- ja nettikiusaamisen yhdistäminen
 - kuvien väärinkäyttö: luvaton kuvaaminen, kiusatun kuvien muokkaaminen, kuvien julkaiseminen ja levittäminen
 - jatkuva eristäminen ja syrjintä nettiyhteisössä
 - perättömät juurut ja pilkkaavat kommentit netissä
 - nimettömät viestit ja sähköpostit

Keskinäisiä erimielisyyksiä, kiusoittelua, härnäämistä tai satunnaista haitantekoa ei lasketa kiusaamiseksi, koska ne ovat hetkellisiä, ja kohteet vaihtuvat.

Koulukiusaaminen heijastaa koulun ja yhteiskunnan normeja.

Pitkö hypoteesi kiusaamisesta paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

LEIKI ja LAULA

- Kiitos- ja Anteeksi-laulut
- On väliä -hippa
- Luokitteluleikki kiusaamisen lajeista
- Kiusaamistilanteet kuvina
- Sarjakuva kiusaamisesta
- Pöytäteatteri
- Emojitarinat

ARVIOINTI

TIEDOLLINEN OSUUS: TESTI 1

TAIDOLLINEN OSUUS: ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

KOKEMUKSELLINEN OSUUS: ITSEARVIOINTI

Liitteet

Yksinkertainen vertaisarviointi (naama-arviointi pienestä ryhmästä)
Vertaisarviointi (naama-arviot koko ryhmästä)
Vertaisarviointikoontipohja
Itse- ja vertaisarviointi ryhmätyöstä
Itse- ja vertaisarviointi parityöskentelystä
käytöstähdet

2 Kiusaamisen roolit

Kiusaamisen roolit, hypoteesi
Kiusaamisen roolit, gallup isommille
Kiusaamisen roolit, gallup pienet
Kiusaamisen roolit
Testi 2, Kiusaamisen roolit, 3.–6. luokka
Testi 2, Kiusaamisen roolit, yläkoulu
Kiusaamisen roolit, kokemuksellinen itsearviointi

ON VÄLIÄ!

KIUSAAMINEN, tunti 2, Digimateriaali

2 Kiusaamisen roolit

2.1 VIRITTÄYTYMINEN

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

Kirjoittakaa ryhmässä vastaukset paperille minuutissa.

Keitä on mukana kiusaamistilanteissa? Nimetkää roolit.

2.1.1 Hypoteesi

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Kiusaamiset roolit ovat

2.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

TESTAA

Testaa hypoteesia: Mitä rooleja tunnistatte viime tunnin draamaharjoituksesta?
Nimetkää oppilaiden roolit.

Oppilaat 1 ja 2 tulevat reteästi luokkaan.

Oppilas 1 tönäisee tieltään oppilaan 4 ja sanoo: Luuserit pois tieltä!

Oppilas 2 tekee samoin kuin oppilas 1: Väistä, ääliö!

Oppilas 3 kannustaa oppilaita 1 ja 2 naureskellen: Just nii!

Oppilas 5 siirtyy hiljaa sivummalle.

Oppilas 6 (topakasti): Antakaa olla, toisia ei tarvitse tönäistä ja haukkua!

Oppilaat 1 ja 2 mulkoilevat oppilasta 6.

Oppilas 1: Pidä huoli omista asioistasi!

Opettaja saapuu hetken kuluttua luokkaan. Oppilaat ovat jo hiljentyneet paikoilleen. Opettaja ei tiedä tapahtumista mitään. Hän aloittaa oppitunnin.

Oppilas 1:n rooli on _____.

Oppilas 2:n rooli on _____.

Oppilas 3:n rooli on _____.

Oppilas 4:n rooli on _____.

Oppilas 5:n rooli on _____.

Oppilas 6:n rooli on _____.

TOIMI

Näytelkää joku tilanne seuraavista kiusaamisen lajeista.

- virtuaalinen kiusaaminen
- fyysinen kiusaaminen: omaisuuden turmeleminen
- hiljainen kiusaaminen
- sanallinen kiusaaminen

Esittäjien roolit vaihtuvat opettajan antaman numerolapun tai roolikortin mukaan.

TUTKI

Tehdään luokassa nimetön gallup.

- Tunnista, missä kiusaamisen rooleissa olet itse toiminut käytännön elämässä.
- Mitkä roolit ovat yleisimmät?
- Ketkä ovat luokkasi Rohkelikossa?

2.3 TIETOA / FAKTAA

KIUSAAMISEN ROOLIT

2.3.1 Esi- ja alkuopetus

Kukaan ei ole kokonaan joko hyvä tai paha.

Kiusaaminen on ryhmäilmiö.

Kiusaamisen roolit:

- **Kiusattu:** Kiusattu on systemaattisen, toistuvan ahdistelun kohteeksi joutuva henkilö.
- **Kiusaaja:** Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen.
- **Puolustaja:** Puolustaja asettuu kiusatun oppilaan puolelle, yrittää saada muut lopettamaan tai muutoin pyrkii tukemaan kiusattua.
- **Apuri:** Apuri on kiusaajan seuraajana tai avustajana.
- **Kannustaja:** Kannustaja on mukana kiusaamisessa antamalla positiivista palautetta kiusaajalle: on yleisönä, kannustaa kiusaajaa huudoin, nauraa kiusaajan kommenteille jne.
- **Hiljainen hyväksyjä** = Hiljainen hyväksyjä ei puutu kiusaamistilanteeseen eli hyväksyy hiljaa kiusaamisen.

Rooli ei ole lopullinen – sen voi vaihtaa.

Pitkö luokan hypoteesi kiusaamisen rooleista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

2.3.2 3.-6 luokka

Kukaan ei ole kokonaan joko hyvä tai paha.

Kiusaaminen on ryhmäilmiö.

Kiusaamisen roolit:

- **Kiusattu / Uhri:** Kiusattu tai kiusaamisen uhri on systemaattisen, toistuvan ahdistelun kohteeksi joutuva henkilö.
- **Kiusaaja:** Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen.
- **Puolustaja:** Puolustaja asettuu kiusatun oppilaan puolelle, yrittää saada muut lopettamaan tai muutoin pyrkii tukemaan kiusattua.
- **Apuri:** Apuri on kiusaajan seuraajana tai avustajana. Hän ei yleensä aloita kiusaamista, mutta menee siihen helposti mukaan.
- **Kannustaja / Vahvistaja:** Kannustaja ei itse kiusaa, mutta on mukana kiusaamisessa antamalla myönteistä palautetta kiusaajalle: on yleisönä, kannustaa kiusaajaa huudoin, nauraa kiusaajan kommenteille jne.
- **Hiljainen hyväksyjä / Ulkopuolinen:** Hiljainen hyväksyjä ei puutu tai ei uskalla puuttua kiusaamistilanteeseen. Näin hän tulee kuitenkin hiljaisesti hyväksyneeksi kiusaamisen, vaikka ei ole siinä mukana.

Rooli ei ole lopullinen – sen voi vaihtaa.

Pitkö luokan hypoteesi kiusaamisen rooleista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

2.3.3 Yläkoulu

Kukaan ei ole kategorisesti hyvä tai paha.

Kiusaaminen on ryhmäilmiö.

Kiusaamisen roolit:

- **Kiusattu / Uhri** on systemaattisen, toistuvan ahdistelun kohteeksi joutuva henkilö. Hänelle saatetaan olla kateellisia, tai hän voi olla hiljainen ja arka, jonka on vaikeampi saada kavereita. Hän voi olla erilainen kuin muut. Usein hän on tavallista empaattisempi tai ystävällisempi – luultavasti itse todella hyvä ystävä.
- **Kiusaaja** aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen. Hän voi olla helposti tulistuva luonne tai vallanhaluinen. Hän saattaa hakea huomiota kiusaamalla muita. Hän voi myös kokea epävarmuutta ryhmässä, mikä saattaa johtaa siihen, että hän yrittää kasvattaa omaa suosiotaan muita alistamalla. Hän saattaa purkaa omaa pahaa oloaan kiusaamalla muita. Hänellä on usein empatian puute. Hän saattaa kiusata myös ajattelemattomuuttaan.
- **Puolustaja** asettuu kiusatun oppilaan puolelle, yrittää saada muut lopettamaan kiusaamisen tai muutoin pyrkii tukemaan kiusattua. Vaatii rohkeutta olla hänen roolissaan.

On väliä! Digimateriaali, 2 Kiusaamisen roolit

- **Apuri** on kiusaajan seuraajana tai avustajana. Hän ei aloita kiusaamista, mutta menee siihen helposti mukaan Hän saattaa pelätä joutuvansa itse kiusatuksi, jos ei toimi tässä roolissa.
- **Kannustaja / Vahvistaja** ei itse kiusaa, mutta on mukana kiusaamisessa antamalla positiivista palautetta kiusaajalle: on yleisönä, kannustaa kiusaajaa huudoin, nauraa kiusaajan kommentteille jne.
- **Hiljainen hyväksyjä** ei puutu tai ei uskalla puuttua kiusaamistilanteeseen, koska pelkää, että joutuu itse kiusaamisen kohteeksi. Näin hän tulee kuitenkin hiljaisesti hyväksyneeksi kiusaamisen, vaikka ei ole siinä mukana.

Rooli ei ole lopullinen - sen voi vaihtaa.

Pitkö luokan hypoteesi kiusaamisen rooleista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

2.4. LEIKI ja LUO

- On väliä -hippa
- musiikkia kiusaamisesta
- oma rap
- oma tanssi kiusaamista vastaan
- Kiusaamisen roolit kuvina
- Sarjakuva kiusaamisen rooleista
- Pöytäteatteri
- Emojitarinat

ARVIOINTI

KIUSAAMISEN ROOLIT

TIEDOLLINEN OSUUS: TESTI 2

TAIDOLLINEN OSUUS: ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

TOIMINNALLINEN OSUUS: LUOVA TUOTOS

KOKEMUKSELLINEN OSUUS: ITSEARVIOINTI

Liitteet

Yksinkertainen vertaisarviointi (naama-arviointi pienestä ryhmästä)
Vertaisarviointi (naama-arviot koko ryhmästä)
Vertaisarviointikoontipohja
Itse- ja vertaisarviointi ryhmätyöstä
Itse- ja vertaisarviointi parityöskentelystä
käytöstähdet

Gallup luokan kiusaamiskokemuksista
Gallup-koonti luokan kiusaamiskokemukset
Kiusatun rooli, hypoteesi
Keinoja ja toimintamalleja kiusatulle, esi- ja alkuopetus
Keinoja ja toimintamalleja kiusatulle, 3.–6. luokka
Keinoja ja toimintamalleja kiusatulle, yläkoulu
Keinoja kiusaamisen ehkäisyyn -pohja
TESTI 3, Kiusatun rooli ja toimintamallit, 3.–6. luokka
TESTI 3, Kiusatun rooli ja toimintamallit, yläkoulu
Kiusatun rooli ja toimintamallit, kokemuksellinen itsearviointi

ON VÄLIÄ!

KIUSAAMINEN, tunti 3, digimateriaali

Kiusatun rooli ja toimintamallit

3.1 VIRITTÄYTYMINEN

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

Kirjoittakaa ryhmässä vastaukset paperille minuutissa.

Millainen on kiusattu / kiusaamisen uhri?

3.1.1 Hypoteesi

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Kiusattu / kiusaamisen uhri on

3.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

TESTAA

Testaa hypoteesia:

Esittäkää näytelmän tilanne niin, että kiusattu on päinvastainen, kuin kuvasitte hypoteesissa.

- Jatkuisiko kiusaaminen?

Oppilaat 1 ja 2 tulevat reteästi luokkaan.

Oppilas 1 tönäisee tieltään oppilaan 4 ja sanoo: Luuserit pois tieltä!

Oppilas 2 tekee samoin kuin oppilas 1: Väistä, ääliö!

Oppilas 3 kannustaa oppilaita 1 ja 2 naureskellen: Just nii!

Oppilas 5 siirtyy hiljaa sivummalle.

Oppilas 6 (topakasti): Antakaa olla, toisia ei tarvitse tönä ja haukkua!

Oppilaat 1 ja 2 mulkoilevat oppilasta 6.

Oppilas 1: Pidä huoli omista asioistas!

Opettaja saapuu hetken kuluttua luokkaan. Oppilaat ovat jo hiljentyneet paikoilleen. Opettaja ei tiedä tapahtumista mitään. Hän aloittaa oppitunnin.

TOIMI

Kokeilkaa kiusaamistilanteeseen erilaisia ratkaisuja.

Miettikää ensin,

- mitä on tapahtunut ennen kiusaamista?
- miksi kiusatulle on tullut uhrin rooli?
- johtuuko kiusaaminen pelkästään kiusatusta?
- miten tilanteen voisi ehkäistä ennalta?
- miten kiusaamiseen voisi puuttua kiusaamistilanteessa?
- miten kiusaamisen voisi lopettaa kokonaan?

Näytelkää tilanne uudelleen niin, että

- kiusaaminen on ehkäisty ennalta
- kiusaaminen pysäytetään heti
- kiusaaminen ei enää jatku myöhemminkään.

Kirjatkaa keksimänne keinot ehkäistä kiusaamista.

TUTKI

Tehkää gallup-tutkimus, millaisia kiusaamiskokemuksia luokassa on?

Kootkaa tuloksista diagrammi.

3.3 TIETOA / FAKTAA

KIUSATUN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT

3.3.1 Esi- ja alkuopetus

Kiusattu on kiusaamisen uhri, joka joutuu systemaattisesti toistuvan tahallisen ahdistelun kohteeksi pystymättä puolustautumaan.

Kiusaamiselle ei ole oikeaa syytä, mutta kiusatuksi joutumista voivat aiheuttaa

- kateus
- arkuus ja epävarmuus
- alisteinen asema
- kavereiden puute
- erilaisuus.

Kiusattu voi kokea

- arvottomuutta
- epäonnistumista
- häpeää
- ahdistusta
- pelkoa
- vihaa
- pää- tai vatsakipuja.

Kiusatun roolista voi päästä eroon.

Keinoja ja toimintamalleja kiusatulle:

- Kerro kiusaamisesta aikuiselle!
- Sano EI tai LOPETA!
- Näytä torjuva merkki.
- Älä hermostu.
- Usko itseesi ♥
- Poistu kiusaamistilanteesta.
- Mene aikuisen luo.
- Hanki kavereita.

Älä hyväksy kiusaamista.

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

3.3.2 3.-6 luokka

Kiusattu on kiusaamisen uhri, joka joutuu systemaattisesti toistuvan tahallisen ahdistelun kohteeksi pystymättä puolustautumaan tai vaikuttamaan saamaansa kohteluun.

Jokainen kokee kiusaamisen omalla tavallaan. Kiusatut kertovat, että **eniten sattuu se, ettei kukaan kannustanut, tukenut tai puolustanut.**

Todellista syytä kiusaamiselle ei ole. Syy voi hetkessä vaihtua. Kiusatuksi voi joutua kuka tahansa.

Kiusaamiselle altistavia tekijöitä:

- kateuden aiheuttaminen
- arkuus ja epävarmuus
- alisteinen asema kiusaajiin nähden, haavoittuvuus
- ulkopuolisuus: ei kavereita, uusi ryhmässä
- erilaisuus
- tavallista empaattisempi ja ystävällisempi luonne

Kiusattu voi kokea

- arvottomuutta ja huonoa itsetuntoa
- epäonnistumista
- häpeää
- ahdistusta
- koulupelkoa
- vihaa
- pää- tai vatskipuja.

Kiusaaminen voi sairastuttaa ja heikentää koulumenestystä.

Kiusatun roolista voi päästä eroon.

Keinoja ja toimintamalleja kiusatulle:

- Sano EI tai LOPETA! Näytä torjuva merkki.
- Kerro kiusaamisesta.
- Pysy rauhallisena – älä hermostu.
- Usko itseesi.
- Käytä huumoria tai liioittelua.
- Älä ole huomaavinasasi (teflon).
- Sano lyhyesti ja napakasti vastaan.
- Kerro rauhallisesti, mikä häiritsee tai ärsyttää kiusaajassa.
- Poistu tilanteesta.
- Mene aikuisen luo.
- Etsi muita ryhmiä, joissa voit toimia eri roolissa.
- Hanki kavereita.
- Jos olet riittävän itsevarma, sanoita kiusaajan toimintaa ääneen – hänen pitää ymmärtää tekevänsä väärin.

Jos kyseessä on rikos:

- Hanki todistajia ja todisteita.
- Kirjaa tapahtumat muistiin.
- Soita rikosuhripäivystykseen 116006 (ma-pe 9–20). (riku.fi)
- Tee rikosilmoitus aikuisen kanssa.
 - o <https://poliisi.fi/tee-rikosilmoitus>
 - o <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/>
- Hae apua:
<https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/avun-hakeminen/>
- <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/kiusaaminen/>
- Kohtasitko kiusaamista tai väkivaltaa? Hae apua RIKU-chatista, 1:50:
<https://www.youtube.com/watch?v=JMCKqhVF6RY>
- www.riku.fi/rikuchat

Vältä kiusaamistilanteissa voimakkaita reaktioita, joita kiusaaja haluaa nähdä:

- hermostumista, ärsyyntymistä ja itkua
- yksin jäämistä
- tilanteen hiljaa hyväksymistä.

Jos sinua kiusataan virtuaalisesti:

- Kerro aikuiselle.
- Älä avaa vieraalta tai kiusaajalta tulleita viestejä.
- Älä vastaa kiusaajan viestiin. (enintään kerran lyhyesti ja asiallisesti)
- Jos kiusaaja on samasta koulusta, ota yhteys koulun aikuiseseen.
- Jos jatkuu, harkitse puhelinnumeron tai sähköpostiosoitteen vaihtoa.
- Tallenna kiusaamisviestit jatkoa varten.
- Jos sinusta on julkaistu loukkaavia kuvia, tekstejä tai valokuvia:

- **Ota yhteys verkkosivujen ylläpitäjään.**
- **Raportoi sivustolla epäasiallisesta toiminnasta.**
- **Tallenna nettisivut**, joissa kiusaaminen ilmenee.
- Jos kiusaaminen on vakavaa, ota **yhteys poliisiin**.
 - o <https://poliisi.fi/yhteystiedot>
 - o hätänumero 112
 - o Poliisi sosiaalisessa mediassa: <https://poliisi.fi/some>

Älä hyväksy kiusaamista.

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

3.3.3 **Yläkoulu**

Kiusattu on kiusaamisen uhri, joka joutuu systemaattisesti toistuvan tahallisen ahdistelun kohteeksi pystymättä puolustautumaan tai vaikuttamaan saamaansa kohteluun.

Kiusatun oma **subjektiivinen kokemus pitää ottaa huomioon**, sillä jokainen kokee kiusaamisen omalla tavallaan. Kiusatut kertovat, että **eniten sattuu se, ettei kukaan kannustanut, tukenut tai puolustanut**.

Todellista syytä kiusaamiselle ei ole. Syy voi hetkessä vaihtua. Kiusatuksi voi joutua kuka tahansa.

Meillä on erilaisia rooleja eri paikoissa, tilanteissa ja eri aikoina.

Kiusaamiselle altistavia tekijöitä:

- **kateuden aiheuttaminen**
- **arkuus ja epävarmuus**
- **alisteinen asema kiusaajiin nähden, haavoittuvuus**
- **ulkopuolisuus:** ei kavereita, uusi ryhmässä tms.
- **erilaisuus**
- **tavallista empaattisempi ja ystävällisempi luonne**
- **reaktiivinen aggressio**

Empatia on myötäelämisen kykyä, taitoa asettaa itsensä toisen asemaan.

Kiusattu voi kokea

- **arvottomuutta ja huonoa itsetuntoa**
- **epäonnistumista**
- **häpeää**
- **ahdistusta**

- koulupelkoa
- vihaa
- psykosomaattisia oireita, kuten pää- tai vatsakipuja.

Kiusaaminen voi sairastuttaa ja heikentää koulumenestystä. Se voi myös altistaa masennukselle ja liittyä sosiaaliseen vetäytymiseen sekä negatiiviseen suhtautumiseen muita kohtaan.

Kiusatun roolista voi päästä eroon.

Keinoja ja toimintamalleja kiusatulle:

- Sano EI tai LOPETA! Näytä torjuva merkki.
- Kerro kiusaamisesta.
- Pysy rauhallisena – älä hermostu.
- Usko itseesi.
- Käytä huumoria tai liioittelua.
- Älä ole huomaavinasi (teflon).
- Sano lyhyesti ja napakasti vastaan.
- Kerro, mikä häiritsee tai ärsyttää kiusaajassa.
- Poistu tilanteesta.
- Mene aikuisen luo.
- Etsi muita ryhmiä, joissa voit toimia eri roolissa.
- Hanki kavereita.
- Jos olet riittävän itsevarma, sanoita kiusaajan toimintaa ääneen – hänen pitää ymmärtää tekevänsä väärin.

Jos kyseessä on rikos:

- Hanki todistajia ja todisteita.
- Kirjaa tapahtumat muistiin.
- <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/kiusaaminen/>
- Soita rikosuhripäivystykseen 116006 (ma-pe 9–20). (riku.fi)
- Tee rikosilmoitus (aikuisen kanssa).
 - o <https://poliisi.fi/tee-rikosilmoitus>
 - o <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/>
 - o <https://oikeus.fi/fi/index/asiatjapalvelut/rikoksenuhrille/lapsirikoksenuhrina/linkkejajalisatietoa.html>
- Hae apua:
<https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/avun-hakeminen/>
- Jos muu ei auta, tee itsestäsi ja kiusaajista lastensuojeluilmoitus.
- Rikosprosessi, RIKU, 3:22: <https://www.youtube.com/watch?v=NAUnHgFk8LM>
- Rikosuhripäivystys, Kohtasitko kiusaamista tai väkivaltaa? Hae apua RIKU-chatista, 1:50: <https://www.youtube.com/watch?v=JMCKqhVF6RY>
- www.riku.fi/rikuchat

Vältä kiusaamistilanteissa voimakkaita reaktioita, joita kiusaaja haluaa nähdä:

- hermostumista, ärsyyntymistä ja itkua
- yksin jäämistä
- tilanteen hiljaa hyväksymistä.

Jos sinua kiusataan virtuaalisesti:

- **Kerro aikuiselle.**
- **Älä avaa vieraalta tai kiusaajalta tulleita viestejä.**
- **Älä vastaa kiusaajan viestiin.** (enintään kerran lyhyesti ja asiallisesti)
- Jos kiusaaja on samasta koulusta, ota **yhteys koulun aikuiseen.**
- Jos jatkuu, **harkitse puhelinumeroa tai sähköpostiosoitteen vaihtoa.**
- **Tallenna kiusaamisviestit** jatkoa varten.
- **Jos sinusta on julkaistu loukkaavia kuvia, tekstejä tai valokuvia:**
 - **Ota yhteys verkkosivujen ylläpitäjään.** jotta ne poistetaan ja saat, tietoon, kuka kirjoitti / julkaisi ne.
 - **Tallenna nettisivut**, joissa kiusaaminen ilmenee.
 - Jos kiusaaminen on vakavaa, ota **yhteys poliisiin.**

Älä hyväksy kiusaamista.

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

3.4 JA TAIDE / LEIKI JA LUO

- Kuka pelkää kiusaaja? -leikki
- Poissulkeminen
- Ohitustanssi
- Musiikin kuuntelu
- Rap-säkeistön tekeminen
- Tanssin luominen

3.5 ARVIOINTI

TIEDOLLINEN OSUUS, TESTI

TAIDOLLINEN OSUUS, ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

TOIMINNALLINEN OSUUS, LUOVA TUOTOS

KOKEMUKSELLINEN OSUUS, ITSEARVIOINTI

On väliä! -digimateriaali, 4 Kiusaajan rooli ja toimintamallit

Liitteet

Yksinkertainen vertaisarviointi (naama-arviointi pienestä ryhmästä)

Vertaisarviointi (naama-arviot koko ryhmästä)

Vertaisarviointikoontipohja

Itse- ja vertaisarviointi ryhmätyöstä

Itse- ja vertaisarviointi parityöskentelystä

käytöstähdet

Kiusaajan rooli, hypoteesi

Hypoteesin tarkentaminen

Kahdeksan kiusaajatyyppiä, Baraka

Kuusi kiusaajatyyppiä, Gordon

Neljä kiusaajatyyppiä, Salmivalli ja Ventelä

Kiusaamisen syitä, koontipohja

Syitä kiusaamiselle

TESTI 4, Kiusaajan rooli ja toimintamallit, 3.–6. luokka

TESTI 4, Kiusaajan rooli ja toimintamallit, yläkoulu

Toimintamalleja kiusaajalle, esi- ja alkuopetus

Keinoja päästä irti kiusaajan roolista

Toimintamalleja kiusaajan roolista eroon pääsemiseksi (virkkeet)

Kokemuksellinen itsearviointi, Kiusaajan rooli ja toimintamallit

ON VÄLIÄ!

KIUSAAMINEN, tunti 4, digimateriaali

Kiusaajan rooli ja toimintamallit

4.1 VIRITTÄYTYMINEN

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

Kirjoittakaa ryhmässä vastaukset paperille minuutissa.

Millainen on kiusaaja?

4.1.1 Hypoteesi

On väliä! -digimateriaali, 4 Kiusaajan rooli ja toimintamallit

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Kiusaaja on

4.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

TESTAA: TARKENNA HYPOTEEESIA

Toimivatko kaikki kiusaajat samoin?

Kuvaile, millainen kiusaaja käyttää mitäkin kiusaamisen lajia.

Kiusaaja, joka käyttää **suoraa kiusaamista** on _____

Kiusaaja, joka käyttää **epäsuoraa kiusaamista** on

TOIMI

Miettikää, miten voisi pysäyttää kiusaajan, joka käyttää

- suoraa kiusaamista
- epäsuoraa kiusaamista.

Näytelkää tilanteita, joissa onnistutaan pysäyttämään kiusaaja, joka käyttää

- suoraa kiusaamista
- epäsuoraa kiusaamista.

Kirjatkaa keksimänne keinot pysäyttää kiusaaja.

On väliä! -digimateriaali, 4 Kiusaajan rooli ja toimintamallit

TUTKI

Tutkikaa erilaisia kiusaajatyyppejä. Kirjatkaa syitä, miksi kiusaaja kiusaa.

4.3 TIETOA / FAKTAA

KIUSAAJAN ROOLI JA TOIMINTAMALLIT

4.3.1 Esi- ja alkuopetus

Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen.

- **Kiusaaminen on keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää ryhmässä.**
- **Kiusaaja haluaa saada aikaan** itkua, ihailua ja ärtymystä.
- **Kiusaaminen on valinta**, josta jokainen on **itse vastuussa**.
- **Syitä kiusaamiselle:**
Kiusaaja
 - o on itse ollut kiusattu ja purkaa pahaa oloaan.
 - o saattaa pelätä erilaisuutta.
 - o haluaa huomiota ja valtaa.
 - o voi yrittää peitellä omaa epävarmuuttaan.
 - o toimii tyhmästi.

Toimintamalleja kiusaajalle:

Kiusaajan pitää

- pyytää anteeksi ja hyvittää tekonsa
- kantaa vastuunsa ja tekonsa seuraukset
- opetella ymmärtämään, miltä toisesta tuntuu
- kunnioittaa itseään ja toisia
- noudattaa sääntöjä
- tulla kuulluksi ja saada apua.

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

On väliä! -digimateriaali, 4 Kiusaajan rooli ja toimintamallit

4.3.2 3.-6 luokka

Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen.

- Kiusaaminen on systemaattista **vallan väärinkäyttöä** ja **keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää ryhmässä.**
- **Kiusaaja haluaa reaktioita:** itkuja, pelkoa, ärsyyntymistä, ihailua ym.
- **Kiusaaminen on valinta**, josta jokainen on **itse vastuussa.**
- **Kiusaamiselle on monia syitä.**
 - o itsekin kiusaamisen uhri - opittu käytös malli
 - o pelko ja viha
 - o erilaisuuden pelkääminen
 - o aseman, vallan ja hyväksynnän tavoittelu
 - o heikko itsetunto ja tyhmästi toimiminen
 - o itsesäätelyn ja sosiaalisten taitojen puute
 - o tunnekylmyys
- **Kiusaajatyyppjä on useita, esimerkiksi:**
 - o **pahan olon purkajat** (kiusatut, impulsiiviset, alimmassa asemassa olevat, epäsuositut, joilla on haasteita elämässä ja kateelliset)
 - o **suositut** paistattelijat (hyväosaiset johtajatyyppit, uraohjukset, pellet ja suhdekiusaajat)
 - o **toisten kärsimyksistä nauttivat** (tunnekylmät ja empatiaan kyvyttömät)
 - o **kiusaajien apurit ja kannustajat** (hännystelijät, tyhmästi toimivat reppanat ja pelkurit)
- **Miten kiusaaja voi päästä eroon roolistaan?**
 - o **Kiusaaja pitää pysäyttää.**
 - o Kiusaaja tarvitsee **rajat.**
 - o **anteeksipyyntö** – hyvittäminen – **vastuu** ja seuraamukset
 - o **empatia** ja myötätunto: oman toiminnan ymmärtäminen toisen näkökulmasta
 - o **kuulluksi tuleminen**
 - o **ryhmän normit ja säännöt** sekä niihin sitoutuminen
 - o paremmat **käytös mallit** ja **irti rooli odotuksista**
 - o **vihanhallinnan ja itsesäätelyn harjoittelu**
 - o **itsetunnon vahvistaminen** – riittäminen omana itsenä
 - o kaikkien **kunnioittaminen** ja **sosiaaliset taidot**
 - o tukea ja **apua:** tukiopetus, erityisopetus, kielitaito, ...
 - o **kodin ja koulun yhteistyö**
 - o kiusaamisen vastainen toimintakulttuuri koulussa: opettaja, tukioppilas, rehtori, kuraattori, psykologi; OHR, **keskustelu ja seuranta**
 - o **sosiaaliviranomaisten kanssa yhteistyö**
 - o **poliisiin puuttuminen**

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

4.3.3 Yläkoulu

On väliä! -digimateriaali, 4 Kiusaajan rooli ja toimintamallit

Kiusaaja aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää ja jopa pakottaa muut mukaan kiusaamiseen.

- Kiusaaminen on systemaattista **vallan väärinkäyttöä** ja **keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää ryhmässä**.
- **Kiusaaminen on keino tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää ryhmässä**, vaikka se on systemaattista vallan väärinkäyttöä.
- **Kiusaaja haluaa reaktioita**: itkua, pelkoa, ärsyyntymistä, ihailua ym.
- **Kiusaaminen on valinta**, josta jokainen on **itse vastuussa**.
- **Kiusaamiselle on monia syitä**.
 - o itsekin kiusaamisen uhri - opittu käytösmalli
 - o pelko ja viha
 - o empatian puute
 - o erilaisuuden pelkääminen
 - o statuksen, vallan ja hyväksynnän tavoittelu
 - o heikko itsetunto ja tyhmyys
 - o itsesäätelyn ja sosiaalisten taitojen puute
 - o tunnekylmyys
- **Kiusaajat voi jakaa esimerkiksi neljään ryhmään**:
 - o **pahan olon purkajat** (kiusatut, impulsiiviset, alimmassa asemassa olevat, epäsuositut, joilla on haasteita elämässä, kateelliset ja perinteen vaalijat)
 - o **suositut** paistattelijat (hyväosaiset johtajatyypit, uraohjukset, pellet ja suhdekiusaajat)
 - o **toisten kärsimyksistä nauttivat** (tunnekylmät, empatiaan kyvyttömät, ilkeät, manipuloijat ja mustavalkoajattelijat)
 - o **kiusaajien apurit ja kannustajat** (hännystelijät, tyhmästi toimivat reppanat ja pelkurit)
- **Miten kiusaaja voi päästä eroon roolistaan?**
 - o **Kiusaaja pitää pysäyttää**.
 - o Kiusaaja tarvitsee **rajat**.
 - o **anteeksi** – hyvittäminen – **vastuu**, sovittelu ja seuraamukset
 - o **empatia** ja myötätunto: oman toiminnan ymmärtäminen toisen näkökulmasta
 - o **kuulluksi tuleminen**
 - o **ryhmän normit ja säännöt** sekä niihin sitoutuminen
 - o irti rooliodotuksista – paremmat **käyttösmallit**
 - o **vihanhallinnan ja itsesäätelyn harjoittelu**
 - o **itsetunnon vahvistaminen** – riittäminen omana itsenä
 - o kaikkien **kunnioittaminen** ja **sosiaaliset taidot**
 - o tukea ja **apua**: tukiopetus, erityisopetus, kielitaito, ...
 - o **kodin ja koulun yhteistyö**
 - o koulun kiusaamisenvastainen toimintakulttuuri: opettaja, tukioppilas, rehtori, kuraattori, psykologi: OHR, **keskustelu ja seuranta**
 - o **sosiaaliviranomaisten kanssa yhteistyö**
 - o **poliisin puuttuminen toimintaan**

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

On väliä! -digimateriaali, 4 Kiusajaan rooli ja toimintamallit

4.4 TOUHU JA TAIDE / LEIKI JA LUO

- Anteeksi-leikki
- Välituntiparit
- Raivorata: Vihanhallintatreeni
- Kiusaaja/kiusattu, patsastanssi
- Musiikin kuuntelu
- Rap-säkeistön tekeminen
- Tanssin luominen

4.5 ARVIOINTI

TIEDOLLINEN OSUUS, TESTI

TAIDOLLINEN OSUUS, ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

TOIMINNALLINEN OSUUS, LUOVA TUOTOS

KOKEMUKSELLINEN OSUUS, ITSEARVIOINTI

On väliä! -digimateriaali, 5, Apurin ja kannustajan roolit ja toimintamallit

Liitteet

Yksinkertainen vertaisarviointi (naama-arviointi pienestä ryhmästä)

Vertaisarviointi (naama-arviot koko ryhmästä)

Vertaisarviointikoontipohja

Itse- ja vertaisarviointi ryhmätyöstä

Itse- ja vertaisarviointi parityöskentelystä

käytöstähdet

Aprin ja kannustajan roolit, hypoteesi

Irti aprin ja kannustajan rooleista, esi- ja alkuopetus

Koonti Pillin ja Pullan toimintatavoista

Roolit vaihtoon -peliohjeet

TESTI 5, Aprin ja kannustajan roolit, 3.–6. luokka

TESTI 5, Aprin ja kannustajan roolit, yläkoulu

Toimintamalleja aprin ja kannustajan roolista eroon pääsemiseksi

Kokemuksellinen itsearviointi, tunti 5, Aprit ja kannustajat

ON VÄLIÄ!

KIUSAAMINEN, tunti 5, digimateriaali

Aprin ja kannustajan rooli sekä toimintamallit

5.1 VIRITTÄYTYMINEN

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

Kirjoittakaa ryhmässä vastaukset paperille minuutissa.

Millainen on apuri?

Millainen on kannustaja / vahvistaja?

5.1.1 Hypoteesi

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Apuri on

Kannustaja / vahvistaja on

5.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

TUTKI

Tutkikaa ryhmissä, miten Pekka Töpöhäntä -kirjoissa tulee esiin apureiden ja kannustajien käytös.

- Etsikää kohta, jossa Pilli ja Pulla toimivat Monnin (kiusaajan) apureina.
- Miten heidän tyhmyys tulee esiin?
- Miten heidän pelkonsa ja epävarmuutensa tulee esiin?
- Osoittavatko he olevansa vastuussa toiminnastaan? (Miten?)
- Katuvatko he käytöstään? (Missä tilanteessa ja miten?)
- Miten he käyttäytyvät ollessaan yksin?
- Ajautuvatko he huonoon seuraan ja vaikeuksiin? (Kerro esimerkki.)
- Ketkä toimivat kannustajina / vahvistajina Pekka Töpöhäntä -kirjassa?
- Mitä eroa on kiusaajan apurilla ja kannustajalla?

TESTAA JA TOIMI

Näytelkää kohtaus niin, että Pilli ja Pulla

- ovatkin Pekka Töpöhännän kavereita
- eivät ole tyhmiä, vaan ajattelevat omilla aivoillaan
- katuvat ilkeyttään ja kantavat vastuunsa
- ovatkin rohkeita puolustajia
- saavat kannustajat kannustamaan Pekkaa.

Miten tilanne muuttuu?

Miten kiusaajan apurin ja kannustajan voi pysäyttää?

5.3 TIETOA / FAKTAA

APURIN JA KANNUSTAJAN ROOLIT

5.3.1 Esi- ja alkuopetus

On väliä! -digimateriaali, 5, Apurin ja kannustajan roolit ja toimintamallit

- **Kiusaaminen ja sen tukeminen ovat keinoja tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää ryhmässä.**
- **Kiusaaminen on valinta**, josta jokainen on **itse vastuussa**.
- **Apurit** auttavat kiusaajaa kiusaamisessa. He satuttavat sanoilla ja teoilla.
- Apurit ovat usein hännystelijöitä, pelkureita ja reppanoita, jotka ajautuvat huonoon seuraan omaksi harmikseen.
- **Kannustajat** ovat yleisössä tukemassa kiusaajaa sanallisesti. He saattavat nauraa kiusatulle.
- Miten apuri ja kannustaja voivat päästä eroon roolistaan?
 - o Kiusaajan apurit ja kannustajat pitää pysäyttää.
 - o Kerro kiusaamisesta aikuiselle.
 - o Apurit ja kannustajat tarvitsevat rajat.
 - o Heidän pitää pyytää anteeksi ja yrittää hyvittää ikävät teot.
 - o Oma toiminta pitää ymmärtää toisen näkökulmasta (empatia ja myötätunto).

Pitkö luokan hypoteesi apurin ja kannustajan rooleista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

5.3.2 3.-6 luokka

- **Kiusaaminen ja sen tukeminen ovat keinoja tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää ryhmässä.**
- **Kiusaaminen on valinta**, josta jokainen on **itse vastuussa**.
- **Apurit ovat usein hännystelijöitä, pelkureita ja reppanoita**, jotka ajautuvat huonoon seuraan omaksi harmikseen.
- **Apurit auttavat kiusaajaa kiusaamisessa henkisesti ja fyysisesti.**
- **Kannustaja** ei yleensä itse kiusaa, mutta **tukee palautteellaan kiusaajaa yleisössä.**
- **Miten** apuri ja kannustaja voivat päästä **eroon roolistaan?**
 - o Kiusaajan apurit ja kannustajat pitää **pysäyttää**.
 - o He tarvitsevat **rajat**.
 - o Heidän tulee opetella pyytämään **anteeksi, hyvittämään** tekonsa, kantamaan **vastuunsa** ja kestämään **seuraamukset**.
 - o Heidän tulee opetella **ymmärtämään omaa toimintaa toisen näkökulmasta** (empatia).
 - o Heidänkin tulee tulla kuulluiksi.
 - o **Ryhmän normeihin ja sääntöihin pitää** sitoutua.
 - o Tarvitaan paremmat **käytösmallit** ja keinoja päästä **irti rooli-odotuksista**.
 - o **Vihanhallintaa ja itsesäätelyä pitää harjoitella.**
 - o **Itsetunto kaipaa vahvistamista.** (riittäminen omana itsenä)
 - o Tarvitaan kaikkien **kunnioittamista** ja **sosiaalisia taitoja**.
 - o Onko tarvetta saada tukea ja **apua?** (tukiopetus, erityisopetus, kielitaito, ...)
 - o kodin ja koulun **yhteistyö**
 - o sosiaaliviranomaiset
 - o poliisi

On väliä! -digimateriaali, 5, Apurin ja kannustajan roolit ja toimintamallit

Pitkö luokan hypoteesi apurin ja kannustajan rooleista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

5.3.3 Yläkoulu

- **Kiusaaminen ja sen tukeminen ovat keinoja tavoitella huomiota, asemaa tai hyväksyntää ryhmässä.**
- **Kiusaaminen on valinta**, josta jokainen on **itse vastuussa**.
- **Apurit ovat usein hännystelijöitä, pelkureita ja reppanoita**, jotka ajautuvat huonoon seuraan omaksi harmikseen.
- **Apurit auttavat kiusaajaa kiusaamisessa henkisesti ja fyysisesti.**
- **Kannustaja** ei yleensä itse kiusaa, mutta **tukee palautteellaan kiusaajaa yleisössä.**
- **Miten** apuri ja kannustaja voivat päästä **eroon roolistaan?**
 - o **Kiusaajan apurit ja kannustajat pitää pysäyttää.**
 - o He tarvitsevat **rajat**.
 - o **anteeksi** – hyvittäminen – **vastuu**, sovittelu ja seuraamukset
 - o **empatia** ja myötätunto: oman toiminnan ymmärtäminen toisen näkökulmasta
 - o **kuulluksi tuleminen**
 - o **ryhmän normit ja säännöt** sekä niihin sitoutuminen
 - o irti rooli-odotuksista – paremmat **käytösmallit**
 - o **vihanhallinnan ja itsesäätelyn harjoittelu**
 - o **itsetunnon vahvistaminen** – riittäminen omana itsenä
 - o kaikkien **kunnioittaminen** ja **sosiaaliset taidot**
 - o tukea ja **apua**: tukiopetus, erityisopetus, kielitaito, ...
 - o **kodin ja koulun yhteistyö**
 - o koulun kiusaamisen vastainen toimintakulttuuri: opettaja, tukioppilas, rehtori, kuraattori, psykologi: OHR, **keskustelu ja seuranta**
 - o **sosiaaliviranomaiset**
 - o **poliisi**

Pitkö luokan hypoteesi apurin ja kannustajan rooleista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

5.4 TOUHU JA TAIDE / LEIKI JA LUO

- o Anteeksi-leikki
- o Roolit vaihtoon! -peli
- o Pahoittelukirje
- o Välituntiparit
- o Musiikin kuuntelu
- o Rap-säkeistön tekeminen

On väliä! -digimateriaali, 5, Apurin ja kannustajan roolit ja toimintamallit

5.5 ARVIOINTI

TIEDOLLINEN OSUUS, TESTI

TAIDOLLINEN OSUUS, ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

TOIMINNALLINEN OSUUS, LUOVA TUOTOS

KOKEMUKSELLINEN OSUUS, ITSEARVIOINTI

On väliä! -digimateriaali, 6, Hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan roolit sekä toimintamallit

Liitteet

Yksinkertainen vertaisarviointi (naama-arviointi pienestä ryhmästä)

Vertaisarviointi (naama-arviot koko ryhmästä)

Vertaisarviointikoontipohja

Itse- ja vertaisarviointi ryhmätyöstä

Itse- ja vertaisarviointi parityöskentelystä

käytöstähdet

Hiljaisen hyväksyjän ja puolustajan roolit, hypoteesi

Gallup luokan kokemuksista hiljaisista hyväksyjistä ja puolustajista

Gallup-koonti luokan kokemuksista hiljaisista hyväksyjistä ja puolustajista

Hiljaisesta hyväksyjästä kaveriksi ja puolustajaksi

Kunniakirja Rohkelikon jäsenelle

Rohkelikon jäsenet

Mitä rohkeus on?

Roolit vaihtoon peliohjeet

TESTI 6, Hiljaisen hyväksyjän ja puolustajan roolit

TESTI 6, Hiljaisen hyväksyjän ja puolustajan roolit, yläkoulu

Keinoja vaihtaa hiljaisesta hyväksyjästä, pohja

Kokemuksellinen itsearviointi, tunti 6

ON VÄLIÄ!

KIUSAAMINEN, tunti 6, digimateriaali

Hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan roolit sekä toimintamallit

6.1 VIRITTÄYTYMINEN

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

Kirjoittakaa ryhmässä vastaukset paperille minuutissa.

Millainen on hiljainen hyväksyjä?

Millainen puolustaja on?

6.1.1 Hypoteesi

On väliä! -digimateriaali, 6, Hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan roolit sekä toimintamallit

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Hiljainen hyväksyjä on

Puolustaja on

6.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

TUTKI

Tehkää luokassa gallup kokemuksistanne hiljaisista hyväksyjistä ja puolustajista.

Kumpi on yleisempi rooli?

Löytyikö omasta luokasta puolustajia?

TESTAA JA TOIMI

Näytelkää Pekka Töpöhännästä kiusaamiskohtaus lisäämällä siihen hiljaisia hyväksyjä, kavereita ja puolustajia.

Miten tilanne muuttuu alkuperäiseen verrattuna?

Miten hiljaisen hyväksyjän roolista voi vaihtaa kaveriksi?

Miten kaverin roolista voi vaihtaa puolustajaksi?

Sinä olet ratkaisu kiusaamisen lopettamiseen – älä odota, että joku muu hoitaa.

6.3 TIETOA / FAKTAA

HILJAISEN HYVÄKSYJÄN, KAVERIN JA PUOLUSTAJAN ROOLIT

6.3.1 Esi- ja alkuopetus

- **Kiusaamistilanteessa otettu rooli on valinta**, josta jokainen on **itse vastuussa**.
- **Roolin voi vaihtaa**.
- **Hiljainen hyväksyjä hyväksyy kiusaamisen**, kun ei puutu siihen. Hänkin **on osallinen kiusaamiseen**. Hän **pelkää**, että joutuu kiusatuksi, jos puolustaa kiusattua.

On väliä! -digimateriaali, 6, Hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan roolit sekä toimintamallit

- **Kaveri lohduttaa ja tukee kiusattua kiusaamistilanteen jälkeen. Hän kertoo kiusaamisesta myöhemmin aikuiselle.**
- **Puolustaja puolustaa heti kiusattua sanoin ja teoin pysäyttäen kiusajaan. Hän kertoo tilanteesta heti aikuiselle.**
- **Puolustajan rooli vaatii rohkeutta ja välitöntä toimintaa.**

Pitkö luokan hypoteesi apurin ja kannustajan rooleista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

6.3.2 3.-6 luokka ja yläkoulu

- **Kiusaamistilanteessa otettu rooli on valinta, josta jokainen on itse vastuussa.**
- **Roolin voi vaihtaa.**

- **Hiljainen hyväksyjä hyväksyy kiusaamisen, kun ei puutu siihen. Hänkin on osallinen kiusaamiseen. Hän pelkää, että joutuu kiusatuksi, jos puolustaa kiusattua.**
- **Kaveri lohduttaa ja tukee kiusattua kiusaamistilanteen jälkeen. Hän kertoo kiusaamisesta myöhemmin aikuiselle.**
- **Puolustaja puolustaa heti kiusattua sanallisesti ja fyysisesti pysäyttäen kiusajaan. Hän kertoo tilanteesta heti aikuiselle.**
- **Puolustajan rooli vaatii rohkeutta ja välitöntä toimintaa.**

- Miten hiljaisen hyväksyjän roolista voi vaihtaa kaveriksi?
 - o **Kaveri ei jätä yksin. Hän lohduttaa, kuuntelee ja välittää. Kaveri kertoo kiusaamisesta aikuiselle.**
- Miten kaverin roolista voi vaihtaa puolustajaksi?
 - o **Puolustaja puuttuu kiusaamiseen heti sanallisesti ja fyysisesti. Hän kertoo välittömästi kiusaamisesta aikuiselle. Puolustaja kunnioittaa kaikkia.**
- **Kiusaamiseen puuttuminen antaa viestin, että jokaisen ihmisarvoa tulee kunnioittaa: myös lapset alkavat toimia ja ottaa vastuuta kiusaamisesta, kun välittämisen malli siirtyy.**

Pitkö luokan hypoteesi apurin ja kannustajan rooleista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

6.4 TAIDE JA TOIMINTA

- o Roolit vaihtoon! -peli
- o Välituntiparit
- o Musiikin kuuntelu
- o Rap-säkeistön tekeminen

On väliä! -digimateriaali, 6, Hiljaisen hyväksyjän, kaverin ja puolustajan roolit sekä toimintamallit

6.5 ARVIOINTI

TIEDOLLINEN OSUUS, TESTI

TAIDOLLINEN OSUUS, ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

TOIMINNALLINEN OSUUS, LUOVA TUOTOS

KOKEMUKSELLINEN OSUUS, ITSEARVIOINTI

On väliä! -digimateriaali, 7, Konfliktit ja myrkylliset kaverit

Liitteet

Yksinkertainen vertaisarviointi (naama-arviointi pienestä ryhmästä)

Vertaisarviointi (naama-arviot koko ryhmästä)

Vertaisarviointikoontipohja

Itse- ja vertaisarviointi ryhmätyöstä

Itse- ja vertaisarviointi parityöskentelystä

käytöstähdet

Konflikti ja myrkylliset kaverit, hypoteesipohja

Gallup konflikteista

Gallup-koonti konflikteista

Keinoja konfliktien estämiseen tai ratkaisemiseen -pohja

Myrkyllinen kaveri – ystävät, toimintatapoja

Konfliktin ja kiusaamisen välinen ero

Roolit vaihtoon! -peliohjeet

Testi 7, Konflikti ja myrkylliset kaverit, 3.–6.lk

Testi 7, Konflikti ja myrkylliset kaverit, yläkoulu

Kokemuksellinen itsearviointi, konfliktit ja myrkylliset kaverit, tunti 7

ON VÄLIÄ!

KIUSAAMINEN, tunti 7, digimateriaali

Konfliktit ja myrkylliset kaverit

7.1 VIRITTÄYTYMINEN

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

Kirjoittakaa ryhmässä vastaukset paperille kahdessa minuutissa.

Mikä on konflikti?

Miten se eroaa kiusaamisesta?

Millainen on myrkyllinen kaveri?

7.1.1 Hypoteesi

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Konflikti on

Konflikti eroaa kiusaamisesta siten, että

Myrkyllinen kaveri on

7.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

TUTKI

Tehkää gallup, millaisista konflikteista luokassa on kokemuksia.

- Miten konflikteja on saatu ratkaistua?
- Ovatko kaikki konfliktit johtaneet kiusaamiseen?

Sinä olet ratkaisu konfliktin ja kiusaamisen lopettamiseen – älä odota, että joku muu hoitaa.

TESTAA JA TOIMI

Moni on mukana porukoissa tai jengeissä, koska hakevat niistä turvaa tai sosiaalista asemaa. Niissä ei välttämättä ole aitoja ystävyksiä, sillä monelle on tärkeämpää säilyttää ryhmä kuin ystäväystyä todella jonkun kanssa. Porukoissa on myrkyllisiä kavereita.

- Tutustutaan myrkyllisen kaverin toimintatapoihin.
- Luodaan ryhmissä lyhyt kohtaus, jossa myrkyllisen kaverin toiminta aiheuttaa konfliktin (riitatilanteen).
- Esitetään kohtaus, jossa selvästi joku joutuu kiusaamisen uhriksi.
- Puretaan draamaharjoitukset.
- Pohditaan keinoja estää tai ratkaista konflikti sekä tapoja estää konfliktin muuttumisen kiusaamiseksi.

Myrkyllinen kaveri (Frenemi = friend and enemy)

- ∨ haluaa valtaa.
- ∨ haluaa ohjata ja tehdä päätökset.
- ∨ turvautuu relatiiviseen aggressiivisuuteen (liittoumien rakentamiseen, ryhmien muodostamiseen ja ihmisten poissulkemiseen).
- ∨ määrää, kuka voi olla kenellekin ystävä ja ketkä eivät voi olla ystäviä.
- ∨ kokee itsensä oikeutetuksi erityiseen kohteluun.
- ∨ nauttii muiden pelottelusta ja ilmeilystä heille.
- ∨ ei ole mukava, vaikka ulkonäkö voi pettää.
- ∨ torjuu tosiasiat ja vastuut.
- ∨ on mustasukkainen ja kateellinen.
- ∨ keskittyy suosioon ja vahingoittaa niitä, jotka kokee uhaksi.
- ∨ painavat muita alas, jotta pääsevät itse ylemmäs sosiaalisia tikkaita.
- ∨ ovat kriittisiä ja puhuvat toisista pahaa – jopa kavereistaan.
- ∨ pilkkaavat toisten ulkoasua tai -näköä tai toimintaa.
- ∨ hyväksyy kaverien pilkkaamisen ja vähättelyn muiden ihmisten edessä.
- ∨ hyödyntää kaverin hyvää tahtoa tai anteliaisuutta.
- ∨ jakaa toisten henkilökohtaisia tietoja.
- ∨ kertoo valheita ja puolittietoja.
- ∨ manipuloi emotionaalisesti ja syyllistää saadakseen haluamansa.
- ∨ luo draamaa kertomalla ja levittämällä huhuja.
- ∨ nauttii jättäessään vahingollisia viestejä näkyville tai sosiaaliseen mediaan.
- ∨ tekee verkkohyökkäyksiä.

7.3 TIETOA / FAKTAA

RIITA JA MYRKYLLISET KAVERIT

7.3.1 Esi- ja alkuopetus

Riita (konflikti) voi olla erimielisyys tai kokemus siitä, että toinen on haitaksi tai uhaksi itselle.

Riita johtuu usein siitä, että

- ei suhtauduta toisiin kunnioittavasti
- erilaisuus pelottaa
- ei puhuta ollenkaan tai puhutaan selän takana ikävästi
- viestitään epäselvästi tai tulkitaan väärin toisen sanomaa
- toisen käytös on hyökkäävää tai sopimatonta.

On väliä! -digimateriaali, 7, Konfliktit ja myrkylliset kaverit

Porukoista haetaan turvaa tai hyvää asemaa, mutta joskus niissä on myrkyllisiä kavereita, joiden käytös johtaa usein riitoihin.

On tärkeämpää olla hyvä kaveri kuin kuulua johonkin arvostettuun ryhmään.

On mukavaa olla tärkeä, mutta on tärkeämpää olla mukava.

Kiusaaminen on jatkuvaa – konflikti voi olla yksittäinen tapahtuma.

Kiusaaminen on vallankäyttöä – konflikti on ristiriita.

Kiusaaminen kohdistuu alisteisessa asemassa olevaan – konflikti voi tulla keiden välille tahansa .

Kohtele kaikkia kunnioittavasti ja usko itseesi.

Riitojen ratkomista voi harjoitella.

Pitkö luokan hypoteesi kiusatun roolista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

7.3.2 3.-6 luokka

Konflikti on ristiriitatilanne, joka aiheuttaa jännitteen vuorovaikutukseen.

Konflikti on prosessi, joka käynnistyy, kun koetaan toinen haitaksi tai uhaksi.

Muutostilanteet, stressitilat ja uupumus altistavat konflikteille, mutta niiden syntymiseen tarvittavan ristiriidan saa alkuunsa joku käytännön tilanne.

Pienikin konflikti voi eskaloitua ilmiriidaksi, ellei siihen puututa ajoissa.

Häirintä on syrjintää, järjestelmällistä ja jatkuvaa kielteistä toimintaa tai käyttäytymistä, jolla loukataan henkilön tai ryhmän ihmisarvoa tarkoituksellisesti.

Syitä konfliktien syntymiseen:

- avoimen, selkeän ja **kunnioittavan kommunikoinnin puute**
- suoran tai epäsuoran viestinnän ongelma
- väärät tulkinnat
- henkilökohtaiset tekijät
- **erilaisuus**
- puhumattomuus tai selän takana puhuminen, kantelu ja juoruilu
- epäasiallinen vuorovaikutus tai puhetyyli
- hyökkäävä käytös
- erimielisyydet tehtävien jakamisesta ja työtavoista

Moni on mukana porukoissa tai jengeissä saadakseen niistä turvaa tai sosiaalista asemaa.

Porukoissa ja jengeissä ei juurikaan ole aitoja ystävyksiä, vaan **myrkyllisiä kavereita**, joiden toimintamallit johtavat usein konflikteihin.

On mukavaa olla tärkeä, mutta on tärkeämpää olla mukava.

On väliä! -digimateriaali, 7, Konfliktit ja myrkylliset kaverit

Kiusaaminen on sekä vallankäyttöä että vuorovaikutuksessa syntyvää konfliktia. Kiusaaminen ja konflikti on hyvä erottaa toisistaan.

- **Kiusaaminen on jatkuvaa – konflikti voi olla yksittäinen tapahtuma.**
- **Kiusaaminen on vallankäyttöä – konflikti on ristiriita.**
- **Kiusaaminen kohdistuu alisteisessa asemassa olevaan – konflikti voi tulla keiden tahansa välille.**

Konfliktia pitäisi käsitellä mahdollisuutena oppia sosiaalisia taitoja. Olennaista konfliktien ehkäisyssä on **kehittää itsetuntemusta, tunne- ja vuorovaikutustaitoja, tunteiden hallitsemista (itsesäätelyä) sekä kunnioitusta.** On myös harjoiteltava **taitoja selvittää ja ratkoa riitoja.**

On tärkeää, että kaikkia konfliktin osapuolia **kuunnellaan ja kunnioitetaan.** Tarvitaan myös **empatiaa ja erilaisuuden ymmärtämistä.**

Sinä olet ratkaisu konfliktien ja kiusaamisen lopettamiseen – älä odota, että joku muu hoitaa.

Pitkö luokan hypoteesi konfliktista ja myrkyllisestä kaverista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

7.3.3 Yläkoulu

Konflikti on ristiriitatilanne, joka aiheuttaa jännitteen kahden tai useamman osapuolen väliseen vuorovaikutukseen.

Konflikti on prosessi, joka käynnistyy, kun koetaan toinen haitaksi tai uhaksi omille intresseille, tarpeille, ajatuksille, asenteille, tunteille, uskomuksille, toimintatavoille tai arvoille.

Muutostilanteet, stressitilat ja uupumus antavat usein kasvualustan konflikteille, mutta niiden muodostumiseen tarvittavan **ristiriidan saa alkuunsa joku käytännön tilanne.**

Konflikteja voi olla monella tasolla (yksilö, yhteiskunta, kansallinen, kansainvälinen tai globaali).

Pienikin konflikti voi eskaloitua ilmiriidaksi, ellei siihen puututa ajoissa.

Häirintä on yhdenvertaisuuslaissa kiellettyä syrjintää. Se on **järjestelmällistä ja jatkuvaa kielteistä toimintaa tai käyttäytymistä, jolla loukataan henkilön tai ryhmän ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti.**

Syitä konfliktien syntymiseen:

- avoimen ja **kunnioittavan kommunikoinnin puute**
- selkeän ja ymmärrettävän palautteen puute
- suoran tai epäsuoran viestinnän ongelma
- henkilökohtaiset tekijät
- **erilaisuus**
- työtehtäviin liittyvät asiat

On väliä! -digimateriaali, 7, Konfliktit ja myrkylliset kaverit

- puhumattomuus
- epäasiallinen vuorovaikutus
- väärät tulkinnat
- selän takana puhuminen
- epäasiallinen puhetyyli
- aggressiivinen käytös
- kantelu ja juoruilu
- esimiesvallan väärinkäyttö
- epäselvät roolitukset ja prosessit
- erimielisyydet työn jakamisesta ja työtavoista

Monet hakevat porukoista tai jengeistä turvaa tai sosiaalista asemaa. Niissä ei juurikaan ole aitoja ystävyksiä, sillä monelle on tärkeämpää säilyttää asema ja ryhmä kuin ystäväystyä todella jonkun kanssa. Porukoissa on myrkyllisiä kavereita, joiden toimintamallit johtavat usein konflikteihin.

Kiusaaminen on sekä vallankäyttöä että vuorovaikutuksessa syntyvää konfliktia.

Kiusaaminen on jatkuvaa – konflikti voi olla yksittäinen tapahtuma.

Kiusaaminen on vallankäyttöä – konflikti on ristiriita.

Kiusaaminen kohdistuu alisteisessa asemassa olevaan – konflikti voi tulla keiden välille tahansa.

Konfliktia pitäisi käsitellä mahdollisuutena oppia sosiaalisia taitoja. Olennaista konfliktien ehkäisyssä on kehittää itsetuntemusta, tunne- ja vuorovaikutustaitoja, tunteiden hallitsemista (itsesäätelyä) sekä kunnioitusta. On myös harjoiteltava taitoja selvittää ja ratkoa riitoja.

On tärkeää, että kaikkia konfliktin osapuolia **kuunnellaan ja kunnioitetaan**. Tarvitaan myös **empatiaa ja erilaisuuden ymmärtämistä**.

Sinä olet ratkaisu konfliktien ja kiusaamisen lopettamiseen – älä odota, että joku muu hoitaa.

Pitkö luokan hypoteesi konfliktista ja myrkyllisestä kaverista paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

7.4 TAIDE JA TOIMINTA

- Roolit vaihtoon! -peli
- Välituntiparit
- Musiikin kuuntelu
- Rap-säkeistön tekeminen

On väliä! -digimateriaali, 7, Konfliktit ja myrkylliset kaverit

7.5 ARVIOINTI

TIEDOLLINEN OSUUS, TESTI

TAIDOLLINEN OSUUS, ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

TOIMINNALLINEN OSUUS, LUOVA TUOTOS

KOKEMUKSELLINEN OSUUS, ITSEARVIOINTI

Liitteet

Yksinkertainen vertaisarviointi (naama-arviointi pienestä ryhmästä)
Vertaisarviointi (naama-arviot koko ryhmästä)
Vertaisarviointikoontipohja
Itse- ja vertaisarviointi ryhmätyöstä
Itse- ja vertaisarviointi parityöskentelystä
käytöstähdet

Minä ja me, hypoteesi (pohja)
Fiilismittari
Itsetuntoa kohottavia asioita (pohja)
Kaveruus on... (pohja)
Muumien ohjeita yhteispeliin (pohja)
Sosiaaliset taidot (pohja)
Tehdään toisille hyvää -taulukkopohja
Ystävät (toimintamalleja)
Sytä vastoinkäymisiin ihmissuhteissa (pohja)
Riidanratkojat -taulukko
Itsetunto
Testi 8, Minä ja me, 3.–6.lk
Testi 8, Minä ja me, yläkoulu
Kokemuksellinen itsearviointi, Minä ja me, tunti 8

ON VÄLIÄ!

KIUSAAMINEN, tunti 8, digimateriaali

Minä ja me

ITSETUNTO JA VUOROVAIKUTUSTAITOT

8.1 VIRITTÄYTYMINEN

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

Kirjoitakaa ryhmässä vastaukset paperille kahdessa minuutissa.

Miten itsetunto voi vaikuttaa kiusaamiseen?

Miten vuorovaikutustaidot voivat ehkäistä kiusaamista?

8.1.1 Hypoteesi

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Itsetunto vaikuttaa kiusaamiseen siten, että ...

Vuorovaikutustaidot voivat ehkäistä kiusaamista siten, että ...

8.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

Tutki videoista!

- Mitkä asiat ovat tuoneet Joonalle **hyvän itsetunnon**?
- Mitä **kaveruus** on?
- Mitä ohjeita muumeilta saa **yhteispeleistä**?
- Mitä **sosiaaliset taidot** ovat?

Tehdään toisille hyvää.

Salaiset ystävät

Ystävän toimintamalli

Testaa erilaisia tapoja kuunnella ja tulla kuulluksi.

Vastoinkäymiset ihmissuhteissa

Riidanratkojat

8.3 TIETOA / FAKTAA

Minä ja me

itsetunto ja vuorovaikutustaidot

8.3.1 Esi- ja alkuopetus

Kunnioituksen kulttuuri

Kun välittää itsestään, voi välittää toisistakin.

Kun kunnioittaa itseään, voi kunnioittaa toisiakin.

Olemme toisiamme varten.

Hyvä itsetunto ennaltaehkäisee kiusaamista.

MINÄ

Itsetunto muuttuu ja kehittyy läpi elämän kokemusten kautta.

Itsetunto on

- **itseluottamusta:** Kuinka koen selviäväni kohtaamistani haasteista?
- **itsearvostusta:** Arvostanko, kunnioitanko ja pidätkö itseäni tärkeänä?
- **itsetuntemusta** eli ymmärrystä itsestä: Kuka olen, mitä haluan, miten reagoin ja käyttäydyn eri tilanteissa?

Kun on hyvä itsetunto,

- **uskaltaa olla oma itsensä**
- huomaa hyvää itsessä ja muissa
- ymmärtää, että voi ja saa olla erilaisia mielipiteitä
- selviää pettymyksistä
- ei kiusaa toisia
- tulee toimeen yksin ja toisten kanssa
- uskaltaa yrittää, eikä pelkää virheitä
- tuntee **rakkautta ja myötätuntoa itseään kohtaan**
- **huolehtii itsestään** (Syö terveellisesti, liikkuu, ulkoilee, lepää ja tekee asioita, joista nauttii.)
- **kokee olevansa riittävä eikä vertaile itseään muihin.**

Arvot

- kertovat, mikä on meille **tärkeää**
- **ohjaavat** tekemiämme **valintoja**
- vaikuttavat **asenteisiin, ennakkoluuloihin, toiveisiin ja suhtautumiseen** muihin ja uusiin asioihin
- vaikuttavat **luottamuksen** syntymiseen vuorovaikutuksessa.

Saamme olla omanlaisiamme. Erilaisuus on rikkautta.

ME

Yhdessä olemista (sosiaalisia taitoja) voi harjoitella ja vahvistaa vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa.

Kaveritaitoja / sosiaalisia taitoja:

Otan kaikki huomioon.

Odotan vuoroa.

Kannustajan ja kiitän.

Pyydän ja annan anteeksi.

On väliä! -digimateriaali, 8, Minä ja me

Kerron ja kuuntelen.
Autan ja pyydän apua.
Osaan sanoa ei.
Pidän lupaukset.
Puhun kauniisti toisista (ja itsestäni).
Tunnistan tunteita.

Pitkö luokan hypoteesi paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

8.3.2 3.-6 luokka

Kunnioituksen kulttuuri

Kun välittää itsestään, voi välittää toisistakin.
Kun kunnioittaa itseään, voi kunnioittaa toisiakin.
Olemme toisiamme varten.
Hyvä itsetunto ennaltaehkäisee kiusaamista.

MINÄ

Itsetunto on

- **itseluottamusta:** Kuinka koen selviäväni kohtaamistani haasteista?
- **itsearvostusta:** Arvostanko, kunnioitanko ja pidätkö itseäni tärkeänä?
- **itsetuntemusta** eli ymmärrystä itsestä: Kuka olen, mitä haluan, miten reagoin ja käyttäydyn eri tilanteissa?

Itsetunto muuttuu ja kehittyy läpi elämän kokemusten kautta.

Kun on hyvä itsetunto,

- **uskaltaa olla oma itsensä.**
- **arvostaa** itseään ja muita.
- **ilmaisee** itseään rakentavasti ja **kuuntelee** muita: uskaltaa olla eri mieltä ja **kunnioittaa** erilaisia mielipiteitä.
- osaa **asettaa** itselleen **tavoitteita** ja **sietää pettymyksiä.**
- osaa **asettaa rajoja, kehittää itseään ja ymmärtää, mitä tarvitsee, jotta voi hyvin.**
- osaa olla **itseksensä** ja leikkiä tai työskennellä **rauhassa.**
- **ei ole tarvetta kiusata** tai vähätellä muita, eikä helposti altistu kiusaamiselle.
- osaa **iloita** omasta ja toisten **onnistumisista.**
- **luottaa** tulevaisuuteen, omiin kykyihin ja muihin ihmisiin.
- **tunnistaa** omia **vahvuuksia** (luonteenpiirteitä tai toimintatapoja) ja **heikkouksia**
- **tietää, ettei tarvitse aina onnistua tai olla hyvä.**

- **ei pelkää virheitä**, vaan **uskaltaa yrittää**.
- **huomaa hyvän** itsessään ja toisissa.
- tuntee **rakkautta ja myötätuntoa itseään kohtaan**.
- **huolehtii itsestään**.
- **kokee olevansa riittävä eikä vertaile itseään muihin**.

- Myötätunto on huolenpitoa ja ymmärrystä siitä, ettei kukaan ole täydellinen, ja että kaikki tekevät virheitä.

- Itsemyötätunto on sitä, että hyväksyy itsensä ja kokee riittävänsä sellaisena kuin on, sekä hyväksyy toisen tunteita ja kohtelee heitä lämpimästi ja empaattisesti.

- On pelkkä luulo, etteivät muut epäonnistu. Realistinen suhtautuminen vahvistaa itsemyötätuntoa.

- Itsemyötätuntoa voi harjoitella, kun pysähtyy kuuntelemaan itseään, antaa tunteiden tulla, ja suhtautuu kaikkiin tunteisiin lempeällä ja hyväksyvällä asenteella.

Arvot

- kertovat, mikä on meille **tärkeää**
- **ohjaavat** tekemiämme **valintoja**
- liittyvät **elämän tarkoituksen** pohdintaan
- vaikuttavat **asenteisiin, ennakkoluuloihin, toiveisiin ja suhtautumiseen** muihin ja uusiin asioihin
- vaikuttavat **luottamuksen** syntymiseen vuorovaikutuksessa.

Saamme olla omanlaisiamme. Erilaisuus on rikkautta.

ME

Sosiaalisia taitoja voi harjoitella ja vahvistaa vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa.

Sosiaalisia taitoja ovat

- **yhteistyötaidot**
 - o taito **kunnioittaa** itseään ja muita
 - o toisten **huomioiminen, kannustaminen ja kiittäminen**
 - o **itsesääätelykyky, esim. oman vuoron odottaminen**
 - o kyky **keskustella** sekä antaa ja vastaanottaa **kritiikkiä**
- **ristiriitojen ratkaisu- ja neuvottelutaidot:**
 - o omien mielipiteiden **ilmaisu** rakentavasti ja selkeästi
 - o **erilaisten näkökulmien huomioiminen, hyväksyminen ja kunnioittaminen**
 - o kyky **pyytää ja antaa anteeksi**
 - o **halu aidosti kuulla ja ymmärtää toisen sanomaa**
- **tunnetaidot:** taito **tunnistaa, käsitellä ja ilmaista tunteita**, jotka ohjaavat käyttäytymistämme
- **empatiataidot**

On väliä! -digimateriaali, 8, Minä ja me

- o kyky **kuunnella**, olla **läsnä** ja **ymmärtää** toisen kokemusta
- o Kyky pyytää **apua**, kun sitä tarvitsee
- o kyky **tukea** kaveria, kun hänellä on ongelmia.
- **lojaalius**:
 - o **Pidetään lupaukset**, eikä kerrota ystävän **salaisuuksia** muille
 - o **Ei kerrota pahaa** ystävästä selän takana
 - o taito osata sanoa ei eli **jämäkkyys** (lojaalius itselle: vastuu omista tarpeista ja oman tahdon ilmaisu).

Pitkö luokan hypoteesi paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

8.3.3 Yläkoulu

Kunnioituksen kulttuuri

Kun välittää itsestään, voi välittää toisistakin. Kun kunnioittaa itseään, voi kunnioittaa toisiakin. Olemme toisiamme varten. Hyvä itsetunto ennaltaehkäisee kiusaamista.

MINÄ

Itsetunto on

- **itseluottamusta**: Kuinka koen selviäväni kohtaamistani haasteista?
- **itsearvostusta**: Arvostanko, kunnioitanko ja pidänkö itseäni tärkeänä?
- **itsetuntemusta** eli ymmärrystä itsestä: Kuka olen, mitä haluan, miten reagoin ja käyttäydyn eri tilanteissa?

Itsetunto muuttuu ja kehittyy läpi elämän kokemusten kautta.

Kun on hyvä itsetunto,

- **uskaltaa olla oma itsensä**
- **arvostaa** itseään ja muita
- **ilmaisee** itseään rakentavasti ja **kuuntelee** muita: uskaltaa olla eri mieltä ja **kunnioittaa** erilaisia mielipiteitä
- osaa **asettaa** itselleen **tavoitteita** ja **sietää pettymyksiä**
- osaa **asettaa rajoja, kehittää itseään ja ymmärtää, mitä tarvitsee, jotta voi hyvin**
- osaa olla **itseksensä** ja leikkiä tai työskennellä **rauhassa**
- **ei ole tarvetta kiusata** tai vähätellä muita, eikä helposti altistu kiusaamiselle
- osaa **iloita** omasta ja toisten **onnistumisista**
- **luottaa** tulevaisuuteen, omiin kykyihin ja muihin ihmisiin
- **tunnistaa** omia **vahvuuksia** (luonteenpiirteitä tai toimintatapoja) ja **heikkouksia**
- **tietää, ettei tarvitse aina onnistua tai olla hyvä**
- **ei pelkää virheitä**, vaan **uskaltaa yrittää**

On väliä! -digimateriaali, 8, Minä ja me

- **huomaa hyvän** itsessään ja toisissa
- tuntee **rakkautta ja myötätuntoa itseään kohtaan**
- **huolehtii itsestään**
- **kokee olevansa riittävä eikä vertaile itseään muihin**
- **ei tarvitse yrittää miellyttää kaikkia.**

Itsemyötätunto on sitä, että hyväksyy itsensä ja kokee riittävänsä sellaisena kuin on, sekä hyväksyy toisen tunteita ja kohtelee heitä lämpimästi ja empaattisesti.

Itsemyötätuntoa voi harjoitella, kun pysähtyy kuuntelemaan itseään, antaa tunteiden tulla, ja suhtautuu kaikkiin tunteisiin lempeällä ja hyväksyvällä asenteella.

Arvot

- kertovat, mikä on meille **tärkeää**.
- **ohjaavat** tekemiämme **valintoja**
- liittyvät **elämän tarkoituksen** pohdintaan
- vaikuttavat **asenteisiin, ennakkoluuloihin, toiveisiin ja suhtautumiseen** muihin ja uusiin asioihin
- vaikuttavat **luottamuksen** syntymiseen vuorovaikutuksessa.

Saamme olla omanlaisiamme. Erilaisuus on rikkautta.

ME

Sosiaalisia taitoja voi harjoitella ja vahvistaa vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa.

Sosiaalisia taitoja ovat

- **yhteistyötaidot**
 - o taito **kunnioittaa** itseään ja muita
 - o toisten **huomioiminen, kannustaminen ja kiittäminen**
 - o **itsesääätelykyky, esim. oman vuoron odottaminen**
 - o kyky **keskustella** sekä antaa ja vastaanottaa **kritiikkiä**
- **ristiriitojen ratkaisu- ja neuvottelutaidot:**
 - o omien mielipiteiden **ilmaisu** rakentavasti ja selkeästi
 - o **erilaisten näkökulmien huomioiminen, hyväksyminen ja kunnioittaminen**
 - o kyky **pyytää ja antaa anteeksi**
 - o **halu aidosti kuulla ja ymmärtää toisen sanomaa**
- **tunnetaidot:** taito **tunnistaa, käsitellä ja ilmaista tunteita**, jotka ohjaavat käyttäytymistämme
- **empatiataidot**
 - o kyky **kuunnella**, olla **läsnä** ja **ymmärtää** toisen kokemusta
 - o Kyky **pyytää apua**, kun sitä tarvitsee

On väliä! -digimateriaali, 8, Minä ja me

- o kyky **tukea** kaveria, kun hänellä on ongelmia.
- **lojaalius:**
 - o **Pidetään lupaukset**, eikä kerrota ystävän **salaisuuksia** muille.
 - o **Ei kerrota pahaa** ystävästä selän takana.
 - o taito osata sanoa ei eli **jämäkkyys** (lojaalius itselle: vastuu omista tarpeista ja oman tahdon ilmaisu)

Pitkö luokan hypoteesi paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

8.4 TAIDE JA TOIMINTA

minä ja itsetunto

- o Kehulautanen
- o Kehutuoli
- o Olen ainutlaatuinen!
- o Olen hyvä! (Vahvuudet)
- o Minä onnistun -suggestioharjoitus
- o Meditaatio- ja mindfulness-harjoituksia itsetuntoa vahvistamaan
- o Tunteet kuviksi
- o Voimabiisi
- o Musiikki ja tunteet
- o Musiikin kuuntelu
- o Tunnesyöttö
- o Fiilistanssi

me ja vuorovaikutus

- o Tutustuminen
- o Kuvaile kavereita!
- o Esittele uusi kaveri
- o Välituntiparit / kaverivälkkä
- o Ystävänkirja
- o Ystävännauhat
- o Yksin ja yhdessä
- o Olemme hyviä!
- o Syntipukki
- o Oma rap-säkeistö

8.5 ARVIOINTI

TIEDOLLINEN OSUUS, TESTI

TAIDOLLINEN OSUUS, ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

TOIMINNALLINEN OSUUS, LUOVA TUOTOS

On väliä! -digimateriaali, 8, Minä ja me

KOKEMUKSELLINEN OSUUS, ITSEARVIOINTI

On väliä! -digimateriaali, 9, Rikos- ja korvausvastuu

ON VÄLIÄ!

Liitteet

Yksinkertainen vertaisarviointi (naama-arviointi pienestä ryhmästä)

Vertaisarviointi (naama-arviot koko ryhmästä)

Vertaisarviointikoontipohja

Itse- ja vertaisarviointi ryhmätyöstä

Itse- ja vertaisarviointi parityöskentelystä

käytöstähdet

Rikos- ja korvausvastuu, hypoteesi

KIUSAAMINEN, tunti 9, digimateriaali

Kun kiusaaminen on rikos

9.1 VIRITTÄYTYMINEN

Jätä itsestäsi mahdollisimman hyvä sosiaalinen jalanjälki ryhmässä.

Kirjoittakaa ryhmässä vastaukset paperille kolmessa minuutissa.

Minkä ikäisenä alkaa rikosvastuu?

Voiko alaikäinen joutua korvausvastuuseen?

Mitä rikosnimikkeitä Suomessa on käytössä?

Mitä rangaistuskäytäntöjä Suomessa on?

9.1.1 Hypoteesi

Luokan yhteinen hypoteesi (oletus):

Suomessa

rikosvastuu alkaa...

korvausvastuu ...

rikosnimikkeitä ovat...

rangaistuskäytäntöjä ovat...

9.2 TUTKI, TOIMI, TESTAA!

TUTKI

Tutki teksteistä,

- millaisiin vahingonkorvauksiin alaikäinen voi joutua.
- voiko alaikäinen joutua vankilaan eli saada ehdottoman tuomion.

TESTAA

Testaa, osaatko päätellä mahdollisia seurauksia tekstiaineiston pohjalta!

TOIMI

Etsi yhteystiedot.

- poliisi
- rikosuhripäivystys
- RIKUchat
- nettipoliisi
- hätänumero

Selvitä, miten tehdään

- rikosilmoitus
- nettivinkki epäilyttävästä toiminnasta verkossa.

9.3 TIETOA / FAKTAA

9.3.1 Esi- ja alkuopetus

Rikos- ja korvausvastuu

- **Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos se täyttää rikokselle lainsäädännössä asetetut tunnusmerkit.**

- Rikos on rikoslaissa **rangaistavaksi** säädetty **teko**.

- Esimerkkejä **rikosnimikkeistä**:

- Lievä pahoinpitely
- Pahoinpitely
- Laiton uhkaus
- Kunnianloukkaus
- vahingonteko
- vammantuottamus
- varkaus
- pakottaminen, ...

- **Alle 15-vuotiaalla ei ole rikosoikeudellista vastuuta.**

- poliisi: lastensuojeluilmoitus, ilmoitus vanhemmille, sosiaaliviranomaiset
- korvausvelvollisuus

- **Korvausvelvollisuudella ei ole alaikärajaa.**

- **Vanhempi ei lähtökohtaisesti ole korvausvelvollinen lapsensa aiheuttamasta vahingosta.**

- **Rikosoikeudellinen vastuu alkaa, kun henkilö täyttää 15 vuotta.**

Suomessa käytössä olevia **rangaistuskäytäntöjä** ovat mm sakko ja vankeus.

Tapaturmista ei rangaista.

Pitkö luokan hypoteesi paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

9.3.2 3.-6 luokka

- **Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos se täyttää rikokselle lainsäädännössä asetetut tunnusmerkit.**

- Rikos on rikoslaissa **rangaistavaksi** säädetty **teko**.

- Laissa rikoksen tekijä on **vastaaaja** ja rikoksen uhri **asianomistaja**.

- Esimerkkejä **rikosnimikkeistä**:

- Lievä pahoinpitely
- Pahoinpitely
- Laiton uhkaus
- Kunnianloukkaus
- vahingonteko
- vammantuottamus
- varkaus
- identiteettivarkaus
- pakottaminen
- seksuaalinen ahdistelu (esim. seksuaalinen koskettelu)

On väliä! -digimateriaali, 9, Rikos- ja korvausvastuu

- lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (esim. sukupuolielimen esittely lapselle)
- **Alle 15-vuotiaalla ei ole rikosoikeudellista vastuuta.**
 - poliisi: lastensuojeluilmoitus, ilmoitus vanhemmille, sosiaaliviranomaiset
 - korvausvelvollisuus
- **Korvausvelvollisuudella ei ole alaikärajaa.**
 - Vanhempi ei lähtökohtaisesti ole korvausvelvollinen lapsensa aiheuttamasta vahingosta.
- **Rikosoikeudellinen vastuu alkaa, kun henkilö täyttää 15 vuotta.**
- **Nuorelle rikoksenteijälle (15–20 -vuotiaalle) mahdollisia seuraamuksia:**
 - lastensuojeluilmoitus (alle 18-vuotiaasta)
 - korvausvelvollisuus
 - tukea ja työskentelyä sosiaalitoimen kanssa
 - sovittelu
 - lievennetty rangaistus, nuorisorangaistus (alaikäiselle) -> ehdoton vankeus
 - rikosrekisterimerkintä (vankeusrangaistuksista)
 - **Alaikäistä ei välttämättä tuomita rangaistukseen**, jos oikeus katsoo, että teko johtui ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta.

Rikosprosessi ja rikostutkinnan vaiheet:

Rikosilmoituksesta seuraa rikostutkinta.

- rikostutkinta eli esitutkinta (poliisi), vahingonkorvausvaatimukset
- syyteharkinta (syyttäjä, oikeushallinto)
- tuomioistuinkäsittely (oikeushallinto)
- seuraamuksen täytäntöönpano (oikeushallinto)

Rikosoikeudellisella rangaistuksella pyritään joko **ennaltaehkäisemään** (tieto rangaistuksesta) tai **estämään** (vankeus) rikoksia.

Vastuuseen joutuakseen on oltava syyntakeinen.

- Päihtymys ei ole peruste syyntakeettomuudelle.

Rikoskumppanin, avunantajan tai yllyttäjän rangaistusseuraamus on sama (avunantajalla ja yllyttäjällä vähän lievempi) kuin teon tekijällä. Tapaturmista ei rangaista.

Suomessa käytössä olevia **rangaistuskäytäntöjä**:

- o rikesakko
- o sakko
- o ehdollinen vankeus
- o ehdoton vankeus
- o valvottu vapaus (jalkapanta)
- o yhdyskuntapalvelus (alle 8 kk, yleishyödyllinen tehtävä)
- o nuorisorangaistus

Pitkö luokan hypoteesi paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

9.3.3 Yläkoulu

- **Kiusaaminen on rikollista toimintaa, jos se täyttää rikokselle lainsäädännössä asetetut tunnusmerkit.**

- Rikos on rikoslaisissa **rangaistavaksi** säädetty **teko**.

- Rikoksen tekijä on **vastaaja** ja rikoksen uhri **asianomistaja**.

- Esimerkkejä **rikosnimikkeistä**:

- Lievä pahoinpitely
- Pahoinpitely
- Laiton uhkaus
- Kunnianloukkaus
- vahingonteko
- vammantuottamus
- varkaus
- identiteettivarkaus
- pakottaminen
- häirintä
- raiskaus (esim. sukupuoliyhteyteen pakottaminen)
- seksuaalinen ahdistelu (esim. seksuaalinen koskettelu)
- lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (esim. sukupuolielimen esittely lapselle)

- **Alle 15-vuotiaalla ei ole rikosoikeudellista vastuuta.**

- poliisi: lastensuojeluilmoitus, ilmoitus vanhemmille, sosiaaliviranomaiset
- korvausvelvollisuus

- **Korvausvelvollisuudella ei ole alaikärajaa.**

- Vanhempi ei lähtökohtaisesti ole korvausvelvollinen lapsensa aiheuttamasta vahingosta.

- **Rikosoikeudellinen vastuu alkaa, kun henkilö täyttää 15 vuotta.**

- **Nuorelle rikosentekijälle (15–20 -vuotiaalle) mahdollisia seuraamuksia:**

- lastensuojeluilmoitus (alle 18-vuotiaasta)
- korvausvelvollisuus
- tukea ja työskentelyä sosiaalitoimen kanssa
- sovittelu
 - lievennetty rangaistus, nuorisorangaistus (alaikäiselle) -> ehdoton vankeus
 - rikosrekisterimerkintä (vankeusrangaistuksista)
 - **Alaikäistä ei välttämättä tuomita rangaistukseen**, jos oikeus katsoo, että teko johtui ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta.

Rikosprosessi ja rikostutkinnan vaiheet:

Rikosilmoituksesta seuraa rikostutkinta.

- rikostutkinta eli esitutkinta (poliisi), vahingonkorvausvaatimukset

On väliä! -digimateriaali, 9, Rikos- ja korvausvastuu

- **syyteharkinta** (syyttäjä, oikeushallinto)
- **tuomioistuinkäsittely** (oikeushallinto)
- **seuraamuksen täytäntöönpano** (oikeushallinto)

Rikosoikeudellisella rangaistuksella pyritään joko **ennaltaehkäisemään** (tieto rangaistuksesta) tai **estämään** (vankeus) rikoksia.

Vastuuseen joutuakseen on oltava syyntakeinen.

- **Päihtymys ei ole peruste syyntakeettomuudelle.**

Tapaturmista ei rangaista.

Suomessa käytössä olevat **rangaistuskäytännöt** (joista voi tulla myös yhdistelmä):

- o rikesakko
- o sakko
- o ehdollinen vankeus
- o ehdoton vankeus
- o valvottu vapaus (jalkapanta)
- o yhdyskuntapalvelus (alle 8 kk, yleishyödyllinen tehtävä)
- o nuorisorangaistus
- o ajokielto
- o viraltapano ja
- o yhteisösakko (julkishenkilölle)

Rikoskumppanin, avunantajan tai yllyttäjän rangaistusseuraamus on sama (avunantajalla ja yllyttäjällä vähän lievempi) kuin teon tekijällä.

Pitkö luokan hypoteesi paikkansa, vai pitääkö hypoteesia tarkentaa?

9.4 TAIDE JA TOIMINTA

- o Kiusaaminen - rikosnimike
- o Musiikin kuuntelu
- o Rap-säkeistön tekeminen

9.5 ARVIOINTI

TIEDOLLINEN OSUUS, TESTI

TAIDOLLINEN OSUUS, ITSE- JA VERTAISARVIOINTI SEKÄ OSALLISUUDEN ARVIOINTI

TOIMINNALLINEN OSUUS, LUOVA TUOTOS

KOKEMUKSELLINEN OSUUS, ITSEARVIOINTI

On väliä! -digimateriaali, 9, Rikos- ja korvausvastuu